

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

EIMANTAS ŠVELNYS

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programa

KRIMINALISTIKOS TECHNIKA IR TECHNOLOGIJOS: NAUJOS TENDENCIJOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka

VILNIUS 2023

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1 KRIMINALISTIKOS TECHNIKOS IR TECHNOLOGIJŲ SAMPRATA, SISTEMA, ISTORINĖ RAIDA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS.....	9
1.1 Kriminalistikos technikos ir technologijų samprata	9
1.2 Kriminalistikos technikos ir technologijų raidos apybraižos	11
1.3 Kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika	17
2 KRIMINALISTIKOS TECHNOLOGIJOS IR JŲ VYSTYMO SI TENDENCIJOS PASAULYJE.....	23
2.1 Naujausių kriminalistikos technologijų apžvalga ir jų vystymosi tendencijos	23
2.2 Tarptautinis bendradarbiavimas kriminalistikos technikos ir technologijų srityje.....	44
3 KRIMINALISTIKOS TECHNIKOS IR TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO PROBLEMOS LIETUVOJE.....	51
3.1 Lietuvos ekspertinių įstaigų reforma: keliai ir klystkeliai.....	52
3.2 ES investicijų panaudojimas kaip priemonė Lietuvos ekspertinių įstaigų tobulinimui kriminalistinės techninės politikos perspektyvoje	61
3.3 Inovacijos Lietuvos teisės saugos institucijose.....	69
3.4 Nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje tyrimo probleminiai aspektai	76
3.5 Naujausios kriminalistikos technologijos Lietuvoje, jų panaudojimo perspektyvos.....	83
IŠVADOS.....	94
PASIŪLYMAI.....	96
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	97
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	106
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	108
SUMMARY.....	111
PRIEDAI.....	114
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA.....	143

IVADAS

Tiriama problema: Technologijų pažanga lemia ir naujų nusikalstamų veikų atsiradimą, taip pat naujus įprastų (tradicinių) nusikalstamų veikų padarymo būdus ir priemones (nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui, kibernetiniai nusikaltimai, elektroninių mokėjimo kortelių klastojimas ir pan.). Nusikaltimams daryti naudojamos vis pažangesnės techninės priemonės (kompiuteriai, elektroninės kortelės, specifinės programos, ryšių sistemos, dronai ir pan.). Todėl kriminalistikos mokslas turi nuolat kisti, kaip ir praktiniai kriminalistiniai tyrimai, reikalaujantys naujausių žinių ir technologijų panaudojimo. Jeigu anksčiau pirštų ar delnų antspaudai buvo imami naudojant volelį ir rašalą, dabar tai galima padaryti elektroniniu daktiloskopavimo įrenginiu. Taip pat nereikia antspaudų laikyti dideliuose kataloguose, juos galima perkelti į skaitmeninę laikmeną, taip palengvinant duomenų sisteminimą ir žymiai sutrumpinant paiešką. Jeigu anksčiau vagystės dalyku galėjo būti pinigai, vertybiniai popieriai, kiti materialūs daiktai, dabar juo gali būti ir skaitmeninėje erdvėje esantys pinigai, sąskaitos, akcijos, duomenys ir kt. Taigi keičiantis nusikalstamų veikų padarymo būdams atsiranda ir naujos kriminalistikos technikos ir technologijos, kurių pagalba tiriami nusikaltimai.

Kaip ir visame pasaulyje taip pat ir Lietuvoje yra susiformavusi tam tikra nusikalstamų veikų tyrimo praktika, naudojamos įvairios kriminalistikos technikos bei technologijos. Tačiau, ar Lietuvos teisėsaugos institucijose, ypač ekspertinėse įstaigose naudojamos kriminalistikos technologijos atitinka šiuolaikinius mokslo ir technologijų laimėjimus? Kas Lietuvoje formuoja kriminalistinę techninę politiką, ar būtent Lietuvos ekspertinių įstaigų sistema pritaikyta technologijų diegimui ir vienodos kriminalistinės praktikos formavimui? Su kokiomis praktinėmis kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo problemomis susiduria Lietuvos ekspertinės įstaigos? Ar šiai dienai Lietuvoje yra pilnai išnaudojamos ES investicijos, kaip priemonė naujų kriminalistikos technologijų įsigijimui? Šiame darbe bus nagrinėjamos kriminalistikos technikos ir technologijų taikymo problemos tiriant nusikalstamas veikas, ES investicijų panaudojimo galimybės, taip pat bus apžvelgiamos naujos kriminalistikos technologijų vystymosi tendencijos tiek Lietuvoje tiek ir visame pasaulyje.

Baigiamojo darbo aktualumas: Norint tinkamai iširti vis tobulėjančias nusikalstamas veikas būtina ne tik naudoti jau turimas kriminalistikos technikos žinias ir technologijas bet taip pat ir jas tobulinti, ieškoti naujų tyrimo būtų ir kaip pritaikyti naujausias technologijas nusikalstamų veikų tyrimui. Taip pat ieškoti tarptautinio bendradarbiavimo galimybių ir investicijų.

Lietuvos Respublikos ekspertizės įstatymo 1 str. nustato reikalavimus asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais, teismo ekspertizės įstaigų ir teismo ekspertų statusą, teismo

ekspertų veiklos principus, atsakomybę už Lietuvos Respublikos teismo ekspertų profesinės etikos kodekso pažeidimus, teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo tvarką, specialių žinių panaudojimo sąlygas bei tvarką ir reikalavimus teismo ekspertizės aktui.¹ Šio įstatymo nuostatos suderintos su 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2009/905/TVR dėl kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų akreditacijos. Šio pamatinio sprendimo tikslas – užtikrinti, kad už nusikalstamų veikų užkardymą, išaiškinimą ir tyrimą atsakingos institucijos pripažintų, jog vienoje valstybėje narėje akredituotų kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų veiklos rezultatai yra vienodai patikimi kaip ir bet kurioje kitoje valstybėje narėje pagal EN ISO/IEC 17025 akredituotų kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų veiklos rezultatus.² Lietuvoje šiuo metu ekspertinės įstaigos atlieka teismo paskirtas ekspertizes. Ekspertinių įstaigų veiklos efektyvumas reikalauja naujausių kriminalistikos technologijų, bei kriminalistikos technikos žinių, todėl tarptautinis bendradarbiavimas kriminalistikos srityje tampa neatsiejama tarptautinio bendradarbiavimo nusikaltimų prevencijos ir tyrimo dalimi.

Tarp efektyviausiai veikiančių tarptautinių kriminalistinių organizacijų ryškiai šiuo metu išsiskiria Europos teismo ekspertizės institutų tinklas – (angl. *European Network of Forensic Science Institutes - ENFSI*). ENFSI veikloje aktyviai dalyvauja Lietuvos ekspertinės institucijos: Lietuvos Teismo ekspertizės centras (toliau – LTEC) priimtas į šią organizaciją 1995 m., Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras (toliau LPKTC) – 2005 m. Lietuva taip dalyvauja ir kitose tarptautinėse kriminalistikos organizacijose³. „ES Taryba įpareigojo ENFSI, Europolą ir valstybes nares iki 2013 m. birželio mėn. pabaigos pateikti išsamų veiksmų planą Europos kriminalistikos vizijai 2020 įgyvendinti. Deja, tik 2016 m. birželio mėn. pati ES Taryba tokį planą paskelbė.“⁴ Įgyvendinant Europos Sąjungos Tarybos 2016 m. birželio 9 d. nutarimą dėl Veiksmų (priemonių) plano kuriant bendrą Europos ekspertizės erdvę Mykolo Romerio universiteto mokslo studijos autoriai, atsižvelgdami į Europos Sąjungos Tarybos pateikto Europos kriminalistikos erdvės kūrimo veiksmų plano pagrindinius uždavinius, pateikė tam tikrus savo pasiūlymus dėl šio plano rengimo ir numatė jo realizavimo kryptis.⁵ Deja, bet planas įkurti bendrą Europos ekspertizės erdvę liko neįgyvendintas.

¹ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, Valstybės žinios, 2002-11-22, Nr. 112-4969, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.193737/asr>

² Tarybos pamatinis sprendimas 2009/905/TVR „dėl kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų akreditacijos“ 2009 m. lapkričio 30 d., žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32009F0905>

³ Interpolas, Tarptautinė identifikacijos asociacija (International Association for Identification - IAI), Tarptautinė Teismo Ekspertizės Asociacija (International Association of Forensic Sciences – IAFS), Baltijos šalių teismo ekspertizės institucijų Sąjunga

⁴ Eglė Bilevičiūtė ir kt., *Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija: mokslo studija*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 10.

⁵ Ibid, 370

Europos teismo ekspertizės erdvės vizijoje 2030 m. numatyta teismo ekspertizės patikimumo ir pagrįstumo gerinimas ir naujų technologijų diegimo skatinimas. ENFSI vizija yra strateginis dokumentas, atstovaujantis Europos kriminalistikos bendruomenei, apimantis trumpą įvadą į sritis, į kurias svarbu atkreipti dėmesį svarstant kriminalistikos ateitį. Dokumente atsispindi sritys, kurioms reikalingas ypatingas dėmesys moksliniams tyrimams ir inovacijoms, siekiant prisitaikyti prie būsimų teisėsaugos poreikių.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis: Apie kriminalistikos techniką ir technologijas rašė: V. E. Kurapka⁶, H. Malevski⁷, Janina Juškevičiūtė, Snieguolė Matulienė, Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė, Bernardas Šalna, Ryšardas Burda⁸, Eugenijus Palskys⁹, Alec Jeffreys¹⁰, Cyril Wecht¹¹, Jim Fraser¹², Henry Lee¹³, Valerij Tiščenka¹⁴, Valery Shepitko, Mykhaylo Shepitko¹⁵ ir kiti. Šia tema yra nemažai literatūros tiek lietuvių tiek ir užsienio autorių, Lietuvos kriminalistų draugijos rengiamų tarptautinių kongresų „Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika“ darbotvarkėse tam skiriama dėmesio, tačiau nuolat besikeičianti kriminalistikos technika ir technologijos reikalauja naujų tyrimų ir išvalgų, to bus ir siekiama šiuo darbu.

Šio magistro baigiamojo darbo aktualumas ir naujumas pasireiškia tuo, kad kriminalistikos technika ir technologijos yra nuolat tobulinamos, tam reikalingas tarptautinis bendradarbiavimas, dalijimasis naujausia informacija ir technologijų pasiekimais. Lietuvos kriminalistikos mokslė monografiniu lygmeniu naujų technologijų diegimo problematika nebuvo nagrinėjama. Kad Lietuvoje būtų naudojamos naujausios kriminalistikos technologijos reikalingos atitinkamos investicijos. Todėl šiame darbe pirmą kartą pateikiamos išvalgos apie ES investicijų panaudojimo galimybes siekiant išigyti naujausias kriminalistikos technologijas ir tobulinant Lietuvos ekspertinių įstaigų veiklą.

⁶ Eglė Bilevičiūtė ir kt., *Kriminalistika: teorija ir technika: vadovėlis*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas 2012).

⁷ Hendryk Malevski, *Įvykio vietos apžiūra*, (Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras, 1999).

⁸ Ryšardas Burda, „Ekonominių nusikaltimų pėdsakų susidarymo ypatumai“, *Jurisprudencija* t. 65(57), (2005) 93–100

⁹ Eugenijus Palskys, *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos 1918 – 1940: monografinė studija*, (Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995).

¹⁰ Alec J. Jeffreys, Rita Neumann, *Factors influencing recombination frequency and distribution in a human meiotic crossover hotspot*, *Human molecular genetics* 14, no. 15 (2005): 2277-287.

¹¹ Cyril Wecht, „Forensic Science and Law: Investigative Applications in Criminal, Civil, and Family Justice“. Boca Raton (Fla.) ; London ; New York (N.Y.): CRC Press : Taylor & Francis Group, 2006.

¹² Jim Fraser, „Forensic Science. Vol. 211. Very Short Introductions“. Oxford: Oxford University Press, 2010.

¹³ Henry Lee, *Henry Lee's crime scene handbook*, (San Diego (Calif.): Elsevier academic press, 2001)

¹⁴ Valerij Tiščenka, Trumpos išvalgos į technologinius ir euristinius nusikaltimų tyrimo aspektus, *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022)

¹⁵ “Ядерна криміналістика: формування та роль в сучасних умовах”, *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*, XVIII, 20-31, (2022).

Baigiamojo darbo reikšmė: Baigiamajame magistro darbe apžvelgiama kriminalistikos technikos ir technologijų vystymosi raida, naujos kriminalistikos technologijų tendencijos. Darbe išsamiau nagrinėjama kriminalistikos technika ir technologijos ekspertinėje veikloje, taip pat apžvelgiamas jų naudojimas ikiteisminiame tyrime bei kituose teismo nagrinėjimo etapuose. Darbe įvertinamos ES investicijų galimybės siekiant tobulinti ekspertinių įstaigų veiklą Lietuvoje. Aiškinamasi su kokiomis kriminalistikos technologijų taikymo problemomis susiduria Lietuvos ekspertinės įstaigos, kokios galėtų būtų kriminalistikos technikos ir technologijų tobulinimo kryptys. Darbe didelis dėmesys skiriamas šiai dienai ypač aktualių nusikaltimų elektroninėje erdvėje nagrinėjimui. Darbe taip pat nagrinėjamos tokios naujos kriminalistikos technologijos kaip dronai, 3D, DNR, dirbtinis intelektas, branduolinė kriminalistika. Darbe taip pat nagrinėjami ir eismo įvykių, odorologiniai, toksikologiniai, daktiloskopiniai, palinologiniai, kraujo pėdsakų tyrimai. Nagrinėjami tyrimai buvo pasirinkti dėl jų aktualumo ir plataus taikymo tiek Lietuvoje tiek ir visame pasaulyje. Kitos technologijos nebuvo nagrinėtos dėl ribotos darbo apimtys bei mažesnio jų naudojimo. Neturėdami galimybes pakankamai dėmesio skirti naujausių technologijų panaudojimui tiriant daugelio atskirų rūšių nusikaltimus, kaip vieną aktualiausių klausimų pasirinkome nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimo probleminius aspektus. Pagrindinės baigiamojo darbo idėjos buvo pristatytos studentų mokslinių straipsnių rinkinyje „Teisinės minties šventė 2023“. Darbe pateikiama informacija galėtų būti naudinga tiek pareigūnams, tiek studentams, tiek visiems besidomintiems kriminalistikos problemomis. Šį baigiamąjį darbą galės naudoti „Teisės ir kriminalistikos“ programos studentai studijuodami dalyką „Technika ir technologijos“.

Tyrimo tikslas: įvertinti naujų kriminalistikos technikos ir technologijų lygį Lietuvoje ir pateikti išvadas bei pasiūlymus dėl jų vystymosi kriminalistinės techninės politikos aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti kriminalistikos technikos ir technologijų teisinį reglamentavimą.
2. Išanalizuoti naujausias kriminalistikos technologijas pasaulyje, jų problematiką, vystymosi tendencijas ir perspektyvas.
3. Įvertinti ES investicijų panaudojimo galimybes, kaip priemonę Lietuvos ekspertinių įstaigų tobulinimui.
4. Įvertinti kriminalistikos technikos ir technologijų taikymo lygį, problemas bei panaudojimo perspektyvas Lietuvoje.

Tyrimo metodika: Magistro baigiamojo darbo tyrimas atliktas remiantis sisteminės analizės, statistinių duomenų analizės, anketavimo, interviu, loginiu-analitinio ir apibendrinimo metodais.

Sisteminės analizės metodu remtasi siekiant išanalizuoti pagrindinius kriminalistikos technikos atsiradimo ir raidos aspektus. Taip pat, pasitelkiant šį metodą buvo analizuotos pagrindinės kriminalistikos technologijos, jų savybės, bei panaudojimas praktikoje.

Statistinių duomenų analizės metodu siekta surinkti kuo daugiau statistinės oficialios informacijos apie ES investicijų panaudojimą Lietuvoje. Oficiali informacija rinkta iš Vidaus reikalų ministerijos ataskaitinių dokumentų, Valstybės kontrolės, taip pat iš LTEC, LPKTC, Valstybinės teismo medicinos tarnybos (toliau – VTMT), Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, Centrinės projektų valdymo agentūros.

Loginio-analitinio metodo pagalba buvo įvertinta ir susisteminta visa surinkta informacija.

Apibendrinimo metodu iš susistemintos informacijos padarytos išvados ir parengti pasiūlymai atsižvelgiant į surastas problemas.

Anketavimo metodu buvo išsiųstos anoniminės anketos policijos įstaigoms visoje Lietuvoje. Viso gauta 52 anketos. Anketų pagalba buvo siekiama išsiaiškinti ar policijos tyrėjai turi galimybę kelti kvalifikaciją, kokių mokymų jiems labiausiai trūksta, kaip jie vertina savo darbo krūvį, ar jų nuomone Lietuvoje yra skiriamas pakankamas finansavimas teisėsaugos institucijoms, kokias kriminalistikos technologijas naudoja savo darbe, kokių technologijų trūksta ir kt.

Interviu metodu buvo aiškinamasi nusikaltimų elektroninėje erdvėje Lietuvoje tyrimo problemos. Tyrimo metu buvo imti interviu iš Mykolo Romerio universiteto doc. dr. Renatos Marcinauskaitės ir prof. dr. Andriaus Neveros. Buvo imti interviu iš ekspertinių įstaigų, kurios formuoja kriminalistinę techninę politiką Lietuvoje, atstovų. Interviu buvo imti iš LPKTC metodininko Genriko Nedveckio, VTMT direktoriaus dr. Romo Raudžio, LTEC direktoriaus dr. Giedriaus Mozūraičio.

Tyrimo struktūra: Šį magistro baigiamąjį darbą sudaro turinys, įvadas, trys pagrindiniai skyriai bei išvados su pasiūlymais. Taip pat, baigiamojo darbo pabaigoje yra pateikiama anotacija bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje dalyje nagrinėjama kriminalistikos technikos ir technologijų samprata, raida, kriminalistikos technologijų panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika.

Antroje dalyje pateikiama naujausių kriminalistikos technologijų apžvalga ir jų vystymosi tendencijos. Tiriama tarptautinio bendradarbiavimo kriminalistikos srityje svarba. Apžvelgiamos pagrindinės tarptautinės kriminalistinės organizacijos, jų veikla, svarba tiriant nusikalstamas veikas ir ateities perspektyvos, analizuojama mokslinė literatūra, straipsniai, mokslo darbai ir kt.

Trečioje dalyje analizuojamos naujausios kriminalistikos technikos ir technologijos Lietuvoje, jų panaudojimo perspektyvos, Lietuvos ekspertinių įstaigų problemos, analizuojami

nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje tyrimo probleminiai aspektai, apžvelgiamos ES investicijų galimybės, inovacijos ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir koordinavimo tendencijos. Analizuojami ES lėšomis vykstantys projektai Lietuvoje, kurie susiję su naujų kriminalistinių technologijų panaudojimu, bei modernizavimu, pateikiamos išvalgos ir galimi keliai, siekiant modernizuoti Lietuvos ekspertinių įstaigų veiklą.

Ginamieji teiginiai:

1. Lietuvoje nėra vieningos kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo politikos, trūksta mokymų policijos pareigūnams, tyrėjams, ekspertams, prokurorams. Nėra vieningos vizijos, kaip Lietuvos ekspertinėse įstaigose būtų galima diegti naujausias kriminalistikos technologijas. Trūksta tarpinstitucinio bendravimo ir veiksmų koordinavimo.
2. Šiuo metu Lietuvoje nėra pilnai išnaudojamos ES investicijos kaip priemonė naujų kriminalistikos technologijų įsigijimui.

1 KRIMINALISTIKOS TECHNIKOS IR TECHNOLOGIJŲ SAMPRATA, SISTEMA, ISTORINĖ RAIDA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

1.1 Kriminalistikos technikos ir technologijų samprata

Pagrindiniai kriminalistikos uždaviniai siejami su nusikaltimų tyrimo, aiškinimo ir užkardymo veikla, bet vis dažniau jos metodai ir rekomendacijos taikomos tiriant įvairius objektus ir su nusikalstama veikla ne susijusiose srityse (civiliniu procesu, administracine teise ir kt.). „Kriminalistikos, šio savarankiško, integralaus mokslo, ryšiai su kitais teisės mokslais (baudžiamuoju procesu, baudžiamąja teise, kriminologija, teismo medicina, teismo psichologija ir kt.) tampa vis glaudesni. Kriminalistika ne tik naudojami tų mokslų duomenimis, bet ir, kurdama kompleksines tyrimų metodikas, savo laimėjimais daro jiems įtaką“.¹⁶

„Nusikalstamų veikų tyrimas yra kompleksinė daugiafunkcinė veikla, kuria siekiama nustatyti tiriamo įvykio esmę, jo faktines ir teisiškai reikšmingas aplinkybes, nusikalstamą veiką padariusius asmenis, taip pat asmenis, patyrusius fizinę, turtinę ir moralinę žalą.“¹⁷

Norint išnagrinėti ką reiškia terminas „kriminalistikos technika“, pirmiausia reikia išsiaiškinti koks šio termino turinys. Visuotinė lietuvių enciklopedija pateikia tokį žodžio technika apibrėžimą „technika (gr. technikos – meniškas, meistriškas), kokios nors veiklos įgūdžiai, būdai, metodai, mokėjimas tais būdais naudotis“.¹⁸ Sąvoka „kriminalistikos technika“ buvo viena iš pirmųjų kriminalistikoje. Kriminalistikos mokslo raidos pradžioje kriminalistikos technikos sąvoka savyje apimdavo visą kriminalistiką. Ir tik vėliau plėtojantis kriminalistikos mokslui kriminalistikos technika tapo viena iš kriminalistikos dalių. Dabartinė kriminalistikos technikos samprata susiklostė ne iš karto, skirtinguose kriminalistikos teorijos raidos etapuose šis terminas buvo suprantamas įvairiai. Dauguma mokslininkų pabrėžia, jog istoriškai kriminalistika išsirutuliojo būtent iš kriminalistikos technikos, kriminalistika buvo suprantama kaip mokslas, taikantis gamtos ir techninių mokslų sukurtas priemonės nusikaltimams tirti.¹⁹

Jungtinėse Amerikos Valstijose, Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje ir kai kuriose kitose valstybėse kriminalistika apsiriboja kriminalistikos technika ir yra vadinama „mokslinė ar techninė policija“ arba „teismo mokslu“ (*Forensic Science*), bei yra suprantama kaip mokslas,

¹⁶ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, *Kriminalistika: teorija ir technika*, (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012), 27.

¹⁷ Valerij Tiščenko, Trumpos įžvalgos į technologinius ir euristinius nusikaltimų tyrimo aspektus, *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022), 144.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Linas Belevičius, „Techninių priemonių naudojimo baudžiamajame procese teoriniai pagrindai ir reglamentavimas“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2005), 14, https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:uvEdEsRspc0J:https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1830246/datastreams/ATTACHMENT_1830252/content&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt.

naudojantis gamtos ir technikos mokslų pasiekimus kovojant su nusikalstamumu. Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) literatūroje kriminalistika apibrėžiama kaip mokslo sritis, taikanti gamtos mokslų pasiekimus teisės srityje, skirta fizinių įrodymų (*Physical Evidence*) atpažinimui, identifikacijai, individualizacijai bei įvertinimui. Vokietijoje kriminalistika taip pat dažnai suprantama kaip kriminalistikos technika. Šių šalių mokslinė literatūra neskiria daug dėmesio kriminalistikos technikos apibrėžimų formulavimui, - čia daugiausiai aptariamos praktinės įvairių technikos rūšių panaudojimo galimybės ir tvarka tiriant nusikalstamas veikas.²⁰

Kriminalistikos technika gali būti apibūdinama kaip:

- kriminalistikos mokslo dalis
- visuma techninių priemonių (prietaisų, aparatūros, įrenginių, instrumentų, medžiagų ir pan.), naudojamų įrodomajai informacijai surasti, užfiksuoti paimti ir ištirti²¹.

„Kriminalistikos technika gali būti naudojama kaip pagalbinė priemonė, padedanti užfiksuoti tyrimo veiksmo turinį, eigą, ir kaip priemonė, padedanti užfiksuoti ir paimti objektus.“²²

Nagrinėjant teisinę literatūrą galima sutikti daug kriminalistikos technikos apibrėžimų, tačiau visi apibrėžimai pasižymi praktiškai tais pačiais esminiais kriminalistikos technikos požymiais. Daugelyje apibrėžimų **kriminalistikos technika** apibūdinama, kaip moksliskai pagrįsta teorinių teiginių, techninių priemonių, jų naudojimo metodų ir būdų sistema, kuri skirta įrodomąją reikšmę galinčių turėti duomenų paieškai fiksavimui, paėmimui ir ištyrimui, bei nusikalstamų veikų užkardymui.

Skiriamos dvi pagrindinės kriminalistikos technikos grupės:²³

- 1) **Operatyvioji kriminalistikos technika** - naudojama įrodymams surasti, užfiksuoti ir paimti. Ją sudaro: apšvietimo priemonės; optiniai prietaisai; foto ir vaizdo technika; pėdsakų išryškinimo, fiksavimo ir paėmimo priemonės; paieškos prietaisai ir įrankiai.
- 2) **Tiriamoji kriminalistikos technika** - naudojama daiktiniams įrodymams tirti laboratorijose (ekspertizės įstaigose).

„Kriminalistikos technologija laikoma bendra nusikaltimo įvykio žinojimo priemonių ir metodų doktrinos apibrėžimo kategorija, viena iš konkrečių bendrosios kriminalistikos teorijų. Taip pat siūloma naudoti technologinį metodą mokslo plėtroje, ypač kuriant individualius tyrimo

²⁰ Ibid.

²¹ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, *Kriminalistika: teorija ir technika*, (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012), 262.

²² Janina Juškevičiūtė ir kt. *Kriminalistika*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 19

²³ Vidmantas Egidijus Kurapka, Hendryk Malevski, Eugenijus Palskys, Samuelis Kuklianskis, *Kriminalistikos technikos pagrindai*, (Vilnius: Eugrimas, 1998), 54.

metodus.“²⁴ „Kuriant ir naudojant technologines nusikaltimų tyrimo programas, tyrimo veiksmų ir taktinių operacijų algoritmus, būtina mokėti juos pritaikyti konkrečios nusikaltimų tyrimo situacijos sąlygomis, identifikuoti ir atsižvelgti į jos ypatumus, rasti tinkamas sprendimo priemones. Taikant integruotą požiūrį į technologinių ir euristinių aspektų supratimą, gebėjimą praktiškai panaudoti technologinius ir euristinius (paieškos ir kūrybinius) tiriamosios veiklos aspektus yra kelias į sėkmingą tyrimo tikslų ir uždavinių pasiekimą.“²⁵

Manytume, kad būtų galima pateikti tokį kriminalistikos technologijų apibrėžimą, tai technologijos naudojamos su nusikaltimu susijusiems faktams tirti ir nustatyti. Remiantis tokiu apibrėžimu būtų galima teigti, kad visos technologijos, kurios naudojamos tiriant nusikaltimus yra kriminalistikos technologijos. Greičiausiai būtų galima sutikti su tokia formuluote. Tarkime 3D, dirbtinis intelektas, dronai, kompiuteriai ir kitos naujausios technologijos pradžioje buvo sukurtos greičiausiai ne nusikaltimų tyrimui ir nebuvo skirtos konkrečiai šiai sričiai, tačiau jos sėkmingai naudojamos kriminalistikoje. Taigi galima daryti išvadą, kad visas technologijas, kurias galima panaudoti kriminalistikoje galima vadinti kriminalistikos technologijomis. Kaip jau buvo minėta kriminalistikos mokslas turi nuolat prisitaikyti prie naujausių technologijų, išnaudoti jų galimybes nusikaltimų tyrimui. Jau šiandien yra rašoma apie kosmoso kriminalistiką, branduolinę kriminalistiką, socialinių tinklų kriminalistiką ir pan. Dėl to galima daryti išvadą, kad ateityje tik daugės technologijų ir mokslo sričių, kurios bus sėkmingai pritaikomos kriminalistikoje.

1.2 Kriminalistikos technikos ir technologijų raidos apybraižos

Remiantis istoriniais šaltiniais anksčiausiai kriminalistikos mokslas buvo pritaikytas senovės Graikijoje ir Romoje. Šios civilizacijos įnešė didelį indėlį į medicinos, ypač farmakologijos, sritį. Tyrimai, susiję su toksinų gamyba, naudojimu ir simptomais, leido ištirti jų naudojimą žmogžudystėse.

Egipto civilizacijoje dar 3000 buvo atliktas pirmasis skrodimas. Įdomu tai, kad pirmasis oficialiai užregistruotas skrodimas buvo atliktas dar 44 m. pr. Kr. Tai buvo tada, kai romėnų gydytojas Antistijas ištyrė nužudytą Romos politiko ir generolo Julijaus Cezario kūną. Skrodimas atskleidė, kad nors peiliu buvo durta 23 kartus, jo mirtis iš tikrųjų įvyko dėl vienos žaizdos krūtinėje²⁶.

²⁴ Valerij Tiščenka, Trumpos įžvalgos į technologinius ir euristinius nusikaltimų tyrimo aspektus, *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*, (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022), 148.

²⁵ Ibid, 150

²⁶ Antanas Garmus, Antanas Cėpla, Vidmantas Egidijus Kurapka, *Teismo medicina: vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras 2000), 13.

1811 m. Eugene Francois Vidocq įkūrus Prancūzijos kriminalinę policiją Siurte iškilo nusikaltėlių identifikavimo problema. Vidocq reguliariai lankydavosi kalėjimuose, norėdamas įsiminti kalinių veidus, ir versdavo tai daryti savo agentus. Anglijos policija priėmė šį metodą. Iki devintojo dešimtmečio pabaigos britų tyrėjai dalyvavo teismo posėdžiuose, kad stebėtų žiūrovus ir sužinotų apie galimus bendrininkus. Kiekvienam suimtam asmeniui jis rūpestingai parengė kartoteką su asmens aprašymu, slapyvardžiais, ankstesniais teistumais, veikimo būdais ir kita informacija. Rodyklės kortelių sistemą išsaugojo ne tik Prancūzijos policija, bet ir kitų šalių policijos padaliniai. Atėjus skaitmeninės informacijos amžiui kortelės buvo suskaitmenintos, o kortelių dėžutes pakeitė duomenų bazės.

Alphonse Bertillon 1883 m. pirmasis pasaulyje pradėjo taikyti mokslinius kriminalistinio darbo metodus. Jis panaudojo antropologijos ir statistikos mokslinius duomenis, pagal kuriuos vieno žmogaus veido kūno matmenys niekada absoliučiai nesutampa su kito žmogaus kūno matmenimis. Jis išmatuodavo nusikaltėlius, surašydavo jų kūno matmenis į korteles ir šitaip susidarydavo galimybė atpažinti jau užregistruotuosius. Pats matavimo procesas buvo labai sudėtingas, nes reikėjo matuoti įvairias kūno dalis milimetro tikslumu, tačiau tai buvo patikimiausias iš visų anksčiau žinomų identifikavimo metodų. Be matavimo metodo Bertillon sukūrė visa, kas padeda tiksliai nufotografuoti nusikaltėlius. Jų fotografijas jis pridėdavo prie matavimo kortelių. Jis pasiūlė kaip nufotografuoti įvykių vietas. Tokios fotografijos duodavo žymiai tikslesnę įvykio vietos vaizdą negu skrupulingi kriminalinės policijos aprašymai.

Vienas iš svarbiausių įkalčių tipų yra pirštų antspaudai. Italų profesorius Marcello Malpighi pastebėjo pirštų atspaudų charakteristikas 1686 m., tačiau tik 1892 m. Francis Galton sukūrė būdą, kaip klasifikuoti pirštų atspaudus. Jis išleido pirmąją knygą apie pirštų atspaudus ir jų naudojimą tiriant nusikaltimus. Skotland Jardas Didžiajai Britanijai pristatė pirštų atspaudų identifikavimą 1901 m. Pirštų atspaudų unikalumas ir to naudingumas pirmiausia buvo pastebėtas William Herschel XIX a. viduryje. Galimybė aptikti ir surinkti pirštų atspaudus nusikaltimo vietoje reikšmingai prisidėjo nustatant įtariamojo tapatybę. Nėra pasaulyje dviejų žmonių, turinčių identiškus pirštų atspaudus, būtent dėl to pirštų antspaudai taip dažnai yra naudojami tiriant nusikaltimus, be to tai yra lengviausias ir greičiausias kelias rasti ryšį tarp konkretaus įvykio ir konkretaus žmogaus.

Teismo medicina gimė Europoje. Pirmuosius kuklius žingsnius JAV žengė šioje srityje tik po Pirmojo pasaulinio karo. Persikėlėliai iš Anglijos atsivežė su savimi į JAV senąją Anglijos koronerių²⁷ sistemą. Iki tol JAV išvada apie staigios mirties priežastį buvo vietos gyventojų išrinkto koronerio ir kelių prisiekusiųjų reikalas. Medicininių žinių iš jų niekas nereikalavo.

²⁷ Koroneris (angl. *coroner*), Didžiojoje Britanijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir kai kuriose kitose šalyse specialus teismo pareigūnas, tiriantis staiga mirusių asmenų mirties priežastis, kai įtariama, kad mirtis smurtinė.

Neišaiškinti likdavo tūkstančiai nužudymų. 1877 m. Bostone koronierius pakeitė medicininį išsilavinimą turintys inspektoriai. Šiuo pavyzdžiu 1918 m. pasekė ir Niujorkas.

1901 m. vokiečių mokslininkas Paul Theodor Uhlenhuth surado būdą ne tik atskirti žmogaus kraują nuo gyvulio kraujo, bet ir nustatyti, kokio gyvulio yra tiriamas kraujas.

Vienu žymiausių toksikologijos pradininkų kriminalistikos istorijoje buvo paryžietis teismo medikas ir chirurgas Mathieu Orfila. Jo pirmasis svarbus darbas „Traktatas apie nuodus, gautus iš mineralų, daržovių ir gyvūnų karalystės; arba Bendroji toksikologija“ pasirodė 1814 m.

Daug dešimtmečių jis dirbo, kurdamas cheminius metodus nuodams nustatyti nuuodytojo kūne ir sugebėjo įrodyti nuuodijimą netgi po daugelio metų, žmogui seniai mirus.

Austrų tyrinėtojas Hans Gross laikomas pirmuoju, kuris 1893 m. išleistame „Tardytojo vadove“ visus to meto mokslo bei technikos pasiekimus nukreipė nusikaltimams išsiaiškinti. Gross savo karjeros pradžioje pastebėjo teisingumo sistemos klaidas. Jo pastangos buvo sutelktos į gilaus tyrimo, profesinės etikos ir mokslinio metodo plėtrą. Jo požiūris į tyrimus, techninius įrodymus ir metodus taip pat paskatino sukurti „nusikaltimo vietą“. Siedamas nusikaltimo vietos sampratą, Gross paaikškina būtinybę balansuoti emocijas su įrodymais ir įrodymus su logika. Gross ragino objektyviai panaudoti ir ištirti įrodymus. Jis pabrėžė, kad svarbu, kad teisėjas bylose liktų neutralus. Jis tai padarė daugiausia pateikdamas naujas nusikaltimo vietų tyrimo koncepcijas, tokias kaip nusikaltimo vietų fotografavimas, pirštų atspaudai, mikroskopija ir rentgeno spinduliai.

JAV laikomos teismo balistikos tėvyne. Įžymus balistas buvo Calvin Hooker Goddard. Jis sukonstravo lyginamąjį mikroskopą, tapusį svarbiausiu balistikos prietaisu.²⁸

1835 m. Skotland Jarde Henry Goddard pirmą kartą panaudojo kulkų palyginimą, kad sugautų žudiką, atsekdamas kulką iki jos formos.

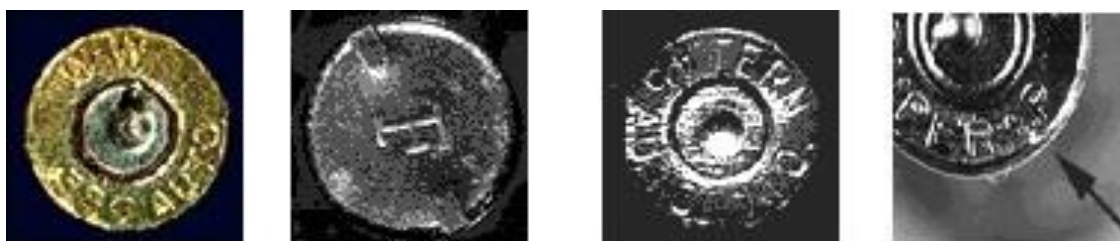
Kalbant apie daiktinius įrodymus verta paminėti Edmond Locard pasikeitimo principą (Locard's Exchange Principle), anot kurio, jei nusikaltimo vykdytojas įeina į bet kurią vietovę ar vietą, tuomet būtinai joje kažkas yra paliekama ir kažkas iš jos paimama, t.y. nusikaltėlis visuomet palieka įkalčius ar bent jau įkalčių pėdsakus (Locard, 1931 m.).

1896 m. JAV įkurtas Nacionalinis nusikaltimų atpažinimo biuras, kuris teikė agentūroms visoje šalyje informaciją, leidžiančią nustatyti žinomus nusikaltėlius. 1901 m. prezidento William McKinley nužudymas parodė, kad Jungtinėms Valstijoms gresia anarchija. Teisingumo ir darbo departamentai daugelį metų tvarkė anarchistų įrašus, tačiau prezidentas Theodore Roosevelt norėjo turėti daugiau galių juos stebėti. Teisingumo departamentui buvo pavesta reguliuoti tarpvalstybinę prekybą nuo 1887 m., nors tam trūko darbuotojų. Ji nedėjo daug pastangų, kad sumažintų darbuotojų trūkumą iki Oregono žemės sukčiavimo skandalo XX a. amžiaus pradžioje.

²⁸ Jungen Thorwald, *Kriminalistikos keliai ir klystkeliai*, (Vilnius: Mintis, 1981), 65.

Prezidentas Roosevelt nurodė generaliniam prokurorui Charles Joseph Bonaparte organizuoti savarankišką tyrimo tarnybą, kuri būtų atskaitinga tik generaliniam prokurorui. Bonaparte kreipėsi į kitas agentūras, įskaitant JAV slaptąją tarnybą, dėl personalo, ypač tyrėjų. 1908 m. gegužės 27 d. Kongresas uždraudė Teisingumo departamentui naudoti izdo darbuotojus, baimindamasis, kad naujoji agentūra veiks kaip slaptosios policijos skyrius. Vėlgi, Roosevelt paragintas, Bonaparte nusprendė organizuoti oficialų Tyrimų biurą, kuris vėliau turėtų savo specialiųjų agentų personalą. Federalinis tyrimų biuras (FTB), (angl.- *Federal Bureau of Investigation*, - *FBI*) suvaidino svarbų vaidmenį kriminalistikos istorijoje nuo tada, kai 1932 m. buvo įkurta jų nusikaltimų laboratorija. FTB įdiegė automatizuotą pirštų atspaudų atpažinimo sistemą su pirmaisiais kompiuteriniais atspaudų nuskaitymais aštuntajame dešimtmetyje, o 1990-aisiais sukūrė „Drugfire“, (automatizuota balistikos vaizdo gavimo sistema) (1 pav.). „Drugfire“ yra daugialypės terpės duomenų bazės vaizdo sistema, kuri automatizuoja kulku šovinių dėklų, apvalkalų ir kulku vaizdų palyginimą, kurią sukūrė MSI (angl. - *Mnemonic System Inc.*). Prieš išrandant Drugfire, šaunamųjų ginklų tikrintojai turėjo pasikliauti XX a. 20-ajame dešimtmetyje sukurta technika, kad palygintų šaudmenų žymes. Tai apėmė korpuso apžiūrėjimą mikroskopu, o egzaminuotojas turėjo palyginti du korpusus, kad pamatytų, ar ant kulkos yra panašių ženklų, o tai greičiausiai reikštų, kad kulkos buvo paleistos iš to paties ginklo. Nuo 1991 ir 1992 m. MSI sukurta Drugfire sistema leido tyrėjams palyginti konkretaus šaudymo šaudmenų žymes su iš pažiūros nesusijusių šaudymų duomenų bazėmis, kurios leido FTB išspręsti daugybę bylų. XX a. kriminalistikoje taip pat svarbus tuo, kad pradėdamas naudoti DRN profiliavimas (1984 m.), įkuriamas ENFSI (1995 m.).

1 pav. „Drugfire“ gali atpažinti šaunamojo ginklo gaiduko atspaudus arba užrakto ir išmetimo žymes, kad būtų galima atpažinti kulką ir ginklą, iš kurio buvo paleistas šūvis

XXI a teismo ekspertai pradėjo naudoti lazerinius skaitytuvus, dronus ir fotogrametriją²⁹, kad gautų 3D taškinius nelaimingų atsitikimų ar nusikaltimų vietų modelius. Nelaimingo atsitikimo vietos atkūrimas greiktelyje dronais užtrunka tik 10–20 minučių ir gali būti atliktas nestabdant eismo. Rezultatai yra ne tik tikslūs, bet ir lengvai skaitmeniniu būdu saugomi ilgą laiką.

²⁹ Fotogrametrija – tai mokslas ir technologija, skirta gauti patikimą informaciją apie fizinius objektus ir aplinką įrašant, matuojant ir interpretuojant fotografinius vaizdus ir elektromagnetinio spinduliavimo vaizdų bei kitų reiškinį modelius

Kriminalistika tampa vis labiau skaitmenizuota, daug tyrimų persikelia į kompiuterius, kuriais modeliuojami nusikaltimų scenarijai, atkuriami įvykiai, atliekami įvairūs bandymai ir pan.

Nagrinėjant kriminalistikos raidą Lietuvoje galima daryti išvadą, kad XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvos kriminalistinių tyrimų laboratorijos ir savo galimybės, ir technine įranga prilygo Vakarų Europos valstybių analogiškomis laboratorijoms.³⁰

Kriminalinės policijos Identifikacijos biuro laboratorijose buvo atliekami suklastotų dokumentų, rašysenos, mašinraščio, šaunamųjų ginklų, kulku ir tūmelių, netikrų pinigų ir jų gaminimo įrankių, kraujo, cheminiai ir kiti tyrimai.³¹

1961 m. įkurtas Lietuvos SSR teisingumo ministerijos Teismo ekspertizės mokslinio tyrimo institutas (TEMTI), tapęs pagrindine ekspertizės įstaiga Lietuvoje. Institute buvo atliekamos rašysenos, techninės dokumentų, trasologinės, balistinės, portretinės, buhalterinės, autotechninės ir kitokios ekspertizės. Institutas buvo aprūpintas modernia aparatūra ir moksline įranga ir jau po kelerių metų tapo vienu geriausių tuometinėje Sovietų Sąjungoje.³²

Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje įvyko dideli politiniai ir socialiniai pokyčiai, atsirado naujos galimybės plėtoti kriminalistikos mokslą, orientuotis į vakarietišką kriminalistikos mokslą. 1993 m. tuometinės Lietuvos policijos akademijos (dabar Mykolo Romerio universitetas) Kriminalistikos katedros mokslininkai konstatavo, kad kriminalistikos mokslo lygis Lietuvos respublikoje neatitinka europietiško standartų, nėra bendros kriminalistikos koncepcijos, pasenusi jos, kaip mokslo šakos, sistema, kriminalistikos technika, pati kriminalistika vis labiau atsilieka nuo nusikaltimų tyrimo praktikos, jos poreikių.³³ Tačiau nepriklausomoje Lietuvoje pradėjo sparčiai vystytis praktinė kriminalistika, ekspertinės institucijos, į mokslo tiriamąjį darbą atėjo daug jaunų talentingų mokslininkų, sustiprėjo mokslo institucijos.³⁴

1995 m. Vidaus Reikalų Ministerijos kriminalistai technikai buvo aprūpinti prietaisu EPI-2 – elektrostatiu pėdsakų ieškikliu (**2 pav.**), užfiksuojančiu nematomus avalynės pėdsakus. Šis prietaisas buvo sukurtas Lietuvos teisės akademijos Kriminalistikos katedroje. Šis prietaisas kai kuriais parametrais lenkė užsieninius prietaisus. Šio prietaiso privalumai, palyginti su užsieniniais, yra šie: maži gabaritai, leidžiantys jį komplektuoti universaliuose kriminalistinių priemonių

³⁰ Eugenijus Palskys, *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos 1918 – 1940: monografinė studija*, (Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995), 56.

³¹ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, *Kriminalistika: teorija ir technika*, (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012), 195

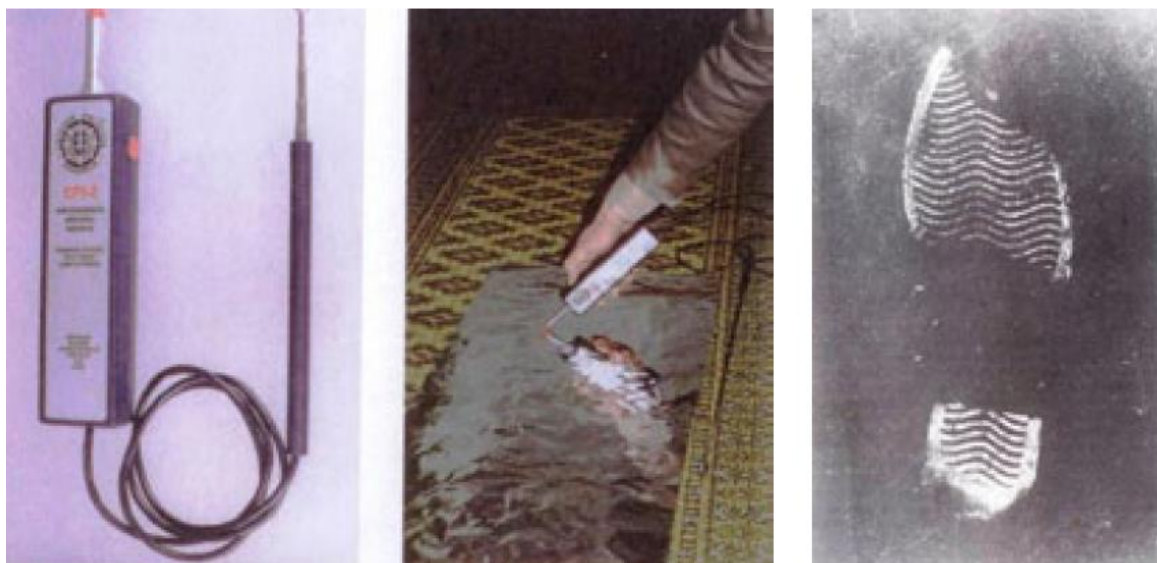
³² Vidmantas Egidijus Kurapka, Hendryk Malevski, Eugenijus Palskys, Samuelis Kuklianskis, *Kriminalistikos technikos pagrindai*, (Vilnius: Eugrimas, 1998), 43.

³³ Janina Juškevičiūtė ir kt. Kriminalistikos vystymosi Lietuvoje perspektyvos // Lietuvos policijos akademijos mokslo darbai. 1993. T.1. P. 65-70.

³⁴ Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, *Kriminalistika: teorija ir technika*, (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012), 216.

rinkiniuose, patikimumas, paprastas veikimo principas, patogus dirbti (dydis — 19×4×2,5 cm, svoris – 120 g, naudojamoji galia– 0,6 W.) bei palyginti nedidelė kaina.

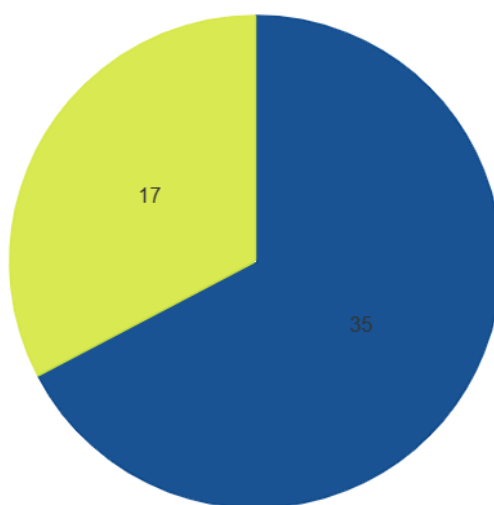
2 pav. Lietuvoje pagamintas elektrostatinis pėdsakų ieškiklis ir juo išryškintas pėdsakas

Nors šiai dienai EPI–2 yra nenaudojamas, tačiau naujausiuose užsienio kriminalistikos kataloguose yra rekomenduojami panašiai veikiantys prietaisai, todėl atlikome empirinį tyrimą. Tyrimo metu paaiškėjo, kad nemaža dalis apklaustų policijos tyrėjų Lietuvoje šiai dienai yra susidūrę ar girdėję apie elektrostatinį pėdsakų ieškiklį EPI-2 (**1 grafikas**).

1 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Ar esate girdėję/susidūrę su EPI–2 – elektrostatiniu pėdsakų ieškikliu, užfiksuojančiu nematomus avalynės pėdsakus?

■ Taip
■ Ne

1998 m. buvo išleistas kriminalistikos vadovėlis lietuvių kalba „Kriminalistikos technikos pagrindai“. Vadovėlyje aptariama kriminalistikos sąvoka, sistema ir metodai, nagrinėjamos pagrindinės kriminalistikos mokslo kategorijos, pateikiama Lietuvos kriminalistikos istorija. Vadovėlyje daugiausia dėmesio skiriama kriminalistikos metodų ir priemonių taikymo praktikai, atitinkančiai šiuolaikinį kriminalistikos mokslą ir jo plėtros tendencijas.

2001 m. įkurta Lietuvos kriminalistų draugija. Lietuvos kriminalistų draugija plėtoja mokslinę, techninę, švietėjišką veiklą, susijusią su kriminalistika, rūpinasi narių profesine kvalifikacija.

2003 m. Lietuvoje įsigaliojo pagrindiniai norminiai aktai, reglamentuojantys specialiųjų žinių taikymą tiriant nusikalstamas veikas: Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas ir Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas.

2004 m. LPKTC paskirtas nacionaliniu EUODAC padaliniu ir pradėjo vykdyti prieglobsčio prašytojų, nelegalių migrantų ir neteisėtai kertančiųjų Lietuvos valstybinę sieną daktiloskopinių duomenų tvarkymo funkciją. KTC tapo pirmąja šalies institucija, saugiu S-TESTA ryšio tinklu sujungta su Europos Komisija. 2005 m. KTC įstojo ir tapo ENFSI nariu.³⁵

LTEC 2010 m. buvo akredituotas pagal tarptautinį standartą ISO 17025, kuris yra tarptautinis standartas, nustatantis reikalavimus bandymų ir kalibravimo laboratorijoms.

VTMT nuo 2012 m. akredituota pagal tarptautinį standartą LST EN ISO/IEC 17025:2005 17025:2005 atlikti Nacionalinio akreditacijos biuro prie Ūkio ministerijos akreditavimo pažymėjime nurodytus teismo medicinos tyrimus.

1.3 Kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 1 str. numatyta, kad baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Baudžiamojo proceso paskirtis suponuoja būtinumą renkant ir tiriant įrodymus taikyti ne tik teises, bet ir įvairias mokslo bei technikos (specialiąsias) žinias. Ekspertizės akto ir specialisto išvados, kaip įrodymų šaltinio, specifiką lemia tai, kad aplinkybės, turinčias reikšmės bylai išspręsti, nustato asmuo, turintis specialių žinių.³⁶

³⁵ Vidmantas Egidijus Kurapka, Henryk Malevski, Snieguolė Matulienė, “Kriminalistika Lietuvoje 1990-2020: nuo naujų paradigmu paieškos iki realizuotų mokslinių koncepcijų ir ateities įžvalgų”, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 24, (2020): 267

³⁶ 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą,

Pagal Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 3 str. 2 d. specialiosios žinios – tai dėl išsilavinimo ir per specialų pasirengimą arba profesinę veiklą įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar bet kokios kitos žmonių veiklos srities žinios, reikalingos ekspertizei atlikti. Panašiai specialiosios žinios apibrėžtos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakyme Nr. I-14 „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“: specialiosios žinios – tai dėl specialaus išsilavinimo, per įgūdžius ir (ar) pasirengimą įgytos išsamios mokslo, meno ar kitos srities žinios.

Specialiosios žinios nėra visuotinai žinomos, kasdienės žinios – tai išsamios kažkurios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos objektams tirti ar ekspertizei atlikti.

Teismų praktikoje pažymima, kad kai konsultacinė išvada prieštarauja baudžiamojoje byloje esančiai specialisto išvadai (ar ekspertizės aktui), prieštaravimams pašalinti į teismo posėdį paprastai kviečiami specialisto išvadą (ekspertizės aktą) ir konsultacinę išvadą pateikę asmenys. Jei specialiųjų žinių turinčių asmenų apklausos teisme metu nepašalinamos kilusios abejonės ar yra pagrindas abejoti pateikto ekspertizės akto (specialisto išvados) išsamumu ar pagrįstumu, BPK 286 straipsnio nustatyta tvarka skiriama ekspertizė.³⁷

Specialisto išvada vertinama, kaip vienas iš pagrindinių, didelę įrodomąją reikšmę turinčių šaltinių baudžiamojoje byloje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 21 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-458/2020 konstatuota, kad „Pirmosios instancijos teismas, pripažindamas A. N. kaltu pagal BK 140 straipsnio 1 dalį, padarė išvadą, kad tiek specialisto išvada, tiek specialisto apklausa vienareikšmiškai patvirtina, jog nukentėjusiajai po įvykio nustatytas sužalojimas galėjo būti padarytas nukentėjusiosios nurodytu būdu. <...> Specialisto išvadoje ir konstatuotas nukentėjusiajai padarytas sužalojimas, specialistas kategoriškai nenurodė, kad būtent aptartas sužeidimas yra nukentėjusiajai suduoto smūgio pasekmė. Specialisto padaryta išvada Nr. 4 nurodo, kad sužalojimo priežastis galėjo būti ir atsitrenkimas į kietą buką daiktą, paviršių. Teismai negalėjo daryti vienareikšmiškų ir neabejotinų išvadų, kad specialisto išvada ir paaiškinimas patvirtina A. J. Parodymuose nurodytas aplinkybes dėl patirto sužalojimo būdo, t. y. kad šie atsirado būtent dėl A. N. Veiksmų suduodant smūgį. <...> Peržiūrėjus teismų sprendimus, atkreipiamas dėmesys, kad juose, be specialisto išvados, specialisto paaiškinimų, nukentėjusiosios parodymų, skambučio BPC metu užfiksuoto pokalbio, nėra remiamasi kitais įrodymais, besąlygiškai leidžiančiais konstatuoti A. N. neteisėtą veikimą prieš A.“³⁸

taikymo teismų praktikoje apžvalga, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė, , 22.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-719/2019, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://eteismai.lt/byla/88971490499393/2K-87-719/2019>

³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-458/2020“, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.infolex.lt/tp/1875877>

Įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti, BPK nustatytais proceso veiksmais patikrinti, teisiamajame posėdyje išnagrinėti ir teismo pripažinti duomenys, kuriais vadovaudamasis teismas daro išvadas dėl nusikalstamos veikos buvimo ar nebuvimo, šią veiką padariusio asmens kaltumo ar nekaltumo ir kitų aplinkybių, turinčių reikšmės bylai išspręsti teisingai”.³⁹ Pagrindiniai reikalavimai įrodymams, kuriais turi būti pagrįstos teismo išvados dėl nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, nurodyti BPK 20 str. Pagal šio straipsnio nuostatas įrodymai gali būti tik teisėtais būdais (įstatymų nustatyta tvarka) gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK nustatytais proceso veiksmais, taip pat kurie patvirtina ar paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai (BPK 20 str. 1, 3, 4 d.). Duomenų pripažinimas įrodymais ir įrodymų vertinimas yra teismo prerogatyva (BPK 20 str. 2, 5 d.). BPK 20 str. 5 d. nustatyta, kad teisėjai įrodymus vertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu.

BPK 20 str. 4 d. nurodyta, jog įrodymais gali būti teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti šiame kodekse numatytais proceso veiksmais. Todėl darytina išvada, kad duomenys, kurie buvo gauti panaudojus technines priemones neteisėtais būdais (t.y. panaudojus technines priemones nesilaikant nustatytos proceso veiksmų atlikimo tvarkos, jas panaudojus asmenims, kurie to daryti neturėjo teisės ir pan.), negalės būti pripažinti įrodymais.

BPK dviejuose straipsniuose yra paminėtas terminas “techninės priemonės”- 179 str. kalbama apie tyrimo veiksmo fiksavimui panaudotas technines priemones, o 205 str. kalbama apie daiktų, dokumentų ir kitų objektų tyrimą techninėmis priemonėmis. Nors įstatymas ir nepateikia bendros techninių priemonių sąvokos, tačiau įvairiuose kodekso straipsniuose yra minimos atskiros techninės priemonės (48, 81, 92, 96, 154, 156, 160, 179, 183, 186, 190, 192, 193, 194, 205, 207, 260, 276, 279, 282, 290 straipsniuose kalbama apie fotografavimą, filmavimą, vaizdo ir garso įrašymą, magnetinius, lazerinius ir elektroninius įrašus, telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolę ir įrašus, apklausą vaizdo ir garso nuotolinio perdavimo priemonėmis).

BPK vartojamas terminas “techninės priemonės” apima visas šias išvardintas atskiras technines priemones, tačiau tai nėra išsamus ir baigtinis techninių priemonių, kurias galima naudoti baudžiamajame procese, sąrašas. Apie technines priemones kalbama ir Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme. Šio įstatymo 2, 6, 10, 15 ir 19 straipsniuose yra vartojamas terminas “techninės priemonės”, tačiau šio termino turinys nėra atskleidžiamas.

Įstatyme naudojant terminą “techninės priemonės” ir neįtvirtinant išsamaus ir baigtinio techninių priemonių sąrašo, šis terminas turėtų būti suprantamas plačiąja prasme, todėl darytina

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156-511/2019, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://eteismai.lt/byla/265504192232440/2K-156-511/2019>

išvada, jog galiojantis baudžiamojo proceso įstatymas nedraudžia naudoti jokių techninių priemonių, kurios gali padėti pasiekti proceso tikslus. Tačiau tai nereiškia, jog baudžiamajame procese turi būti leidžiama panaudoti bet kurias technines priemones. Sprendžiant klausimą, kurias technines priemones yra leistina panaudoti, reikia akcentuoti, jog šios priemonės turi atitikti teisėtumo, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, humanizmo, saugumo ir kitų principų reikalavimus.⁴⁰

Analizuojant teismų praktiką pažymėtina, kad baudžiamojo proceso ir kriminalistikos teorijoje nevienareikšmiškai vertinamas žmogaus kvapo odorologinio tyrimo rezultatų panaudojimas nusikalstamų veikų tyrimo praktikoje ir įrodinėjimo procese: nuo visiško neigimo iki visiško pripažinimo. Teismų praktika šiuo klausimu pasirinkusi tarpinį variantą: odorologinio kvapų tyrimo išvada pripažįstama tinkamu duomenų šaltiniu (įrodymu), jeigu ją patvirtina kiti byloje išnagrinėti įrodymai. Tą patvirtina Kauno miesto apylinkės teismo 2005 m. gegužės 31 d. nuosprendis, kuriuo A. L. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 178 str. 2 dalį už automobilio vagystę. A. L. kaltė, be kitų įrodymų, buvo grindžiama ir specialisto išvada, kuria nustatyta, kad tikėtina, jog kvapų pėdsake, paimtame iš automobilio nuo vairuotojo sėdynės, yra kaltinamojo A. L. kvapas. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal nuteistojo skundą, nutartyje konstatavo, kad „nors minėtoje specialisto išvadoje nėra neginčijamai nurodyta, jog būtent kvapų pėdsake yra A. L. kvapas, tačiau vertinant ją drauge su kitais bylos duomenimis turi įrodomosios reikšmės“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartyje konstatuota, kad „teismai tinkamai įvertino šios išvados įrodomąją reikšmę. Apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad nors minėtoje specialisto išvadoje nėra neginčijamai nurodyta, jog būtent kvapų pėdsake yra A. L. kvapas, tačiau, vertinant ją drauge su kitais bylos duomenimis, ji yra svarbi darant išvadą dėl A. L. kaltės“⁴¹

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 2K-279/2008 nurodė, kad „odorologinio tyrimo išvada kaip įrodymas yra specifinis tuo, kad tyrimas atliekamas panaudojant šunis – biodetektorius, kurie signalinėmis pozomis pažymi (parodo), kad lyginami kvapai sutampa arba nesutampa. Tokios išvados patikimumo patikrinimas yra komplikuoatas. Bet kokį kitokį tyrimą atlikusį specialistą galima proceso metu apklausti apie jo atliktą tyrimą, užduoti klausimus dėl pateiktų išvadų ir taip tikrinti išvados patikimumą. Odorologinio tyrimo metu tokių galimybių nėra. Žinoma, išvadą pasirašę specialistai gali paaiškinti, kaip tokie tyrimai atliekami, tačiau toks

⁴⁰ Linas Belevičius, „Techninių priemonių naudojimo baudžiamajame procese teoriniai pagrindai ir reglamentavimas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2005, 24, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiEkoCzlFz8AhUO6CoKHe_gC5gQFnoECBIQAQ&url=https%3A%2F%2Fvb.mruni.eu%2Fobject%2Felaba%3A1830246%2FMAIN&usg=AOvVaw3tz3d2bf2-_Zl4MLoDOD05

⁴¹ Kauno miesto apylinkės teismo 2005 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-921-452/2005

išvados patikrinimas nėra visavertis, nes patikimai išsiaiškinti, kodėl šunys tam tikrus kvapus laikė tapačiais, nėra galimybių. Dėl šių aplinkybių bet koks reikšmingas bylai faktas gali būti laikomas nustatytu tik tada, kai, be odorologinių tyrimų atlikus surašytos specialisto išvados, tas faktas patvirtinamas ir kitais būdais gautais duomenimis”.⁴²

Vieni iš sudėtingiausių kriminalistinių tyrimų būna eismo įvykių tyrimai, kur vietą randa naujausios technologijos.

Kaip vieną iš naujesnių technologijų, kurios pritaikymas galimas ir kriminalistikoje verta paminėti „Google maps“ programėlę. Šioje programėlėje pateikiami žemėlapiai nuolat atnaujinami, tai pat pasirinkus „Street view“ funkciją, galima pamatyti realų vaizdą, buvusį fotografavimo metu. Netgi gyvai nenuvykus į vietą jau galima susidaryti bendrą vietovės vaizdą, pastatų, gatvių, augalų, medžių, vandens telkinių ir kitų objektų išsidėstymą. Apie šios programėlės panaudojimą yra užsimenama ir Lietuvos teismų praktikoje. „„Google Maps“ palydovo užfiksuotu gatvių Vilniuje atvaizdu, interaktyviu Vilniaus žemėlapiu ir šių įrodymų pagrindu padarė išvadą, kad automobilis „Mazda“ (duomenys neskelbtini) 2016 m. gruodžio 2 d. 10.25 val. stovėjo kelyje (kuris neturi atskiro gatvės pavadinimo) tarp dviejų pastatų – Gedimino pr. 7 ir Gedimino pr. 9, Vilniuje, pažeidimo vieta nurodyta Gedimino pr. 7, nes tai arčiausiai pastatyto automobilio „Mazda“ (duomenys neskelbtini) esantis objektas, kuriam yra suteiktas konkretus adresas. Teismas darė išvadą, kad nagrinėjamu atveju tikslaus adreso nenustatymas nepaneigia fakto, kad administracinėn atsakomybėn traukiamas asmuo aiškiai suprato, kokia vieta yra pažeidimo padarymo vieta, ir skundo argumentus dėl neva netiksliai įvardintos pažeidimo vietos vertino kaip J. K. gynybinę poziciją bei siekį išvengti atsakomybės.“⁴³

„Buvo teigiama, kad automobiliui „Audi A6“ pravažius pro kieme stovintį nukentėjusiojo automobilį E. K. (D. išlipus iš transporto priemonės), atsisėdęs į vairuotojo vietą, ketino važiuoti iš kiemų link pagrindinės (-) gatvės, vedančios Kauno kryptimi, nes pravažiavimo kelias tarp namų įvykio vietoje – labai siauras (tai patvirtina policijos darbuotojų parodymai ir iš tinklalapio „Google Maps“ paimtas įvykio vietos planas), todėl grįžti, kaip teigė policininkai, link A. B. automobilio „BMW 645“ E. K. galėjo tik apsisukęs arba važiuodamas atbulas, bet tokių manevrų liudytojai nenurodė.“⁴⁴

„26 ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai, iš kurių didžioji dauguma (96.2 %) dirba policijoje, 10 respondentų darbo stažas ikiteisminio tyrimo įstaigoje yra didesnis kaip dešimt metų.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2008, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://eteismai.lt/byla/168837827602433/2K-279/2008>

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 7 d. nutartis administracinių nusižengimų byloje Nr. 2AT-39-628/2018, žiūrėta 2023 m. kovo 22 d., <https://eteismai.lt/byla/219151241349379/2AT-39-628/2018?word=google%20maps>

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198-222/2018, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://eteismai.lt/byla/120752006063932/2K-198-222/2018?word=google%20maps>

24 respondentai nurodė, kad naudoja internetinę žemėlapių paslaugą „Google Maps“ vykdydami tiesiogines funkcijas, daugiausiai atliekant ikiteisminį tyrimą (nurodė 20 respondentų), atliekant kriminalinės žvalgybos tyrimą, vykdant prevencinę veiklą bei atliekant atskirų procesų analizę. 69.2 % apklaustųjų nurodė, kad „Google Maps“ jie naudoja rengiantis atlikti ir/ar atliekant tyrimo veiksmus, 19.2 % – renkant informaciją, rengiant ataskaitas. 65.4 % respondentų nurodė, kad internetinę žemėlapių paslaugą „Google Maps“ naudoja atlikdami apžiūrą (patalpų, vietovės). 69.2 % respondentų nurodė, kad jie pateikė duomenis, surastus naudojant minėtą paslaugą kaip tyrimo veiksmo eigą ir rezultatus fiksuojančio protokolo priedą. Tačiau 83.3 % respondentų nurodė, kad jie nežino, ar teismas duomenis gautus naudojant internetinę žemėlapių paslaugą „Google Maps“ pripažino įrodymais. Priežastis – grįžtamojo ryšio nebuvimas iš tyrimą organizuojančio bei jam vadovaujančio prokuroro. 63.6 % respondentų naudoja internetinę žemėlapių paslaugą „Google Maps“ įvairiose teisės šakose atlikdami funkcijas nustatytas įstatymu (baudžiamasis, civilinis procesai). 33.3 % šios paslaugos taikymą sieja su šiais ikiteisminio tyrimo veiksmis: apžiūra ir parodymų patikrinimu. 62.5 % respondentų nurodė, kad jie pateikė duomenis teismui surinktus naudojant internetinę žemėlapių paslaugą „Google Maps“. 57.1 % respondentų nurodė, kad teismas pripažino jų pateiktus duomenis gautus internetinės žemėlapių paslaugos „Google Maps“ pagalba įrodymais byloje⁴⁵

Kriminalistikos technika ir technologijos baudžiamajame procese naudojamos per specialių žinių prizmę. Teismų praktikoje specialisto išvada turi didelę įrodomąją reikšmę. Kalbant apie odorologinio tyrimo rezultatų panaudojimą, jie paprastai pripažįstami įrodymais, kai juos patvirtina ir kiti byloje surinkti įrodymai. Pagal BPK 20 str. įrodymai gali būti tik teisėtais būdais (įstatymų nustatyta tvarka) gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK nustatytais proceso veiksmis.

Nors įstatymas ir nepateikia bendros techninių priemonių sąvokos, tačiau BPK straipsniuose yra minimos atskiros techninės priemonės. Apie technines priemones kalbama ir Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme, tačiau šio termino turinys taip pat nėra atskleidžiamas.

⁴⁵ Bučiūnas, Gediminas. *Naujausių mokslo ir technologijų pasiekimų taikymas tiriant nusikalstamas veikas*. Vilnius: Lietuvos Kriminalistų Draugija, Mykolo Romerio Universitetas, 2022. 169-85.

2 KRIMINALISTIKOS TECHNOLOGIJOS IR JŲ VYSTYMO SI TENDENCIJOS PASAULYJE

Per pastaruosius metus dauguma duomenų, tokių kaip knygos, vaizdo įrašai, nuotraukos, medicinos ir net genetinė žmonių informacija juda skaitmeninių formatų link. Nešiojamuose, planšetiniuose kompiuteriuose, išmaniuosiuose telefonuose ir kituose įrenginiuose esanti informacija perkeliama į skaitmenines duomenų bazines. Kaip tik dėl šios informacijos perkėlimo ir tampame įvairių kibernetinių nusikaltimų taikiniu. Pasaulyje per pastaruosius du dešimtmečius mobiliųjų išmaniųjų įrenginių naudojimas smarkiai išaugo ir tapo mūsų kasdienio gyvenimo dalimi. Terminas išmanusis įrenginys apima mobiliuosius, išmaniuosius telefonus, planšetinius kompiuterius, GPS ir pan. Šių išmaniųjų įrenginių populiarumas smarkiai išaugo dėl jų duomenų apdorojimo spartos, didžiulių saugojimo galimybių ir mažesnių laiko ir energijos sąnaudų. Kaip žinia, šie įrenginiai turi didelį kiekį komercinių ir privačių vartotojų duomenų. Šie prietaisai yra neatskiriama mūsų kasdienio gyvenimo dalis, kuriuose slypi mūsų asmeninė informacija, duomenys, apie kurių buvimą mūsų išmaniajame įrenginyje mes galbūt net nežinome. Tačiau, kad ir kaip būtų apsaugoti, šie įrenginiai taip pat yra pažeidžiami. Tokie įrenginiai neretai tampa elektroninių nusikaltimų objektu. 1970 m. pirmą kartą pristatyta kompiuterinė ekspertizė. Pirmojo tyrimo metu buvo įrodytas finansinis sukčiavimas iš įtariamojo kompiuterio. Pirmoji baudžiamoji atsakomybė už kompiuterinį nusikaltimą datuojama 1996 m. Teksase, JAV.⁴⁶

2.1 Naujausių kriminalistikos technologijų apžvalga ir jų vystymosi tendencijos

Dėl ribotos darbo apimties apžvalgoje paliesime tik naujesnes ir literatūroje mažiau nušviestas technologijas pagal svarbiausias taikymo sritis.

Teismo medicina

Seras Alec Jeffreys sukūrė pirmąjį DNR profiliavimo testą ir jį pritaikė 1986 m., siekdamas nustatyti dviejų mergaičių žudiką ir išlaisvinti nekaltą įtariamąjį. 1987 m. DNR pirmą kartą buvo panaudota JAV, kai vyras buvo nuteistas už daugybę seksualinių išpuolių. 1998 m. FTB įvedė DNR duomenų bazę, skirtą tarpvalstybiniam bendradarbiavimui. Iki tol DNR įrodymai galėjo patvirtinti tapatybę tik iš sutampančių mėginių. Kitaip tariant, nusikaltimo vietose rasta genetinė medžiaga buvo vertinga tik tuo atveju, jei byloje jau buvo įtariamasis. Kitu atveju nusikaltėlio DNR būtų nenaudinga, nebent jo tapatybę jau būtų patvirtinta. Šiandien teismo ekspertizės technologija leidžia tyrėjams naudoti genetinę medžiagą, kad nustatytų asmens tapatybę ir,

⁴⁶ Kumar Shetty, Pavanchand Shetty, *H Digital Forensic Science*, (Croatia: IntechOpen, 2020)

naudojant DNR fenotipą. Nors DNR, surinkta iš nusikaltimo vietos, gali būti palyginta su įtariamuoju lyginant mėginius, DNR taip pat gali būti naudojama nustatant, kaip įtariamasis atrodo fiziškai. DNR turi 23 chromosomas, kurios koduoja išorinę išvaizdą. Teismo medicinos mokslininkai gali nustatyti DNR mėginio seką ir pateikti tyrėjams įtariamojo požymius, įskaitant plaukų, akių ir odos spalvą. Naujesni metodai taip pat gali numatyti amžių ir biologinius duomenis. Nors DNR fenotipų nustatymas leidžia atskleisti pagrindinius įtariamojo požymius, kritikai vis dar skeptiškai žiūri į šią technologiją, skirtą baudžiamosioms byloms spręsti. Vaizdo kūrimas naudojant fenotipą kainuoja didelius pinigus, o gaunami fiziniai bruožai yra ne kas kita, kaip prognozės, kurios negarantuoja individo išvaizdos. Sudaromas veido portretas yra tik prognozė, paskaičiuojama pagal genetinius duomenis. Kai kurie išvaizdos bruožai (pvz., barzda ar dažyti plaukai) nėra užkoduoti DNR, tad negali būti pateikti. Visgi „Parabon NanoLabs“ (JAV), užsiimančios fenotipų nustatymu paslaugomis naudojasi per 40 teisėsaugos organizacijų. Viena tų paslaugų yra „Snapshot“ – veido fotorobotas (3 pav.).

3 pav. „Snapshot“ – veido fotorobotas

2018 m. Su Parabon Snapshot pagalba Davie (miestelis Floridoje, JAV) policijos departamentas išsprendė 7 metų seksualinio nusikaltimo bylą. 2010 m. lapkričio 26 d. Davie policija gavo į Robbins Lodge pranešimą, kad ji buvo seksualiai išnaudota vidury baltos dienos. Detektyvai rinko įkalčius ir DNR tepinėlius, bet jų paieška keliose duomenų bazėse nerado jokie atitikmens. Davie policija netgi sukūrė vieną iš pirmųjų John Doe⁴⁷ arešto orderių, tikėdamiesi surasti įtariamąjį. Vis tik tyrėjams nepavyko nustatyti įtariamojo. Tyrėjai sužinojo apie „Parabon Snapshot“ ir sudarė sutartį su įmone dėl jų DNR fenotipų nustatymo paslaugos. Jie nusiuntė

⁴⁷ John Doe yra daugkartiniai vietiniai vardai, naudojami JAV, kai tikrasis asmens vardas nežinomas arba yra tyčia slepiamas. JAV teisėsaugos kontekste tokiomis pavadinimais dažnai nurodomas lavonas, kurio tapatybė nežinoma arba nepatvirtinta. Šie pavadinimai taip pat dažnai naudojami nurodant hipotetinį „kiekvieną žmogų“.

Parabon DNR, o Parabon atsiuntė eskizą, kuriame buvo numatyta įtariamojo odos spalva, akių spalva ir plaukų spalva. Ši paslauga veikia taip, kad yra paimamas DNR mėginys ir nuskaitomi dešimtys tūkstančių jame esančių genetinių variantų, kad būtų galima numatyti kažkieno išvaizdą. Kai 2017 m. gruodį policija gavo „Snapshot“ kompozitą, jie grįžo į nusikaltimo vietą apžiūrėjo vietovę. Jų tyrimas atvedė juos į kaimyninį rajoną „Flamingo Gardens“. Tyrėjai gavo daugiau informacijos, o per jų pokalbius su žmonėmis tapo akivaizdu, kad įtariamasis greičiausiai dirbo „Flamingo Gardens“. Tuomet tyrėjai surado galimą įtariamąjį Hugo Giron-Polanco. Davie policijos detektyvai įtikino jį savanoriškai duoti DNR mėginį, kad būtų galima palyginti jį su DNR, rasta seksualinio nusikaltimo vietoje. Gavus atsakymą, buvo pasakyta, kad klaidos tikimybė 1 iš 400 mlrd., kad tai buvo tas asmuo, mėginiai sutampa. Giron - Polanco buvo suimtas 2017 metų gruodžio 28 dieną ir apkaltintas seksualiniu nusikaltimu ir pagrobimu. Sulyginus policijos turėtą informaciją su ta, kurią pateikė Parabon apie įtariamojo plaukų, akių, odos spalvą, veido bruožus ir visus duomenis palyginus su sulaikytuoju, tai buvo tas pats asmuo.⁴⁸

Nors DNR įrodymų naudojimas kriminaliniuose tyrimuose šiandien turi didelę paklaidą, šios technologijos pažanga ateityje gali lemti didesnę tikslumą. Teismo ekspertizės DNR fenotipų nustatymo šalininkai teigia, kad jo taikymas gali būti ne įkainojamas siekiant teisingumo neišspręstose bylose, ypač aukoms ir jų šeimoms. Technologija ne tik naudinga kriminalistikoje, bet ir gali padėti medicinoje ir kt. DNR fenotipų nustatymas naudojamas norint numatyti organizmo fizines savybes, naudojant informaciją, surinktą iš jo genetinio kodo. Genomų seka bet kurio žmogaus DNR gali rodyti galimus pastebimus bruožus, tokius kaip plaukų spalva, akių spalva, veido forma, odos spalva, lytis ir kt.

Pagrindiniai ir patikimiausi bruožai, nustatyti remiantis fenotipu, yra veido formos. Tyrėjai iš Pitsburgo universiteto, Stanfordo universiteto ir Pensilvanijos valstijos universiteto bei Katholieke Universiteit Leuven Belgijoje 2018 m. vasario mėn. paskelbė savo išvadas, kurios parodė, kad 15 genų lemia unikalius veido bruožus, įskaitant skruostikaulių iškilumą, atstumą tarp akių ir smakro formą. Septyni iš šių genų yra susiję su nosies forma ir ilgiu, o tai kriminalistams buvo sunku atkurti naudojant tik kaukolės DNR informaciją.

Kadangi tam tikri genotipai yra labiau paplitę tarp tam tikrų etninių grupių, DNR fenotipų nustatymas taip pat gali nustatyti asmens geografinę kilmę, nors kai kurie skeptikai teigia, kad toks DNR fenotipų nustatymo naudojimas kriminalistikoje gali sukelti rasinį profiliavimą. Išskyrus genetinės medžiagos naudojimą numatant fizinę nusikaltėlių ar aukų išvaizdą teismo medicinos tyrimuose, yra keletas kitų DNR fenotipų nustatymo technologijos pritaikymų. Jau dabar

⁴⁸ Laura Rodrigues, „South Florida Police Bring New Life to Cold Cases With DNA Phenotypin“, žiūrėta 2023 m. vasario 07 d., <https://www.nbcmiami.com/news/local/south-florida-police-bring-new-life-to-cold-cases-with-dna-analysis/47947/>

biotechnologijų įmonės, tokios kaip 23andMe, parduoda DNR tyrimų rinkinius asmenims, norintiems savarankiškai sužinoti apie savo biogeografinius protėvius. Ši populiari paslauga leidžia žmonėms siųsti seilių tepinėlius ir sužinoti, kiek jų genetinės sudėties yra iš skirtingų pasaulio šalių. Tokio tipo technologija taip pat naudojama tėvystei nustatyti.

DNR fenotipų nustatymas gali būti ir kitaip pritaikytas medicinoje. Žinodami individo genetinę sandarą, gydytojai gali numatyti, kaip paciento organizmas reaguos į tam tikrus vaistus, ir atitinkamai juos paskirti. Tai vadinama farmakogenomika, gydytojai ir vaistininkai gali stebėti paciento genotipus, kad galėtų numatyti efektyviausią gydymo vaistais naudojimą, kartu sumažinant nepageidaujamą poveikį ir išvengiant bandymų ir klaidingų vaistų skyrimo.

Šiuo metu DNR fenotipų nustatymas pirmiausia siejamas su teismo medicinos tyrimais. Ši technologija jau padėjo nustatyti aukų ir nusikaltėlių tapatybes keliose žmogžudysčių bylose. Tokios įmonės kaip „Parabon NanoLabs“ siūlo DNR fenotipų nustatymo paslaugas teisėsaugos pareigūnams, kad padėtų nustatyti tapatybes baudžiamosiose bylose.⁴⁹

Medicininė ekspertizė yra labai svarbi tiriant mirtį. Jis prasideda kūno apžiūra ir įkalčių rinkimu įvykio vietoje. Atliekama fizinė apžiūra, laboratoriniai tyrimai, tiriama nuo ko mirusysis buvo gydomas, kuo sirgo ir pan. Pagrindinis tikslas yra pateikti objektyvius įrodymus apie mirties priežastis, laiką ir būdą. Nors pagrindinis mirties tyrimo tikslas yra nustatyti mirties priežastį ir būdą, mirties tyrimo vaidmuo yra daug platesnis nei tiesiog atsakymas į pastaruosius du klausimus. Žmogžudysčių ir kitais įtartinais ar neaiškiais atvejais teismo medicinos ekspertas turėtų apsilankyti mirties vietoje kol dar joje yra lavonas. Skirtingose šalyse praktika skiriasi, tačiau teismo medicinos ekspertas, visada turėtų lydėti policiją į mirties vietą. Tokia tvarka įforminta Anglijoje ir Velse, taip pat budintys teismo ekspertai veikia ir JAV. Daugeliu atvejų įvykio vietos tyrimas yra svarbesnis nei skrodimas. Išsamus įvykio vietos tyrimas dažniausiai leidžia tinkamai diagnozuoti mirties priežastį ir būdą dar prieš atliekant lavono skrodimą. Apžiūrint kūną jį supančios aplinkos kontekste, teismo medicinos ekspertas gali geriau interpretuoti tam tikrus skrodimo rezultatus, tarkime mirtinas smūgis buvo suduotas įvykio vietoje paliktu tam tikru įrankiu ir pan. Įvykio vietos tyrimas gali padėti atskleisti tam tikras aplinkybes, tokias kaip: atsitiktines mirtys; nelaimingi atsitikimai; savižudybės; žmogžudystės; staigios mirtys su įtartinomis aplinkybėmis arba be jų; kai neįmanoma atpažinti aukos (kūnas mumifikavęsis, pradėjęs pūti, įvykio vietoje yra daugiau lavonų ir kt.).⁵⁰

Nagrinėjant teismo mediciną paminėtina „omika“. „Mokslo šakos, neformaliai žinomos kaip omika, yra įvairios biologijos disciplinos, kurių pavadinimai baigiasi priesaga -omika,

⁴⁹ Painting a mug shot with genetics: a spotlight on dna phenotyping, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.forensicscolleges.com/blog/resources/dna-phenotyping>

⁵⁰ Duarte Nuno Vieira *Forensic medicine from old problems to new challenges*, (Croatia:INTECH d.o.o.,2011), 14.

pavyzdžiui, genomika, proteomika, metabolomika, metagenomika, fenomika ir transkriptomika. „Omics“ tikslas – bendrai apibūdinti ir kiekybiškai įvertinti biologinių molekulių telkinius, kurie paverčia organizmo ar organizmų struktūrą, funkciją ir dinamiką“.⁵¹

Metabolomika (mokslo sritis, tirianti ląstelių, audinių ir organizmo metabolitų pokyčius), proteomika (visų genomo koduojamų baltymų struktūros ir funkcijos nustatymas), genomika (biologijos mokslų šaka, tirianti organizmų genomus (organizmo genetinės medžiagos koduojamą informaciją) ir žinių apie ją panaudojimą praktikoje), transkriptomika (genų ekspresijos tyrimo metodas, kai vienu metu analizuojama tūkstančiai RNR molekulių tam tikrame mėginyje, audiniuose ar ląstelėse) ir jų poskyriai sąveikauja tarpusavyje. Šis glaudus ryšys tarp omikų suteikia patikimesnę ir naudingesnę informaciją, kai jie naudojami kartu su duomenimis, gautais iš mažiausiai dviejų omikų. Šie nauji teismo medicinos ir mokslo metodai yra labai svarbūs skatinant ir stiprinant įrodymais pagrįstą medicininių ir teisinių klausimų vertinimą traumų atvejais, su nusikaltimo vieta susijusius klausimus, mirties priežastį, mechanizmą ir būdą.

Teismo palinologija

Teismo palinologija – tai palinologijos (žiedadulkių grūdų, sporų ir kt. tyrimo) subdisciplina, kuria siekiama įrodyti arba paneigti daiktų, žmonių ir vietų ryšį, kuris gali būti susijęs tiek su baudžiamosiomis, tiek su civilinėmis bylomis. Žiedadulkės gali atskleisti, kur buvo žmogus ar objektas, nes skirtingi regionai, šalys ir net skirtingos vieno sodo dalys turi savitą žiedadulkių sandarą. Žiedadulkės taip pat gali parodyti sezoną, kada žiedadulkės nusėdo ant tam tikro objekto. Ši disciplina pasirodė veiksminga teismo ekspertizės kontekste ir per pastaruosius 20 metų prisidėjo prie ypač daug baudžiamųjų ir civilinių tyrimų Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Naujojoje Zelandijoje bei JAV.

Žiedadulkės ir panašios sporos paprastai yra mažesnės nei 50 mikrometrų, todėl jos yra labai lengvos ir nepastebimos. Didelio masto žiedadulkių egzempliorių kolekcijos, esančios muziejuose ir universitetuose yra puikūs ištekliai teismo palinologams, siekiant nustatyti ir klasifikuoti renkamus mėginius.

Žiedadulkių mėginys iš nusikaltimo vietos gali padėti identifikuoti konkrečią augalų rūšį, kuri galėjo turėti sąlytį su auka, arba užfiksuoti įrodymus, kurie ekologiniu požiūriu nepriklauso tai vietai. Žiedadulkių rinkinyje yra įvairių augalų rūšių. Šių rūšių nustatymas ir jų santykinis dažnis gali nurodyti konkrečią vietovę arba metų laiką. Tai galėtų padėti nustatyti, ar vieta, kurioje buvo rastos žiedadulkės, buvo pagrindinė, ar antrinė. Žiedadulkes skleidžia daug įvairių augalų ir jos sukurtos taip, kad galėtų sklirti (per vėją, vabzdžius ar kitu būdu) artimiausioje aplinkoje.

⁵¹ Omics, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://en.wikipedia.org/wiki/Omics>

Žiedadulkių taip pat galima rasti dirvožemyje, drabužiuose, plaukuose, vaistuose, skrandžio turinyje, virvėse ir uolienose, kurias įtariamajam būtų sunku pašalinti dėl žiedadulkių sukibimo savybių. Kai kuriais atvejais, kai nėra augalo žiedadulkių, grybai ir grybų sporos gali padėti nustatyti objekto buvimą toje vietoje.

Viena iš pirmųjų dokumentuotų bylų, kuriose žiedadulkės vaidina pagrindinį vaidmenį, įvyko Austrijoje 1959 m. Vyras dingo ir, kaip manoma, buvo nužudytas, tačiau kūnas nerastas. Pareigūnai buvo sulaukę įtariamąjį, turėjusį nužudymo motyvą, bet neradus nei nužudytojo kūno, nei prisipažinimo, byla įstrigo. Apžiūrėjus įtariamojo daiktus, buvo rasti purvini batai. Purvo mėginiai buvo paimti ir perduotas Wilhelmui Klausui, iš Vienos universiteto paleo botanikos katedros, juo ištirti. Daktaras Klausas rado šiuolaikinių žiedadulkių iš įvairių rūšių, įskaitant egles, gluosnius ir alksnius. Jis taip pat rado suakmenėjusių Hikorijos žiedadulkių grūdų, iš jau seniai išnykusios rūšies. Tebuvo tik viena Dunojaus upės slėnio sritis, kurioje buvo tokie augalai, ir buvo mioceno⁵² amžiaus uolienų telkinių, kuriuose būtų suakmenėjusių rūšių. Kai įtariamajam buvo pateikta ši informacija, jis noriai prisipažino ir nuvedė pareigūnus į nužudymo vietą, kurios buvo daktaro Klausio nurodytame regione.⁵³

Pirmieji atvejai, susiję su teismo palinologija JAV, buvo 1970 m., kai buvo atlikti bičių apdulkinimo tyrimai. Per tą laiką medaus žiedadulkių analizės skaičius pradėjo augti, nes JAV žemės ūkio departamentas (angl. United States Department of Agriculture- USDA) bitininkus apdraudė didesne medaus kaina pasaulinėje rinkoje. Darant prielaidą, kad medus buvo pagamintas JAV pagrindu. Taigi medaus mėginiai buvo išsiųsti žiedadulkių analizei, kur buvo padaryta išvada, ar medus pagamintas JAV, ar ne. Paprastai per tą laiką dauguma bylų buvo susijusios su bitininkais. Pavyzdžiui, Mičigano bitininkams kilo įtarimas, kad iš pietryčių JAV importavo avilius, kurie nebuvo patikrinti dėl erkių. Dėl to USDA patikrino medaus mėginius ir padarė išvadą, kad jie buvo importuoti iš JAV pietryčių regiono. Dėl to meduje buvo gėlių rūšių, paplitusių pietryčių regione, o ne Mičigane.

Skaitmeninė kriminalistika

Informacinėms technologijoms, ūkinei, finansinei ir kitai veiklai sparčiai persikeliant į elektroninę erdvę, elektroninėje erdvėje įvykdomų nusikalstamų veikų skaičius Lietuvos Respublikoje, kaip ir visame pasaulyje, nuolat auga, prognozuojama, kad ir toliau augs. Šios

⁵² Miocenas (angl. Miocene, gr. μειών 'mažiau žinomas' ir καινός 'naujas, šiuolaikinis') – neogeno periodo epocha, prasidėjusi prieš 23,03 mln. metų ir pasibaigusi prieš 5,332 mln. metų. Prieš šią epochą buvo oligoceno, o po mioceno – plioceno epocha.

⁵³ VAUGHNM.BRYANT JR., Forensic palynology: a new way to catch crooks”, *American Association of Stratigraphic Palynologists Foundation*, Series Number 33, (1998): 146, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., https://www.academia.edu/9766365/FORENSIC_PALYNOLOGY_A_NEW_WAY_TO_CATCH_CROOKS

veikos yra itin latentiškos, jos vis sudėtingėja, jų tyrimas ir atskleidimas yra itin komplikuoatas dėl išskirtinio nusikaltėlių profesionalumo ir gebėjimų maskuoti savo tikrąją tapatybę.

Socialiniais tinklais naudojasi daugiau nei 3,6 milijardo žmonių, prognozuojama, kad iki 2025 m. šis skaičius išaugs iki 4,5 milijardo. Pirmiausia socialiniai tinklai yra svetainės arba programos, kurios leidžia žmonėms bendrauti vienas su kitu, netgi jeigu jie niekada nebuvo susitikę asmeniškai. Daugelis socialinių tinklų programų tai leidžia sukurti profilį su nuotraukomis ir informacija, kurią vartotojai pasirenka įkelti. Jie leidžia asmenims susikurti asmenybę, kurią jie nori, kad pasaulis matytų. Po to sukuriamas profilis, kuris pradeda ieškoti draugų, sekėjų, grupių, grotąžymės ir daug kitų dalykų, kad būtų galima susisiekti su kitais. Naudotojai gali pasirinkti šiose platformose sekti tam tikrus dalykus, žmones ir pan.

Birmingemo miesto universiteto Didžiojoje Britanijoje kriminologai paskelbė tyrimo medžiagą apie tai, kaip žmogžudžiai naudojami socialiniais tinklais rengdami savo nusikaltimus ir rinkdamiesi aukas (Making Sense of 'Facebook Murder'? Social Networking Sites and Contemporary Homicide)⁵⁴. Tyrime buvo analizuojami 48 nusikaltimai, padaryti įvairiuose pasaulio šalyse nuo 2008 iki 2013 m. Buvo išskirti 6 žmogžudžių kurie pasirinko aukas socialiniuose tinkluose tipai:

"Reaguotojas" - labai karštai reaguoja į turinį, paskelbtą socialiniuose tinkluose ir užsipuola aukas gyvai (2008 m. Londone, JK: Wayne Forrester 34 m. nužudė savo žmoną Emma (34 m.) perskaitęs jos įrašus, kuriuose teigiama, kad jie išsiskyrė ir ji nori susitikinėti su kitais vyrais).

"Informatorius" - naudoja socialinius tinklus, kad informuotų visuomenę apie ketinimą nužudyti arba jau įvykdytą žmogžudystę (2013 m. Koloradas, JAV: Merrick McKoy 22 m. pagrobė savo 2 m. amžiaus dukrą Mia iš buvusios sugyventinės. Paskelbęs savo ir dukros nuotraukas socialiniame tinkle "Facebook" nušovė dukrą ir nusišovė pats).

"Antagonistas" - šio tipo asmuo iš pradžių konfliktuoja socialiniame tinkle, o paskui konfliktą perkelia į realų gyvenimą. Į susitikimą su auka jis eina ginkluotas (2009 m. Londonas, JK: neįvardytas nusikaltėlis 15 m. subadė peiliu Salum Kombo 18 m., kuris mirė gatvėje po to, kai abu apsikeitė įžeidimais socialiniame tinkle "Facebook").

"Fantazuotojas" - savo paskyrą šio tipo asmuo susikuria tam, kad palaikytų išgalvotą savo įvaizdį ir galėtų juo mėgautis. Riba tarp realybės ir fantazijų labai miglota. Jeigu kas nors asmenį demaskuoja, jis gali padaryti žiaurų nusikaltimą (2008 m. Edmontonas, Kanada: Mark Twitchell 31 m. nužudė Johnny Altinger 38 m. nuomojamame garaže, įrengtame kaip „žudymo kambarys“,

⁵⁴ Elizabeth Yardley, David Wilson, Reader in criminology, making sense of 'Facebook murder'? Social networking sites and contemporary homicide, *The Howard Journal*, 54 No 2. May, (2015): 10-134.

įkvėptas išgalvoto televizijos serijinio žudiko Dexter. Twitchell sukūrė „Facebook“ paskyrą, kurioje apsimetė Dexter. Paskyroje buvo išsamiai aprašytas jo pasirošimas žmogžudystei.

"Plėšrūnas" - sukuria netikrą profilį socialiniame tinkle, kad suviliotų auką ir gyvai susitiktų. Gali remtis aukos profilyje esančią informaciją, kad pasinaudotų aukos pažeidžiamumu ir tuo pagrindu sukurtų tam tikrą ryšį (2010 m. Sidnėjus, Australija: : Christopher Dannevig 21 m. nužudė Nona Belomesoff 18 m. susidraugavęs su ja per netikrą profilį. Jis sužinojęs apie jos susidomėjimą gyvūnais, įviliojo auką į Smith Creek rezervatą, tvirtindamas, kad ten bus surengta laukinių gyvūnų gelbėjimo grupės stovykla).

"Apsišaukėlis" - jis prisistato ir daro įrašus svetimu vardu, kad galėtų surinkti informaciją apie potencialią auką arba įtikinti kitus, kad auka yra gyva (2010 m. Holmfirth, JK: Andrew Lindo 29 m. nužudė savo partnerę Marie Stewart 30 m. ir paskelbė atnaujinimus savo Facebook puslapyje, tvirtindamas, kad ji jį paliko ir išvyko į užsienį, į Kanarų salą).

Elektroniniais arba skaitmeniniais įkalčiais gali būti traktuojama bet kokia kompiuterių sistemomis perduodama arba saugoma informacija, kuri patvirtina tyrimo metu suformuluotą hipotezę ir, pagal poreikį bei tenkinant tam tikras sąlygas, gali būti panaudota teismo proceso metu. Ar įkaltis gali būti naudojamas teismo procese priklauso nuo to, ar teisėtai jis buvo gautas ir kiek atitinka kitiems įkalčiams keliamus reikalavimus. Paskutiniu metu elektroninių įkalčių taikymas teismo procesuose tapo gan dažnu reiškiniu, o skaitmeninės nuotraukos, įvykių registracijos įrašai, elektroninių dokumentų kopijos, susirašinėjimo pokalbių programose kopijos – pilnateise bylų dalimi. Precedentinės teisės valstybėse, tokiose kaip JAV, dalis teismų traktuoja elektroninius įkalčius analogiškai tradiciniams dokumentams, kiti – pabrėžia jų prigimties skirtumą. Dažnai elektroninių įkalčių atmetimo priežastimi būna įkalčių gavimas be teismo leidimo. Daugumoje teisinių sistemų keliamas reikalavimas, kad įrenginiai, iš kurių nuskaitomi elektroniniai įkalčiai, būtų areštuojami prieš pradėdant vykdyti tyrimą, o tai gali sukelti tam tikrų sunkumų tyrime⁵⁵.

Transporto priemonių ekspertizė paprastai buvo sritis, kurioje tyrėjai renka fizinius įrodymus, įskaitant pirštų atspaudus, skysčių mėginius ir pėdsakus, pvz., nešvarumus. Be to, jie gali fiziškai apžiūrėti automobilį, kad nustatytų, kaip įvyko avarija, avarija ar teroristinis išpuolis. Tačiau transporto priemonėms technologiškai tobulėjant, atsirado skaitmeninės transporto priemonių ekspertizės sritis, kurioje mokslininkai ir tyrėjai gali rinkti duomenis, pvz., naujausius kelionės tikslus, tipiškus maršrutus, asmeninius duomenis ir mėgstamas vietas.

2021 m. rugpjūčio 26 d. Ukrainos prezidento dekretu Nr.447/2021 buvo patvirtinta „Ukrainos kibernetinio saugumo strategija“. 2022 m. vasario 24 d. Rusijai Federacijai pradėjus karo veiksmus Ukrainoje ši strategija įgauna didelę svarbą. Nustatyta, kad viena iš grėsmių

⁵⁵ Nikolaj Goranin, Dalius Mažeika, *Nusikaltimai elektroninėje erdvėje ir jų tyrimo metodikos: mokomoji knyga.* (Kaunas: TEV, 2011), 50.

Ukrainos kibernetiniam saugumui yra hibridinė Rusijos Federacijos agresija prieš Ukrainą elektroninėje erdvėje. Valstybė agresorė nuolat plečia puolamųjų kibernetinių ginklų arsenalą, kurio panaudojimas gali sukelti nepataisomų, negrįžtamų, destruktivių padarinių. Rusijos Federacijos kibernetinės atakos visų pirma nukreiptos į Ukrainos valstybinių įstaigų informacines ir ryšių sistemas bei ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros objektus, siekiant jas išjungti (kibernetinis sabotžas). Kibernetinės atakos taip pat aktyviai naudojamos valstybės agresorės kaip elementas specialios informacinės operacijos, kuriomis siekiama manipuluoti įtaka gyventojams, kišimasis į rinkimus procesai ir Ukrainos valstybingumo diskreditavimas. Skaitmeninės kriminalistikos priemonių ir duomenų iš atvirų šaltinių dėka buvo nustatyti Rusijos Federacijos draudžiamų karo veiksmų faktai: fosforo ginklų, vakuuminių ir kasetinių bombų naudojimas. Kitas pavyzdys – masinės žudynės ir kiti nusikaltimai, kurie buvo įvykdyti Kijevo regiono miestuose laikotarpiu nuo 2022 kovo 31 d. iki 2022 m. liepos 27 d. Ukrainos ginkluotosios pajėgos, išvadavusios miestus, rado daugybę civilių kūnų, gulinčių pakelėse. Po šio fakto paskelbimo, Rusijos valdžia pradėjo skleisti informaciją, kad kūnai buvo išmesti ir atsirado po miestų išlaisvinimo, atėjus ukrainiečiams. Tačiau palydoviniai vaizdai padėjo įrodyti, kad kūnai atsirado būtent rusų okupacijos metu.⁵⁶

3D technologija

Teismo medicinos ekspertai dažnai gauna fizinių įrodymų, iš kurių reikia sudėlioti pilną objektą, kad gautume jį panašų į tą kuris buvo prieš sunaikinant. Šie įrodymai gali būti įvairios medžiagos ir dažnai gali būti gana trapūs, pavyzdžiui, kaulai. Neseniai Portsmuto universitete (Jungtinė Karalystė) buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo naudojamas 3D vaizdavimas, kad nustatyti tikslius kai kurių sudegusių kaulų matmenis, jie būdavo atkartojami 3D spausdintuvu. Tai leido nustatyti, ar kaulų dalys dera kartu, nereikalaujant jų judinti ir taip išvengiant jų pažeidimo.

2016 m. vasarą Ohajo valstijos (JAV) generalinis prokuroras Mike DeWine ir Greene apygardos šerifo biuras paskelbė 3D atspausdintos, rekonstruotos moters galvos ir veido vaizdus, kurių skeleto liekanos buvo aptiktos Greene apygardoje (**4 pav.**). Valdžios institucijos aptiko moters palaikus miške Spring Valley miestelyje, netoli Deitono, buvo manyta, kad palaikai ten išbuvo nuo trijų mėnesių iki metų, kol buvo surasti. Policija spėjo, kad moteris yra baltaodė, 25 – 50 metų amžiaus ir maždaug 168 - 183 cm ūgio, bet tai viskas, ką jie žinojo. Vienintelis daiktinis įrodymas buvo rožinės spalvos kelnės, rastos su palaikais. Buvo atlikti DNR tyrimai, dantų įrašai, tatuiruočių įrašai ir kiti galimi šaltiniai buvo ištirti ir tačiau nebuvo rasto jokių atsakymų, vietos

⁵⁶ Катерина Латиш, “Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій”, *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*, XVIII, 31-38, (2022).

teisėsaugai buvo pasiūlyta atlikti 3D veido rekonstrukciją. Prireikė maždaug 72 valandų, kol 3D spausdinama kaukolė iš trijų dalių: viršutinė, vidurinė ir apatinė kaukolės dalis.⁵⁷ Atkūrus aukos veidą, tikimybė, kad ji bus atpažinta žymiai padidėjo.

3D veido rekonstrukcija yra sudėtingas mokslinis darbas, kuriuo bandoma atkurti asmens veido išvaizdą iš kaukolės, siekiant nustatyti asmens tapatybę. Žmogaus palaikų atpažinimo darbą teismo ekspertizės metu apsunkina, tai, kad palaikai gali būti labai sužaloti arba suirę. Tokiais atvejais, kai įprasti tyrimo metodai nepavyksta, 3D gali suvaidinti labai svarbų vaidmenį nustatant asmens tapatybę. Pagrindinis veido rekonstrukcijos tikslas yra atkurti išvaizdą, kuri geriausiai primena pradinį mirusiojo veidą. Paviešinus tokį atvaizdą visuomenei, žymiai padidėja tikimybė, kad asmuo bus atpažintas.

4 pav. 3D moters galvos ir veido rekonstrukcija

Dronų kriminalistika

Dronai dabar tapo vartotojų klasės įrenginiais. Statistikos duomenimis 2021 m. rugpjūčio mėn. JAV buvo užregistruota daugiau nei 880000 dronų. Daugiau nei 40 % dronų yra registruoti komerciniam naudojimui. Išaugęs šių nepilotuojamų orlaivių populiarumas nusikaltėliams suteikė naują įrankį gabenti kontrabandai, narkotikams, neteisėtai sekti, pulti aukas ir daryti kitas

⁵⁷ 3D printing and forensic reconstruction put to work in Ohio cold case, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://3dprint.com/158185/3d-printing-facial-reconstruction/>

neteisėtas veikas. Nepilotuojamas orlaivis (angl. - *unmanned aerial vehicle - UAV*), paprastai žinomas kaip dronas, yra orlaivis, kuriame nėra piloto, įgulos ar keleivių. **(5 pav.)**. Dronas yra nepilotuojamų orlaivių sistemos (angl. - *unmanned aircraft system - UAS*) sudedamoji dalis, kurią sudaro antžeminis valdiklis ir ryšių su dronu sistema. Drono skrydis gali būti vykdomas nuotoliniu būdu valdant žmogui - operatoriui, taip pat yra visiškai autonominių dronų, kurių valdyme žmogaus nedalyvauja.⁵⁸.

5 pav. Populiarus policijoje naudojamas dronas DJI Mavic 2 Enterprise Advanced

Daugumoje šiuolaikinių brangesnių dronų modelių yra išmaniojo telefono programėlė, skirta pažangioms komandoms ir jų nustatymams pritaikyti pagal vartotojo poreikį.

Deja, dronai taip pat gali būti naudojami įvairiems nelegaliems tikslams, pavyzdžiui, kontrabandai, fiziniams išpuoliams ar kitai neteisėtai veiklai. Čia atsiranda bepiločių orlaivių kriminalistika. Kadangi šie įrenginiai yra taip lengvai įperkami, valdomi ir prieinami, su dronais susijusių nusikalstamų veikų skaičius auga. Todėl dronų kriminalistika įgyja vis svarbesnį vaidmenį sprendžiant su jais susijusius nusikaltimus.

Nusikaltėliai dažnai naudoja šiuos modernius įrenginius, kad galėtų atlikti neteisėtus veiksmus, tokius kaip: nelegalus narkotikų, mobiliųjų telefonų, peilių ir kitų ginklų, nelegalių medžiagų ar daiktų pristatymas į įkalinimo įstaigas; dronų naudojimas terorizmui vykdyti, mėtant sprogmenis stadionuose ir kitose viešose vietose; įmonių ar valstybės institucijų šnipinėjimas, neteisėtas stebėjimas ir žvalgybos duomenų rinkimas; vojerizmas ir kėsinimasis į žmonių privatumą, pažeidžiant privačią nuosavybę; oro uostų darbo trikdymas; tarptautinis šnipinėjimas ir tarpvalstybinis šnipinėjimas; paparacių arba neetiškų žurnalistų ir reporterių persekiojimas, priekabiavimas ir privatumo pažeidimas; karo nusikaltimai, tokie kaip oro raketų atakos; fiziniai

⁵⁸ Unmanned aircraft systems (UAS)/drones registered in the United States as of April 2022, by category, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.statista.com/statistics/1221517/uas-drone-registrations-united-states/>

išpuoliai prieš nieko neįtariančius piliečius; kontrabandos; turto naikinimas; neskraidymo zonų pažeidimas ir kt.

Aukščiau išvardyti pavyzdžiai aiškiai parodo, kad dronai gali kelti didelę grėsmę, kai jie patenka į netinkamas rankas. Taikiniu gali tapti kiekvienas – tiek pavieniai asmenys, tiek organizacijos.

Bepiločių orlaivių kriminalistika atlieka svarbų vaidmenį šiuolaikinėje visuomenėje ir apima platų pritaikymo spektrą, įskaitant komercinę, civilinę, pramoginę, švietimo, teisėsaugos ir nacionalinio saugumo sritis. Turėdami tinkamą įrangą ir apmokymus kriminalistai iš dronų gali išgauti daugybę duomenų, surinkti svarbius įrodymus, kurie gali atskleisti tiesą tiriant nusikalstamas veikas.

Daugeliu atžvilgių dronas veikia kaip kompiuteris. Be duomenų saugojimo įrenginio, pvz., SD kortelės, USB prievadų ir procesoriaus, jis taip pat gali būti aprūpintas vaizdo kamera ir kitais jutikliais.

Kaip minėta pirmiau, dronuose, kaip ir kompiuteriuose bei išmaniuosiuose įrenginiuose, yra daug duomenų, kuriuos apmokytas ir sertifikuotas teismo ekspertas gali atkurti iš paties įrenginio ir serverių, su kuriais jis turėjo ryšį. Iš drono galima gauti daug naudingos informacijos, tokios kaip: duomenys apie drono operatorių; darytos nuotraukos; užfiksuota vaizdo medžiaga; skrydžių istorija; skrydžio planai ir tikslas; drono aukštis kiekviename jo kelionės taške; atmosferos sąlygos, kurios buvo kiekviename skrydžio etape ir daug kitos informacijos.

Deja, dronų kriminalistinis tyrimas ne visada vyksta taip, kaip planuota, o teismo ekspertas gali susidurti su iššūkiais ir kliūtimis. Jei dronas buvo apgadintas skrydžio ar tūpimo metu, jo dalys gali būti išmėtyti po didelę teritoriją. Juos reikia ne tik surasti, surinkti, bet ir kritimo metu patirta žala gali pažeisti laikmeną, todėl bus sunkiau iš jos atkurti duomenis. Jei skrydžio metu GPS signalas buvo išjungtas arba iškilo kokių nors ryšio problemų, duomenyse nebus jokių geografinių koordinacijų. Dėl to gali būti sunkiau nustatyti tikslią jo buvimo vietą skrydžio metu.

Kadangi dronai dar naudojami neilgai, dronų kriminalistikos mokslas turi nemažai iššūkių. Laimei, naudojant tinkamus skaitmeninės kriminalistikos įrankius, metodiką, požiūrį ir atsidavimą galima nuveikti daug. Atsiradus naujiems iššūkiams, atsiranda ir atitinkamų sprendimų, taip teisėsaugos institucijoms leidžiant neatsilikti nuo naujausių tendencijų.⁵⁹

Branduolinė kriminalistika

Tarptautinė atominės energijos agentūra (angl. - *International atomic energy agency - IAEA*), kuriai priklauso ir Lietuva, pateikia tokį apibrėžimą: “branduolinė kriminalistika – tai

⁵⁹ What is drone forensics?, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.salvationdata.com/knowledge/what-is-drone-forensics/>

branduolinių ir kitų radioaktyviųjų medžiagų tyrimas naudojant analitinius metodus, siekiant nustatyti šios medžiagos kilmę ir istoriją, atliekant teisėsaugos tyrimus arba vertinant branduolinio saugumo pažeidžiamumą”.⁶⁰ IAEA padeda valstybėms narėms teikdama techninę pagalbą atliekant branduolinę ekspertizę, mokymą, koordinuotas mokslinių tyrimų programas, taip pat branduolinės ekspertizės patarimus ir konsultacijas. Naudojant branduolinių ir kitų medžiagų izotopines, chemines ir fizines charakteristikas, taip pat kitus įrodymus, įskaitant DNR, plaukus, pirštų atspaudus, įrankių žymes ir sprogmenų likučius, branduolinė kriminalistika gali susieti tam tikrus pavyzdžius su žmonėmis, vietomis ir įvykiais. Per pastarąjį dešimtmetį IAEA padidino branduolinės kriminalistikos veiklą ir šiuo metu jos pagalbos valstybėms programa apima įvairius veiksmus. Vykdomos ekspertų misijos, techniniai susitikimai ir koordinuoti mokslinių tyrimų projektai. IAEA rengia branduolinio saugumo gaires. IAEA Branduolinio saugumo serijoje Nr. 29-G nurodyta, kad „valstybė turėtų sukurti visapusišką sistemą, kuri galėtų pasirengti ir reaguoti branduolinio saugumo atvejais, įskaitant radiologinio nusikaltimo vietos valdymą ir branduolinės kriminalistinės analizės pajėgumų prieinamumo užtikrinimą ir aiškinimą (vystant nacionalinius pajėgumus arba sudarant sutartis su kitomis valstybėmis arba atitinkamomis regioninėmis ar tarptautinėmis institucijomis)“⁶¹. IAEA 2015 m. paskelbė branduolinės kriminalistikos gaires, kurios plačiai naudojamos valstybėse narėse. Visai neseniai, 2018 m., IAEA išleido leidinį apie nacionalinės branduolinės kriminalistikos bibliotekos (NNFL) sukūrimą, pagal kurį valstybė narė gali panaudoti biblioteką branduolinių ir kitų radioaktyviųjų medžiagų tyrimams nieko nekontroliuojama.

Rusijos Federacijai pradėjus karinius veiksmus prieš Ukrainą daugiau nei trečdalis ukrainiečių paliko savo namus (vos per 100 karo dienų namus paliko beveik 14 mln. ukrainiečių). Visuose Ukrainos regionuose buvo vykdomas tikslinis teroras, masinės žudynės ir kankinimai, grobimai ir prievartavimai, civilių gyventojų priverstinis deportavimas, civilinės infrastruktūros sunaikinimas, taip pat kilo grėsmių dėl masinio naikinimo ginklų naudojimo. Agresorius vykdė raketų atakas netoli atominių elektrinių (Černobylio, Zaporožės, Chmelnicka, Rivnė ir kt. AE), buvo vykdomos kovinės operacijos tokių panašių specialiųjų objektų teritorijoje. Černobylio ir Zaporožės atominių elektrinių užgrobimas pagal “Tarptautinės konvencijos dėl kovos su branduolinio terorizmo veiksmais” 2 str. gali būti pripažinti branduolinio terorizmo aktu. Rusijos Federacijos kariai jau vienuoliktą karo dieną, 2022 m. kovo 6 d., salvinės ugnies sistemos raketomis apšaudė Charkovo fizinį ir technikos institutą „Grad“. Jame įsikūręs eksperimentinis

⁶⁰ Nuclear forensics, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.iaea.org/topics/nuclear-forensics>

⁶¹ Developing Regulations and Associated Administrative Measures for Nuclear Security, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/P1762_web.pdf

branduolinis objektas „Neutronų šaltinis“, kuriame yra 37 branduolinio kuro elementai, ši ataka taip pat atitinka minėtos konvencijos 2 str.

Masino naikinimo ginklai kelia bene didžiausią grėsmę žmonijai XXI amžiuje. Masino naikinimo ginklai tradiciškai apima cheminius, bakteriologinius (biologinius) ir branduolinius. Tuo pačiu metu šiuolaikinėmis sąlygomis kuriami nauji masino naikinimo ginklai: elektromagnetiniai, radiologiniai, radijo dažnio, infragarso, radiacijos, geofiziniai ir kt. Įvairių rūšių masino naikinimo ginklų kūrimas yra pagrįstas mokslo ir technikos laimėjimais ir yra susijęs su mokslo ir technikos pažanga pasaulyje. Šiuo metu branduolinė kriminalistika yra laikoma nauja teismo medicinos ekspertizės rūšimi arba specialia kriminalistikos mokslo šaka. Branduolinė kriminalistika - gana nauja mokslinių tyrimų kryptis, kuri visų pirma atsirado dėl branduolinių ginklų kontrabandos ir yra skirta atsakyti į daugybę klausimų, susijusių su jų identifikavimu, pavojingumo laipsniu, kilme ir sulaikytų branduolinių, radioaktyvių medžiagų ir spinduliuotės šaltiniais, kurie šiuo metu yra vienas iš svarbiausių tarptautinio saugumo klausimų.⁶² Teisinės literatūros šaltiniuose branduolinė kriminalistika apibrėžiama kaip teismo ekspertizės rūšis, kuri susideda iš branduolinių ir kitų tyrimų, radioaktyviųjų medžiagų, susijusių su jų palaidojimo įrodymų paieška, taip pat jų neteisėtos apyvartos vietomis ir būdais, taip pat saugumo problemomis. Branduolinė kriminalistika yra branduolinių medžiagų analizė, siekiant gauti informacijos apie jų kilmę, gamybos būdus ir panaudojimą.

Šių dienų įvykių kontekste branduolinės kriminalistikos poreikis tik didės tiek moksle tiek praktikoje. Branduolinė kriminalistika yra veiksminga priemonė aptiktų branduolinių ir kitų radioaktyviųjų medžiagų identifikavimo kilmei nustatyti ir įrodomajai informacijai rinkti. Darytina išvada, kad specialių žinių pritaikymas taps labai svarbus tiriant neteisėtą masino naikinimo ginklų naudojimą. Specialistų, turinčių išskirtinių žinių ir galinčių atlikti branduolinių ir kitų radioaktyviųjų medžiagų tyrimą poreikis išaugs.

Toksikologija

JAV Teismo ekspertizės tyrimų ir švietimo centro (angl. - *The Center for Forensic Science Research and Education - CFSRE*) duomenimis JAV daugėja vairavimo apsvaigus nuo narkotikų atvejų, todėl kyla rimtų problemų visuomenės saugumui. Šiuo metu JAV nėra metodo, skirto vairavimo apsvaigus nuo narkotikų atvejų analizei, nepaisant raginimų standartizuoti ir tobulinti praktiką. Bendradarbiaudama su teisėsaugos ir teismo medicinos laboratorijomis, CFSRE stebi epidemiologinius narkotikų aspektus, dėl kurių gali būti kuriama įrodymais pagrįsta viešoji politika. JAV vis daugėja su narkotikais susijusių mirčių, ypač su sintetiniais opioidais. Mirties,

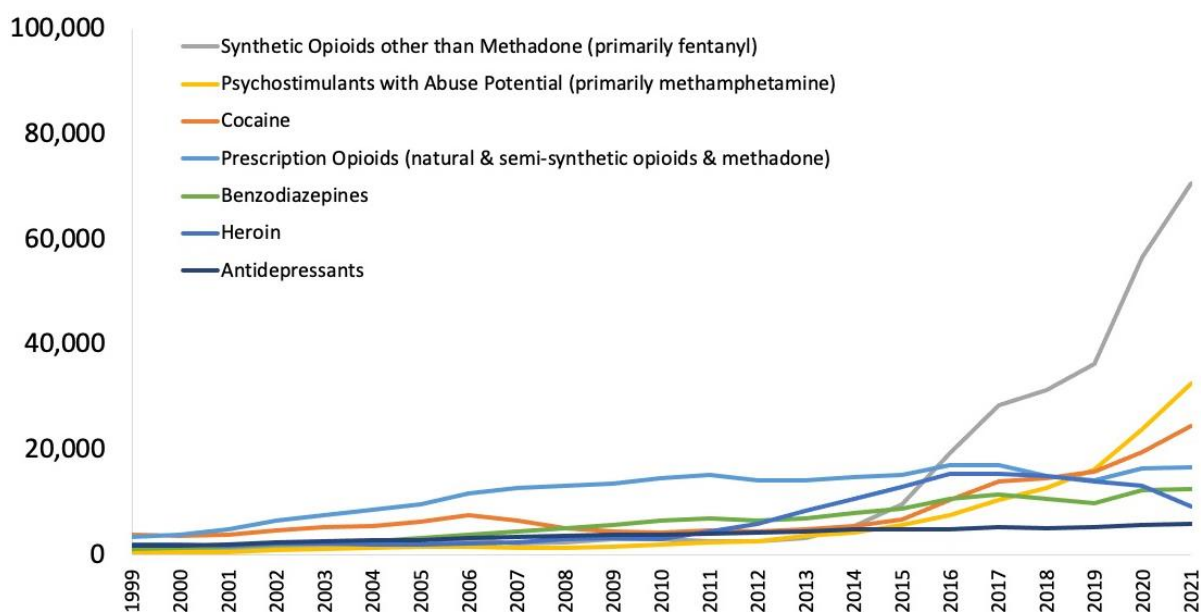
⁶² Валерій Шепітько, Михайло Шепітько, “Ядерна криміналістика: формування та роль в сучасних умовах”, *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*, XVIII, 20-31, (2022).

susijusios su narkotikais, tyrimas gali būti sudėtingas, todėl reikalinga bendradarbiauti su teismo toksikologais, bei medicinos ekspertais.

Medicininiai mirčių tyrimai plečia žinomą informaciją apie narkotikus. Kiekybiniai narkotikų tyrimai atliekant medicininius mirties tyrimus yra atskaitos taškas nustatant koncentraciją, kuriai esant vaistas gali tapti mirtinas, ir (arba) jo dalyvavimą kituose fiziologiniuose procesuose, aptiktuose skrodimo metu.

Naujos psichotropinės medžiagos, ypač sintetiniai opioidai ir sintetiniai kanabinoidai, dažniausiai aptinkami pomirtinių bylų tyrime ir gali likti nepastebėti, jei neatliekami tinkami narkotikų tyrimai. Remiantis Nacionalinio piktnaudžiavimo narkotikais instituto (angl. - *National Institute on Drug Abuse – JAV*) duomenimis (**6 pav.**), mirčių nuo narkotikų perdozavimo atvejų nuo 2019 m. iki 2021 m. padaugėjo, o 2021 m. iš viso užregistruota daugiau nei 106000 mirčių nuo narkotikų perdozavimo. Mirčių nuo sintetinių opioidų, išskyrus metadoną (pirmiausia fentanilio), skaičius toliau didėjo – 2021 m. pranešta apie 70601 mirtį nuo perdozavimo. Stimuliatorių, įskaitant kokainą ar psichostimuliacinius, galinčius piktnaudžiauti (pirmiausia metamfetaminu), skaičius taip pat toliau didėjo – 2021 m. nuo perdozavimo mirė 32537 žmonės.⁶³

6 pav. Nacionalinės su narkotikais susijusios perdozavimo mirtys – visų amžiaus grupių skaičius pagal lytį, 1999–2021 m. (JAV)

⁶³ Drug overdose death rates, žiūrėta 2023 vasario 10 d., <https://nida.nih.gov/research-topics/trends-statistics/overdose-death-rates>

Dažniausiai teismo toksikologų naudojami mėginių tipai yra kraujas, šlapimas ir plaukai, nes juos galima nesunkiai paimti neinvaziniu būdu ir gauti daug informacijos apie įvairių medžiagų poveikį. Pomirtinis mėginių paėmimas taip pat dažnai apima virškinimo trakto turinio tyrimą, kuriame greičiausiai yra suvartotų vaistų ar toksinų, kurie nebuvo suvirškinti. Kepenys, blužnis, akies stiklakūnis ir smegenys taip pat gali turėti vertingos informacijos apie mirties priežastį.

Kraujo mėginiai yra naudingi nustatant, ar asmuo mėginio paėmimo metu buvo apsvaigęs nuo narkotikų ar toksinų medžiagų, pavyzdžiui, kai įtariama, kad vairavo būdamas apsvaigęs nuo alkoholio. Kraujas laikomas vienu iš svarbiausių iš visų teismo toksikologijos mėginių, todėl pomirtiniais atvejais rekomenduojama paimti mėginius ir iš širdies, ir iš galūnių, nes traumos arba vaistų difuzija per audinius gali užteršti mėginį.⁶⁴ Šlapimo mėginiai yra patikimi įrodymai, kad buvo vartota daug vaistų ir kitų junginių, kurių dauguma šlapime išlieka ilgiau nei kraujyje dėl laipsniško metabolizmo greičio.

Plaukai yra naudingi nustatant ilgalaikį poveikį ir net toksinų ar vaistų poveikio laiką, nes metabolitų pėdsakai patenka į plauką per folikulus jiems augant.

Stiklakūnis, į gelį panaši medžiaga, esanti akyje, yra labai stabili keletą mėnesių po mirties ir yra naudojama siekiant įrodyti įvairių narkotikų, įskaitant kokainą, vartojimą.

Daugelis vaistų ir toksinų tam tikru momentu keliauja per kepenis ir gali ten kauptis, kepenų tulžies sistemos tyrimas dažnai yra labai informatyvus. Ši sistema taip pat apima blužnį, kurioje yra raudonųjų kraujo kūnelių rezervas, kuris dažnai naudojamas anglies monoksido poveikiui nustatyti.

Siekiant kokybiškai ir kiekybiškai nustatyti vaistų ar toksinų buvimą asmens organizme, naudojami įvairūs analizės metodai. Dujų ir skysčių chromatografija yra vienas iš universaliausių ir naudingiausių metodų, nes ji skirta atskirti kelis junginius vieną nuo kito mėginyje. Dujų chromatografija – masių spektrometrija (GC-MS) ir skysčių chromatografija – masių spektrometrija (LC-MS) yra kokybinei ir kiekybinei organinių medžiagų mišinių analizei plačiai taikomi metodai. Šie prietaisai naudojami kriminalistikoje narkotikų, sprogmenų ir gaisrų tyrimui bei organinėje sintezėje medžiagų grynumo ir reakcijos mišinių analizei. Dažniausiai kartu su chromatografais naudojami kvadrupoliniai masių spektrometrai, tačiau taip pat siūlomos sistemos su skrydžio trukmės (TOF), Orbitrap, tandeminio kvadrupolio (MS-MS) ir daugelio stadijų (MSn) masių spektrometrais.

⁶⁴ What is forensic toxicology?, žiūrėta 2023 m. vasario 10 d. <https://www.azolifesciences.com/article/What-is-Forensic-Toxicology.aspx>

Kraujo pėdsakų tyrimas

1937 m. buvo sukurtas luminolis.⁶⁵ Platų luminolio (naudojamas ir „blue star forensic“ terminas) naudojimą pasaulinėje kriminalistikos praktikoje lemia keletas veiksnių: didelis jautrumas ir akivaizdumas, juo lengva apdoroti didelius paviršiaus plotus, nesudėtinga paruošti, jis nekenksmingas žmogaus sveikatai ir aplinkai, neturi neigiamo poveikio apdorojamiems paviršiams (audiniams, baldams), nereikia papildomo šviesos šaltinio siekiant sukelti pėdsakų švytėjimą. Daugelyje mokslinių straipsnių nurodomas luminolio veiksmingumas ryškinant nematomus kraujo pėdsakus. Siekiant įsitikinti šio reagento veiksmingumu, buvo patikrintas jo veikimas ant įvairių paviršių: linoleumo, lakuoto medžio, gobeleno. Paviršiai buvo ištepti skystu krauju. Sutepti linoleumo ir lakuoto medžio paviršiai iš karto buvo nuplauti vandenių nenaudojant plovimo priemonių iki vizualiai švaraus paviršiaus. Kraujo pėdsakai ant gobeleno buvo išvalyti vandenių sudrėkintu skudurėliu. Sudrėkintai vietai išdžiūvus, gobeleno paviršiaus spalva vizualiai liko nepakitusi. Praėjus 1,5 mėn. šie paviršiai, ant kurių vizualiai nesimatė jokių sutepimų, buvo išpurkšti luminolio tirpalu, po to patalpoje buvo užtamsinti langai. Po kelių minučių tos vietos, kurios anksčiau buvo suteptos krauju, pradėjo švytėti gelsvai žalsva šviesa. Po 1–2 minučių švytėjimas pradėjo silpnėti ir greitai visai išnyko. Paviršiai, pakartotinai apdoroti reagentu, vėl pradėjo švytėti. Šį švytėjimą galima nufotografuoti. Atlikti eksperimentai parodė, kad luminolis yra ta cheminė medžiaga, kuri gali būti sėkmingai taikoma apžiūrint smurtinių nusikaltimų įvykių vietas, kai nežinoma, kurioje patalpoje padarytas nusikaltimas, neaiškus nužudymo mechanizmas ar reikia rasti nužudymo įrankį, nustatyti transporto priemonę, kuria buvo transportuota auka. Kiekviena kraujo dėmė ir dėmelė ima melsvai švytėti – kuo daugiau kraujo, tuo labiau švyti. Švyti net senos kraujo dėmės – dar ryškiau už naujesnes. Luminolis parodo kraujo dėmes, net jei kraujas atskiestas ir skiedinyje jo tėra dešimtatūkstantoji dalis. Tačiau šis chemikalas turi vieną didelį trūkumą. Jis gali sunaikinti daugelį kraujo savybių, ekspertams reikalingų tolesniems tyrimams; taigi luminoliu paprastai tiriama tik tuomet, kai dar gali likti plika akimi nepastebėtų kraujo pėdsakų.⁶⁶ Luminolio švytėjimą rodo (**7 pav.**)

⁶⁵ 1937 m. vokiečių mokslininkas Walter Specht nustatė, kad luminolio tirpalo užpurškus ant dėmių, panašių į kraują, tos dėmės pradeda švytėti.

⁶⁶ Janina Juškevičiūtė, „Nematomų kraujo pėdsakų tyrimo galimybės“, *Jurisprudencija*, t. 66(58); 61–69, (2005).

7 pav. Bato pėdsakas ant paviršiaus, išpurkšto luminolio tirpalu

Daktiloskopija

Pareigūnai dažnai susiduria su praktine asmenų atpažinimo gatvėje problema. Žmonės dažnai linkę slėpti savo tapatybę pateikdami netikrus vardus ar duomenis. „Bayometric“ pirmaujanti pasaulinė biometrinių apsaugos sistemų tiekėja (JAV), siūlo pirštų atspaudų identifikavimo sprendimus. Vienas iš tokių sprendimų yra nešiojamieji pirštų atspaudų skaitytuvai (8 pav.). Šie skaitytuvai skirti policijos pareigūnams, turi galimybę užfiksuoti pirštų atspaudus ir veido bruožus, kuriuos galima palyginti internetu su duomenų baze.

8 pav. Nešiojamasis pirštų atspaudų skaitytuvas

2017 m. birželio mėn. Plimuto (JAV) miestelio policijos departamentas pasiūlė sprendimą tapatybės klastojimui gatvėje. Gavusi dotaciją iš Pensilvanijos nusikaltimų ir nusikalstamumo komisijos Vietinių technologijų darbo grupės kartu su Pensilvanijos valstijos policija,

Pensilvanijos policijos vadovų asociacija (PCPA) skyriui suteikė mobiliojo ID skaitytuvus, padedančius identifikuoti asmenis realiuoju laiku.

2018 m. vasario mėn. Vakarų Jorkšyro (Jungtinė Karalystė) policijos pareigūnams buvo perduoti nešiojamieji pirštų atspaudų skaitytuvai, kurie buvo susieti su jų išmaniojo telefono programėle. Ši programėlė turėjo prieigą prie nusikaltėlių pirštų atspaudų ir biometrinių duomenų bazės (IDENT1) ir Imigracijos ir prieglobsčio biometrinės sistemos (IABS), taip buvo galima sutikrinti pirštų antspaudus. Taigi policijos pareigūnai pirmą kartą galėjo atpažinti asmenį gatvėje pagal pirštų atspaudus, per duomenų bazes. Galėjo gauti asmens nuotraukas, taip pat visą asmens duomenų įrašą, kuris suteikė išsamią informaciją apie asmens tapatybę.⁶⁷ Panašiais aparatais yra aprūpinta ir Lietuvos policija.

Kalbant apie daktiloskopijos techniką paminėtinas DCS 5, vaizdo gavimo sistema, skirta aptikti ir užfiksuoti beveik bet kokio tipo pirštų atspaudus ant paviršių ir fone (**9 pav.**).

9 pav. DCS 5 pirštų pėdsakų vizualizavimo sistema

Didelės raiškos DCS 5 kamera su specifiniais makro lęšiais ne tik sukuria išskirtinės kokybės vaizdą, tačiau ir su priedų pagalba gali padidinti gautą vaizdą, taip pagerinant įrodymų kokybę. Tikslios šviesos bangos iš ultravioletinės spinduliuotės paverčiamos į infraraudonuosius spindulius siekiant pagerinti kiekvieno tipo pirštų atspaudų vizualizavimą, nesvarbu ar tai būtų nematomi pirštų pėdsakai, ar purvini, ar chemiškai apdoroti. Šiuo prietaisu galima gauti fluorescencinį ir infraraudonųjų spindulių atvaizdus, galima skaitmeniniu būdu patobulinti vaizdą, galima paimti pirštų antspaudus nuo cilindrinio paviršiaus, pavyzdžiui kulkų, butelių, rašiklių

⁶⁷ Portable Fingerprint Scanners for Law Enforcement: Identity Verification on the Street, žiūrėta 2023 m. vasario 12 d., <https://www.bayometric.com/portable-fingerprint-scanners-law-enforcement/>

švirkštų ir pan. Prietaisas turi modernią programinę įrangą, kurios pagalba galima apdoroti gautus duomenis, taip pat palyginti gautus duomenis su Automatine pirštų atspaudų identifikavimo sistema AFIS (angl.- *automated fingerprint identification system*).⁶⁸

AFIS – tai biometrinis sprendimas, susidedantis iš kompiuterinės pirštų atspaudų įrašų duomenų bazės, galinčios juos surasti ir palyginti, kad būtų galima atpažinti žinomus ar nežinomus pirštų atspaudus. Šiuolaikinės AFIS gali per vieną sekundę išanalizuoti daugiau nei milijardo pirštų atspaudų įrašų. Dabartiniai algoritmai yra beveik 100 % tikslūs.⁶⁹

Dirbtinis intelektas

Europos Komisijos aukšto lygio ekspertų grupė pateikia tokį dirbtinio intelekto apibrėžimą - „Dirbtinis intelektas (DI) – tai sistemos, kurios elgiasi protingai, analizuodamos savo aplinką ir darydamos gana savarankiškus sprendimus tikslui pasiekti. Dirbtinio intelekto sistemos gali būti grindžiamos vien tik programine įranga ir veikti virtualiajame pasaulyje (pvz., balso sintezatoriai, vaizdo analizės programinė įranga, paieškos sistemos, kalbos ir veido atpažinimo sistemos) arba gali būti integruotos techninėje įrangoje (pvz., pažangiuose robotuose, savaeigėse transporto priemonėse, bepiločiuose orlaiviuose ar daiktų interneto objektuose)“.⁷⁰

Galima sakyti, kad dirbtinis intelektas yra žmogaus intelekto replikacija kompiuteriuose, kurie yra užprogramuoti mąstyti, veikti ir imituoti mūsų elgesį. DI dažnai laikomas mašininio mokymosi pogrupiu. Tai kompiuterinių algoritmų mokslas, kuris laikui bėgant gali mokytis ir tobulėti. Tai leidžia programinei įrangai tiksliai numatyti rezultatus ir nereikia būti mokomai tai daryti. Kriminalistikoje DI ir mašininis mokymasis atlieka labai svarbų vaidmenį. Tyrėjai gali automatizuoti savo procedūras naudodami šias dvi technologijas, todėl jie gali greitai nustatyti informaciją ir įžvalgas, taip sutaupydami laiko.

„Dirbtinio intelekto sistemos gali būti grindžiamos vien tik programine įranga ir veikti virtualiajame pasaulyje (pvz., balso sintezatoriai, vaizdo analizės programinė įranga, paieškos sistemos, kalbos ir veido atpažinimo sistemos) arba gali būti integruotos techninėje įrangoje (pvz., pažangiuose robotuose, savaeigėse transporto priemonėse, bepiločiuose orlaiviuose ar daiktų interneto objektuose).“⁷¹

⁶⁸ Foster Freeman, DCS 5: Fingerprint Imaging Workstation, from Advancing the Science of Fingerprint Detection (UK, 2018), 3, žiūrėta 2023 m. vasario 14 d., <http://ffsupport.co.uk/Brochures/DCS5.pdf>.

⁶⁹(AFIS), Automated Fingerprint Identification System, žiūrėta 2023 m. vasario 14 d., <https://www.innovatrix.com/glossary/afis-automated-fingerprint-identification-system/>

⁷⁰ Europos Komisija „Europos Komisijos Aukšto lygio ekspertų grupės dirbtinio intelekto klausimais sukurtoje DI apibrėžtyje“, žiūrėta 2023 sausio 4 d., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22ee84bb-fa04-11e8-a96d-01aa75ed71a1.0011.02/DOC_2&format=PDF

⁷¹Jurgita Baltrūnienė "Dirbtinis intelektas ir duomenų apsauga kriminalistikos plėtros kontekste“, iš Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022), 203.

DI technologijos naudojimas padidina tikimybę aptikti ir ištirti elektroninius nusikaltimus. Tai leidžia tyrėjams greitai ir efektyviai rasti problemos šaltinį. DI padeda greičiau išaiškinti nusikaltimą taip sutaupydamas tiek laiko tiek pinigų. Naršydamas nesistemintus tyrėjų surinktus duomenis, DI gali aptikti įtartina ir neteisėtą veiklą. DI atlieka duomenų analizę, kuri leidžia vartotojams greitai apdoroti ir įvertinti duomenis. DI gali padėti identifikuoti tam tikrus tiriamų nuotraukų ir video komponentus. DI taip pat padeda nustatyti bendravimo, vietos ir laiko panašumus. Tai leidžia tyrėjams tiksliai nustatyti galimo kito nusikaltimo ar įvykio vietą.

DI turi labai plačias panaudojimo kriminalistikoje galimybes. Kaip vieną iš panaudojimo galimybių būtų galima paminėti DI panaudojimą šūviams aptikti. Policija gali atvykti į įvykio vietą, kurioje leidžiami šūviai, nekviesta ir net nematydama tiesioginio šaudymo fakto. Pavyzdžiui, galima įdiegti specialius jutiklius į miesto stebėjimo sistemą. Jutikliai galėtų būti susieti su debesų kompiuterijos pagrindu sukurta programa, kuri galėtų atpažinti ir tiksliai nustatyti šūvių vietą. Tokiu principu kiekvienas jutiklis įrašo šūvių laiką ir garsą. Tokia informacija, surinkta iš daugelio jutiklių galėtų padėti ištirti įvykį. Jutikliai taip pat gali padėti nustatyti šaulio vietą. Tada visa informacija kartu su konkrečia šūvio vieta perduodama policijos nuovadai. Informacija pateikiama kaip iššokantis pranešimas kompiuterio ar mobiliojo telefono ekrane. Remiantis tyrimais, valdžios institucijoms pranešama tik apie 12% šūvių. Tokiose situacijose DI technologija, skirta aptikti šūvius ir pateikti pranešimus policijai, padėtų efektyviai reaguoti į tokius įvykius.⁷²

Sudėtingos žmogžudysčių situacijos reikalauja išsamaus nusikaltimo vietos tyrimo, šiuo atveju DI taip pat gali atlikti labai svarbų vaidmenį tokiuose tyrimuose. Į nusikaltimo vietą atvykę policijos pareigūnai fotografuoja vietovę, kurioje įvyko nusikaltimas. Nuotraukos naudojamos ieškant užuominų ir įrodymų, galinčių turėti ryšį su žmogžudyste. DI technologijos galėtų padėti policijos užfiksuotuose vaizduose aptikti užuominas. Pavyzdžiui, jei nufotografuojamas tam tikras daiktas ar ginklas iš nusikaltimo vietos, gali būti patikrinta oficiali duomenų bazė, siekiant išsiaiškinti, ar tas pats daiktas ar ginklas buvo panaudotas ankstesnėse žmogžudystėse. Tai galėtų susieti nusikaltimą su anksčiau buvusiu ir atverti naują tyrimo kryptį.

DI gali būti panaudotas ir sprogmenų aptikimui. DI palaikantys robotai gali aptikti aliuminio miltelius, nitrogliceriną, pasyviuosius infraraudonųjų spindulių jutiklius, tetranitratą ir kitas sprogmenų gamybai naudojamas medžiagas, nesukeldami pavojaus specialių tarnybų darbuotojų gyvybei.

⁷² AI in Forensic Investigation and Crime Detection, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.analyticsinsight.net/ai-in-forensic-investigation-and-crime-detection/>

2.2 Tarptautinis bendradarbiavimas kriminalistikos technikos ir technologijų srityje

2022 m. vasario 24 d. prasidėjus karui Ukrainoje tarptautinis bendradarbiavimas tiek kriminalistikos srityje tiek ir politiniame lygmenyje tampa ypatingai svarbus. Kadangi Ukraina aktyviai kovoja su Rusija, ji neturi suvereniteto, reikalingo sąžiningam galimų karo nusikaltimų bylų tyrimui ir baudžiamajam persekiojimui. Tam reikalinga, kad kitos šalys ir tarptautinės grupės padėtų įkurti nepriklausomą, nešališką organizaciją, kuri tirtų karo nusikaltimus.

2022 m. kovo mėn. Jungtinių Tautų žmogaus teisių skyrius sudarė tarptautinę komisiją žmogaus teisių pažeidimams Ukrainoje tirti⁷³. Tyrimo komisija gavo įgaliojimus rinkti, konsoliduoti ir analizuoti pažeidimus, sistemingai registruoti ir saugoti visą informaciją, dokumentus ir įrodymus, įskaitant apklausas, liudytojų parodymus ir teismo ekspertizės medžiagą, laikantis tarptautinės teisės standartų. Tačiau iššūkių, su kuriais susiduria tyrėjai rinkdami įrodymus karo zonose, yra daug. Nusikaltėliai sunaikina pirmines nusikaltimo vietas ir kapus, o žmonių palaikai ar kūno dalys būna išbarstytos arba perkeltos į antrines masines kapavietes. Aukų identifikavimas ir liudijimų rinkimas tampa sudėtingu ir ilgu darbu, reikalaujančiu patirties ir žinių. Nemažai vietų, kuriose yra masinių kapų, yra užminuojamos ir tyrėjams tampa sunkiai pasiekiamos. Vietos valdžios institucijos dažnai sudaro kliūtis arba trukdo tarptautiniams tyrėjams rinkti įrodymus.

Lietuvos generalinė prokuratūra, 2022 m. kovo 1 d. pradėjusi ikiteisminį tyrimą dėl Ukrainoje vykdomos agresijos, karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmogiškumui, yra sudariusi 40 prokurorų, policijos bei Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos pareigūnų grupę. Viena iš šios grupės užduočių – susisiekti su atvykusiais iš Ukrainos žmonėmis ir paraginti juos liudyti ikiteisminiame tyrime.⁷⁴ Kiekvienas į Lietuvą atvykęs Ukrainos pilietis registracijos metu yra informuojamas apie galimybę liudyti artimiausioje policijos įstaigoje, Lietuvos policija yra sukūrusi specialią liudijimų bei dokumentinės medžiagos pateikimo platformą internete (<https://report.epolicija.lt/>). Šioje internetinėje svetainėje lietuvių, ukrainiečių, rusų bei anglų kalbomis yra pateikiami ir visiems suprantami aktualių teisinių sąvokų paaiškinimai bei karo nusikaltimų pavyzdžiai. Informuoti apie visas galimybes liudyti dėl patirtų karo nusikaltimų prašomi ir tie Lietuvos piliečiai, kurie atvykusiems iš Ukrainos suteikė laikiną būstą, globoja juos, palaiko asmeninius ryšius ar patys yra tapę įvykių Ukrainoje liudytojais.

2022 m. kovo 25 d. buvo sudaryta speciali tyrimo grupė tarp Lietuvos, Ukrainos, Lenkijos, Eurojusto ir Tarptautinio Baudžiamojo Teismo. Ji inicijuota reaguojant į Rusijos invaziją

⁷³ Independent International Commission of Inquiry on Ukraine, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/iic/hr-ukraine/index>

⁷⁴ Karo nusikaltimų Ukrainoje liudytojus raginame kreiptis į Lietuvos teisės saugą, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/karo-nusikaltimu-ukrainoje-liudytojus-raginame-kreiptis-i-lietuvos-teisesauga>

Ukrainoje. Dokumentą pasirašė šalių generaliniai prokurorai. Suderinus ir bendradarbiaujant su Ukrainos generaline prokuratūra, į Ukrainą gegužės mėnesį buvo išvykusios dvi prokurorų ir pareigūnų bei ekspertų grupės dalyvauti Kyjivo ir Charkivo srityje atliekamuose tyrimo veiksmuose, įvykio vietų apžiūrose. Kartu su Ukrainos kolegomis, Lietuvos prokurorai ir pareigūnai dalyvavo atliekant sunaikintų civilinių objektų, sprogimo vietų, sugadintos karinės technikos apžiūras, apklausiant nukentėjusius ir liudytojus.

Tarptautinis bendradarbiavimas kriminalistikos, tame tarpe naujų technologijų diegimo srityje, tampa ypatingai svarbus šių dienų įvykių kontekste. Bendros pastangos ir darbas tiriant nusikaltimus, keičiantis kriminalistine informacija, kartu ieškant efektyvesnių tarptautinių nusikaltimų išaiškinimo būdų didina tarptautinių kriminalistikos organizacijų svarbą. Šių organizacijų priimti teisės aktai, gairės, rekomendacijos, metodikos yra labai svarbios kriminalistikos vystymuisi tiek Europoje tiek ir visame pasaulyje. Būtent šios organizacijos formuoja naujausias kriminalistikos technikos ir technologijų vystymosi tendencijas ir kryptis.

Svarbesnės tarptautinės kriminalistikos organizacijos:

Interpolas (angl. International Criminal Police Organization - INTERPOL) – didžiausia tarptautinė kriminalinės policijos organizacija pasaulyje. Organizacija įkurta 1923 m. rugsėjo 7 d. kaip Tarptautinės kriminalinės policijos komisija (angl. International Criminal Police Commission - ICPC). Organizacijos veikla daugiausiai susijusi su viešuoju saugumu, terorizmu, organizuotu nusikalstamumu, nusikaltimais žmoniškumui, nusikaltimais aplinkai, genocidu, karo nusikaltimais, piratavimu, neteisėta prekyba narkotikais, ginklų prekyba, prekyba žmonėmis, pinigų plovimu, vaikų pornografija, ekonominiais nusikaltimais, kompiuteriniais nusikaltimais, intelektinės nuosavybės nusikaltimais ir korupcija. Šiandien Interpolas yra moderni tarptautinė organizacija, vienijanti 190 valstybių. Prieškario Lietuva buvo trečiajame pasaulio valstybe (po Vokietijos ir Danijos), pripažinusi Interpolą. Tuometinis Kriminalinės policijos viršininkas Petras Pamataitis 1934 – 1940 m. buvo Lietuvos atstovu Tarptautinėje kriminalinės policijos komisijoje ir nuo 1935 m. – jos vicepirmininku. Okupavus Lietuvą, atstovavimas šioje komisijoje buvo nutrauktas. 1991 m. Lietuva atnaujino narystę ir tapo 158-ąja Interpolo nare.

Kaip ryškų sėkmingo tarptautinio bendradarbiavimo pavyzdį būtų galima paminėti aktyvų Lietuvos policijos dalyvavimą unikaliuose Europos Sąjungos mastu organizuojamose tarptautinėse jungtinėse operacijose (angl. Joint Action Days - JAD). Lietuvos pareigūnai jose dalyvauja nuo 2014 m. Pirmoje JAD operacijoje „Archimedes“ dalyvavo teisėsaugos bendruomenės pareigūnai iš 28-ių ES valstybių narių ir iš 6 valstybių, nepriklausančių ES: Australija, Kolumbija, Norvegija, Serbija, Šveicarija ir JAV, taip pat tarptautiniai partneriai iš Eurojusto, Frontekso ir Interpolo organizacijų. Policijos, muitinės ir kitų teisėsaugos institucijų pareigūnai devynias dienas,

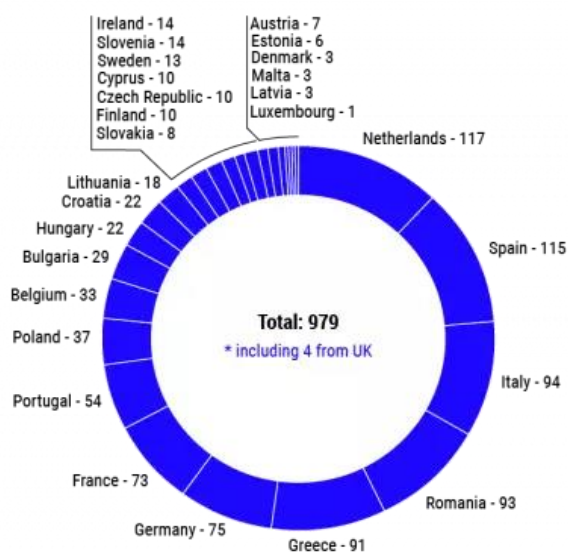
pasitelkdami žvalgybinę informaciją, vykdė Europolo koordinuojamus „Archimedes“ operacijos veiksmus, nukreiptus kovoti su šiomis nusikalstamumo apraiškomis: prekyba žmonėmis, sintetiniai narkotikai, prekyba kokainu ir heroinu, prekyba šaunamaisiais ginklais, sukčiavimai, nusikaltimai elektroninėje erdvėje (seksualinis vaikų išnaudojimas internetu ir su mokėjimais susiję sukčiavimai), neteisėta palengvinta imigracija, suklastotos prekės bei organizuoti turtiniai nusikaltimai. Šios priemonės naudojimo metu buvo pasiekti puikūs rezultatai: suimta virš 1 000 asmenų visoje Europoje; paimta 599 kg kokaino ir 200 kg heroino; paimta 1,3 tonų kanapių; 30 vaikų išgelbėti nuo tapimo prekybos žmonėmis aukomis.⁷⁵

Kiekvienoje organizacijai priklausančioje valstybėje veikia nacionalinis organizacijos biuras. Tai kontaktiniai padaliniai palaikyti ryšiams ir keistis aktualia informacija su Interpolo generaliniu sekretoriatu, regioniniais pareigūnais ir kitomis valstybėmis narėmis. Interpolo nacionalinis skyrius funkcijas Lietuvoje atlieka 1991 m. lapkričio 30 d. įsteigtas Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdybos Europolo ir Interpolo nacionalinis skyrius.

Europol yra Europos Sąjungos teisėsaugos agentūra, kurios pagrindinis tikslas – padėti užtikrinti, kad Europa taptų saugesnė. Europolo būstinė yra Hagoje, Nyderlanduose, agentūra padeda 27 ES valstybėms narėms kovoti su sunkių formų tarptautiniu nusikalstamumu ir terorizmu. Europolas taip pat bendradarbiauja su daugeliu ne ES šalių partnerių ir tarptautinių organizacijų. Pagrindinė agentūros veikla yra informacijos analizė. Organizacijoje dirba apie 100 nusikaltimų analitikų, kurie yra vieni iš geriausiai parengtų Europoje. Jie naudojami pažangiausiomis priemonėmis, kad kasdien padėtų vykdyti tyrimus valstybių narių teisėsaugos institucijoms. Europolą sudaro darbuotojai, sudarę darbo sutartis, ryšių palaikymo pareigūnai iš valstybių narių ir trečiųjų valstybių bei organizacijų, deleguoti nacionaliniai ekspertai, stažuotojai ir rangovai. Darbuotojų skaičių kiekvienoje valstybėje narėje rodo **(10 pav.)**

⁷⁵2014 m. JAD operacija „Archimedes“ (liet. Archimedas), žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://lcpb.policija.lrv.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautines-operacijos/2014-m-jad-operacija-archimedes-liet-archimedas>

10 pav. Europolo darbuotojų skaičių kiekvienoje valstybėje narėje

Europolas teikia pagalbą teisėsaugos institucijoms visoje ES. Europolas padeda kovoti su tokiais nusikaltimais kaip: eurų padirbinėjimas, neteisėta narkotikų gamyba, sukčiavimas mokėjimo kortelėmis, elektroniniais nusikaltimais. Europolas yra pagrindinis ES kovos su eurų padirbinėjimu biuras. Jo teikiama parama apima: tyrimus, siekiant nustatyti padirbtos valiutos gamybai naudojamų medžiagų ir prietaisų kilmę; ekspertų pagalbą ir mokymus, kaip apsaugoti eurą nuo padirbinėjimo.

Europolo ekspertai padeda susekti neteisėtas narkotinių medžiagų gamybos vietas ir rinkti įrodymus ES valstybėse narėse. Jie taip pat atlieka narkotinių medžiagų tyrimus. Europolas taip pat turi keletą teismo ekspertizės įstaigų, kurios veikia kovoje su neteisėta narkotinių medžiagų gamyba ir platinimu:

- Europolo nelegalių laboratorijų palyginimo sistema (angl. - *The Europol Illicit Laboratory Comparison System - EILCS*), kuri apdoroja fotografinę ir techninę informaciją apie sintetinius narkotikus;
- Europolo sintetinių narkotikų sistema (angl. - *The Europol Synthetic Drug System - ESDS*) apima informaciją apie veiklos būdus ir reikšmingus konfiskavimus. Tai leidžia nustatyti atitikmenis tarp konfiskuotų narkotinių medžiagų.

Europolo specifinių slėpimo priemonių (angl. - *The Europol Specific Means of Concealment - ESMC*) sistemoje pateikiama informacija apie kokaino gabenimui naudojamus slėpimo būdus.

Kovoje su elektroniniais nusikaltimais veikia Europos elektroninių nusikaltimų centras (angl. - *The European Cybercrime Centre - EC3*), kuris siūlo pažangias skaitmenines

kriminalistikos priemonės ir platformos tyrimams ir operacijoms valstybėse narėse, taip sudaro galimybę kolektyviai ES reaguoti į elektroninius nusikaltimus. EC3 veikla apima organizuotų grupių, sukčiavimų internete, seksualinio vaikų išnaudojimo internete, atakų prieš ypatingai svarbių informacinių sistemų tyrimą.

Sukčiavimas mokėjimo kortelėmis yra labai pelningas. Tačiau toks sukčiavimas vis dažniau apima operacijas ir be kortelių, pavyzdžiui neteisėtą kredito ar debeto duomenų naudojimą perkant nuotoliniu būdu, įskaitant elektroninės prekybos svetaines. Įrankiai, kuriuos nusikaltėliai naudoja sukčiaudami mokėjimo kortelėmis, yra klonuotos ar padirbtos kortelės; kortelių skaitytuvai ir rašikliai.

Atsakydami į tai, Europolas ir jo partneriai turi savo teismo medicinos pagalbos priemonių arsenalą, įskaitant: radijo dažnio matuoklius, motorizuotus kortelių skaitytuvus; bekontaktus kortelių skaitytuvus; bandomąsias kortelės.

ES teisėsaugos institucijoms padėti yra įvairių kitų priemonių, viena iš jų - universalusis teismo ekspertizės išgavimo įrenginys (angl. - *Universal Forensic Extraction Device - UFED*), (11 pav.). Šį įrenginį 2019 m. birželio viduryje sukūrė Izraelio bendrovė „Cellebrite“. Pasak kūrėjų, įrenginys gali nulaužti bet kokius išmaniuosius telefonus ir „Apple“ planšetinius kompiuterius. „Cellebrite“ įrenginį vadina „išskirtiniu sprendimu teisėsaugos institucijoms“. Jis gali pasiekti ne tik įrenginyje saugomus failus, bet ir nuotolinį turinį, taip pat el. paštą ir susirašinėjimą.

11 pav. Universalusis teismo ekspertizės išgavimo įrenginys (UFED)

Europos teismo ekspertizės institutų tinklas (angl. European Network of Forensic Science Institutes – ENFSI). Ši institucija formaliai įkurta 1992 metais. ENFSI, kaip ekspertų tinklo, tikslas – dalintis žiniomis, keistis patirtimi ir sudaryti tarpusavio susitarimus kriminalistikos srityje.

ENFSI yra pripažintas kaip svarbiausias „kriminalistikos balsas“ visame pasaulyje, kuris užtikrina kriminalistikos kūrimą, pristatymą bei kokybę visoje Europoje. Tinklo paskirtis yra stiprinti ir konsoliduoti darbą asociacijoje, išplėsti narystę visoje Europoje, užmegzti ir palaikyti darbinius ryšius su kitomis panašiomis organizacijomis, skatinti visas ENFSI laboratorijas laikytis geriausios praktikos, tarptautinių kokybės ir kompetencijos užtikrinimo standartų. ENFSI veikla apima susitikimų, mokslinių seminarų, bendradarbiavimo studijų ir kvalifikacijos patikrinimų organizavimą, atitinkamų partnerių konsultavimą teismo ekspertizės klausimais, praktinių metodikų leidybą. Šiuo metu ENFSI vienija 64 teismo ekspertines institucijas iš 36 šalių.⁷⁶

Tarptautinė identifikacijos asociacija (angl. International Association for Identification - IAI), įkurta 1915 metais JAV, jungianti per 7000 narių iš daugiau kaip 70 pasaulio šalių.

Pagrindinės IAI funkcijos:

- ekspertų ir detektyvų mokymas ir kvalifikacijos kėlimas;
- mokslinių tyrimų organizavimas;
- tyrimo metodikų sertifikavimas;
- pasikeitimas patirtimi, mokslinė leidyba;
- kriminalistinės technikos kūrimas, sertifikavimas.⁷⁷

Tarptautinė Teismo Ekspertizės Asociacija (angl. International Association of Forensic Sciences – IAFS). Tai vienintelė organizacija, vienijanti visų teismo medicinos specialybių akademikus ir praktikuojančius specialistus. Nuo 1957 m. IAFS kas trejus metus rengia tarptautinį susitikimą, kad teismo medicinos bendruomenė galėtų susitikti ir keistis idėjomis. Organizacija vienija: teismo medicinos patologus; teismo medicinos mokslininkus; profesionalus, dirbančius policijos, vyriausybės ar privačiose teismo medicinos laboratorijose, nagrinėjančiose pirštų atspaudus, DNR, narkotikų analizę, toksikologiją, šaunamuosius ginklus, dokumentus, pėdsakus, avarių rekonstrukciją ir kt. Organizacija taip pat vienija kitų teismo ekspertizės mokslo šakų atstovus, tokių kaip teismo psichiatrija, teismo antropologija, medicinos teisė ir bioetika, teismo odontologija, teismo medicinos moksliniai tyrimai ir kt.⁷⁸

⁷⁶ About ENFSI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://enfsi.eu/about-enfsi/>

⁷⁷ International Association for Identification, žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d., https://www.theiai.org/forensic_disciplines.php

⁷⁸ About IAFS, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://iafs2023.com.au/aboutiafs-2/>

Tarptautinis Kongresas „Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika“

Nuo 2018 m. Kongresas yra tęstinis tarptautinis mokslinis - praktinis renginys, organizuojamas Lietuvos kriminalistų nuo 1999 metų. Per šį laikotarpį jis tapo Europoje reikšmingu moksliniu įvykiu, leidžiančiu ne tik patyrusiems, bet ir jauniems mokslininkams pateikti savo tyrimų rezultatus ir išvalgas, užmegzti tiesioginius kontaktus tarp įvairių šalių mokslininkų ir praktikų. Prieš Kongresą yra rengiamas ir įteikiamas jo dalyviams ir svečiams mokslinių straipsnių leidinys. Pagrindinis Kongreso tikslas – kriminalistikos ir giminingų mokslų plėtra ir kriminalistikos žinių populiarinimas.

Siekiant išsamiai iširti tarptautinį bendradarbiavimą kriminalistikos technikos ir technologijų srityje buvo užduoti klausimas ekspertinių įstaigų atstovams. LTEC direktorius Giedrius Mozūraitis nurodė, kad *„bendradarbiaujame su ENFSI nariais, teismo ekspertais ir įstaigomis iš 60 pasaulio šalių. Bendraujame bendruose susitikimuose teismo ekspertų lygmenyje, kur yra pasikeičiama naujausia informacija apie atliekamas teismo ekspertizes. Kuriamos unifikuotos, vienodos teismo ekspertizių atlikimo metodikos, kurios leidžia taikyti tuos pačius principus ir būdus teismo ekspertizei atlikti visose šalyse. Tokiu būdu mums atlikus teismo ekspertizę ja pasitikima ir kitose ES šalyse.“* LPKTC metodininkas Genrikas Nedveckis nurodė, kad *„LPKTC yra ENFSI (Europos šalių kriminalistinių laboratorijų tinklas) narys ir nuolat palaiko ryšį su užsienio šalių specialistais, dalyvaudami ir rengdami įvairiausio lygio vietinius, tarptautinius mokymus, konferencijas ir susitikimus siekiant įgyti žinias, ar pasidalinti gerąja praktika, profesionalumo testus kompetencijai patikrinti, šiuose testuose dalyvauja. LPKTC turi atstovus keliose prioritetinėse ENFSI ekspertų darbo grupėse.“* VTMT direktorius Romas Raudys interviu metu atsakė, kad *„Pastaraisiais metais dėl nepakankamo biudžetinio finansavimo, bendradarbiavimas yra silpnesnis, daugiausiai bendradarbiaujame su kolegomis iš Baltijos valstybių su estais ir latviais. Dėl finansavimo yra sumažėjusios ir stažuotės, bei dalyvavimas užsienio šalių mokslo renginiuose. Kadangi mūsų sritis yra labai specifinė, todėl nelabai galime gauti informacijos iš Lietuvos universitetų. Dėl tokios situacijos vyksta pokalbiai su Sveikatos apsaugos ministerija, tačiau šiai dienai bendradarbiavimas su užsienio ekspertais yra nepakankamas.“*

Iš tyrimo metu surinktų duomenų būtų galima daryti išvadą, kad šiuo metu Lietuva gana aktyviai dalyvauja įvairių kriminalistikos organizacijų veikloje. Tiek Lietuvos policija, tiek prokuratūra, tiek ir ekspertinės įstaigos dalyvauja įvairiose bendruose projektuose su užsienio šalių partneriais, tačiau ne visoms ekspertinėms įstaigoms yra sudarytos pakankamos sąlygos bendradarbiauti su užsienio ekspertais.

3 KRIMINALISTIKOS TECHNIKOS IR TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO PROBLEMAS LIETUVOJE

2020 m. liepos 16 d. Valstybinio audito ataskaitoje Nr. VAE-7 nurodyta, kad Lietuvoje yra nepakankamai veiksmingas nusikaltimų elektroninėje erdvėje specializuotų padalinių valdymo modelis. Problema tame, kad yra ilgos informacinių technologijų objektų tyrimų eilės, pvz., Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato kriminalistinių tyrimų skyriuje objektų tyrimo tenka laukti apie 19 mėn., LPKTC – apie 10 mėn. Dėl šių eilių užtrunka nusikaltimų elektroninėje erdvėje ištyrimo laikas, dėl to gali būti prarasti tyrimui svarbūs skaitmeniniai duomenys. Šalies mastu nepakankamai identifikuojami sisteminiai nusikaltimai elektroninėje erdvėje. Lietuvos kriminalinės policijos biuras neturi visos informacijos apie nustatomus sisteminius nusikaltimus. Nuo 2018 m. birželio iki 2020 m. kovo mėn. Lietuvos kriminalinės policijos biuras gavo 11 tarnybinių pranešimų apie sisteminius nusikaltimus elektroninėje erdvėje iš Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato, kiti padaliniai tokios informacijos neteikė. Neidentifikavus visų sisteminių nusikaltimų, prarandama galimybė įvertinti tikrąjį nusikalstamų veikų žalos mastą, nukentėjusiųjų ir kaltininkų skaičių.

2021 m. vasario 18 d. Valstybinio audito ataskaitoje Nr. VAE-1, buvo siekiama išsiaiškinti, kodėl ikiteisminiai tyrimai užtrunka taip ilgai. Buvo atlikta priežasčių, kodėl buvo pratęsti 93 tyrimai, analizė ir nustatyta, kad 47 % atvejų terminai buvo pratęsimi nuo 1 iki 5, 45 % – nuo 6 iki 10, 8 % – nuo 11 iki 16 kartų. Dažniausiai (84 atvejai) pratęsimas dėl atliekamų papildomų procesinių veiksmų, 59 – dėl ekspertizės ar objektų tyrimų, 32 – dėl duomenų gavimo iš kitų subjektų, 26 – dėl teisinės pagalbos prašymų užsienio valstybėms. Galima teigti, kad ekspertinių tyrimų atlikimo trukmę ikiteisminio tyrimo ir teismo procese lemia kelios priežastys – tiek žmogiškieji ištekliai, tiek organizacinės problemos, tiek ir teisinio reguliavimo klausimai. Papildomus procesinius veiksmus tenka atlikti ir dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų kvalifikacijos trūkumo ir dėl Generalinės prokuratūros ikiteisminio tyrimo pareigūnų procesinių pažeidimų apibendrinimuose ir policijos departamente nuotolinės stebėsenos ataskaitose nurodytų priežasčių: neintensyviai atliekamų arba visiškai neatliekamų veiksmų, nevykdomų rašytinių prokuroro nurodymų. Ilgi terminai gali neužtikrinti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintos teisės į bylos ištyrimą bei išsprendimą per įmanomai trumpiausią laiką. Šiuo pagrindu Lietuva Europos Žmogaus Teisių Teisme nuo 2000 m. yra pralaimėjusi 15 bylų. Viena priežasčių, kodėl ilgai užtrunka ikiteisminiai tyrimai – objektų tyrimai ir ekspertizės, kurių didžioji dalis atliekama LPKTC.

3.1 Lietuvos ekspertinių įstaigų reforma: keliai ir klystkeliai

Lietuvos Respublikoje yra šios pagrindinės ekspertinės įstaigos:

- Lietuvos teismo ekspertizės centras
- Lietuvos policijos Kriminalistinių tyrimų centras
- Valstybinė teismo medicinos tarnyba
- Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos
- Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Gaisrinių tyrimų centras.

Kriminalistinių institucijų reforma turi prasidėti nuo mokslinės institucinės plėtros ir realaus jos įgyvendinimo⁷⁹. Šiai dienai ekspertinės institucijos neturi mokslinės įstaigos statuso, priklauso skirtingoms ministerijoms, kas sukelia problemų veiklos koordinavime.⁸⁰

Valstybės kontrolė 2012 m. atliko auditą „Ar sudarytos prielaidos efektyviai organizuoti ikiteisminio tyrimo procesą?“⁸¹. Buvo nustatyta, kad ilgi ekspertinių tyrimų atlikimo terminai viena iš priežasčių, kodėl ikiteisminiai tyrimai nebaigiami laiku. Todėl buvo nuspręsta atlikti valstybinį auditą „Teismo ekspertizė atlikimo organizavimas“⁸², kurio metu buvo analizuota:

- 1) kaip formuojama ir įgyvendinama valstybės politika teismo ekspertizė srityje;
- 2) ar teisės aktais pakankamai sureguliuotas ekspertinių tyrimų atlikimas;
- 3) ar imamasi pakankamų priemonių ekspertinių tyrimų rezultatų teikimo terminams sutrumpinti.

Auditas buvo atliktas Teisingumo ministerijoje ir dviejose teismo ekspertizės įstaigose:– LTEC ir LPKTC. Auditas šiose įstaigose buvo pasirinktas todėl, kad šios įstaigos atlieka daugiausiai ekspertinių tyrimų rūšių ir dalį tos pačios rūšies tyrimų. Duomenys auditui atlikti taip pat buvo rinkti iš Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos, visų teismo ekspertizės įstaigų, kitų ekspertinius tyrimus atliekančių įstaigų, apygardų ir apylinkių teismų, apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų. Buvo bendrauta su akademinės visuomenės, Nacionalinės teismų administracijos, Nacionalinio akreditavimo biuro atstovais, prokurorais ir policijos pareigūnais. Audituotas laikotarpis 2014–2015 m. Siekiant įvertinti pokyčius, buvo analizuojami ir ilgesnio laikotarpio duomenys. Nustatyta, kad audituotose teismo ekspertizės įstaigose išlieka eilės

⁷⁹ Eglė Bilevičiūtė ir kt., *Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija: mokslo studija*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 23.

⁸⁰ Vidmantas Egidijus Kurapka, Henryk Malevski, Snieguolė Matulienė, “Kriminalistika Lietuvoje 1990-2020: nuo naujų paradigmu paieškos iki realizuotų mokslinių koncepcijų ir ateities išvalgų”, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 24, (2000): 273.

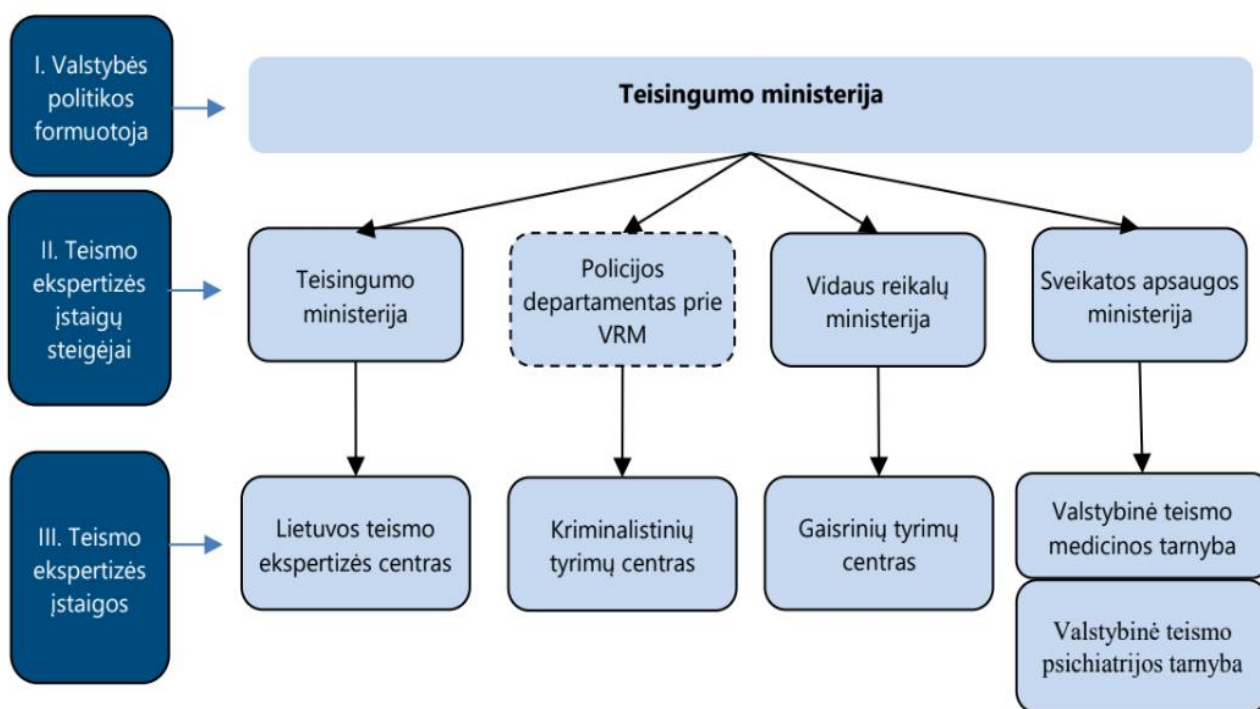
⁸¹ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012-12-20 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-40-8-17., žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23663>.

⁸² Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2016-11-17 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-40-3-23, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23663>

ekspertiniams tyrimams atlikti. Kai kurių tyrimų eilėje tenka laukti apie metus, kas lemia užsitęsčius ikiteisminius tyrimus. Apie ilgą tyrimų eilę rodo ir 2022 m. Lietuvos teismo ekspertizės centro duomenys (**1 priedas**).

Formuoti valstybės politiką teismo ekspertizių srityje bei organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą pavesta Teisingumo ministerijai (**12 pav.**). Ekspertinius tyrimus atlieka teismo ekspertizės įstaigos (specialiai įsteigta valstybės įstaiga ar valstybės įstaigos padalinys, kurių pagrindinė veikla – teismo ekspertizių atlikimas⁸³) ir privatūs teismo ekspertai. Taip pat tam tikros rūšies ekspertiniai tyrimai atliekami ir kitose valstybės įstaigose, pvz.: Muitinės laboratorijoje, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyboje, Lietuvos banke ir kt.

12 pav. Subjektų, formuojančių ir įgyvendinančių valstybės politiką teismo ekspertizių srityje, sistema

Ketrios iš penkių teismo ekspertizės įstaigos yra įsteigtos ministerijų, kurioms nepavesta dalyvauti formuojant valstybės politiką teismo ekspertizių srityje. Viena iš jų (LPKTC), jos struktūrą parodo (**13 pav.**), buvo įsteigta ne ministerijos, o policijos generalinio komisaro įsakymu.

⁸³ “Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatai”, Valstybės žinios, 1998-07-15, Nr. 63-1816, LRS, žiūrėta, 2023 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59797/rPCgMdtTki>

13 pav. Lietuvos kriminalinės policijos struktūra

Nepavedus teismo ekspertizės įstaigų steigėjams dalyvauti formuojant valstybės politiką teismo ekspertizių srityje, tampa sudėtingiau tinkamai organizuoti ir koordinuoti jos įgyvendinimą. Teisingumo ministerija organizuoja ir koordinuoja tik jai pavaldžios teismo ekspertizės įstaigos (LTEC) veiklą. Taip pat sudėtingiau užtikrinti Vyriausybės nustatytų tikslų įgyvendinimą. Formuojant ir įgyvendinant valstybės politiką teismo ekspertizių srityje dalyvauja Teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba⁸⁴. Ją sudaro Teisingumo ministerijos atstovas, valstybės ekspertizės įstaigų vadovai, Lietuvos apeliacinio teismo, Generalinės prokuratūros ir akademinės visuomenės atstovai. Atkreiptinas dėmesys, kad tarybos sudėtyje nėra privačių teismo ekspertų atstovų, todėl nėra atstovaujama jų interesams. Tarybai pavesta teikti pasiūlymus Teisingumo ministerijai dėl teisinio reguliavimo tobulinimo teismo ekspertizės srityje; koordinuoti teismo ekspertizės įstaigų ir teismo ekspertų veiklą ir kt. Kadangi taryba veikia visuomeniniais pagrindais, jos darbo forma yra posėdžiai, kurie vyksta esant būtinybei, bet ne rečiau, kaip kartą per ketvirtį, ji negali užtikrinti nuolatinio visų jai pavestų funkcijų vykdymo. Tarybos metiniai

⁸⁴ “Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos nuostatai”, TAR, 2022-08-04, Nr. 16675, žiūrėta, 2023 m. kovo 20 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c716f0b0c50111ea997c9ee767e856b4>

veiklos planai 2014–2015 m. nebuvo sudaromi, veiklos prioritetai neišskirti. Nustatyta, kad minėtu laikotarpiu tarybos pagrindinė veikla buvo skundų dėl teismo ekspertų profesinės etikos kodekso pažeidimų nagrinėjimas. Jei koordinavimo tarybai būtų nustatomi veiklos tikslai ir uždaviniai, tai padėtų tarybai kryptingiau ir nuosekliau dalyvauti formuojant ir įgyvendinant valstybės politiką ekspertinių tyrimų srityje. Pokyčiai audito metu: 2016 m. Teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba patvirtino veiksmų planą⁸⁵, kuriame numatytos priemonės padės plėtoti teismo ekspertizės įstaigų bendradarbiavimą ir spręsti bendras ekspertinių tyrimų atlikimo problemas.

Teismo ekspertizės įstaigų ir teismo ekspertų statusą, teismo ekspertų veiklos principus reglamentuoja 2002 m. priimtas Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas. Jam įgyvendinti reikalingus teisės aktus tvirtinti ar pakeisti pasiūlyta Vyriausybei ir kitoms institucijoms.

Pagal Teismo ekspertizės įstatymo 4 str. 1 d. teismo ekspertizės atlieka teismo ekspertai įrašyti į teismo ekspertų sąrašą. Šiame sąrašė įrašyti teismo ekspertizės įstaigose dirbantys ir privatūs teismo ekspertai. 2022 m. pabaigoje minėtame sąrašė buvo 389 teismo ekspertai, iš kurių 145– privačių teismo ekspertų. Apribojimų, kad teismo ekspertizės įstaigos ar privatūs teismo ekspertai negalėtų atlikti tam tikros rūšies ekspertinių tyrimų įstatymas nenustato. Todėl, nepriklausomai nuo to, ar teismo ekspertai dirba teismo ekspertizės įstaigose ar privačiai, jiems turėtų būti sudarytos vienodos konkurencinės sąlygos. Bendradarbiaudama su Konkurencijos taryba Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė 2016 m. valstybinio audito ataskaitoje, nustatė, kad „nustatytos sąlygos galimai riboja teismo eksperto kvalifikacijos įgijimą asmenims, nedirbantiems teismo ekspertizės įstaigose“⁸⁶.

Pagal Teismo ekspertizės įstatymo 23 str. 1 d. 3 p. teismo ekspertizės įstaigos rengia savo srities teismo ekspertus. Asmuo, norintis įgyti teismo eksperto kvalifikaciją, turi išlaikyti kvalifikacijos ir teisinių žinių egzaminą. Teismo ekspertizės įstatymo nuostata, jog teismo ekspertizės įstaigos vadovas priima sprendimą leisti laikyti egzaminus arba motyvuotą sprendimą neleisti jų laikyti, siekiant įgyti teismo eksperto kvalifikaciją, gali riboti ūkio subjektų patekimą į rinką. Konkurencijos tarybos nuomone: „teismo ekspertizės įstaiga ir joje dirbantys valstybės teismo ekspertai konkuruoja su privačiais teismo ekspertais, todėl teismo ekspertizės įstaiga gali būti nesuinteresuota suteikti kvalifikaciją privatiems teismo ekspertams, juo labiau, kad nėra įtvirtinti jokie objektyvūs kriterijai, kuriais turėtų vadovautis teismo ekspertizės įstaigos vadovas, priimdamas sprendimą neleisti laikyti egzaminų teismo eksperto kvalifikacijai įgyti.

⁸⁵ „Efektyvaus teismo ekspertizė atlikimo organizavimo veiksmų planas“, Nr. KTP-13, žiūrėta, 2023 m. kovo 20 d. d., http://www.vtmt.lt/media/PDF_bylos/Efektyvaus%20teismo%20ekspertiziu%20atlikimo%20organizavimo%20veiksm%20planas.pdf

⁸⁶ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2016-11-17 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-40-3-23, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23663>

<...>konkurentams neturėtų būti sudarytos galimybės spręsti dėl analogiškas paslaugas teikiančių ūkio subjektų patekimo į rinką.⁸⁷

Siekiant efektyviai valdyti teismo ekspertizių sritį, tikslinga valstybės mastu planuoti šios srities plėtrą, nustatant strategines kryptis ir prioritetus. Valstybės politikos teismo ekspertizių srityje formavimą ir jos įgyvendinimo organizavimą, koordinavimą ir kontrolę palengvintų, jei būtų nuspręsta, kokiais būdais ministerijos, kurių valdymo srityje yra teismo ekspertizės įstaigos, galėtų prisidėti prie politikos formavimo ir jos įgyvendinimo organizavimo. Reikėtų nustatyti Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos veiklos planus ir uždavinius. Taip pat turėtų būti išspręstas asmenų, atstovaujančių privačių teismo ekspertų interesams, įtraukimo į Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos veiklą klausimas. Tam, kad būtų užtikrintas užsakovų poreikius atitinkančių ekspertinių paslaugų teikimas, turėtų būti nustatyta, kurie teismo ekspertai (privatūs, dirbantys teismo ekspertizės įstaigose), kokiais atvejais, kokių rūšių ekspertinius tyrimus gali atlikti, ir sudaryti visiems paslaugų teikėjams vienodas konkurencines sąlygas. Taip pat turėtų būti numatytos priemonės, kurios padės sutrumpinti ekspertinių tyrimų rezultatų teikimo terminus.

Tobulinant ekspertinių paslaugų teikimo procesą, būtų naudinga apsispręsti dėl teismo ekspertizės ir objekto tyrimo sampratos ir jų skyrimo pagrindų tikslinimo būtinumo. Užtikrinti, kad LTEC ir LPKTC ekspertinių tyrimų įkainiai būtų pagrįsti sąnaudomis. Turėtų būti sukurtos tinkamos teisinės prielaidos įvertinti teismo ekspertų, kuriems kvalifikaciją suteikia ne teismo ekspertizės įstaigos, kvalifikaciją.⁸⁸

Kalbant apie ekspertinių įstaigų reformą paminėtina ENFSI Europos kriminalistinės erdvės vizija 2030 (angl. - *Vision of the European Forensic Science Area 2030*). Šios vizijos tikslas teismo ekspertizės patikimumo ir pagrįstumo gerinimas ir Naujų technologijų diegimo skatinimas. ENFSI tikslas yra užtikrinti kriminalistikos kokybę ir plėtrą Europoje, kad Europa būtų viso pasaulio kriminalistikos priešakyje. Viziją sudaro trys ramsčiai:

1 . **Atitiktis ateičiai** į kurią įeina biometrinių duomenų studijos; DI taikymas; naujos nusikalstamų veikų tyrimo priemonės; naujų biologinių ir cheminių įrodymų tipai - „omikos“; besiformuojančios technologijos ir pramonė.

2. **Kriminalistinių rezultatų poveikio stiprinimas:** perdavimas, atkaklumas ir foninė gausa; dalijimasis teismo ekspertizės duomenimis; susidūrimas su iššūkiais, susijusiais su migracija-prekyba-kontrabanda.

⁸⁷ Dėl privačių teismo ekspertų ir teismo ekspertizės įstaigose dirbančių teismo ekspertų veiklos sąlygų“, Nr. (2.11-35) 6V-1569, TAR, 2016-07-27, Nr. 21053, žiūrėta, 2023 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dfc60cf0543411e688d29c6e5ef0deee>

⁸⁸ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2020-07-16 valstybinio audito ataskaita Nr. VAE-7, žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23926>

3. Teismo ekspertizės rezultatų patikimumo demonstravimas: teismo ekspertizės pagrindai; teismo medicinos žmogiškieji veiksniai; kokybės ir kompetencijos užtikrinimas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. 861 buvo patvirtinta 2021-2030 m. Teisingumo sistemos plėtros programa. Vienas iš šios programos uždavinių Didinti teisingumo sistemos efektyvumą ir veiksmingumą. Šis uždavinys keliamas, dėl to, kad kvalifikuotų teismo ekspertų skaičius yra neproporcingas ekspertinių tyrimų poreikiui, nepakankamas teismo ekspertizės įstaigų techninis aprūpinimas, teismo ekspertizės įstaigų techninė įranga neatitinka modernėjančių nusikalstamų veikų atlikimo technologijų, tik dalis ekspertinių tyrimų atliekami naudojant akredituotus metodus, o tarplaboratorinių testų skaičius yra nepakankamas, ekspertiniam darbui naudojama infrastruktūra neatitinka higienos normų ir kitų ekspertiniam darbui keliamų reikalavimų, neskaitmenizuoti veiklos procesai ir duomenys teismo ekspertizės srityje. Sprendžiant šias problemas numatyta didinti ekspertinių tyrimų atlikimo efektyvumą.

Dar viena problema yra, ta, kad silpniau nei daugumoje kitų ES valstybių užtikrinama vartotojų apsauga. Ši problema pasireiškia tuo, kad trūksta tam tikrų ekspertinių žinių tam tikrose vartojimo srityse vertinant prekių ir paslaugų kokybę. Siūlomas sprendimo būdas - didinti vartotojų teisių apsaugos sistemos efektyvumą.⁸⁹

Teisingumo sistemos plėtros programos pagrindime numatytos ekspertinių įstaigų problemos. Viena iš jų jau minėti ilgi ekspertinių tyrimų terminai. „Ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo ilgą trukmę taip pat lemia teismo ekspertizių ir specialisto tyrimų, kurie skiriami siekiant išsiaiškinti klausimus, reikalaujančius specialių mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato žinių, ilgi atlikimo terminai.“⁹⁰

Valstybės kontrolė 2016 m. lapkričio 17 d. valstybinio audito ataskaitoje „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“ Nr. VA-P-40-3-2341 pažymėjo, kad nėra numatyta pakankamai priemonių, kurios padėtų sutrumpinti ekspertinių tyrimų rezultatų teikimo terminus, o vienas iš veiksnių, didinančių eiles ekspertiniams tyrimams atlikti – žmogiškųjų išteklių trūkumas. Pastebėtina, kad stebimas nuoseklus ekspertinių tyrimų poreikio augimas, pvz. LTEC 2020 m. gavo 16,4 % daugiau ekspertinių tyrimų užsakymų negu 2019 m., o jau per pirmus penkis 2021 m. mėnesius – 24 % daugiau ekspertinių tyrimų užsakymų negu per 2020 m. atitinkamą laikotarpį. Tai leidžia daryti prielaidą, kad kvalifikuotų teismo ekspertų skaičius nėra proporcingas

⁸⁹ Teisingumo sistemos plėtros programa, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Administracin%C4%97%20informacija/PI%C4%97tros%20programos/2021-2030%20metu%20teisingumo%20sistemos%20pletros%20programa.pdf>

⁹⁰ Teisingumo sistemos plėtros programos pagrindimas, žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Administracin%C4%97%20informacija/PI%C4%97tros%20programos/2021-2030%20metu%20teisingumo%20sistemos%20pletros%20programos%20pagrindimas.pdf>

ekspertinių tyrimų poreikiui, ypač siekiant, kad ekspertiniai tyrimai būtų atliekami per 30 d. laikotarpį.

Teismo ekspertizės įstaigos praktikoje susiduria su problema rasti, motyvuoti ir išsaugoti specialistus, kurių paklausa didelė ir privačioje rinkoje, todėl neretai kvalifikuotus teismo ekspertus iš teismo ekspertizės įstaigų pervilioja didesnę darbo užmokestį galinčios mokėti institucijos ar įstaigos. LTEC jaučiamas informacinių technologijų, inžinerijos, technologijų, gamtos mokslų kryptių studijas baigusių specialistų stygius. Maži atlyginimai nėra adekvatūs didelei teismo ekspertų atsakomybei. Nors pagal Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo koncepciją teismo ekspertų veikla priskirtina teisėsaugos sričiai, vis tik teismo eksperto darbo užmokestis teismo ekspertizės įstaigose (~ 1500 eurų bruto) yra daugiau kaip per pusę mažesnis palyginus tiek su teisėsaugos srityje dirbančių specialistų (pvz., prokuroro vidutinis darbo užmokestis siekia apie 3 000 eurų bruto, o apylinkės teismo teisėjo – apie 3340 eurų bruto) atlyginimais, taip pat ir su privačių teismo ekspertų pajamomis (2000 – 4000 eurų už vieną ekspertinį tyrimą) ar atlygiu, mokamu privačioje rinkoje. Nesant vieningos teisėsaugos institucijų darbuotojų atlyginimų sistemos, susidaro ypač dideli atlyginimų skirtumai tarp teisėsaugos specialistų atlyginimų (pvz., vidutinis teismo ekspertų pareiginės algos koeficientas yra 7,2, kai tuo tarpu apylinkės teisėjo yra fiksuotas koeficientas – 16,2, o apylinkės prokuratūros prokuroro – 13,9).

Pastebėtina, kad ekspertams nėra sudaromos galimybės tobulinti kvalifikaciją atsižvelgiant į modernėjančias nusikalstamų veikų atlikimo technologijas. Kaip viena iš kitose ES šalyse naudojamų teisėsaugos pareigūnų mokymų priemonių, kurios trūksta Lietuvoje yra mokomieji filmai. Šiuo metu nėra unifikotos kvalifikacijos kėlimo „krepšelio“ sistemos, tačiau įvertinus kvalifikacijos kėlimo poreikius, skiriamus asignavimus ir kitus finansavimo šaltinius, vidutinis „krepšelis“ per metus yra apie 100 eurų, kai minimalus poreikis yra 500 eurų. Galimybių tobulinti kvalifikaciją Lietuvoje beveik nėra, tačiau ekspertai galėtų intensyviau dalyvauti kitose šalyse ENFSI rėmuose organizuojamuose su kvalifikacijos kėlimu susijusiuose renginiuose, ar kituose komerciniiais pagrindais siūlomuose teoriniuose - praktiniuose mokymuose. Nemokamų renginių yra labai mažai, o pasinaudoti galimybe kelti kvalifikaciją kituose formatuose reikalingos lėšos. Pvz., informacinių technologijų ekspertams, kurių paklausa yra didžiausia, skirti mokymai vienam ekspertui kainuoja nuo 2500 iki 6000 eurų, neskaitant kelionės ir nakvynės išlaidų.⁹¹

Ekspertinių tyrimų užsakovų neišsamios ir nekokybiškos medžiagos bei perteklinių klausimų pateikimas mažiausiai 1 mėnesiui stabdo ekspertinių tyrimų atlikimą ir didina papildomų ekspertinių tyrimų poreikį, teismo ekspertų darbo krūvį ir apimtis. Tai lemia nepakankamos

⁹¹ Ibid.

ekspertinių tyrimų užsakovų (teisėjų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų) žinios apie ekspertinius tyrimus, specialiųjų kompetencijų stoka, didelis darbo krūvis ir specialistų kaita. Šiai dienai ekspertinių tyrimų užsakymo procesai nėra skaitmenizuoti.

Teismo ekspertizės įstaigų techninė įranga neatitinka modernėjančių nusikalstamų veikų atlikimo technologijų. Pastebėtina, kad nusikalstamų veikų padarymo mechanizmai tampa vis sudėtingesni, ypač tai pastebima informacinių technologijų srityje. Atitinkamai išskyla poreikis naujausios laboratorinės įrangos įsigijimui. Tuo tarpu teismo ekspertizės įstaigoms trūksta finansavimo įsigyti naują laboratorinę įrangą. Pavyzdžiui, LTEC aktualus mobiliųjų įrenginių, kompiuterių slaptažodžių dešifravimo klausimas. Šiuo metu šiam procesui naudojama LTEC turima įranga darbą atlieka mažiau sparčiu tempu, o teigiamas rezultatas pasiekiamas ne visada. Ekspertinės įrangos rinkoje yra tokiam tikslui skirtų įrankių (programinė ir techninė įranga), kurių vienerių metų licencijos kaina siekia 250 tūkst. eurų.

Tik dalis ekspertinių tyrimų atliekami naudojant akredituotus metodus, o tarplaboratorių testų skaičius yra nepakankamas. Šiuo metu LTEC yra akreditavęs 29 tyrimo metodus, kurie apima ne visas ekspertinių tyrimų sritis.

Ekspertiniam darbui naudojama infrastruktūra neatitinka higienos normų ir kitų ekspertiniam darbui keliamų reikalavimų. Reikalavimus ekspertinius tyrimus atliekančioms laboratorijoms nustato tarptautiniai dokumentai (kokybės standartas LST EN ISO 17025, Tarptautinės laboratorijų akreditavimo organizacijos ILAC standartas G19:08/2014, Europos teismo ekspertizės institutų tinklo ENFSI dokumentai ir kt.). LTEC naudojamas pagrindinis pastatas Vilniuje Lvovo g. (šiuo metu valdomas Turto banko, atitinkamai LTEC nuomojamas) visiškai neatitinka minėtuose tarptautiniuose dokumentuose ir Lietuvoje galiojančių higienos normų reikalavimų: patalpų išdėstymas yra netinkamas tyrimų laboratorijoms, dėl per mažo patalpų ploto neįmanoma plėtoti ir vystyti atliekamų ekspertinių tyrimų, esama elektros instaliacija, vandentiekio, vėdinimo sistemos yra nepakankamo pajėgumo vis didėjančiai ir sudėtingėjančiai ekspertinių tyrimų apkrovai.⁹²

Tiriant Lietuvos ekspertinių įstaigų techninį aprūpinimą LTEC direktorius Giedrius Mozūraitis interviu metu atsakė, „*manyčiau kad esame pakankamai aprūpinti moderniomis medžiagomis bei technika kalbant apie LTEC. Tačiau labiau išskirčiau pačio pastato įsigijimo būtinybę, nes šiai dienai nebetelpame su naujausiais įrenginiais dabartiniame pastate.*“ Genriko Nedveckio nuomone „*LPKTC yra aprūpintas šiuolaikine tiriamąją įrangą visose pagal kompetenciją atliekamų tyrimų srityse. LPKTC dalyvavimas ES finansuojamuose projektuose leidžia vykdyti sistemingą įrangos atnaujinimą.*“ . VTMT direktorius Romas Raudys atsakė, kad

⁹² Ibid.

„<...> Šioje vietoje tenka pripažinti, kad mes nespėjame su naujų medžiagų nustatymu biologinėse terpėse. Mes tiriamo tiek mirusių asmenų biologines terpes, tiek gyvų asmenų (vairuotojų, ar darbdaviai kreipiasi). Visi šie tyrimai atliekami Vilniuje esančioje toksikologijos laboratorijoje. Šioje vietoje darome pirkimą tik 4-ioms naujausioms medžiagoms, kurios pateko į Lietuvą. Policija mėgsta minėti, kad nusikalstamas pasaulis visada eina šiek tiek priekyje ir tik po to kai mes kažką identifikuojame, mes juos vejame. Ateina laikas, kai tos medžiagos, kurios kažkada buvo labai populiaros, pavyzdžiui morfijus ar morfino dariniai, kuriuos vartodavo narkomanai, šiai dienai jau redukuojasi ir tampa savotiška atgyvena. Bendrai kalbant apie aprūpinimą moderniomis medžiagomis ir techniką tai būklė nėra visiškai bloga, bet jeigu orientuotumės į turtingesnes valstybes ir jeigu būtų galimybė, tai dažniau atnaujintume savo įrangą, naudojamas medžiagas ir panašius dalykus. <...>“.

Analizuojant problemines sritis Lietuvos ekspertinėse įstaigose Giedrius Mozūraitis nurodė „Kaip pagrindinę išskirčiau žmogiškąjį faktorių, teismo ekspertus reikia įdarbinti ir išmokyti, kad jie taptų kvalifikuotais, pilnateisiais teismo ekspertais. Pagrindinis iššūkis yra žmonių paieška, būsimų teismo ekspertų paieška. Konkurencinė aplinka su privačiu sektoriumi yra turbūt viena iš aktualiausių problemų. LTEC specifika nulemia, tam tikrus papildomus sunkumus surasti tinkamus žmones, kurie galėtų greitai tapti ekspertais ir prisidėti prie teisingumo įgyvendinimo.“ Genriko Nedveckio teigimu probleminės sritys LPKTC „Kvalifikuoto personalo atranka ir išlaikymas, didelė personalo kaita kai kuriose ekspertinėse srityse.“ Romo Raudžio nuomone „<...> Pagrindinė probleminė sritis yra nepakankamas biudžetinis finansavimas. Dar viena problema yra ta, kad didžioji mūsų tyrimų dalis yra atliekama baudžiamajame procese, todėl užsakovai už tyrimus mums nemoka. Teisės aktai nėra su mumis derinami, todėl būna atimamos galimybės užsidirbti. Įtvirtinus smurto artimoje aplinkoje įstatymą visais atvejais įvykus smurtui artimoje aplinkoje pradedamas ikiteisminis tyrimas. Šiuo atveju tyrimai tampa nemokami, nes į mus kreipiasi ne nukentėjusieji o teisėsaugos institucijos. Taigi prarandame nišą kur dar galėtume užsidirbti. Taip pat problema ekspertų skaičiaus mažėjimas, taip pat nemažai ekspertų jau yra sulaukę pensijos amžiaus. Taip pat ši profesija nėra populiarė, dėl darbo specifikos ir dėl atlyginimo. Šiuo metu atlyginimu atsiliegame apie 60 % nuo Lietuvos gydytojų algų vidurkio.<...>“

Kaip galėtų būti tobulinama LTEC veikla Giedrius Mozūraitis atsakė, kad „Pirmiausiai veikla turėtų būti tobulinama nuo naujų teismo ekspertizės rūšių diegimo. LTEC centre galėtų būti diegiamos naujos teismo ekspertizės rūšys susijusios su turto vertinimu, aplinkosauginiais tyrimais, taip pat reikėtų ieškoti naujų metodų ir būdų, kurie išplėstų galimybes atsakyti į informacinių technologijų srityje iškilančius klausimus.“ Dėl LPKTC veiklos tobulinimo Henrikas Nedveckis nurodė, kad „Pagrindinis daugiafunkcinis uždavinys, yra išlaikyti pasiektą

aukštą LPKTC lygį (techninį ir personalo). Tam tikslui padeda aktyvus dalyvavimas ES finansuojamuose projektuose, kurių dėka atnaujinama techninė bazė bei palaikoma (keliami) personalo kvalifikacija. 2024 m. planuojama policijos organizacinė reforma, kurios pasėkoje LPKTC būtų vienvaldžiai atsakingas už kriminalistinius tyrimus šalies mastu, tam tikslui Klaipėdos ir Kauno apskrityse įsteigiant nutolusias darbo vietas kai kurioms kriminalistinių tyrimų rūšims atlikti, likusias perkeliant į LPKTC. Įvykio vietų tyrimas – taip pat liktų LPKTC metodinio vadovavimo akiratyje. “ VTMT direktorius Romas Raudys nurodė, kad „<...> Visų pirma siekti laikas nuo laiko atnaujinti savo technologinę įrangą, diegti naujus tyrimo metodus, ypač susijusius su naujų nelegalių narkotinių medžiagų tyrimu. Kita kryptis būtų darbas su teisėsaugos institucijomis, kur būtų galima ieškoti abipusių kompromisų. Kita kryptis būtų darbas su teisėsaugos institucijomis, kur būtų galima ieškoti abipusių kompromisų. Mūsų pagrindinis užsakovas yra policija. Prokuratūra ir teismai sudaro žymiai mažesnę užsakymų dalį. Kadangi policijoje yra didelė darbuotojų kaita, mes nuolat dirbame su policija, kad pageidavimai ikiteisminiam tyrimui būtų racionalūs. Kaip pavyzdį būtų galim paminėti praėjusių metų lapkritį mūsų padarytą aktyvų žingsnį, kad skirdami mirusiųjų tyrimus policijos pareigūnai lengva ranka nerašytų tokio klausimo ar mirusiojo biologinėse terpėse yra narkotinių, psichotropinių ar kitų psichoaktyvių medžiagų. Tik tada kai nenustatoma mirties priežastis arba tik tada kai ikiteisminiame tyrime tikrai išryškėja aplinkybės, kad psichoaktyvių medžiagų buvimo organizme įvertinimas yra labai svarbus tik tokiu atveju atskiru policijos prašymu atlikinėjame tokius tyrimus. Policijos pareigūnui atvykus į įvykio vietą dažnai nebūdavo aišku ar toks klausimas bus svarbus, todėl dažnai automatiškai tokį klausimą pateikdavo. Tačiau mums vienos biologinės terpės kaip šlapimo ar kraujo ištyrimas dėl visos eilės naudojamų psichotropinių medžiagų vieno atvejo kaina yra apie 400 Eur. Turint omenyje, kad Lietuvoje per metus mes ištiriame apie 5000 mirusiųjų, susidaro gana solidžios sumos.<...> “

Taigi išanalizavus Lietuvos ekspertines įstaigas darytina išvada, kad pagrindinės probleminės sritys yra personalo išlaikymas, finansavimas, infrastruktūra, taip pat teisinis reglamentavimas. Tačiau tenka pripažinti, kad kalbant apie atliekamus tyrimus šiuo metu Lietuvos ekspertinės įstaigos nedaug arba praktiškai neatsilieka nuo Europos ekspertinių įstaigų lygio.

3.2 ES investicijų panaudojimas kaip priemonė Lietuvos ekspertinių įstaigų tobulinimui kriminalistinės techninės politikos perspektyvoje

Kriminalistinė politika yra nauja sąvoka, kuri dar nėra pilnai išnagrinėta. Visuotinė Lietuvių enciklopedija pateikia tokį žodžio “politika” apibrėžimą: “politika (gr. politikē (technē) – valstybės valdymo menas), universalus visuomenės organizavimo būdas, bendro žmonių gyvenimo reguliavimo sistema, kuria siekiama palaikyti visuomeninio gyvenimo tvarką, vidinio

ir išorinio pasaulio stabilumą reguliuojant konfliktus”.⁹³ Galima sutikti su rusų autorių nuomone, kad “kriminalistinė politika yra strateginės krypties kūrimas siekiant užtikrinti baudžiamosios politikos įgyvendinimą praktiškai pritaikant nusikaltimų tyrimo efektyviausius, racionaliausius, prieinamus ir ekonomiškus kriminalistikos būdus ir priemones”.⁹⁴ Mykolo Romerio universiteto autorių nuomone kriminalistinės politikos turinį sudaro šiuolaikinės kriminalistinės (įskaitant ekspertinę) veiklos principai, tikslai, prioritetai, perspektyvos ir strategijos, taip pat pagrindinės kriminalistinio kovos su nusikalstamumu priemonių arsenalo plėtros, tobulinimo, įgyvendinimo ir efektyvaus naudojimo praktikoje kryptys, suderinti su dabarties ir ateities procesais (prognozavimu).⁹⁵ Būtent strateginė kryptis ir yra pati aktualiausia nagrinėjant ES investicijų panaudojimo Lietuvos ekspertinių įstaigų tobulinimui klausimą. Strategija paprastai apima du pagrindinius procesus: formulavimą ir įgyvendinimą. Formulavimas apima aplinkos ar situacijos analizavimą, diagnozės kūrimą ir pagrindinių principų plėtojimą. Tai apima tokią veiklą kaip strateginį planavimą ir strateginį mąstymą. Įgyvendinimas susijęs su veiksmy planais, kurių buvo imtasi, kad būtų pasiekti tikslai, laikantis nustatytos orientacinės politikos. Bruce Henderson 1981 metais rašė, kad: „Strategija priklauso nuo gebėjimo numatyti būsimas dabartinių iniciatyvų pasekmes.“ Jis rašė, kad, nepaisant pašalinių veiksnių, pagrindiniai reikalavimai strategijos kūrimui yra:

- 1) daug žinių apie aplinką, rinką ir konkurentus;
- 2) gebėjimas nagrinėti šias žinias kaip interaktyvią dinaminę sistemą;
- 3) vaizduotė ir logika renkantis tarp konkrečių alternatyvų.

Henderson rašė, jog strategija naudinga, dėl: „ribotų išteklių, priešininko pajėgumų ir ketinimų nežinojimo; negrįžtamo išteklių įsipareigojimo; būtinybės koordinuoti veiksmus per tam tikrą laiką ir atstumą; nežinios dėl iniciatyvos kontrolės; ir priešų abipusio tarpusavio suvokimo pobūdžio“.⁹⁶ Norint tinkamai panaudoti ES investicijas, būtina nuodugniai ištirti Lietuvos ekspertines įstaigas, jų aktualiausias tobulinimo kryptis, susidėlioti strategiją. Tik tinkamai parengus strategiją bus galima pereiti prie jos įgyvendinimo.

Visi ES piliečiai ir daugelis kitų pasaulio regionų tiesiogiai arba netiesiogiai gauna naudos iš ES biudžeto. ES parama padeda milijonams studentų, tūkstančiams mokslininkų ir daugeliui miestų, regionų ir ne pelno organizacijų. ES finansavimo gali prašyti visi ES piliečiai. ES vykdoma

⁹³ Politika, žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/politika/>

⁹⁴ Sotnikov, K. I., Romanova, O. L., (2021). Criminalistics and criminal politics. Vestnik of St. Petersburg University of the Ministry of Internal Affairs of Russia. (92), P. 160.

⁹⁵ Vidmantas Egidijus Kurapka, Žaneta Navickienė, Ilona Tamelė, “Pagrindinių kriminalistinės politikos sąvokų klausimu – harmonizavimo vektorius“, *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*, XVIII, 13-20, (2022).

⁹⁶ The concept of of strategy, žiūrėta 2023 m. vasario 27 d, <https://www.bcg.com/publications/1981/concept-of-strategy>

keliadešimt skirtingų finansavimo programų⁹⁷. Ar galima teikti paraišką ir gauti lėšų pagal kurią nors iš jų priklauso nuo verslo arba projekto pobūdžio. Finansavimo galimybės taip pat teikiamos pagal programas, kurias tiesiogiai įgyvendina valstybės narės, pavyzdžiui, Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė arba Teisingos pertvarkos fondas. Prieš teikiant paraišką finansavimui gauti, visada pravartu susipažinti su kvietimo gairėmis, taip galima išsiaiškinti ar yra atitinkami reikalavimus paraiškai teikti. Kiekvienoje finansavimo programoje ir skelbime apie konkursą pateikiami konkretūs kriterijai. Dotacijų atveju, jei pasiūlymas yra priimtinas ir atitinka kriterijus, atrankos procesas paprastai prasideda nuo to, kad nepriklausomi ekspertai pasiūlymą vertina pagal atrankos ir sutarties skyrimo kriterijus.

ES valstybės narės ir Europos komisija identifikuoja problemas ir numato investicijų kryptis. LR Vyriausybė ir ministerijos nustato prioritėtines sritis, kurioms būtų skiriamas finansavimas Lietuvoje. Sekančiame etape LR Finansų ministerija teikia Veiksmų programą ir Partnerystės sutartį tvirtinti Europos komisijai. Vėliau ministerijos nustato priemones prioritetams įgyvendinti, rengia ir tvirtina dokumentus, nustatančius projektų finansavimo tvarką. Po to įgyvendinančios institucijos skelbia kvietimus teikti paraiškas pagal numatytas priemones.⁹⁸

ES ilgalaikis biudžetas kartu su iniciatyva „Next Generation EU“ (NGEU) – laikinąja priemone, skirta ekonomikos gaivinimui skatinti – bus didžiausias iki šiol Europoje finansuotas skatinamųjų priemonių rinkinys. Europos ekonomikai po COVID-19 atkurti iš viso skiriama 2,018 trln. Eur. Saugumui ir gynybai planuojama skirti 14,9 mlrd. Eur. Naudos gavėjais gali būti valstybinės policija, muitinė ir kitos specializuotos teisėsaugos tarnybos (įskaitant nacionalinius elektroninius nusikaltimus padaliniai, kovos su terorizmu padaliniai ir kiti specializuoti padaliniai), vietos viešosios įstaigos, nevyriausybinių organizacijos, tarptautinės organizacijos, ES agentūros, privačios ir viešosios teisės bendrovės, tinklai, tyrimų institutai ir universitetai.

⁹⁷ 2021–2027 m. programos: Europos horizontas, Euratomo mokslinių tyrimų ir mokymo programa, ITER, Programa „InvestEU“, Europos infrastruktūros tinklų priemonė, Skaitmeninės Europos programa, Bendrosios rinkos programa, ES kovos su sukčiavimu programa, Bendradarbiavimo mokesčių klausimais programa (FISCALIS), Bendradarbiavimo muitinių klausimais programa „Muitinė“, Europos kosmoso programa, Europos regioninės plėtros fondas (ERPF), Sanglaudos fondas (SF), REACT-EU, Parama Kipro turkų bendruomenei, Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, Techninės paramos priemonė, Euro apsauga nuo padirbinėjimo, Sąjungos civilinės saugos mechanizmas („rescEU“), „ES – sveikatos labui“, „Europos socialinis fondas +“, Programa „Erasmus+“, Europos solidarumo korpusas, Teisingumo programa, Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programa, „Kūrybiška Europa“, Europos žemės ūkio garantijų fondas (EŽŪGF), Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP), Europos jūrų reikalų, žuvininkystės ir akvakultūros fondas, Aplinkos ir klimato politikos programa (LIFE), Teisingos pertvarkos fondas, Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondas, Integruoto sienų valdymo fondas, Vidaus saugumo fondas, Atominės elektrinės eksploatacijos nutraukimas (Lietuva), Branduolinė sauga ir atominių elektrinių eksploatacijos nutraukimas, Europos gynybos fondas, Europa pasaulyje. Kaimynystės, vystymosi ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonė, Humanitarinė pagalba, Bendra saugumo ir gynybos politika, Užjūrio šalys ir teritorijos, Pasirengimo narystei pagalba

⁹⁸ Finansavimo skyrimo, vertinimo ir įgyvendinimo schemas, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://2014.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/finansavimo-skyrimo-schema#1_schema

Finansavimo programų, įgyvendinamų pagal 2021 – 2027 m. daugiametę finansinę programą, sąrašas, suskirstytas pagal išlaidų kategorijas ir grupes.

2021–2027 m. programoje **Europos horizontas** numatyta finansavimo priemonė Kova su nusikalstamumu ir terorizmu 2022 m. Šiuo kvietimu numatyti tokie rezultatai: patobulinti Europos šalių teismo ekspertinių įstaigų ir policijos veiklas, analizuojant sudėtingas nusikaltimo vietas, įvairius tipų pėdsakus; trumpesnis teismo procesas; pateikti bendrus europinius metodus, skirtus rizikos ir (arba) grėsmių analizei, atitinkamų saugumo priemonių nustatymui ir taikymui, kartu tikrinant, renkant ir analizuojant sudėtingose nusikaltimų vietose surinktų medžiagų pėdsakus, atsižvelgiant į teisinės ir etinės veiklos taisykles; teismo ekspertizės įrodymų atsekamumas, sąnaudų ir naudos aspektai, taip pat pagrindinės teisės, pvz., privatumas ir asmens duomenų apsauga; kriminalistinių institutų ir policijos institucijų atliekamiems nusikaltimų vietų tyrimams reglamento tobulinimas; geresnis supratimas apie pagrindinius reiškinius, reguliuojančius medžiagos perkėlimą iš vieno paviršiaus į kitą, medžiagos išlikimą, medžiagos atkūrimo procesą, taip pat foninį triukšmą; mokslo bendruomenei prieinami pagrindiniai duomenų rinkiniai, padedantys interpretuoti mikro pėdsakų, biologinių pėdsakų, biometrinių pėdsakų ir cheminių pėdsakų perdavimą; patobulintas įrodymų rinkimas nusikaltimo vietoje dėl didesnio naujų technologijų naudojimo; policijos institucijoms ir teismo ekspertizės institutams pateikiami naujoviški biologinių skysčių identifikavimo metodai, skirti kriminalistinėms reikmėms; kriminalistams ir policijos institucijoms, vykdančioms nusikaltimų vietų tyrimus, teikiamos šiuolaikiškos ir naujoviškos mokymo programos.

2021–2027 m. programoje **Saugumas ir gynyba** numatytas ES saugumas, kova su radikalizacija, terorizmu, kibernetiniais nusikaltimais, organizuotu nusikalstamumu, nusikaltimų aukų apsauga. Šiai sričiai buvo įsteigtas Vidaus saugumo fondas (**14 pav.**). Atsakinga institucija administruoti Vidaus saugumo fondą Lietuvoje paskirta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija.

Vidaus saugumo fondas

Išorės sienų ir vizų
finansinės paramos priemonė

201,9 mln. Eur

Policijos bendradarbiavimo,
nusikalstamumo prevencijos,
kovos su juo ir krizių valdymo
finansinės paramos priemonė

18,3 mln. Eur

Tikslai

- Bendros vizų politikos skatinimas siekiant palengvinti teisėtą keliavimą;
- Integruoto sienų valdymo ir su sienų valdymu susijusių priemonių derinimo skatinimas.
- Kova su prekyba narkotikais;
- Antikorupcinės priemonės;
- Kova su kibernetiniu nusikalstamumu;
- ES politikos, susijusios su sunkiu ir organizuotu nusikalstamumu, įgyvendinimas;
- Valstybės saugumui kylančios rizikos ir krizių valdymas.

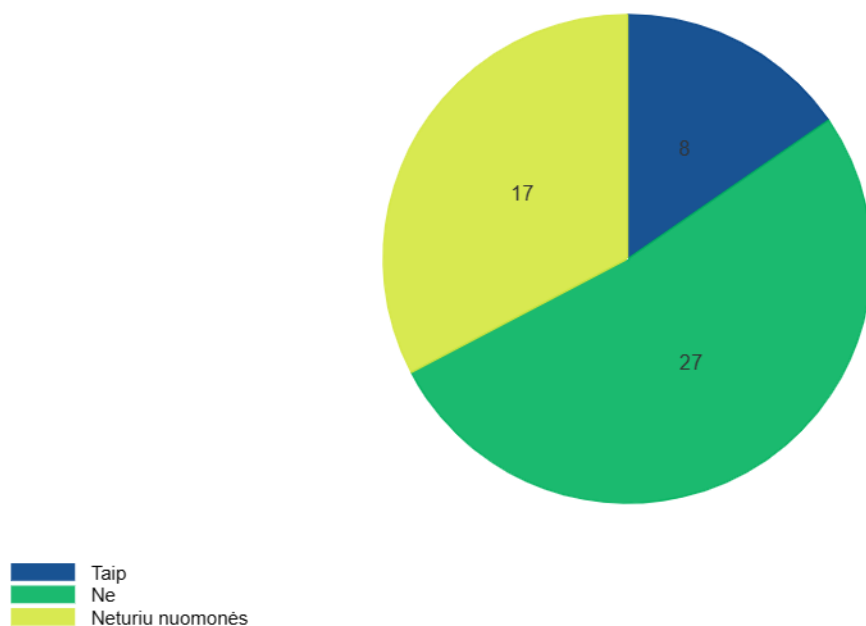
Paramos gavėjai: valstybės policija, muitinė ir kitos specializuotos teisėsaugos tarnybos (įskaitant nacionalinius kovos su kibernetiniais nusikaltimais padalinius, kovos su terorizmu ir kitus specializuotus padalinius), vietos viešosios įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, tarptautinės organizacijos, Sąjungos agentūros, subjektai, kurių veikla reglamentuojama private ir viešąja teise, tinklai, mokslinių tyrimų institutai ir universitetai.

2014-2020 m. Vidaus saugumo fondo programoje buvo baigti 160 projektų, pasirašyta 616 pirkimo sutarčių, tinkamomis išlaidomis pripažinta 225 mln. Eur.

Vis tik didelė dalis apklaustųjų policijos tyrėjų mano, kas šiuo metu Lietuvoje nėra pilnai išnaudojama ES parama naujų kriminalistikos technologijų įsigijimui (**2 grafikas**).

2 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Ar manote, kad šiuo metu Lietuvoje pilnai išnaudojama ES parama naujų kriminalistikos technologijų įsigijimui?

Siekiant ištirti ES investicijų panaudojimo galimybes Lietuvos ekspertinėse įstaigose buvo imti interviu iš šių įstaigų atstovų. LTEC direktorius Giedrius Mozūraitis nurodė „<...> Lietuvoje yra pakankamai plačiai sudarytos sąlygos pasinaudoti ES investicine aplinka. Yra įvairių programų į kurias gali aplikuoti teismo ekspertizės įstaigos taip pat ir kartu su užsienio šalių partneriais. Taip pat yra galimybės dalyvauti programose dėl kvalifikacijos kėlimo, dėl naujausios įrangos įsigijimo ar naujų ekspertinių instrumentų sukūrimo. Šiuo metu dalyvaujame ES projektuose pagal kuriuos tiek kuriame naujus instrumentus, kurie bus panaudoti teismo ekspertizės atlikimui. tiek ir mokinant mūsų užsakovus ir teismo ekspertus virtualioje aplinkoje tiek atlikti procesinius veiksmus tiek ir pasinaudojant virtualios realybės galimybėmis atlikti arba pasiruošti atlikti teismo ekspertizės t.y. formuluoti klausimus paruošti medžiagą ir t.t.. <...> „ LPKTC metodininko Genriko Nedveckio nuomone “ <...> Pasakytina, kad Lietuvos policija maksimaliai išnaudoja ES investicijas naujų technologijų ekspertiniams tyrimams atlikti įsigijimui. LPKTC yra atsakinga už policijos kriminalistinius tyrimų srities vystymą ir atnaujinimą. Pastaraisiais metais buvo gerokai išplėstos laboratorinio tyrimo galimybės (ypač informacinių technologijų, cheminių, biologinių, balistinių, trasologinių ir kt.) bei diegiamos naujos technologijos įvykio vietų tyrimuose (bepiločiai orlaiviai, 3D skenavimo įranga, įvairių rūšių pėdsakų paieškos įranga). LPKTC pagal savo kompetenciją nuolat dalyvauja įvairiuose ES projektuose, kaip vykdytojai arba, kaip partneriai (Vidaus saugumo projektai, Norvegijos

finansinio mechanizmo lėšomis finansuojamo projektai, Europos kaimynystės priemonių projektai ir kt.). Tokio dalyvavimo nauda yra ir naujos įrangos įsigijimas, ir specialistų mokymai. <...>“

VTMT direktorius Romas Raudys nurodė, kad „<...> per pastaruosius 20 metų esame dalyvavę ne viename projekte. Berods 2005 m. metais startavo DRUID projektas „Driving under the influence of alcohol and drugs“. To projekto metu mes įdiegėme naujų technologijų, nes buvome gavę ES finansavimą, įsigijome įrangos. Mūsų toksikologiniai tyrimai padarė didelį žingsnį į priekį. Po to kai įstaigos pavaldumas pasikeitė ir mūsų steigėju nuo 2015 m. tapo SAM (prieš tai buvo Teisingumo Ministerija) dalyvavimas pačiuose ES projektuose kaip savarankiškam žaidėjui tapo apsunkintas, nes dažniausiai galėjome būti kaip subkontraktorai ar partneriai, todėl mums savarankiškai tų projektų surasti yra gerokai sunkiau. Negalime sakyti, kad mes nesinaudojame ES investicijomis, bet šiandieninis įstaigos statusas šiek tiek sukelia tam tikrų kliuvinių. Tikrai gal būtų galima daugiau naudotis, tiesiog jeigu koks nors universitetas dalyvauja ES projekte, kur teismo medicina yra nuošalyje, ne tos tematikos, tuomet mums sunku prie kažko prisiliesti. Dabartinis įstaigos statusas mums sudaro kliūtis savarankiškai dalyvauti ES projektuose, mes galime būti tik partneriai, subkontraktorai, kol mūsų niekas nepakviečia ir neįtraukia į projektą mūsų pačių galimybės dalyvauti ES projektuose yra pakankamai ribotos. <...>“

Kalbant apie ES finansuojamus projektus būtų galima paminėti keletą LTEC ir LPKTC vykdomų projektų.

Projekto vykdytojas	Projekto pavadinimas	Projekto trukmė	Projekto biudžetas
LTEC	Tarptautinis Europos Sąjungos dalinai finansuojamas projektas LAW-GAME, kurio tikslas pasitelkus dirbtinį intelektą sukurti saugų, kontroliuojamą ir efektyvų virtualios realybės simulatorių, skirtą ikiteisminio tyrimo pareigūnų mokymams. ⁹⁹	2021 m. rugsėjo 1 d. – 2024 m. rugpjūčio 31 d.	6999490 Eur
LTEC	Tarptautinis Europos Sąjungos dalinai finansuojamas projektas ROXANNE, projekto tikslas - platforma, leidžianti integruoti bei vizualizuoti kalbos signalų, video ir tinklų analizės rezultatus, naudojant naujausius metodus, derinant su jau turimų tyrimo sistemų duomenimis, taip pat užtikrinti saugų ir greitą duomenų apsikeitimą tarp skirtingų šalių. ¹⁰⁰	2019 m. rugsėjo 1 d. - 2022 m. lapkričio 23 d.	7000000 Eur

⁹⁹ Tarptautinis Europos Sąjungos dalinai finansuojamas projektas LAW-GAME, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/projektai/tarptautinis-europos-sajungos-dalinai-finansuojamas-projektas-law-game>

¹⁰⁰ Tarptautinis Europos Sąjungos dalinai finansuojamas projektas ROXANNE, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/projektai/tarptautinis-europos-sajungos-dalinai-finansuojamas-projektas-roxanne>

LTEC	Tarptautinis Europos Sąjungos finansuojamas projektas CERTAIN-FORS, tikslas – sukurti balso pavyzdžių duomenų bazę, kuria būtų galima dalytis su ENFSI teismo ekspertizės kalbos ir garso analizės darbo grupės (FSAAWG) nariais. ¹⁰¹	2022 m. sausio 1 d. – 2023 m. gruodžio 31 d.	1744563,31 Eur
LPKTC	„Naujosios kriminalistinės technologijos įvykio vietos tyrimams ir viešajam saugumui užtikrinti“ ¹⁰²	2020 m. vasario 20 d. iki 2022 m. gegužės 19 d.	850091,23 Eur
LPKTC	Lietuvos ir Latvijos policijos projektas Nr. LLI-288 „Policijos kinologų pajėgumų stiprinimas siekiant viešojo saugumo didinimo Latvijos ir Lietuvos pasienio teritorijose, Police K9“ ¹⁰³	2015 m. lapkričio 30 d. -	576876 Eur

Analizuojant ES finansuojamus projektus Lietuvos ekspertinėse įstaigose, darytina išvada, kad pagrindiniai projektų vykdytojai yra LTEC ir LPKTC. Šiuo atveju reikėtų, kad ir kitoms ekspertinėms įstaigoms būtų sudarytos galimybės įsitraukti į ES finansuojamus projektus.

Kalbant apie ES investicijas LR Vyriausybė ir ministerijos nustato prioritėtines sritis, kurioms bus skiriamas finansavimas, remiantis ES valstybių narių ir ES komisijos identifikuotomis problemomis ir numatytomis investicijų kryptimis.¹⁰⁴ Kadangi Lietuvoje ekspertinės įstaigos priklauso skirtingoms ministerijoms, šiuo atveju yra sunkiau koordinuoti veiksmus ir nustatyti bendras problemas. Šiuo atveju būtų tikslinga, apjungti ir įkurti vieną bendrą įstaigą, pavaldžią LR teisingumo ministerijai. Taip būtų išvengiama funkcijų dubliavimo, būtų lengviau planuoti biudžetą ir skirstyti lėšas. Apjungus ekspertines įstaigas taip pat palengvėtų ir ES projektų įgyvendinimas, nes visas procesų valdymas būtų koordinuojamas vienos ministerijos.

Šiai dienai ES finansavimas suteikia puikias galimybes tobulinti lėšų reikalaujančias sritis. Ar bus gautas finansavimas ir įsisavintos skiriamos lėšos didžiąja dalimi priklauso nuo pačių ES valstybių vidaus politikos. Būtent šiai dienai ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas ES lėšų

¹⁰¹ Tarptautinis Europos Sąjungos finansuojamas projektas CERTAIN-FORS, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/projektai/tarptautinis-europos-sajungos-finansuojamas-projektas-certain-fors>

¹⁰² 2014–2020 metų Europos kaimynystės priemonės projektas ENI-LLB-2-265 „Naujosios kriminalistinės technologijos įvykio vietos tyrimams ir viešajam saugumui užtikrinti“, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ktc.policija.lrv.lt/lt/projektai/2014-2020-metu-europos-kaimynystes-priemones-projektas-eni-llb-2-265-naujosios-kriminalistines-technologijos-ivykio-vietos-tyrimams-ir-viesajam-saugumui-uztikrinti>

¹⁰³ Lietuvos ir Latvijos policijos projektas Nr. LLI-288 „Policijos kinologų pajėgumų stiprinimas siekiant viešojo saugumo didinimo Latvijos ir Lietuvos pasienio teritorijose, Police K9“, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ktc.policija.lrv.lt/lt/projektai/lietuvos-ir-latvijos-policijos-projektas-nr-lli-288-policijos-kinologu-pajegumu-stiprinimas-siekiant-viesojo-saugumo-didinimo-latvijos-ir-lietuvos-pasienio-teritorijose-police-k9-1>

¹⁰⁴ Finansavimo skyrimo, vertinimo ir įgyvendinimo schemas, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://2014.esinvesticijos.lt/lt/finansavimas/finansavimo-skyrimo-schema#1_schema

įsisavinimo klausimams spręsti. Turėtų būti sudaromos galimybės su ES finansavimu dirbantiems specialistams kelti kvalifikaciją ir gauti atitinkamus mokymus. Neretai paraiškos ES investicijoms gauti būna atmetamos dėl netinkamai užpildytų ar laiku nepateiktų reikiamų dokumentų, nepateikus kvalifikacijos reikalavimus pagrindžiančių dokumentų, praleidžiant numatytus terminus ir kitų priežasčių, kurių būtų galima lengvai išvengti turint kvalifikuotus specialistus. Taip pat vykdant projektus dažnai susiduriama su administravimo problemomis, dėl ko pradėti vykdyti projektai stringa, yra stabdomi ar nutraukiami. Projektų rengimui ir administravimui neretai valstybinės įstaigos samdo specialistus iš šalies. Tačiau visada yra geriau turėti kvalifikuotus specialistus įstaigos viduje, kurie turi ne tik projektų valdymo žinias bet ir atitinkamas žinias apie įstaigą, kuri dalyvauja ES projektuose. Tokiu būdu greičiau gaunama reikalinga informacija ir efektyviau vykdomi projektai, bei viešieji pirkimai.

Taigi išanalizavus surinktą informaciją darytina išvada, kad Lietuvos ekspertinėms įstaigoms yra sudarytos visos galimybės pasinaudoti ES parama. Pagrindinės kliūtys pasinaudoti ES investicijomis Lietuvoje yra pačios Lietuvos teisinis ekspertinių įstaigų veiklos reglamentavimas.

3.3 Inovacijos Lietuvos teisėsaugos institucijose

Norint išanalizuoti inovacijų Lietuvos teisėsaugos institucijų probleminius aspektus, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti ką apima ši sąvoka. Lietuvos Respublikos BK įstatymo 32 str. 4 d. įtvirtinta sąvoka, jog teisėsaugos institucijos yra policija, kitos ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros įstaigos, taip pat kriminalinės žvalgybos subjektai. Remiantis Lietuvos Respublikos BPK 165 str. 1 d. Ikiteisminio tyrimo įstaigomis taip pat yra Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Karo policija, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Lietuvos Respublikos muitinė, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, kai tiriamos nusikalstamos veikos, išaiškėjusios šioms institucijoms atliekant tiesiogines funkcijas, numatytas jų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose. Pagal šio straipsnio 2 d. ikiteisminį tyrimą taip pat atlieka esančių tolimajame plaukiojime jūros laivų kapitonai – dėl laivo įgulos narių ir keleivių nusikalstamų veikų, padarytų tolimojo plaukiojimo metu, Kalėjimų departamento pareigūnai, areštinių, kardomojo kalinimo ir pataisos įstaigų direktoriai arba jų įgalioti pareigūnai – dėl šiose įstaigose padarytų nusikalstamų veikų.

Anot V. Nekrošiaus, teisėsaugos institucijos tai savarankiška valstybės institucijų dalis ar nepriklausomi asmenys, kuriems valstybė patikėjo vykdyti jai priklausančias tam tikras funkcijas bei veiklą. Tai yra teorinė konstrukcija, kurios apibrėžimo nėra jokiame teisės akte.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Pranas Kuconis, Vytautas Nekrošius, *Teisėsaugos institucijos* (Vilnius: Justitia, 2001), 13.

Teisės saugos funkcijas vykdančias institucijas atsižvelgiant į atitinkamas jų veiklos ypatybes galima skirstyti į šias grupes¹⁰⁶:

1. Institucijos, specialiai sukurtos įgyvendinti teisės saugojimo funkciją, turinčios skirtingą teisinį statusą, vykdančios teisingumą arba padedančios jį įgyvendinti (LR Konstitucinis teismas, bendrosios ir specializuotos kompetencijos teismai ir prokuratūra);
2. Nepriklausomos institucijos, įgaliotos teikti teisinės paslaugas, jų veiklos sritys aiškiai apibrėžtos ir nustatytos veiklos teisinės sąlygos (notariatas, advokatūra ir antstoliai);
3. Statutinės tarnybos, sukurtos realizuoti konkrečias teisės saugos funkcijas, o pagrindinė jų veikla orientuota į teisėtumo užtikrinimą.

Taigi remiantis įstatymų baze darytina išvada, kad teisės saugos institucijų terminas yra labai platus, apimantis gana daug įvairių įstaigų ir pareigybių. Apibendrinant, galima teigti, jog pati teisės saugos institucijų sąvoka nėra aiškiai apibrėžta, taip pat Lietuvoje teisės saugos institucijų sistema nėra galutinai susiformavusi.

Remiantis 2021 m. Vidaus reikalų ministerijos užsakymu atliktos visuomenės nuomonės apklausos duomenimis, 80 % šalies gyventojų pasitiki policija. Tai yra absoliučiai geriausias rezultatas nuo 2004 m., kai šios apklausos buvo pradėtos vykdyti. Taip pat 2022 m. valstybės biudžeto asignavimai didesni 15,3 %, arba 37,6 mln. Eur palyginus su 2021 m. valstybės biudžeto asignavimais. 2021 m. buvo atliktas ES ir kitos tarptautinės paramos administravimo auditas, jo pagrindu įgyvendintos rekomendacijos, kuriomis buvo patobulinta projektų valdymo veikla. Įgyvendinant projektus buvo sustiprintos policijos pareigūnų galimybės reaguoti į Kaliningrado tranzito pažeidimus, modernizuojant esamą ir įsigyjant naują techninę įrangą; išplėstos duomenų rinkimo galimybės ir pagerinta surenkamos informacijos kokybė; sukurta vaizdo stebėjimo sistema, kuria gali naudotis vykdant Kaliningrado tranzito funkcijos užtikrinimą geležinkelio ruože; organizuoti anglų kalbos mokymai policijos sistemos darbuotojams. 2021 m. Lietuvos policijos mokykla organizavo 236 kvalifikacijos tobulinimo renginius pagal skirtingas kvalifikacijos tobulinimo programas. Kvalifikacijos tobulinimo baigimo pažymėjimai išduoti 12963 dalyviams. Organizuotos 3247 profesinių įgūdžių tobulinimo pratybos: 1122 šaudybos, 528 fizinės prievartos, 823 profesinės taktikos veiksmų atlikimo, 535 fizinio pasirengimo, 239 rikiuotės. 2021 m. policijos įstaigų pastatų ir statinių statybų, rekonstrukcijos ir remonto darbų atlikta už 638300 Eur. Vykdoma 15 kapitalinio remonto projektų (rangos darbai: Kauno AVPK pastato, Panemunės PK pastato, Policijos departamento stadiono, Neringos PK pastato patalpų,

¹⁰⁶ Rasa Bekėžienė, *Administracinė teisė: Teisės saugos institucijos*, (Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2011), 12.

Mažeikių r. PK pastato fasado remonto; projektavimo darbai: Kėdainių r. PK pastato, Skuodo r. PK, Varėnos r. PK). Nuo 2021 m. vasario 1 d. optimizuotas policijos areštinių tinklas¹⁰⁷.

Policijos veikloje techninio pobūdžio veiksams ir standartinėms veiklos operacijoms atlikti vis plačiau naudojamos informacinės technologijos ir robotai. Be Lietuvos kelių policijos tarnybos, kur programos – robotai naudojami pakankamai intensyviai jau keleri metai, 2021 m. buvo identifikuoti ir robotizuoti 4 techninių veiksų reikalaujantys procesai: Sulaikytų asmenų sulaikymo teisėtumo kontrolė; Administracinių nusižengimų teisenos kontrolė; Administracinių nusižengimų registro išrašų išdavimas; Informacinės baudžiamojo proceso sistemos tyrimo efektyvumo kontrolė. Nuo 2021 m. vidurio vykdomas projektas „Policijos pajėgų reagavimo reikalaujančių įvykių prognozavimo modelis“, kuriuo siekiama nuspėti galimai įvyksiančių teisės pažeidimų laiką ir vietą, tokiu būdu galimai sutrumpinant pajėgų reagavimo greitį, prevenciškai užkertant kelią teisės pažeidimams. Vytauto Didžiojo universitetas yra įgyvendinęs valstybės finansuojamą projektą „Semantika2“, kurio metu buvo sukurtas nemokamas atvirojo kodo lietuvių šnekos transkribavimo lietuvių kalbos vertimo tekstu informacinių technologijų sprendimas – kalbos atpažintuvas. Šį įrankį universitetas yra neatlygintinai perdavęs Policijos departamentui naudoti. Jis yra įdiegtas ir šiuo metu bandomas, siekiant nustatyti jo privalumus ir taikymo sritis policijos veikloje.

2020-2021 metais policijoje pradėtas naudoti informacinių technologijų įrankis Greitosios patikros aplikacija (GPA). 2021 m. GPA buvo papildytas keliais naujais funkcionalumais:

- integruoti duomenys iš Nacionalinio visuomenės sveikatos centro. Pareigūnams tikrinant asmenį atvaizduojama informacija apie tikrinamojo galimybių paso¹⁰⁸ galiojimo terminą.
- „Kaliningrado tranzitas“, kai vykdant kontrolę pareigūnai duomenis apie Rusijos Federacijos Respublikoje registruotas transporto priemones ir asmenis, vykusius su šiomis priemonėmis, įveda į GPA funkcionalume įdiegtą formą. Šis funkcionalumas leido atsisakyti popierinių registracijos žurnalų.
- „ANR“ Nusižengimų fiksavimo funkcionalumas, skirtas fiksuoti administracinius nusižengimus, susijusius su transporto priemonių stovėjimo (parkavimo) pažeidimais, kuomet nusižengimo fiksavimo vietoje nėra transporto priemonės savininko ar valdytojo. Anksčiau vieno tokio pažeidimo įforminimas trukdavo apie 10-15 minučių, įdiegus šį funkcionalumą šis laikas sutrumpėjo iki 1-3 minučių.

¹⁰⁷ 2021 m. Policijos veiklos apžvalga, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., [https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/2021%20policijos%20veikla%20pa%C5%BEyma\(1\).pdf](https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/2021%20policijos%20veikla%20pa%C5%BEyma(1).pdf)

¹⁰⁸ Galimybių pasas – tai asmeniui suteikiamas QR kodas, kurį gauna žmonės, pasiskiepiję nuo koronaviruso, persirgę COVID-19 arba gavę neigiamą SARS-CoV-2 PGR tyrimo rezultatą.

Išplėsta keleivių duomenų (PNR) tvarkymo sistema. 2021 m. pradėjo veikti ir realių rezultatų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų atskleidimo, tyrimo ir užkardymo veikloje davė pagal Valstybinio studijų fondo finansuojamą projektą išplėstos PNR sistemos funkcionalumai ir patobulinti procesai:

- pradėjo veikti veidų atpažinimo sistema, t.y. asmenų veidų palyginimo realiu režimu Lietuvos oro uostose programinė įranga (AIS-PNR);
- įdiegtas funkcionalumas, leidžiantis automatizuotai stebėti, ar visi vežėjai teikia oro keliais keliaujančių keleivių duomenis policijai ir užtikrinti maksimaliai aukštą tokių duomenų kokybę;
- peržiūrėtos ir supaprastintos PNR duomenų teikimo tyrėjams tvarkos;
- parengtas ir pradėtas įgyvendinti II etapo PNR sistemos plėtros projektas, finansuojamas VSF skirtas tolesniam procesų automatizavimui, duomenų saugumui ir panaudojamumui didinti.

Lietuvos policijoje 2021 m. buvo atliktas ES ir kitos tarptautinės paramos administravimo auditas, jo pagrindu įgyvendintos rekomendacijos, kuriomis buvo patobulinta projektų valdymo veikla. 2021 m. buvo įgyvendinamas 51 projektas, dauguma projektų įgyvendinama pagrindinio partnerio teisėmis. Projektų vertė - apie 60 mln. Eur. Įgyvendinant projektus buvo sustiprintos policijos pareigūnų galimybės reaguoti į Kaliningrado tranzito pažeidimus, modernizuojant esamą ir įsigyjant naują techninę įrangą; išplėstos duomenų rinkimo galimybės ir pagerinta surenkamos informacijos kokybė; sukurta vaizdo stebėjimo sistema, kuria gali naudotis vykdant Kaliningrado tranzito funkcijos užtikrinimą geležinkelio ruože; organizuoti anglų kalbos mokymai policijos sistemos darbuotojams; sustiprinti policijos pajėgumai užtikrinant tarptautinės narkotikų apyvartos kontrolę bei kovą su tarpvalstybiniu, sunkiu ir organizuotu nusikalstamumu, tuo tikslu įsigyjant specialią techninę įrangą; sudarytos sąlygos efektyviai, operatyviai ir saugiai automatizuotu būdu apdoroti ir keistis įslaptinta informacija; įsigyta monitorių, nešiojamų kompiuterių ir kompiuterių kriminalistinių tyrimų mokymo klasei; įsigyta „Eurodac“ programinės įrangos palaikymo, tobulinimo ir priežiūros paslauga, taip pat techninė įranga 4 „Eurodac“ darbo vietoms Valstybės sienos apsaugos tarnyboje; baigtas įgyvendinti išskirtinis į praktinę paramą kovojant su sunkiu ir organizuotu nusikalstamumu nukreiptas bendras Lietuvos, Lenkijos ir Ispanijos projektas „EURASIAN OC“.

Reikia pripažinti, kad remiantis statistikos duomenimis atliktas nemažas darbas tobulinant policijos įstaigas, bei darbuotojų darbo sąlygas. Tačiau yra ir ne visai džiuginančių duomenų. Nuo 2013 m. pareigūnų skaičius atitinkamai sumažėjo nuo 9416 iki 7676 (2021 m.), neatsižvelgiant į tai, kad nuolat yra gerinamos pareigūnų darbo sąlygos, skiriama lėšų pastatų būklės atnaujinimui, kvalifikacijos kėlimui ir pan. Viena iš priežasčių galėtų būti pareigūnų atlyginimas, kuris pirminėje

grandyje 2021 m. buvo 915 Eur. atskaičius mokesčius. Taip pat didėjantis darbo krūvis, kuris atitinkamai didėja mažėjant pareigūnų skaičiui.

Vienas iš inovacijų Lietuvos teisėsaugos institucijose probleminių aspektų yra tas, kad teisėsaugos institucijų veikla yra reglamentuojama skirtingų teisės aktų ir skirtingos institucijos turi skirtingą teisinį statusą. Taip pat teisėsaugos institucijos priklauso skirtingoms ministerijoms, taip pat jomis gali būti ir ministerijoms ne pavaldžios įstaigos, taigi tokiu atveju inovacijos atkeliauja labai skirtingais keliais. Siekiant geriau valdyti žmogiškuosius išteklius ir didinti pareigūnų pasitenkinimą tarnyba, būtina užtikrinti optimalų ir tolygų jų darbo krūvį. Valstybinio audito 2021 m. vasario 18 d. Nr. VAE-1 ataskaitoje buvo įvertinta ar darbo krūviai paskirstomi ikiteisminį tyrimą atliekantiems pareigūnams ne didesniu kaip 20 % nuokrypiu, ir ar policija laikosi Vyriausybės rekomendacijos, kad laisvų etatų skaičius negali viršyti 10 %. Ikitiesminio tyrimo funkcijas atliekančių pareigūnų darbo krūvį lemia ikiteisminių tyrimų skaičius, tiriamų nusikalstamų veikų skaičius, sudėtingumas, reagavimas į įvykius, pro aktyvi veikla, užimtų pareigybių skaičius, kiti veiksniai. Siekiant suvienodinti pareigūnų darbo krūvį apskričių vyriausiuose policijos komisariatuose (toliau - AVPK) metiniuose planuose numatytas vertinimo kriterijus: „darbo krūviai paskirstomi ikiteisminį tyrimą atliekantiems pareigūnams AVPK mastu ne didesniu kaip 20 % nuokrypiu“. Buvo nustatyta, kad nuokrypis daugiau nei 20 % nuo AVPK vidurkio 2019 m. buvo 41 iš 60 policijos komisariatų: pareigūnų, atliekančių ikiteisminio tyrimo funkciją, 14-oje policijos komisariatų, sprendimus priimančių – 21-ame, pavedimus vykdančių – 18-oje, vyresniojo ikiteisminio tyrimo pareigūno – 20-yje. Komisariatuose taikoma skirtinga praktika vertinant ikiteisminių tyrimų intensyvumą, jų sudėtingumą, nes nėra patvirtintos darbo krūvių skaičiavimo metodikos. Didžiausi nuokrypiai svyruoja nuo +90 iki –80,2 % AVPK vidurkio.

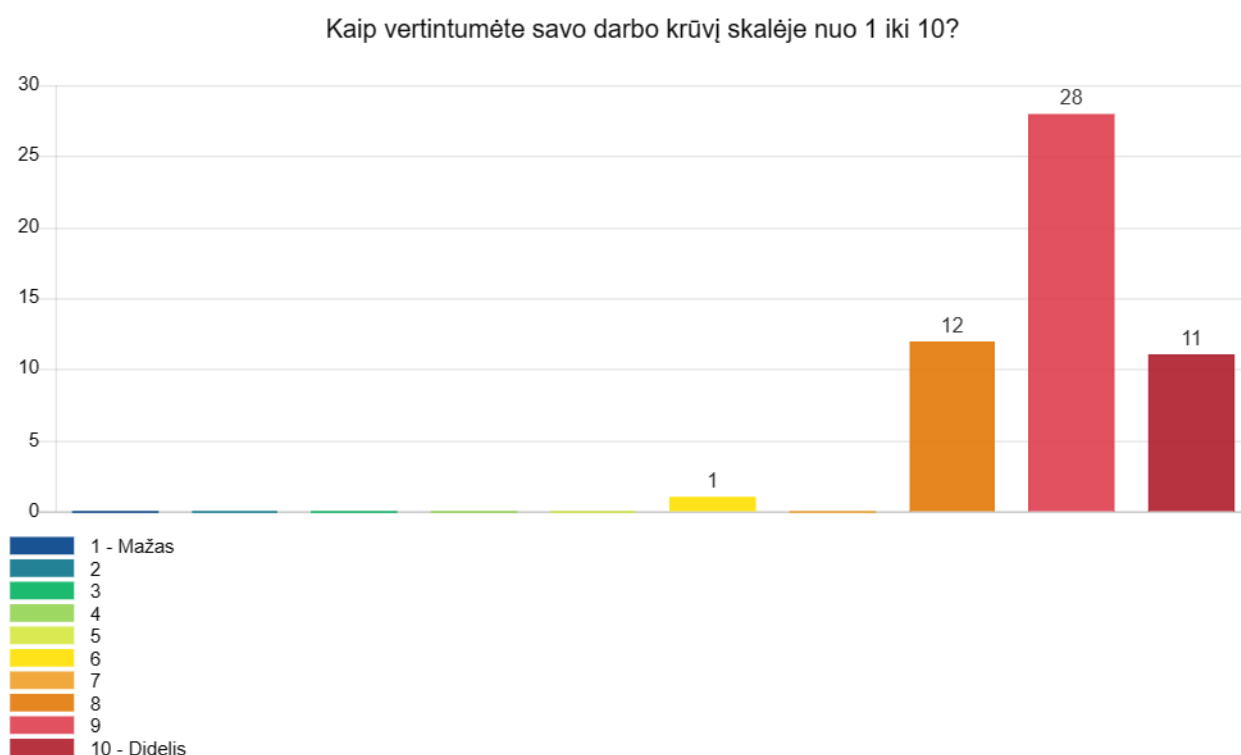
Darbo krūviai yra vienas iš veiksnių, lemiančių pareigūnų pasitenkinimą tarnyba. 2020 m. Vidaus reikalų ministerijos atlikto tyrimo duomenimis, 64 % pareigūnų patenkinti tarnyba¹⁰⁹, Policijos 2019–2021 m. strateginiame veiklos plane numatyta siektina rodiklio reikšmė – 65 % Apklausos duomenimis, darbo krūviai netenkina 53 % (185 iš 349) reagavimo ir ikiteisminio tyrimo funkcijas atliekančių pareigūnų ir 38 % (131 iš 346) pareigūnų, atliekančių tik ikiteisminio tyrimo funkcijas. Darbo krūvis ne visada yra paskirstomas tolygiai. Skirstant darbo krūvį atsižvelgiama į kiekį, o ne į bylos esmę, nes kaip pvz. vienoje byloje gali būti tiriama 50 nusikalstamų veikų. Veiklos skyriui didelis darbo krūvis, kadangi atliekami ikiteisminiai tyrimai, administraciniai tyrimai, patikrinimai, patikslinimai, reagavimas į įvykius t. y. 50 % per mėn.

¹⁰⁹ Vidaus reikalų ministerijos atliktas ministerijos statutinių tarnybų darbuotojų pasitenkinimo darbu tyrimas, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Tyrimai/VRM%20statutini%C5%B3%20tarnyb%C5%B3%20darbuotoj%C5%B3%20pasitenkinimo%20darbu%20tyrimas.pdf

trukdo atlikti pavestas užduotis, laiku nespėjama atlikti užduotis, sunku suderinti laiką su asmenimis. Pareigūnai dėl per didelio krūvio (bylos, pareiškimai, reagavimas, pavedimai iš proceso grupės) nespėja atlikti savo funkcijų. Netolygiai skirstomas darbo krūvis grupėje. Dėl didelio krūvio neįmanoma atlikti veiksmų per trumpiausią laiką. Didelį pareigūnų darbo krūvį rodo ir policijos tyrėjų anketinė apklausa (**3 grafikas**). Veiklos skyriaus pareigūnai turėtų dirbti savo darbą, t. y. nagrinėti pareiškimus ir tirti ikiteisminio tyrimo bylas, o reagavimas turėtų būti išimtiniais atvejais.¹¹⁰ Nuolatinis kvalifikacijos tobulinimas būtinas didinant pareigūnų kompetenciją tinkamai atlikti prevencijos, reagavimo ir ikiteisminio tyrimo vykdymo funkcijas. Iš apklaustų policijos tyrėjų galimybę kelti kvalifikaciją turi 24 apklaustieji, taip pat 24 turi galimybę kelti kvalifikaciją iš dalies (**4 grafikas**). Remiantis Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2021-02-18 valstybinio audito ataskaita Nr. VAE-1, pareigūnų kvalifikacijai dėmesys skiriamas, bet trūksta praktinių mokymų. Praktinių mokymų trūkumą įvardija ir anketinė policijos tyrėjų apklausa, tą įvardija 65 % apklaustųjų (**5 priedas**).

Taip pat didelė dalis apklaustųjų mano, kad Lietuvoje nėra skiriamas pakankamas finansavimas teisėsaugos institucijoms (**5 grafikas**).

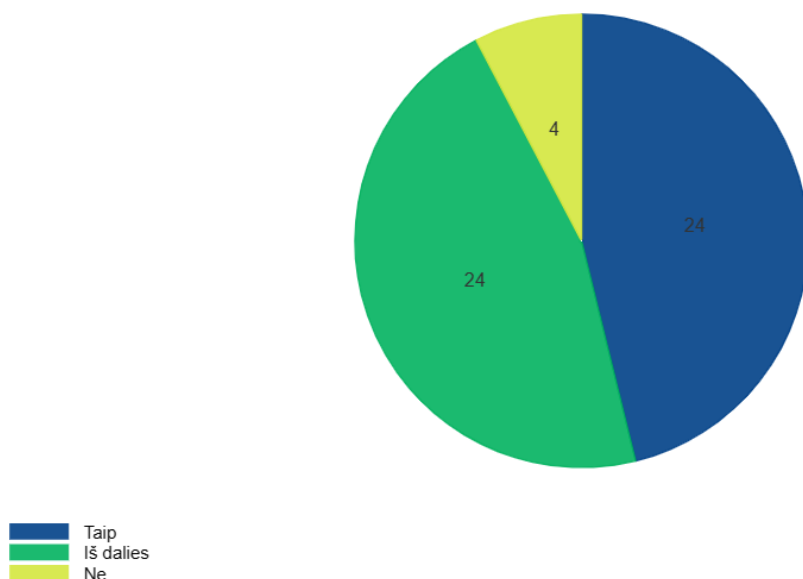
3 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2021-02-18 valstybinio audito ataskaita Nr. VAE-1, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23982/policijos-vykdoma-nusikaltimu-prevencija-ir-tyrimas>

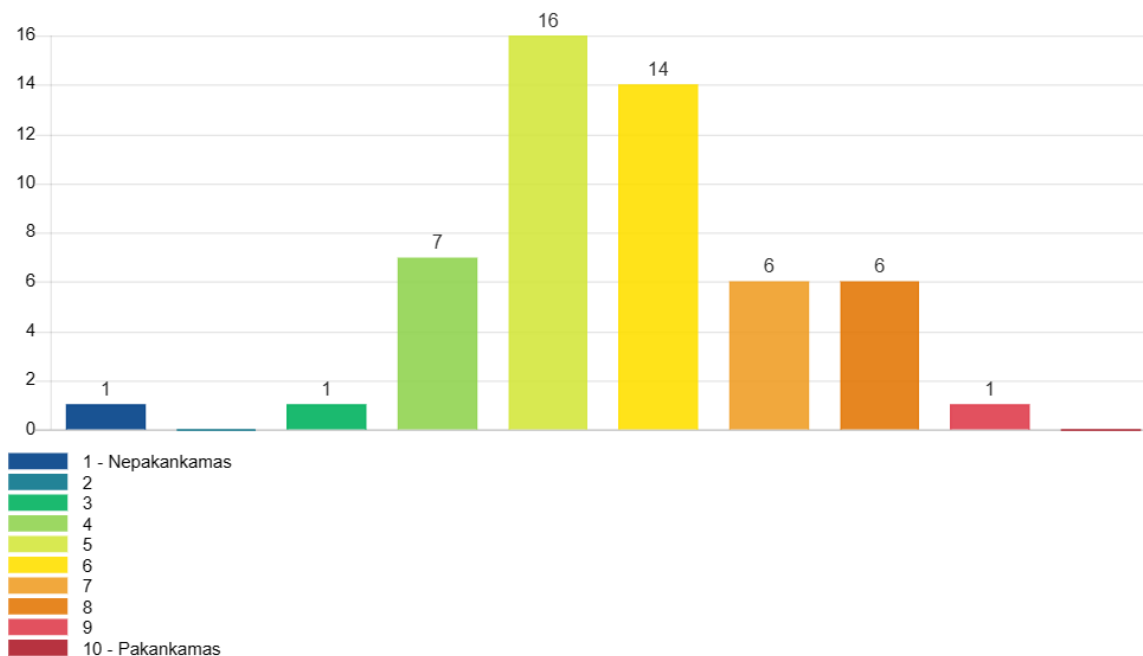
4 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Ar savo darbe turite galimybę kelti kvalifikaciją ?

5 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Kaip vertintumėte skiriamą finansavimą Lietuvoje teisėsaugos institucijoms skalėje nuo 1 iki 10?

Siekiant išspręsti problemas Lietuvos teisėsaugos institucijose turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys pareigūnų darbo krūvio paskirstymui, praktiniams mokymams, ir atlyginimui. Taip pat turėtų būti sprendžiamas Lietuvos teisėsaugos institucijų finansavimo klausimas.

3.4 Nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje tyrimo probleminiai aspektai

2019 m. Lietuvoje Nusikalstamų veikų žinybiniame registre užregistruota 1288 nusikalstamų veikų, padarytų elektroninėje erdvėje. Tai sudarė 2,5 % visų 2019 m. registruotų nusikalstamų veikų (51,4 tūkst.). 2019 m. 81 pareigūnas specializavosi nusikaltimų elektroninėje erdvėje srityje. Jų skaičius nuo 2015 m. augo (2015 m. – 49, 2016 m. – 65, 2017 m. – 74, 2018 - 78). Šie tyrėjai dirba Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir 10-yje apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų įsteigtuose kriminalinės policijos specializuotose padaliniuose. 264 prokurorai (apylinkių, apygardų prokuratūrų ir Generalinės prokuratūros) 2019 m. specializavosi nusikaltimuose, kurie būdingi nusikaltimų elektroninėje erdvėje sričiai. 2019 m. 2,1 mln. EUR buvo skirta Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir nusikaltimų elektroninėje erdvėje specializuotų padalinių išlaikymui. 2019 m., palyginus su 2016 m., 17 % sumažėjo registruojamų nusikalstamų veikų, padarytų elektroninėje erdvėje. 29 % 2019 m. Kriminalinės policijos specializuotų padalinių atliekamų nusikaltimų elektroninėje erdvėje ikiteisminių tyrimų perduota į teismą. Palyginus su 2016 m., šis rodiklis sumažėjo 9 % punktais. 40 % 2016–2019 m. baigtų nusikaltimų elektroninėje erdvėje ikiteisminių tyrimų truko ilgiau nei 9 mėn. 11 % 2017–2019 m. prokurorų panaikinta tikrintų sprendimų sustabdyti, nutraukti arba atsisakyti pradėti nusikaltimų elektroninėje erdvėje ikiteisminį tyrimą. Apie 62 % nusikaltimų elektroninėje erdvėje ikiteisminių tyrimų 2016–2019 m. atliko nespecializuoti pareigūnai. Iš jų vidutiniškai 11 % nusikaltimų priskirtina BK 196–198² str., kurie yra specializuotų padalinių kompetencija¹¹¹.

2021 m. spalio mėn. buvo pristatytas visiškai naujas įrankis, kuris padės geriau atpažinti populiariausias nuotolinio sukčiavimo rūšis Lietuvoje. Naują puslapį www.neapsigauk.lt sukūrė telekomunikacijų bendrovė „Bitė Lietuva“ kartu su Lietuvos policija. Tai visiškai naujas įrankis, kuris net tik padės atpažinti dažniausiai sutinkamas nuotolinio sukčiavimo rūšis, bet ir pateiks patarimų, kaip į nuotolinių sukčių pinkles nepakliūti. Apgaulingos SMS žinutės vis dar efektyvios – beveik kas antras lietuvis neatpažįsta melagingų žinučių, rodo naujausia „Bitės“ užsakymu bendrovės „Spinter tyrimai“ 2021 m. atlikta gyventojų apklausa. Apklausos dalyviams buvo rodomi realūs apgavysčių pavyzdžiai ir tikrinama, ar šie atpažįsta sukčiavimą. Didžioji dalis apklaustųjų neatpažino būtent didžiausiais naujienų portalais apsimitusių sukčių. Nemažai žmonių lengviau apsigauja jei jiems rašo žinomas, patikimas asmuo ar organizacija – sukčiai tuo naudojami. Įprastai žinutėse būna nuoroda, kurią siūloma paspausti: ten neva bus naujiena, sąskaita ar kita „deganti“ informacija. Paspaudus nuorodą patenkama į puslapį, kur prašoma įvesti duomenis ar slaptažodžius. Tokio prašymo tikslas – gauti prisijungimą prie asmeninės elektroninės

¹¹¹ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2020-07-16 valstybinio audito ataskaita Nr. VAE-7, žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23926>

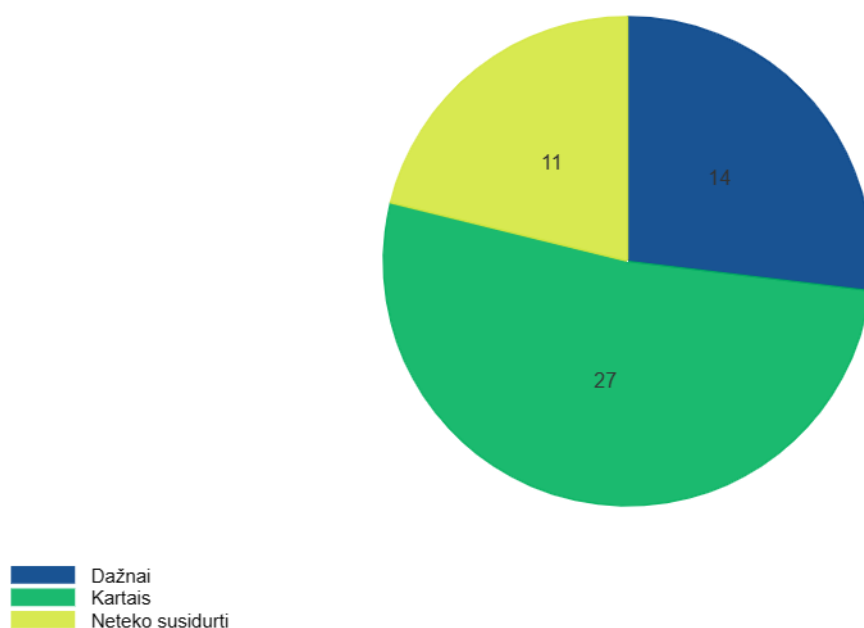
piniginės, įvairių paskyrų ar pavogti asmens duomenis. Naudojantis koronaviruso situacija, kai žmonės dar jautresni, sukčiai gali apsimesti Pasaulio sveikatos organizacija, LR Vyriausybė, Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybinė mokesčių inspekcija ir t.t.¹¹² Elektroninio sukčiavimo pavyzdžiu galėtų būti 2022 m. liepos mėn. pasirodę laiškai kuriuos neva pasirašo buvęs Lietuvos kriminalinės policijos vadovas Algirdas Matonis, adresatai raginami susisiekti per tris paras ir yra kaltinami pornografiniais nusikaltimais (**2 priedas**). 2022 m. rugsėjo mėn. pasirodė sukčių laiškai prisidengiant Lietuvos policijos vardu, kuriuose raginama susisiekti su "jais" per 48 valandas bei susipažinti su laiško turiniu (**3 priedas**). Gavus tokio pobūdžio laiškus, visada patartina juos vertinti kritiškai, neatsakinėti į juos, neatidarinėti jokių nuorodų, neskambinti nurodytais telefonais ir neatskleisti jokių savo duomenų. Taip pat visada reikia atkreipti dėmesį į siuntėjo elektroninio pašto adresą, Lietuvos policijos elektroninis paštas baigiasi „@policija.lt“. Šiuo atveju sukčių naudojamas el. pašto vardas <info.policija.lrv.lt@gmail.com>, kuris nėra susijęs su Lietuvos policija. Gavus elektroninį laišką, kuriame pranešama, kad neva laimėjote loterijoje ar su pan. tekstu ir prašoma atsiųsti savo asmeninius duomenis (**4 priedas**) patariama pasižiūrėti į siuntėjo pašto adresą. Dažniausiai jis baigiasi @gmail.com arba @yahoo.com. Taip pat verta atkreipti dėmesį į adresatą, kuris neretai būna ilgas ir sunkiai perskaitomas. Įtarimą turėtų sukelti ir netvarkingas, bei gramatiškai neteisingas tekstas, kuris paprastai būna verčiamas automatinio vertėjo. Melagingą laišką išduoda ir tai, kad jame paprastai nebūna oficialių įmonės rekvizitų. Jeigu vis tik kyla abejonių dėl laiško tikslumo, visada galima apie jį paklausti oficialių įmonės asmenų, kurie galėtų suteikti informaciją apie jų siunčiamus laiškus ir patvirtinti ar paneigti gauto laiško autentiškumą.

Atlikus policijos tyrėjų apklausą paaiškėjo, kad nemaža dalis pareigūnų susiduria su sukčiavimo elektroninėje erdvėje atvejais (**6 grafikas**).

¹¹² “Tyrimas šokiruoja: sukčių žinučių neatpažįsta kas antras lietuvis”, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/tyrimas-sokiruoja-sukciu-zinuciu-neatpazista-kas-antras-lietuvis>

6 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Ar savo darbe dažnai susiduriate su sukčiavimo elektroninėje erdvėje atvejais?

Nors pastoviai žiniasklaidoje, socialiniuose, bankų, siuntų tarnybų, policijos, prokuratūros ir kt. puslapiuose pateikiama įvairi informacija apie įvairius sukčiavimo elektroninėje erdvėje atvejus, tačiau vis tiek nemaža dalis žmonių tampa sukčių aukomis. Nors ir atrodytų informacijos apie elektroninius sukčius ir kaip nepapulti į jų pinksles yra gana daug, tačiau tokie nusikaltimai vis vyksta ir galimybių patraukti baudžiamojon atsakomybėn juos padariusius asmenis beveik nėra. Aiškinantis tokių nusikaltimų tyrimą norėtume paanalizuoti konkrečią situaciją, kai prisidengiant siuntų tarnybos „Omniva LT“ vardu internetiniai sukčiai išviliojo mokėjimo kortelės duomenis siūsdami netikrą nuorodą (**6 priedas**).

Per. el. paslaugų portalą www.epolicija.lt gautas nukentėjusiojo pareiškimas, kuriame jis rašo, kad 2022 m. 11 mėn. 14 d. 21.11 val. į draugės telefoną per WhatsApp programėlę atėjo pranešimas, kad Bronius Kazlauskas tel. nr. +37067428578 nori pirkti puslapyje skelbiu.lt įdėtą fotelį. Atsiskaitymui atsiuntė Omniva programėlės nuorodą, kurioje reikėjo nurodyti banko kortelės duomenis, kad būtų atsiskaityta už prekę ir kurjeris ją pristatytų minėtam asmeniui. Kadangi pirkėjas prašė Luminor kortelės, o draugė tokios neturėjo, todėl nukentėjusysis suvedė savo Luminor kortelės duomenis (kortelės numerį, galiojimo datą ir CVC). Programėlė pasirodė įtartina, nes nevyko jokie veiksmai. Pirkėjas į žinutes daugiau neatsakinėjo. Nukentėjusysis iš karto nusprendė patikrinti savo banko kortelės sąskaitą, buvo nurašyta suma 258,65 Eur. Mokėjimo paskirtis: [destream Limassol CY| 70002408](https://www.destream.com.cy/).

Nagrinėjant šią situaciją kyla nemažai klausimų. Ar tikrai šioje situacijoje nėra nusikaltimo sudėties, ar buvo priimtas teisingas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir kt. Panagrinėti šiai situacijai buvo užduoti klausimai Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios teisės ir proceso instituto doc. dr. Renatai Marcinauskaitei. Į klausimą ar sutinkate, kad šiuo atveju nusikalstama veika padaryta ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, net jeigu pinigai apgaulės būdu buvo pervesti iš Lietuvos Respublikos ir nusikalstamos veikos padarymo metu nukentėjęs asmuo buvo Lietuvoje? respondentė atsakė „*Vystantis technologijoms pakito nusikalstamų veikų padarymo galimybės. Technologijų panaudojimas leidžia nusikalstamos veikos sudėties požymius realizuoti per nuotolį (neturint tiesioginio fizinio kontakto su nukentėjusiu asmeniu). Tokios tendencijos rodo poreikį keisti esamų teisės normų aiškinimą jį pritaikant naujoms realijoms. Šiuo aspektu aktualu, kad nusikalstamos veikos padarymo vieta yra vieta, kurioje asmuo veikė arba turėjo ir galėjo veikti, arba vieta, kurioje atsirado BK numatyti padariniai (BK 4 straipsnio 2 dalis). Atitinkamai laikoma, kad nusikalstama veika yra padaryta Lietuvos teritorijoje, jei ji šioje teritorijoje buvo pradėta, baigta arba nutrūko (BK 4 straipsnio 3 dalis).*

Siekiant taikyti Lietuvos jurisdikciją dėl padaryto sukčiavimo (BK 182 straipsnis) turi būti nustatoma, kad Lietuvoje arba realizuota apgaulė (veikos pradžia), arba nutrauktas sukčiavimas, arba kilo padariniai (veikos pabaiga). Manytina, kad analizuojamu atveju apgaulė buvo realizuota Lietuvoje, nes apgaulinga informacija nukentėjusį asmenį pasiekė ir jis buvo suklaidintas šioje teritorijoje. Šiuo atveju nustatant veikos padarymo vietą kaltininko būvimo vieta nėra esminis kriterijus, nes, kaip minėta, technologijos sudaro galimybes nusikalstamos veikos sudėties požymius realizuoti kitos valstybės teritorijoje per nuotolį. Svarstyтина ir tai, ar šiuo atveju Lietuvoje nekilo ir sukčiavimo padariniai. Aktualu, kad BK apibrėžti sukčiavimo padariniai – įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę – reiškia ne tik tai, kad kaltininkas gavo turtą, bet ir tai, kad nukentėjęs asmuo patyrė turtinę žalą. Kaip matyti, turtinė žala atsirado Lietuvos teritorijoje.

*Atsižvelgiant į tai, kad BK nėra įtvirtintas individualių interesų apsaugos principas, vien tik tai, kad nukentėjęs asmuo yra Lietuvos teritorijoje, nelemia Lietuvos baudžiamosios jurisdikcijos taikymo. Tokiais atvejais nukentėjusiojo buvimo vieta turėtų būti susiejama su sudėties požymių realizavimu (pavyzdžiui, nukentėjusiojo buvimo vieta sutampa su apgaulės realizavimo vieta)“. Šis klausimas buvo pateiktas ir prof. dr. Andriui Neverai. Į šį klausimą respondentas atsakė „*Taip, konkrečiu atveju nusikaltimas buvo padarytas ne Lietuvos Respublikos teritorijoje. Šiuo atveju pinigų pervedimo ar jų nurašymo vieta yra ne pinigų užvaldymo vieta, kuri ir finalizuoja konkretų nusikaltimą. Sukčiavimas (koks jis bebūtų) yra baigtas nusikaltimas tuomet, kai užvaldomas svetimas turtas. Konkrečiu atveju pinigai užvaldyti Kipre, tad ten ir yra nusikaltimo padarymo vieta. Esant dabartiniam reglamentavimui, Lietuvoje tokio nusikaltimo**

padarymo vieta galėtų būti tuomet, jei Lietuvoje būtų jai užkirstas kelias ar čia ji būtų pradėta arba baigta. Nei vieno varianto nutarime nurodyta situacija neatitinka “.

Taigi šiuo atveju respondentų nuomonės išsiskiria, doc. dr. Renata Marcinauskaitė remiasi BK 4 str. 2 ir 3 d., tuo tarpu prof. dr. Andrius Nevera remiasi jurisdikcijos principais. Šiuo atveju darytina išvada, kad nėra aiškaus teisinio tokių nusikalstamų veikų reglamentavimo. Tokiu atveju galima skirtingai vertinti, kur nusikalstama veika buvo padaryta.

Į klausimą ar šiuo atveju policija neturėjo kreiptis į platformą „Destream“ ir išsiaiškinti į kieno sąskaitą buvo gauti pinigai? doc. dr. Renata Marcinauskaitė pateikė atsakymą *„Tokie veiksmai, jei jie atitinka BPK 168 straipsnio 1 dalyje nustatytus tokiems veiksams keliamus reikalavimus, turėjo būti atlikti “.*, prof. dr. Andrius Nevera atsakė *„Manytina, kad turint omenyje esamą teisinį reglamentavimą dėl nusikalstamos veikos padarymo vietos, ir nusprendus, kad Lietuvoj nusikaltimas nėra padarytas, kreipimasis į nurodytą bendrovę nebūtų tikslingas, nes konkretus atvejis nepatenka į Lietuvos baudžiamąją jurisdikciją. Na, nebent toks kreipimasis keistų konstatavimą faktą, kur buvo padaryta nusikalstama veika arba dėl to, kas ją padarė. Manytina, kad turėjo būti išsiaiškinama, ar konkreti sąskaita, į kurią buvo užskaityti pinigai, nepriklauso LT piliečiui ar LT nuolat gyvenančiam asmeniui “.*

Atsakant į klausimą ar sutinkate su teiginiu, kad „pareiškėjas nesiėmė jokių apsaugos priemonių apsaugoti savo banko sąskaitoje turimas lėšas, nors ir pastoviai žiniasklaidoje, socialiniuose puslapiuose, bankų puslapiuose rašoma, kad asmenys žinutėmis gaunamas nuorodas neatidarinėtų, nes bankai tokių nuorodų nesiunčia“? respondentė atsakė *„ Šie teiginiai tikėtina turėjo pagrįsti paties nukentėjusiojo asmens didelį neatidumą, neapdairumą, kas, jei toks elgesys iš tiesų nustatytas, gali paneigti sukčiavimą, kaip nusikalstamą veiką. Kita vertus, tai dažniausiai būna iš tiesų itin nerūpestingi atvejai. Iš pateiktų duomenų matyti, kad apgaulė buvo panaudota pasitelkiant technologijas ir sąsajas, kurių veikimo variantas nukentėjusio asmens iki galo nebuvo suprastas (tuo ir pasireiškia apgaulė sukčiavime). Taip pat vien tik informacijos apie apgavikiškas nuorodas skleidimas visuomenės informavimo priemonėmis savaime paties apgaulės fakto nepanaikina“.* Prof. dr. Andrius Nevera atsakė *„Manau, kad konkrečiu atveju toks pastebėjimas yra nekorektiškas. Atitinkamo pobūdžio socialinė reklama yra būtina ir ji turi būti pastovi. Tačiau tai nereiškia, kad esant tokiai reklamai galima būtų priekaištauti nukentėjusiam asmeniui, kad jis nebuvo pakankamai atidus ar panašiai. Tai jau kriminogeniniai faktoriai ir jie tikrai neturi būti vertinami nei ikiteisminio tyrimo pradžios stadijoje, nei kitose bylos tyrimo ar nagrinėjimo stadijose, juolab, kad tokios aplinkybės neturi nieko bendro su žala ir jos atlyginimu“.*

Analizuojant šią policijos argumentaciją kyla klausimas kas gi tada yra apgaulė? Ar nepakankamai atidus nukentėjusiojo elgesys yra pateisinama priežastis apgaulėi? Tokiu atveju galima daryti išvadą, kad jeigu pats nukentėjusysis nebuvo pakankamai atidus, vadinasi jis pats ir

kaltas dėl to, kad prarado turtą ir nesiėmė pakankamų apsaugos priemonių. Jeigu remiantis tokiu principu baudžiamosios bylos būtų sprendžiamos teismuose, tokiu atveju sukčiavimo atvejų tik daugėtų ir įrodyti apgaulės faktą būtų labai sudėtinga. LAT byloje Nr. 2K-225-303/2019 yra pasisakęs, kad „apgaulė reiškiasi asmenų suklaidinimu pateikiant suklastotus dokumentus, pranešant neteisingus duomenis, pakeičiant daiktų savybes ir pan. arba nutylint esmines jų apsisprendimui dėl turto, turtinės teisės perleidimo ar turtinės prievolės panaikinimo aplinkybes, turint teisinę pareigą apie jas pranešti“.¹¹³ Remiantis LAT išaiškinimu minėta situacija, atitinka apgaulės požymį. Taigi šiuo atveju darytina išvada, kad policijos įstaiga eina lengvesniu keliu, užuot tiriant nusikalstamą veiką remiamasi teritoriniu jurisdikcijos principu, tuo tarpu visą atsakomybę perkeliant pačiam nukentėjusiajam.

Šiame atsisakyme pradėti ikiteisminį tyrimą yra labai įdomi argumentacija : “nesant nusikalstamos veikos sudėties, ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 182 str. 1 d. nepradedamas.“ Atsakant į klausimą, ar sutinkate su tokiu teiginiu doc. dr. Renata Marcinauskaitė atsakė, kad „BPK 3 straipsnis, nustatantis aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas yra negalimas, tiesiogiai neįvardija atvejo, kai Lietuva neturi baudžiamosios jurisdikcijos. Atsižvelgiant į tai, kad atsisakyme pradėti ikiteisminį tyrimą, be jurisdikcijos problemų, minimas ir tarsi didelis nukentėjusio asmens neapdairumas, tikėtina, kad atsisakymui pradėti ikiteisminį tyrimą buvo parinktas būtent BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktas. Atsižvelgiant į 3 klausimo atsakymą, abejotina, ar vien tik tokiais argumentais gali būti pagrindžiama, kad nėra sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties“, prof. dr. Andrius Nevera atsakė „Konkrečiu atveju yra nusikaltimo, kuris padarytas už Lietuvos teritorijos ribų požymiai. Tačiau nėra Lietuvos jurisdikcijos tirti tokį nusikaltimą. Būtent tokiu pagrindu (motyvų prasme) ir turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą. Na, nebent būtų nustatyta, kad tokį nusikaltimą padarė Lietuvos piliečiai ar nuolat Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai“.

Analizuojant šią situaciją galima daryti išvadą, kad jeigu LR įvyksta panašaus pobūdžio nusikalstama veika, nukentėjusiajam atgauti prarastą turtą praktiškai nėra galimybių. Šiuo atveju nebuvo teiktas skundas BPK 168 str. 5 d. nustatyta tvarka, nes iš nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą akivaizdu, kad tyrimas aktualus tik pačiam nukentėjusiajam. Šiuo atveju prarasta suma nėra labai didelė, tačiau yra ne vienas panašus atvejis, kai sumos yra žymiai didesnės. Pačiam nukentėjusiajam susisiekus su Kipro respublikoje esančia platforma, per kurią ir buvo pasisavintos banko kortelėje buvusios lėšos, buvo gautas atsakymas, kad jie visą reikiamą informaciją suteiks policijos įstaigai, bet ne privačiam asmeniui. Taigi susidaro įspūdis, kad

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225-303/2019, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://eteismai.lt/byla/116362122161708/2K-225-303/2019?word=uab%20ekstra%20statyba>

internetiniai sukčiai ir toliau gali laisvai vykdyti savo veiklą praktiškai nebijodami jokios atsakomybės, greičiausiai jie apie tai žino ir yra išanalizavę kaip vyksta tokie tyrimai. Dar viena labai svarbi detalė yra ta, kad bankai mokėjimo kortelių operacijų patvirtinimo užklausas gauna ir jas vykdo pagal tarptautinės mokėjimo kortelių organizacijos „Visa“ nustatytas taisykles. Remiantis šiomis taisyklėmis bankas rezervuoja lėšas mokėjimo kortelės sąskaitoje, gavęs atitinkamą užklausą, o lėšas nurašo vėliau gavęs paslaugos (prekės) tiekėjo banko patvirtinimą. Patvirtinti mokėjimai mokėjimo kortele negali būti atšaukti ar nevykdomi, kai gaunami atitinkami duomenys iš operacijos atlikimo vietos, t. y. prekės ar paslaugos tiekėjo. Rezervaciją atšaukti gali tik paslaugos teikėjas. Jeigu operacija yra patvirtinta tik kortelės turėtojo žinoma internetinės bankininkystės autentifikavimo priemone, tokiu atveju nėra galimybės užginčyti ir inicijuoti lėšų grąžinimą.¹¹⁴ Taigi šiuo atveju, jeigu nukentėjusysis kreipiasi į banką, atšaukti jau patvirtinto mokėjimo nėra galimybių.

„2021 m. spalio 6 d. įsigaliojo Metodinių rekomendacijų dėl nusikalstamų veikų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui tyrimo atlikimo ir kvalifikavimo ypatumų, patvirtintų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2017 m. birželio 20 d. įsakymu Nr. I-223, pakeitimai. Rekomendacijos papildytos su baudžiamosios jurisdikcijos taikymu susijusiomis nuostatomis, pagal kurias neteisėto poveikio informacinei sistemai ar elektroniniams duomenims padarymo vieta laikytina ne tik ta, iš kurios veikė kaltininkas, bet ir ta, kurioje kilo BK 196, 197, 198, 198¹ ir 198² str. nurodyti padariniai. Nustačius, kad kaltininkas veikė būdamas ne Lietuvos teritorijoje (pvz., nustatytas užsienio valstybės subjektui priskirtas IP adresas), bet jo veika buvo nukreipta prieš Lietuvoje veikiančią informacinę sistemą ar Lietuvos fizinio ar juridinio asmens elektroninius duomenis ir ja siekta padaryti žalos arba žala padaryta Lietuvoje esančiam fiziniam ar juridiniam asmeniui, laikoma, kad tokia nusikalstama veika (jos dalis) padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje. Šia taisykle vadovaujamosi ir nustatant su sukčiavimu elektroninėje erdvėje susijusių nusikalstamų veikų padarymo vietą. Jei kaltininkas svetimą turtą apgaule įgijo padarydamas neteisėtą poveikį Lietuvos teritorijoje esančioms informacinėms sistemoms ir jų duomenims ar neteisėtai, pažeisdamas informacinės sistemos apsaugos duomenis, t. y. save identifikuodamas kaip teisėtą duomenų naudotoją, prisijungė prie informacinės sistemos, nepriklausomai nuo to, kur BK 182 str. numatyta nusikalstama veika buvo baigta, laikoma, kad ji buvo padaryta Lietuvos valstybės teritorijoje“.¹¹⁵ Remiantis šiomis Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijomis nusikalstamos veikos elektroninėje erdvėje turėtų būti tiriamos ir kvalifikuojamos kitaip, nei pateiktoje situacijoje. Tačiau šiuo atveju pasirenkamas

¹¹⁴ 2022 m. gegužės 19 d. Lietuvos banko teisės ir licencijavimo departamento direktoriaus sprendimas Nr. 429-185, Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., https://www.lb.lt/lt/frd/view_dispute?id=6093

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos prokuratūros 2021 m. veiklos ataskaita, Žiūrėta 2023 m. vasario 28 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2022/03/2021-m.-ataskaita-2022-03-01-nr.-17.9.-222803.21.pdf>

paprastesnis variantas, nepradėti ikiteisminio tyrimo remiantis jurisdikcijos principais, nors pagal Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijas tyrimai turėtų būti vykdomi ir veika kvalifikuojama kaip sukčiavimas.

Taigi, nors šių dienų technologijos turi didžiules galimybes, tačiau Lietuvoje panašių nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje tyrimai nėra pakankami. Tiek įstatymų bazė, tiek tokių veikų tyrimai, tiek bankų taisyklės sudaro visas sąlygas internetiniams sukčiams vykdyti nusikalstamas veikas elektorinėje erdvėje. Šiuo metu nepakankamai išgryninta policijos padalinių ir prokurorų nusikaltimų tyrimų elektroninėje erdvėje specializacija. Esamos specializacijos tvarkos ir susiformavusi praktika neužtikrina, kad nusikaltimai elektroninėje erdvėje, kurie turi būti tiriami specializuotose padaliniuose, būtų nukreipti tirti tik specializuotiems pareigūnams ir jiems vadovautų tik specializuoti prokurorai.¹¹⁶

3.5 Naujausios kriminalistikos technologijos Lietuvoje, jų panaudojimo perspektyvos

2021 m. pabaigoje Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre baigtas įgyvendinti nacionalinės Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programos projektas LT/2019/VSF/6.1.1.11 „Kriminalistinių tyrimų įrangos įsigijimas elektroninių nusikaltimų ir atakų prieš informacines sistemas tyrimams atlikti, II etapas“. Projekto tikslas – stiprinti Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro specialistų gebėjimus atlikti tyrimus atskleidžiant tarpvalstybinius, sunkius ir organizuotus nusikaltimus ir atakas prieš informacines sistemas. Įgyvendinus projektą, kurio vertė 67999,49 Eur, buvo įsigyta šiuolaikinė informacinių technologijų tyrimams atlikti skirta laboratorinė įranga, specializuota techninė įranga portatyvinių įrenginių elektromagnetiniam spinduliavimui blokuoti ir kompiuterinė įranga mokymo klasei. Mokymo klasėje rengiami apskričių vyriausiųjų policijos komisariatų informacinių technologijų tyrimo specialistų mokymai. Įsigyta kompiuterinė įranga leidžia plačiau naudoti vaizdines priemones ir greičiau ir kokybiškiau mokyti būsimus informacinių technologijų tyrimo specialistus. Pradėjus naudoti šiuolaikinę techninę ir programinę įrangą, sparčiau atliekami informacinių technologijų tyrimai. Šiuo metu Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro informacinių technologijų tyrimo specialistai gali atlikti sudėtingiausius tyrimus atskleidžiant įvairias nusikalstamas veikas elektroninėje erdvėje.¹¹⁷

Remiantis Lietuvos kriminalinės policijos biuro ataskaita per 2021 m. ataskaitinį laikotarpį buvo panaudota 2382,0 tūkst. Eur. aprūpinti pareigūnus ginkluote ir specialiosiomis priemonėmis (įranga), informacinių technologijų ir ryšių bei transporto priemonėmis pagal nustatytus

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2020-07-16 valstybinio audito ataskaita Nr. VAE-7, žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23926>

¹¹⁷ Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras aprūpintas šiuolaikine informacinių technologijų tyrimo įranga, žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvos-policijos-kriminalistiniu-tyrimu-centras-aprupintas-siuolaikine-informaciniu-technologiju-tyrimo-iranga>

standartus, iš jų, 46,2 tūkst. Eur – per ataskaitinį laikotarpį panaudotų lėšų, skirtų aprūpinti pareigūnus tarnybine uniforma.¹¹⁸ Policijos įstaigų materialinės techninės bazės plėtrai ir modernizavimui buvo skirta 2629,6 tūkst. Eur. Įgyvendinant Norvegijos finansinio mechanizmo programos projektą Nr. LT06-4-VRM-TF-001 „Tarpžinybinio bendradarbiavimo stiprinimas ir nusikaltimų tyrimo kokybės gerinimas Lietuvos policijoje“¹¹⁹ inicijuotas pirkimas ir 2021 m. birželio mėn. buvo įsigyta duomenų saugykla elektroniniams įrodymams saugoti. Panaudota projekto lėšų suma – 61563,59 Eur.

Augant DNR tyrimų poreikiui, laboratorijos susiduria su didėjančiu darbo krūviu. Siekdamas sumažinti laboratorijos procesų išlaidas ir padidinti efektyvumą, produktyvumą bei kokybę, kriminalistikos laboratorijos optimizuoja savo procesus, pasitelkdamas naujausias technologijas. Lietuvoje galima įsigyti pasaulinėje rinkoje lyderiaujančios kompanijos QIAGEN, produkcijos. Visi QIAGEN produktai yra sertifikuoti pagal ENFSI rekomendacijas.¹¹⁹

Kalbant apie kriminalistikos ateities perspektyvas paminėtinas LTEC kartu su 23 partneriais iš 15 šalių (Šveicarijos, Čekijos, Austrijos, Prancūzijos, Vokietijos, Graikijos, Italijos, Rumunijos, Jungtinės Karalystės, Kipro, Kroatijos, Nyderlandų, Izraelio, Airijos) vykdomas Horizon 2020 mokslinių tyrimų ir inovacijos programos rėmuose Europos Komisijos finansuojamas projektas “Real time network, text and speaker analytics for combating organized crime (ROXANNE)“.¹²⁰ ROXANNE (realaus laiko tinklo, teksto ir garsiakalbių analizė kovai su organizuotu nusikalstamumu) yra ES finansuojamas bendradarbiavimo mokslinių tyrimų ir inovacijų projektas, kuriuo siekiama demaskuoti nusikalstamus tinklus ir jų narius, taip pat atskleisti tikrąją nusikaltėlių tapatybę, derinant kalbėjimo/kalbos technologijų ir vizualinės analizės galimybes su tinklo analize. ROXANNE bendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis, pramonininkais ir tyrėjais, kad sukurtų naujas priemones, skirtas pagreitinti tyrimo procesus ir pagerinti teisėsaugos institucijų darbą. Galutinis produktas bus pažangi techninė platforma, kurioje naudojami nauji įrankiai, skirti atskleisti ir sekti organizuotus nusikalstamus tinklus.¹²¹

LTEC dalyvavo projekte „SHUTTLE“ Šis projektas buvo finansuojamas Europos Komisijos „Horizontas 2020“, kurio tikslas – sukurti priemonių rinkinį, kuris palengvintų nusikalstamumo metu surinktų mikro pėdsakų analizę. LTEC dalyvaudamas „SHUTTLE“ projekte sukūrė pėdsakų analizės įrenginio prototipą, kuris gali tirti mikro pėdsakus, rastus

¹¹⁸ Lietuvos kriminalinės policijos biuro 2021-ųjų metų veiklos ataskaita, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://lkpb.policija.lrv.lt/uploads/lkpb.policija/documents/files/LKPB%202021%20met%C5%B3%20veiklos%20ataskaita.pdf>

¹¹⁹ Kriminalistiniai tyrimai, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://www.laborama.lt/lt/kriminalistiniai-tyrimai/>

¹²⁰ Tarptautinis Europos Sąjungos dalinai finansuojamas projektas ROXANNE, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/projektai/tarptautinis-europos-sajungos-dalinai-finansuojamas-projektas-roxanne>

¹²¹ ROXANNE, žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.roxanne-euproject.org/>

nusikaltimo vietoje. Asmeniškai lankantis LTEC šis įrenginys buvo pristatytas gyvai. Šis įrenginys gali nuskaityti įvairių audinių, įvairių paviršių, dulkių ir panašių pėdsakų mikrodaleles. Šis įrenginys kol kas yra bandymų stadijoje, tačiau jo pateikiami mikro dalelių rezultatai duoda patikimus rezultatus, taip pat galima paminėti, kad tai yra vienas iš trijų tokių įrenginių visame pasaulyje.

LTEC šiuo metu naudoja pažangų dokumentų tyrimų vaizdo spektro komparatorių VSC8000 (15 pav.). Šis prietaisas sujungia sudėtingą skaitmeninio vaizdo gavimo ir kelių bangų ilgio apšvietimo technologiją su aiškia ir efektyvia programinės įrangos sąsaja, kad pateiktų išsamų visų abejotinių dokumentų patikrinimo sprendimą. Pažangiausi tyrimo metodai, įskaitant daugiaspektrinį vaizdą (nuo UV per matomą iki IR); 3D topografinis vaizdas; hiperspektrinis vaizdas; ir viso spektro spalvų analizė; Visi gali būti naudojami abejotinių dokumentų autentiškumui patvirtinti, klastojimo įrodymams nustatyti ir klastotėms bei sukčiavimui nustatyti.¹²²

15 pav. Dokumentų tyrimų vaizdo spektro komparatorius VSC8000

LTEC naudojami Keesing saugiųjų dokumentų duomenų baze, skirta kaupti duomenis apie technologinius reikalavimus keliamus asmens tapatybės, kelionės dokumentams daugiau nei iš 200 pasaulio šalių. Vizito metu LTEC pristatė šiuo metu pasaulinėje rinkoje esantį naujausią rentgeno spindulių fluorescencinį mikrospektrometrą, gebantį ištirti medžiagų ir gaminių elementinę sudėtį. Aprodė atnaujintą alkoholinių skysčių, psichotropinių, narkotinių bei dopingo

¹²² VSC® 8000/HS, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://fosterfreeman.com/vsc8000-hs/>

medžiagų laboratoriją bei 3D modeliavimo ir vizualizacijos techninės ir programinės įrangos panaudojimą įvykio vietose.

Kaip vieną iš naujausių technologijų, kurią galima naudoti ir kriminalistikoje galima paminėti žemės zondavimo technologijas, tokias kaip nuotolinis stebėjimas ir atvaizdavimas iš oro. Šių technologijų pagalba randamos nepažymėtos masinės kapavietės. Pasinaudojus šia technologija buvo rasta masinė žydų kapavietė Lietuvoje.¹²³ Šį tyrimą Lietuvoje atliko Yahad - In Unum, prancūzų organizacija, įkurta siekiant rasti masines žydų aukų kapavietes nacių mobiliųjų žudymo padalinių, ypač Einsatzgruppen¹²⁴, vietoms Ukrainoje, Baltarusijoje, Rusijoje, Lenkijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Rumunijoje ir Moldovoje. Ją 2004 m. Paryžiuje įkūrė Prancūzijos Romos katalikų ir žydų bendruomenių lyderiai. Organizacija vykdo Rusijos karo nusikaltimų tyrimo projektą, kuriuo siekiama surinkti ir dokumentuoti Rusijos Federacijos nusikaltimus prieš civilius Ukrainos gyventojus. Organizacijos tikslas – pateikti įrodymus Tarptautiniam baudžiamajam teismui, taip pat pirmaujančių Europos šalių, kurios jau pradėjo savo tyrimus, prokuratūroms. Tyrimo tikslas – patraukti Rusiją atsakomybėn už jos nusikaltimus.

Nuo 2021 m. Lietuva dalyvauja projekte „Skaitmeninės kriminalistikos įrodymų analizė naudojant pažangias sistemas ir praktiką (DigForASP)“. Projektą įgyvendina Kauno technologijos universitetas. Projektas finansuojamas COST (angl. European Cooperation in Science and Technology) yra ilgiausiai gyvuojanti tarpvyriausybiniu bendradarbiavimu mokslo ir technologijų srityje grįsta Europos šalių iniciatyva, kuria nuo 1971 m. skatinami tyrėjų tinklai. COST dalyvauja 42 valstybės. COST tikslas – remti Europos valstybių tyrėjų bendradarbiavimą visose mokslinių tyrimų srityse, kuriant tarptautinius bendradarbiavimo tinklus – COST veiklas.¹²⁵

Programos uždavinys – sukurti tinklą, skirtą dirbtinio intelekto ir automatizuoto samprotavimo taikymo galimybėms skaitmeninės teismo ekspertizės srityje. Konkrečiai, iššūkis yra spręsti įrodymų analizės fazę, kai iš įvairių elektroninių prietaisų surinkti įrodymai apie galimus nusikaltimus ir nusikaltimų vykdytojus (naudojant specializuotą programinę įrangą ir pagal specialius reglamentus) turi būti panaudoti siekiant atkurti galimus įvykius, įvykių sekas ir su nusikaltimu susijusius scenarijus. Įrodymų analizės rezultatai pateikiami teisėsaugai, tyrėjams, prokurorams, advokatams ir teisėjams: todėl labai svarbu, kad taikomi metodai garantuotų patikimumą ir patikrinamumą, o jų rezultatus būtų galima paaiškinti žmonėms.¹²⁶ Kaip jau buvo

¹²³ Naujos technologijos padeda tyrėjams rasti paslėptus Holokausto aukų kapus: viena atskleista ir Lietuvoje, žiūrėta 2023 m. vasario 23 d., <https://www.alfa.lt/verslas/technologijos/naujos-technologijos-padedat-tyrejams-rasti-pasleptus-holokausto-auku-kapus-viena-atskleista-ir-lietuvoje/250439/>

¹²⁴ operatyvinės grupės – SS sukarinti būriai, suburti tam tikroms užduotims, įskaitant išžudymą. Antrojo pasaulinio karo metu žudė žydus, bet taip pat čigonus, Lenkijos šviesuolius, Sovietų sąjungos komunistus ir kitus. Tai pirmi nacių daliniai, kryptingai vykdę žydų išžudymą.

¹²⁵ COST, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://www.lmt.lt/lt/mokslo-finansavimas/tarptautinio-bendradarbiavimo-programos/cost/397>

¹²⁶ Evidence Analysis via Intelligent Systems and Practices, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://digforasp.uca.es/>

minėta anksčiau darbe, dirbtinis intelektas galėtų būti viena iš strateginių kriminalistikos plėtros kryptų ne tik pasaulyje bet ir Lietuvoje.

2013 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-440 patvirtinti Habitoskopinių duomenų registro nuostatai. Habitoskopinių duomenų registras (HDR) – tai bendra sistema asmens atpažinimo žymių duomenims kaupti ir juos teikti įstaigoms, atliekančioms ikiteisminį tyrimą, prokuratūrai, teismams, kitoms įgaliotoms valstybės institucijoms. HDR kaupiamos asmenų atpažinimo žymės padeda greičiau nustatyti asmenų, neteisėtai kertančių valstybės sieną, tapatybę, surasti ieškomus asmenis Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse, nustatyti rastų lavonų tapatybę, efektyviau atlikti nusikalstamų veikų tyrimą, užtikrinti nusikalstamumo prevenciją, viešąją tvarką ir visuomenės saugumą. Skelbiant tarptautinę asmens paiešką ar asmeniui pritaikius atsargų ar konkretų patikrinimą, asmens atpažinimo žymės yra teikiamos į antros kartos Šengeno informacinę sistemą (SISII).¹²⁷ Šios sistemos veikimo principas yra toks, kad vienos šalies į SIS įvestas perspėjimas tampa prieinamas realiuoju laiku visose kitose SIS naudojančiose šalyse, kad kompetentingos institucijos visoje ES galėtų rasti reikiamą informaciją.

Technškai SIS susideda iš šių komponentų:

- centrinė sistema;
- nacionalinės SIS sistemos visose SIS naudojančiose šalyse;
- tinklas tarp sistemų.

Kiekviena SIS naudojanti šalis yra atsakinga už savo nacionalinės sistemos ir struktūrų sukūrimą, veikimą ir priežiūrą. Europos Komisija yra atsakinga už bendrą priežiūrą, sistemos vertinimą ir įgyvendinimo bei deleguotųjų aktų, susijusių su SIS veikimu, priėmimą. ES didelio masto IT sistemų agentūra (eu-LISA) yra atsakinga už centrinės sistemos ir tinklo operacijų valdymą.

2023 m. planuojama paleisit naujos kartos SIS II sistemą, kurioje bus dalijamasi naujomis perspėjimų kategorijomis ir daugiau duomenų, užtikrinant, kad SIS naudojančių šalių valdžios institucijos gautų išsamesnę ir patikimesnę informaciją.

SIS bus šių tipų biometriniai duomenys, skirti patvirtinti ir patikrinti sistemoje registruotų žmonių tapatybę: fotografijos; delno atspaudai; pirštų atspaudai; pirštų žymės; delno žymės; DNR įrašai (tik dėl dingusių asmenų).

Pirštų atspaudai, delno atspaudai, pirštų žymės ir delno žymės bus naudojamos biometrinėms paieškoms per automatinę pirštų atspaudų identifikavimo sistemą SIS.

¹²⁷ Sukurtas habitoskopinių duomenų registras efektyviam nusikalstamų veikų tyrimui ir prevencijai, žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://www.ird.lt/lt/naujienos/2013-05-23-sukurtas-habitoskopiniu-duomenu-registras-efektyviam-nusikalstamu-veiku-tyrimui-ir-prevencijai>

SIS kol kas nenaudoja nuotraukų ir veido vaizdo atpažinimo technologijos. Prieš įdiegdama tokią technologiją, Europos Komisija turi pateikti ataskaitą apie tokios technologijos prieinamumą, pasirengimą ir patikimumą. Dėl ataskaitos bus konsultuojamasi su Europos Parlamentu. Kai ši technologija bus įdiegta SIS, šalys galės naudotis šiomis priemonėmis įprastuose sienos kirtimo punktuose. Po to Komisija gali priimti deleguotuosius aktus, kuriais nustatomos kitos aplinkybės, kuriomis nuotraukos ir veido atvaizdai gali būti naudojami asmenų tapatybei nustatyti.

Įdiegus naujos kartos SIS nacionalinės tarnybos, atsakingos už laivų, orlaivių ir šaunamųjų ginklų registravimą, konsultuos SIS, kad patikrintų joms registruoti pateiktų objektų teisinį statusą. Laivų registracijos tarnybos turės prieigą tik prie SIS įspėjimų apie laivus ir valčių variklius. Orlaivių registracijos tarnybos turės prieigą tik prie įspėjimų apie orlaivius ir orlaivių variklius. Šaunamųjų ginklų registravimo tarnybos turės prieigą tik prie perspėjimų dėl suėmimo dėl perdavimo ar ekstradicijos, įspėjimų dėl diskretiškumo, tyrimo ir specialių patikrinimų bei įspėjimų apie šaunamuosius ginklus, skirtus konfiskuoti arba naudoti kaip įrodymus.

Deramasi dėl naujo reglamento, leidžiančio Europolui siūlyti, kad SIS naudojančios šalys į SIS įvestų perspėjimus apie įtariamus teroristus ir nusikaltėlius, remiantis informacija iš ne ES šalių. Šios naujos funkcijos diegimas bus pradėtas priėmus paleidus naujos kartos SIS.¹²⁸

Siekiant detaliau iširti ar Lietuvos ekspertinių įstaigų lygis atitinka šiuolaikinį Europos lygį buvo užduoti klausimai ekspertinių įstaigų atstovams. LTEC direktoriaus Giedriaus Mozūraičio teigimu „*Be abejonės atitinka, nes LTEC yra akredituotas pagal ISO17025 kokybės vadybos standartą, tai reiškia, kad tiek europiniu lygiu tiek pasauliniu lygiu pripažįstama, kad LTEC visi procesai yra sureglamentuoti pagal kokybės vadybos taisykles, metodai yra akredituoti, patikimi, ir garantuojantys, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai. Tam naudojami pakankami instrumentai ir naujos technologijos ir tais rezultatais gali pasitikėti ne tik Lietuvos teisėsaugos institucijos bet ir užsienio šalių partneriai.*“ LPKTC metodininko Genriko Nedveckio teigimu „*Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre (toliau – LP KTC) atliekami ekspertiniai tyrimai atitinka šiuolaikinį Europos lygį, nes LPKTC nuolat yra atnaujinama įrangą bei nuolat investuojama į specialistų žinias, dalyvaujant įvairiuose mokymuose. Nuo 2007 m. LPKTC yra akredituotas pagal tarptautinį standartą ISO/IEC 17025 „Tyrimų, bandymų ir kalibravimo laboratorijų kompetencijai keliama reikalavimai“ ir tai rodo nešališką trečiųjų šalių patvirtinimą, kad LPKTC laboratorijose atliekami tyrimai atitinka tarptautinę praktiką (ne tik Europos, bet ir pasaulio) ir standartą. LPKTC yra ENFSI narys ir laikosi ENFSI rekomendacijų, dalyvauja*

¹²⁸ What is SIS and how does it work?, žiūrėta 2023 m. vasario 23 d., https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-information-system/what-sis-and-how-does-it-work_en

ekspertų darbo grupėse, kompetencijos tikrinimo testuose. Lietuvos Respublikos nacionalinis akreditacijos biuras pratęsė akreditaciją pagal standartą LST EN ISO/IEC 17025:2018 iki 2026 metų. Šiuo metu LPKTC yra 43 akredituoti metodai ir atliekamos 29 kriminalistinių tyrimų rūšys. “ VTMT direktoriaus Romo Raudžio nuomone „<...> Jeigu mes lygintume Lietuvos teismo mediciną su Pabaltijo šalimis, tai pagal aprūpinimą technologijomis, gal šiek tiek nusileidžiame estams, tačiau esame stipresni už Latvijos teismo mediciną, kuri pastaraisiais metais susiduria su tam tikrais finansiniais iššūkiais. Tačiau jeigu lygintume Lietuvą su Vokietijos, Danijos teismo medicinos institutais, tai ko gero tas lygmuo ne tiek ypatingai žemesnis kiek ten žymiai dažniau ir greičiau atnaujinamos technologijos laboratorinei įrangai, įvairios technologijos. Ir jeigu lyginsime save su Vakarų Europos valstybėmis, mes atliekame gerokai daugiau mirusiųjų tyrimų ir atliekame didžiulius tyrimų kiekius tirdami gyvus nukentėjusius, sužalotus asmenis. Vakarų Europoje šių tyrimų skaičiai yra gerokai mažesni. Kadangi darome daugiau tyrimų nei vakariečiai, ekspertų šiuo metu nėra pakankamai. <...>“

Tiriant naujausias kriminalistikos technologijas Lietuvoje ir jų panaudojimo perspektyvas interviu metu LTEC direktorius Giedrius Mozūraitis nurodė „Skirtingose teismo ekspertizių rūšyse taikome nemažą kiekį naujų technologinių sprendimų pradėdant nuo tokių techninių sprendimų kaip elektroninių mikroskopų, įvairių chromatografų (tiek dujinių tiek skystinių), kurie geba atlikti tikslesnius matavimus nustatant bet kurio cheminio elemento grynąją medžiagą arba jų kiekį, taip pat naudojame ir naujausią programinę įrangą, kuri be galo pasitarnauja mūsų informacinių technologijų ir mobiliųjų įrenginių tyrimuose, kuri geba atrakinti tiek ir nuskaityti informaciją iš mūsų pateiktų objektų. Šiuo metu turime sukūrę pažangos priemonę, kuri yra jau patvirtinta teisės aktų nustatyta tvarka. Pagal ją planuojame stiprinti mūsų informacinių technologijų teismo ekspertizių atlikimą pasitelkiant naujausius programinius sprendinius, kurie leis plačiau taikyti slaptžodžių parinkimo ir nuskaitymo technologijas įrenginiuose. LPKTC metodininkas Genrikas Nedveckis nurodė, kad „Ekspertiniams tyrimams atlikti LPKTC naudoja šiuolaikinę laboratorinę įrangą, kuri užtikrina efektyvias ir greičiausias įkalčių tyrimo galimybes. Tai leido gerokai sutrumpinti objektų tyrimo terminus, kas ypač svarbu nusikaltimų atskleidime. Naujausios technologijos, kurių diegimą policijos veikloje vykdo ir koordinuoja LPKTC yra 3D skeneriai ir dronai (bepiločiai orlaiviai). Šios technologijos yra naudojamos įvykių vietų fiksavimui. Išskirtinių sunkumų nėra. Taip pat yra planuojama pakeisti veikiančią nuo 2009 metų Automatizuotą daktiloskopinės identifikacijos sistemą: lėšos tam yra numatytos viename iš ES projektų.“ VTMT direktorius Romas Raudys interviu metu nurodė, kad „<...> Mūsų DNR ir toksikologiniai tyrimai yra akredituoti pagal tarptautinį standartą. Kas metus arba pusantrų esame tikrinami Nacionalinio akreditacijos biuro ekspertų. Šiai dienai turime 26 akredituotus tyrimų metodus. DNR tyrimuose niekuo neatsilikame nuo kitų šalių tyrimų. Toksikologijos laboratorijoje iš naujų

technologijų naudojame skystinės chromatografijos metodu, nustatant alkoholio kiekį biologinėse terpėse naudojame dujinės chromatografijos metodu. Didžiausia problema yra į Lietuvą atvykstančių naujų psichotropinių medžiagų tyrimas, čia jaučiamas šioks toks mūsų atsilikimas. Šiais metais medicinos kriminalistikos laboratorijoje planuojame įsigyti įrangą, kuri leis nustatyti metalus biologiniuose objektuose. Tokia įranga bus panaudota šautinių, durtinių įvykių atvejais, mirusio žmogaus odos pažeidimo zonoje bus galima nustatyti metalų pėdsakus ir tai padėtų 100 % identifikuoti nusikaltimo įrankį, pavyzdžiui peilį. Taip pat planuojame įsigyti technologiją, kuri leistų iš žmogaus akies stiklakūnio skysčio nustatyti natrio ir kalio jonų koncentraciją, jų santykį kas padėtų nustatyti tikslų mirties laiką. <...>“

Kalbant apie atliekamus mokslinius tyrimus LTEC direktorius Giedrius Mozūraitis nurodo, kad „Šiuo metu LTEC moksliniai tyrimai atliekami informacinių technologijų, fonoskopijos ir dokumentų tyrimų srityse. Tyrimai šiose srityse atliekami, tam kad būtų išsiaiškintos ir apibrėžtos galimybės dėl dirbtinio intelekto panaudojimo šiose srityse, tiek ir parenkant slaptažodžius, tiek automatinio būdu segmentuojant garso įrašus, tiek ir nustatant dokumento amžių, tikrąjį dokumentą.“ LPKTC motodininkas Genrikas Nedveckis interviu metu atsakė, kad „LPKTC pagal savo funkcijas nevykdo mokslinių tyrimų, bet kaip partneris yra dalyvavęs keliuose ES projektuose, kurių tikslas buvo atitinkami moksliniai tyrimai (pavyzdžiui, prietaiso, galinčio pagal oro mėginius diagnozuoti narkotinių medžiagų buvimą patalpoje, kūrime). Ateityje, jei būtų kvietimai prisijungti prie panašių projektinių mokslinių tyrimų LPKTC yra pajėgus pagal savo techninį ir personalo lygį dalyvauti.“ VTMT direktorius Romas Raudys atsakė, kad „Šiai dienai mokslinė veikla apsiriboja tuo, kad dalis ekspertų kartu dirba ir Vilniaus universitete, jie moko medicinos studentus teismo medicinos, taip pat moko gydytojus rezidentus, rašo mokslinius straipsnius, publikacijas taip pat yra darbuotojų, kurie dar neįgiję daktaro laipsnio rašo daktaro disertacijas, tokiu būdu šiek tiek yra atliekama šiokia tokia mokslinė veikla.“

Kalbant apie vaikų ir jaunimo švietimą paminėtina STEAM veikla. „STEAM ugdymas – integralus, į kompleksišką tikrovės reiškinių pažinimą, pritaikymą ir problemų sprendimą kreipiantis mokinių gebėjimų ugdymas gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, menų ir matematikos (STEAM, angl. science, technology, engineering, arts, maths) kontekste.“¹²⁹ Šiuo metu Lietuvoje plačiai vykdomas STEAM mokymas. Įvairūs jaunimo užimtumo centrai, mokyklos, organizacijos vykdo STEAM veiklas, kurių metu dalyviai supažindinami su kriminalistika, jos pagrindiniais dėsniais. Imitacinėse laboratorijose nuimami pirštų antspaudai nuo įvairių paviršių ir sulyginami su pavyzdžiais, mokoma kokie būna pirštų atspaudų tipai. Laboratorijose tiriami įvairūs rašytiniai įkalčiai, aiškinamasi ar dokumentai, parašai nėra

¹²⁹ Kas yra STEAM?, žiūrėta 2023 m. vasario 23 d., <https://licejus.lt/index.php?page=kas-yra-steam>

nesuklastoti, per mikroskopus stebimos kraujo, kaulo, širdies raumens, odos ląstelės ir kiti objektai. Būtent toks kriminalistikos mokymas STEAM kontekste yra puikus būdas supažindinti vaikus ir jaunimą su kriminalisto profesija, paskatinti domėtis kriminalistika ir gal būt net pasirinkti kriminalistiką kaip ateities profesiją.

Visuomenės švietimas kriminalistikos srityje galėtų būti puiki ateities perspektyva, supažindinat ją su pagrindiniais kriminalistikos dėsniais, principais, naudojama technika ir technologija. Bendravimas ir bendradarbiavimas gali tik išplėsti kriminalistikos mokslą ir pritaikymą įvairiose gyvenimo srityse.

Policijos tyrėjų apklausos rezultatai parodo, kad didelė dalis policijos pareigūnų sutinka, kad pažangių kriminalistikos technologijų naudojimas daro didelę įtaką nusikalstamų veikų tyrimui (**6 grafikas**).

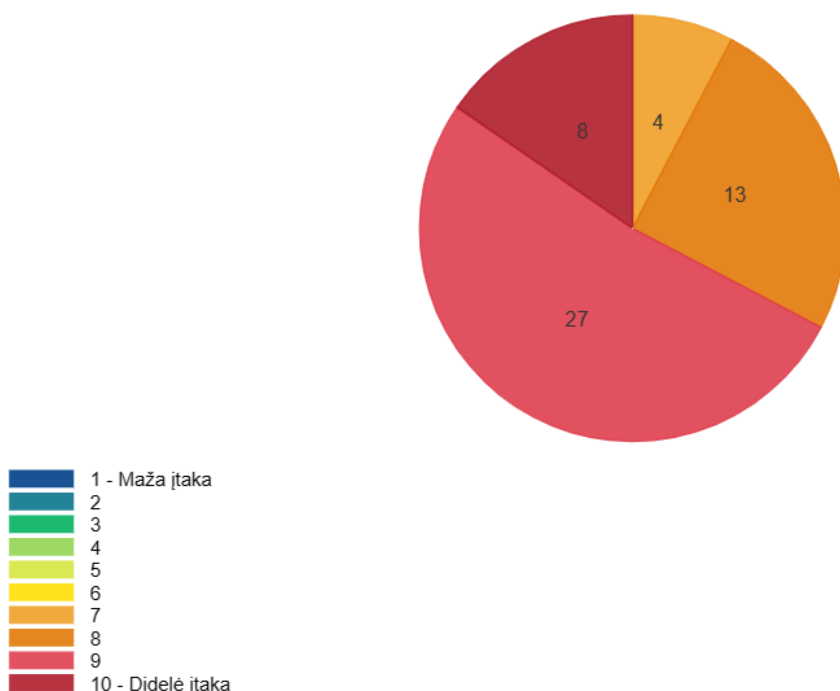
Iš policijos tyrėjų apklausos rezultatų galima spręsti, kad dažniausiai pareigūnai darbe naudoja vaizdo fiksavimo priemones ir įvykio vietos apžiūros rinkinius (**7 grafikas**). Remiantis pareigūnų apklausa 65 % respondentų pateikia atsakymą, kad jiems darbe netrūksta kriminalistikos technologijų (**5 priedas**).

Daugiausia tiriamos nusikalstamos veikos yra vagystės (**8 grafikas**).

Policijos tyrėjų apklausos rezultatai parodo, kad didelė dalis policijos tyrėjų mano, jog Lietuvoje naudojamos naujausios kriminalistikos technologijos. (**9 grafikas**)

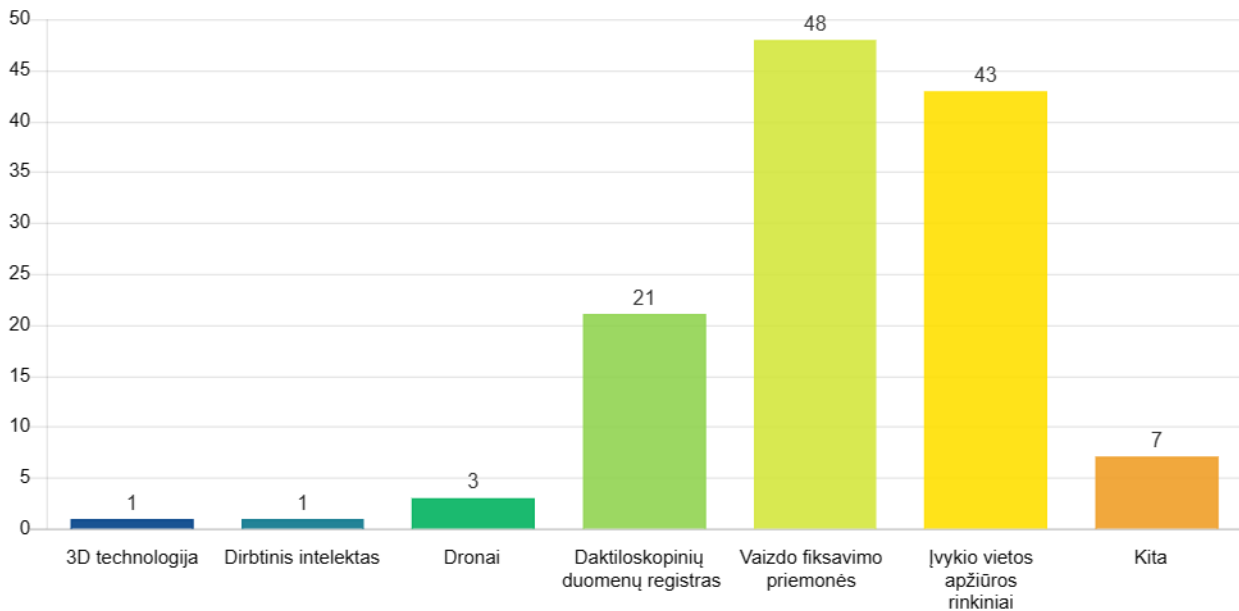
6 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Kokią įtaką, jūsų nuomone, pažangių technologijų panaudojimas daro nusikalstamų veikų tyrimo efektyvumui skalėje nuo 1 iki 10?

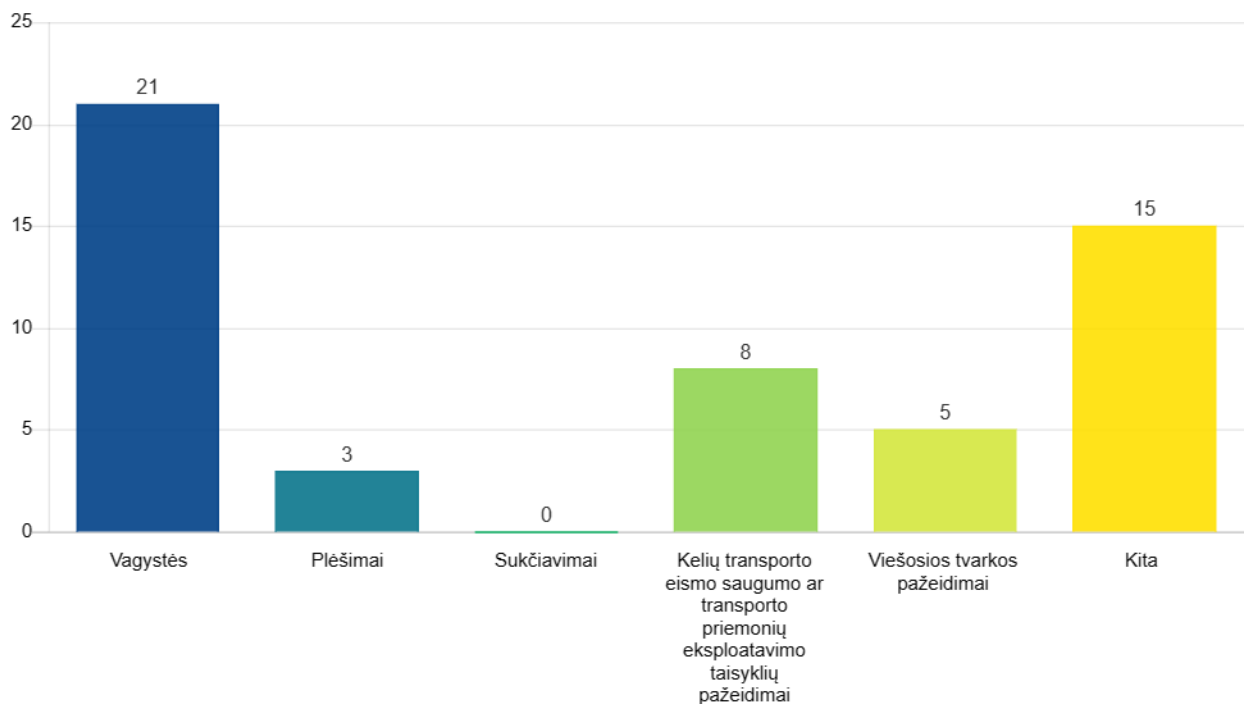
7 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Kurias iš šių kriminalistikos technologijų naudojate savo darbe?

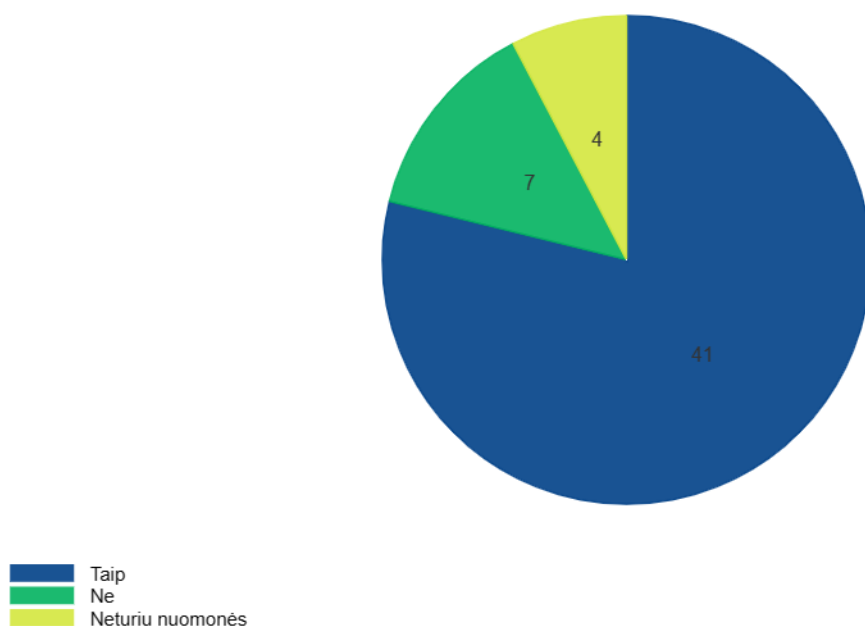
8 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Kokias nusikalstamas veikas tenka tirti dažniausiai?

9 grafikas. Policijos tyrėjų anketinės apklausos rezultatai

Kaip manote, ar šiuo metu Lietuvoje naudojamos naujausios kriminalistikos technologijos?

Analizuojant naujausių kriminalistikos technologijų panaudojimą Lietuvoje darytina išvada, kad šiuo metu Lietuva turi geras galimybes naudoti pačias naujausias kriminalistikos technologijas. Tą interviu metu patvirtina ir ekspertinių įstaigų vadovai, ir anketose nurodo policijos tyrėjai. Vis tik naujausių technologijų panaudojimą stabdo nepakankamas ekspertinių ir policijos įstaigų finansavimas. Verta paminėti LTEC naudojamus elektroninius mikroskopus, dujinius ir skystinius chromatografus, slaptažodžių parinkimo ir nuskaitymo technologijas įvairiuose įrenginiuose. Naujausios technologijos, kurių diegimą policijos veikloje vykdo ir koordinuoja LPKTC yra 3D skeneriai ir dronai (bepiločiai orlaiviai). VTMT Šiai dienai turi 26 akredituotus tyrimų metodus, kurie yra akredituoti pagal tarptautinį standartą.

Kalbant apie atities perspektyvas LPKTC pasinaudojus ES lėšomis planuojama pakeisti veikiančią nuo 2009 metų Automatizuotą daktiloskopinės identifikacijos sistemą. LTEC planuojama stiprinti informacinių technologijų teismo ekspertizių atlikimą pasitelkiant naujausius programinius sprendinius, kurie leistų plačiau taikyti slaptažodžių parinkimo ir nuskaitymo technologijas įrenginiuose. VTMT planuoja įsigyti įrangą, kuri leis nustatyti metalus biologiniuose objektuose. Taip pat planuojama įsigyti technologiją, kuri leistų iš žmogaus akies stiklakūnio skysčio nustatyti natrio ir kalio jonų koncentraciją, jų santykį kas padėtų nustatyti tikslų mirties laiką.

Daugiausiai mokslinių tyrimų iš visų ekspertinių įstaigų šiuo metu atlieka LTEC, norėtusi, kad ir kitos Lietuvos ekspertinės įstaigos labiau įsitrauktų į mokslinę veiklą.

IŠVADOS

1. Išanalizavus kriminalistikos technikos ir technologijų plėtros pasaulines gaires, galima daryti išvadą, kad kriminalistika žengė didžiulį žingsnį nuo susiformavimo XIX a. iki šių dienų, kai jau naudojamos DI, 3D, duomenų perdavimo sistemos, kompiuteriai, dronai, vaizdo ir garso fiksavimo priemonės ir kitos modernios technologijos. Nors DI yra pakankamai nauja technologija, tačiau šiai dienai ji turėtų būti viena iš strateginių kriminalistikos plėtros krypčių. Nusikaltimams vis labiau žengiant į skaitmeninę erdvę kyla poreikis ir kriminalistikos skaitmenizavimui. Todėl daugybę veiksmų, reikalingų kriminalistiniams tyrimams, galima atlikti skaitmeniniu būdu. Taip pat naudojantis moderniomis duomenų bazėmis kriminalistai gali ieškoti ir dalintis informacija su kolegomis visame pasaulyje. Šių dienų įvykių kontekste tarptautinis bendradarbiavimas ir keitimasis informacija tampa ypatingai svarbus ir kriminalistikoje. Vienijantis Europai ir vakarų pasauliui tikėtina, kad ateityje tik labiau stiprės poreikis dalintis naujausia kriminalistine informacija ir mokslo laimėjimais.
2. Šiuo metu Lietuva turi visas galimybes pasinaudoti ES parama kriminalistikos srityje. Pagrindinės kliūtys pasinaudoti ES investicijomis Lietuvoje yra pačios Lietuvos netobulas teisinis ekspertinių įstaigų veiklos reglamentavimas, bei decentralizuotas ES lėšomis finansuojamų projektų valdymas.
3. Šiai dienai kriminalistikos technikos ir technologijų lygis Lietuvoje lyginant jį su Europos lygiu nėra pakankamas. Remiantis 2021 – 2030 m. Teisingumo sistemos plėtros programa darytina išvada, kad Teismo ekspertizės įstaigų techninė įranga neatitinka modernėjančių nusikalstamų veikų technologijų. Tik dalis ekspertinių tyrimų atliekami naudojant akredituotus metodus, taip pat nepakankamas tarplaboratorinių testų skaičius. Ekspertiniam darbui naudojama infrastruktūra neatitinka higienos normų ir kitų ekspertiniam darbui keliamų reikalavimų. Praktiniams mokymams vykdyti LTEC neturi reikiamos infrastruktūros, tam tikslui įrengtų mokymo klasių, bei mokamųjų priemonių eksperimentams bei vizualioms demonstracijoms atlikti. Tokios priemonės yra daugumoje ES šalių teismo ekspertinėse laboratorijose. Taigi išanalizavus Lietuvos ekspertines įstaigas darytina išvada, kad pagrindinės probleminės sritys yra personalo išlaikymas, finansavimas, infrastruktūra, taip pat teisinis reglamentavimas. Tačiau tenka pripažinti, kad kalbant apie atliekamus tyrimus šiuo metu Lietuvos ekspertinės įstaigos nedaug arba praktiškai neatsilieka nuo Europos ekspertinių įstaigų lygio.
4. Pasitvirtino ginamasis teiginys, kad Lietuvoje nėra sukurta kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo politika. Nors ir Lietuvoje skiriamas pakankamas dėmesys policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimui, tačiau trūksta praktinių mokymų. Tą akcentuoja tiek patys pareigūnai, tiek Valstybės kontrolė. Analizuojant Lietuvos ekspertines įstaigas pastebimas

nepakankamas kvalifikuotų teismo ekspertų skaičius jis neproporcingas ekspertinių tyrimų poreikiui, taip pat nepakankamas teismo ekspertizės įstaigų techninis aprūpinimas.

5. Iš dalies pasitvirtino ginamasis teiginys, kad šiuo metu Lietuvoje nėra pilnai išnaudojamos ES investicijos kaip priemonė naujų kriminalistikos technologijų įsigijimui. Nors šiuo metu tiek ekspertinės įstaigos tiek teisėsaugos institucijos intensyviai dalyvauja įvairiuose ES projektuose, vis tik kai kurios sritys negauna pakankamai investicijų. Pagrindines sritys, kurios reikalauja ES investicijų yra infrastruktūros modernizavimas, praktinių mokymų organizavimas bei naujos įrangos įsigijimas.
6. Nagrinėjant nusikaltimus elektroninėje erdvėje darytina išvada, kad elektroninių nusikaltimų prevencija ir tyrimas Lietuvoje – nepakankami. Tą patvirtina ir darbe nagrinėta situacija, bei daugelis panašių atvejų, apie kurios nuolat pranešama žiniasklaidoje. Kad situacija tiriant nusikaltimus elektroninėje erdvėje nėra gera patvirtina ir Valstybės kontrolė. Viena iš problemų tiriant tokius nusikaltimus yra netinkamas procesinių sprendimų priėmimas, kuriais atsisakomi pradėti, pradėjus nutraukiami ar stabdomi ikiteisminiai tyrimai. Taip pat ne visais atvejais yra kreipiamasi į užsienio valstybių atitinkamas institucijas ir įstaigas, siekiant gauti tyrimui svarbios informacijos. Viena iš problemų yra netinkamas veikų kvalifikavimas, dėl kurių nepradedami ikiteisminiai tyrimai. Taip pat ne laiku neatliekami ikiteisminio tyrimo veiksmai, dėl ko nėra apklausiamas įtariamasis, neatliekamos kratos, neištiriama kompiuterinė įranga, neatliekamos apžiūros ir kiti proceso veiksmai. Tokiu atveju nukentėjęs asmuo nesulaukia reikiamos pagalbos ir nėra įgyvendinama BPK paskirtis.

PASIŪLYMAI

1. Kadangi šiuo metu Lietuvoje nėra vieningos strategijos, kaip turėtų būti vykdomas teismo ekspertinių įstaigų darbas, manytume, kad tikslinga teismo ekspertinių įstaigų reorganizacija. Tikslinga jas apjungti ir įkurti vieną bendrą įstaigą, pavaldžią LR teisingumo ministerijai. Taip būtų palengvintas valdymas, nes veikla būtų koordinuojama vienos ministerijos. Taip pat būtų išvengiama funkcijų dubliavimo, būtų lengviau planuoti biudžetą ir skirstyti lėšas. Tikslinga į teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos sudėtį įtraukti daugiau akademinį mokslo institucijų atstovų, privačių teismo ekspertų atstovus, kurie atstovautų jų interesams. Reikalinga sukurti ENFSI Europos teismo ekspertizės erdvės vizijos 2030 m. įgyvendinimo strategiją.
2. Siekiant pagerinti ES investicijų įsisavinimą tikslinga apjungti ekspertinių įstaigų projektų valdymą. Tokiu būdu būtų pasiekiamas didesnis, projektų rengimo, administravimo, viešųjų pirkimų efektyvumas. Reikėtų kelti už ES investicijų įsisavinimą atsakingų specialistų kompetenciją, suteikti atitinkamus mokymus ir projektų administravimo žinias, tai galėtų padėti sumažinti klaidų ir pažeidimų skaičių. Viešųjų pirkimų efektyvumą galėtų pagerinti konsoliduoti pirkimai. Konsoliduoto pirkimo esmė – kelių perkančiųjų organizacijų apsijungimas, perkant tas pačias prekes ar paslaugas. Taip pat būtų galima plačiau išnaudoti Lietuvos kriminalistų draugijos rengiamus tarptautinius kongresus. Įvesti rubriką, skirtą inovatyvioms kriminalistikos technologijoms ir jų įsigijimui pasinaudojant ES investicijomis.
3. Reikėtų organizuoti daugiau mokymų policijos pareigūnams, tyrėjams, specialistams, prokurorams. Daugiau orientuotis į praktinius mokymus. Planuojant ir organizuojant kvalifikacijos kėlimą, reikėtų atsižvelgti į pačių pareigūnų, tyrėjų, ekspertų, prokurorų išsakytus mokymosi poreikius, daugiau dėmesio skirti praktinių įgūdžių formavimui, taip pat užtikrinti sąlygas visiems pareigūnams, tyrėjams, ekspertams, prokurorams periodiškai kelti kvalifikaciją. Taip pat siūlytume reguliuoti užduotis. Reikalinga didinti darbo užmokestį, kas suteiktų daugiau motyvacijos darbe, bei didintų socialines garantijas, taip pat sumažintų korupciją, padaugėtų norinčių dirbti teisėsaugos institucijose.
4. Tiriant nusikaltimus elektroninėje erdvėje reikalinga parengti nusikaltimų elektroninėje erdvėje mokymų programą besispecializuojantiems pareigūnams. Tokie mokymai turėtų būti vykdomi periodiškai, atsižvelgiant į naujausius nusikaltimus elektroninėje erdvėje. Taip pat reikalingas nuolatinis dalijimasis informacija, nusikaltimų elektroninėje erdvėje schemomis, naudojamomis technologijomis keistis gera praktika ir patirtimi. Tikslinga LR BK įtvirtinti individualių interesų apsaugos principą, kurį taikant būtų galima nubausti asmenis, užsienyje padariusius nusikalstamą veiką prieš LR piliečius arba nuolat šalyje gyvenančius asmenis be pilietybės.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, Valstybės žinios, 2002-11-22, Nr. 112-4969, LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.193737/asr>
2. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2011-01-18, Nr. I-14. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.391197>
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas“, Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341, LRS. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d.. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>
4. Europos Tarybos pamatinis sprendimas 2009/905/TVR “dėl kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų akreditacijos” 2009 m. lapkričio 30 d. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32009F0905>
5. “Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatai”, Valstybės žinios, 1998-07-15, Nr. 63-1816, LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59797/rPCgMdtTki>
6. “Efektyvaus teismo ekspertizių atlikimo organizavimo veiksmų planas”, Nr. KTP-13. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., http://www.vtmt.lt/media/PDF_bylos/Efektyvaus%20teismo%20ekspertiziu%20atlikimo%20organizavimo%20veiksm%20planas.pdf
7. Tarptautinė konvencija dėl kovos su branduolinio terorizmo veiksmais, Valstybės žinios, 2007-06-16, Nr. 67-2603 Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.299805?jfwid=rivwzvvpvg>
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. spalio 20 d. nutarimas Nr. 861 „Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Teisingumo sistemos plėtros programos patvirtinimo“, TAR, 2021, Nr. 22091. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/64574bb6332211ec99bbc1b08701c7f8?jfwid=tvchbun3o>
9. Teisingumo sistemos plėtros programa. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Administracin%C4%97%20informacija/Pl%C4%97tros%20programos/2021-2030%20metu%20teisingumo%20sistemos%20pletros%20programa.pdf>

10. Teisingumo sistemos plėtros programos pagrindimas. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Administracin%C4%97%20informacija/PI%C4%97tros%20programos/2021-2030%20metu%20teisingumo%20sistemos%20pletros%20programos%20pagrindimas.pdf>
11. “Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos nuostatai”, TAR, 2022-08-04, Nr. 16675. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c716f0b0c50111ea997c9ee767e856b4>
12. Dėl privačių teismo ekspertų ir teismo ekspertizės įstaigose dirbančių teismo ekspertų veiklos sąlygų“, Nr. (2.11-35) 6V-1569, TAR, 2016-07-27, Nr. 21053. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 8 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dfc60cf0543411e688d29c6e5ef0deee>
13. „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas“, Valstybės žinios, 2012-10-20, Nr. 122-6093. Žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.434526?faces-redirect=true>

Teismų praktika:

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-458/2020. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://eteismai.lt/byla/111817953462139/2K-93-458/2020>
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156-511/2019. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://eteismai.lt/byla/265504192232440/2K-156-511/2019>
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-719/2019. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://eteismai.lt/byla/88971490499393/2K-87-719/2019>
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2008. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://eteismai.lt/byla/168837827602433/2K-279/2008>
18. 2019 m. kovo 28 d. *Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga*, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė, AB-50-1.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 7 d. nutartis administracinių nusižengimų byloje Nr. 2AT-39-628/2018. Žiūrėta 2023 m. kovo 22 d., <https://eteismai.lt/byla/219151241349379/2AT-39-628/2018?word=google%20maps>
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198-222/2018. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://eteismai.lt/byla/120752006063932/2K-198-222/2018?word=google%20maps>

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225-303/2019. Žiūrėta 2023 m. vasario 06 d., <https://eteismai.lt/byla/116362122161708/2K-225-303/2019?word=uab%20ekstra%20statyba>
22. Kauno miesto apylinkės teismo 2005 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-921-452/2005

Specialioji literatūra:

23. Averjanova, Tatjana. *"Actual Problems of Criminalistics."* Jurisprudencija : Mokslo darbai 43 (2003): 5-11.
24. Baltrūnienė, Jurgita, "Dirbtinis intelektas ir duomenų apsauga kriminalistikos plėtros kontekste“, iš *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija*, 201-220. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022.
25. Bekėžienė, Rasa, *Administracinė teisė: Teisėsaugos institucijos*, Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija, 2011
26. Belevičius, Linas, „Techninių priemonių naudojimo baudžiamajame procese teoriniai pagrindai ir reglamentavimas“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2005. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d.
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:uvEdEsRspc0J:https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1830246/datastreams/ATTACHMENT_1830252/content&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt.
27. Bilevičiūtė, Eglė, Juodkaitė - Granskienė, Gabrielė, Kurapka, Egidijus, Malevski, Hendryk, Matulienė, Snieguolė, Navickienė, Žaneta, Stankevičiūtė, Sigutė. *Europos Kriminalistikos Bendros Erdvės 2020 Vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija: Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2016
28. Bilevičiūtė, Eglė, Jurka, Raimundas, Juškevičiūtė, Janina, Kurapka, Egidijus, Matulienė, Snieguolė, Novikovienė, Lina, Valūnė, Renata. *Kriminalistika: Teorija ir technika: Vadovėlis*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
29. Bučiūnas, Gediminas. *Naujausių mokslo ir technologijų pasiekimų taikymas tiriant nusikalstamas veikas*. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022. 169-85.
30. Burda, Ryšardas. *"Ekonominių nusikaltimų pėdsakų susidarymo ypatumai."* Jurisprudencija : Mokslo darbai 65 (2005): 93-100.
31. Garmus, Antanas, Cėpla, Antanas, Kurapka, Egidijus. *Teismo medicina: Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos Teisės akademijos leidybos centras, 2000.

32. Goranin, Nikolaj, Mažeika, Dalius. *Nusikaltimai elektroninėje erdvėje ir jų tyrimo metodikos: Mokomoji knyga*. Kaunas: TEV, 2011.
33. Juškevičiūtė, Janina, Kacelavičius, Audrius, Kaikaris, Gintauts, Kairienė, Daiva, Kažemikaitis, Vytautas, Kraujalis, Laimutis, Matulienė, Snieguolė, Mickus, Giedrius, Sinkevičius, Sigitas, Valentij, Aleksandr. *Kriminalistika: metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
34. Jeffreys, Alec J., Neumann, Rita. "Factors influencing recombination frequency and distribution in a human meiotic crossover hotspot." *Human molecular genetics* 14, Nr. 15 (2005): 2277-287.
35. Juškevičiūtė, Janina, "Nematomų kraujo pėdsakų tyrimo galimybės", *Jurisprudencija : Mokslo darbai*, t. 66(58) (2005): 61–69.
36. Juškevičiūtė, Janina, Kukliansky, Shmuel, Kurapka, Vidmantas Egidijus, Malevski, Hendryk, Pošiūnas, A, Žurauskas, Artūras. "Kriminalistikos vystymosi Lietuvoje perspektyvos." *Mokslo darbai* 1 (1993): 65-70.
37. Kuconis, Pranas, Nekrošius, Vytautas. *Teisėsaugos institucijos. 2-asis leidimas. ed.* Vilnius: Justitia, 2001.
38. Kuklianskis, Samuelis, Kurapka, Egidijus, Malevski, Hendryk, Palskys, Eugenijus. *Kriminalistikos technikos pagrindai: Vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas, 1998.
39. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Malevski, Henryk, Matulienė, Snieguolė. "Kriminalistika Lietuvoje 1990-2020: nuo naujų paradigmu paieškos iki realizuotų mokslinių koncepcijų ir ateities išvalgy." *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 24 (2020): 256-91.
40. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Navickienė, Žaneta, Tamelė, Ilona "Pagrindinių kriminalistinės politikos sąvokų klausimu – harmonizavimo vektorius", *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*, XVIII, 13-20, (2022).
41. Латиш Катерина, "Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій", *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*, XVIII, (2022): 31-38.
42. Lee, Henry. *Henry Lee's crime scene handbook*. San Diego (Calif.): Elsevier academic press, 2001.
43. Malevski, Hendryk. *Įvykio vietos apžiūra*. Vilnius: Lietuvos Teisės akademijos leidybos centras, 1999.
44. Palskys, Eugenijus. *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos, (1918-1940): monografinė studija*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995.
45. Sotnikov, K. I., Romanova, O. L., *Criminalistics and criminal politics*. Vestnik of St. Petersburg University of the Ministry of Internal Affairs of Russia. (2021).
46. Shetty, Kumar, Shetty, Pavanchand, H *Digital Forensic science*, Croatia: Intech Open, 2020.

47. Валерій Шепітько, Михайло Шепітько, “Ядерна криміналістика: формування та роль в сучасних умовах”, *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*, XVIII, 20-31, (2022).
48. Thorwald Jurgen. *Kriminalistikos keliai ir klystkeliai*. Vilnius: Mintis, 1981.
49. Tiščenka Valerij, „*Trumpos įžvalgos į technologinius ir euristinius nusikaltimų tyrimo aspektus*“, *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis, Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis*. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022.
50. Vaughnm, Bryant, jr., “Forensic palynology: a new way to catch crooks”, *American Association of Stratigraphic Palynologists Foundation*, Series Number 33, 1998. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d.
https://www.academia.edu/9766365/FORENSIC_PALYNOLOGY_A_NEW_WAY_TO_CATCH_CROOKS
51. Vieira, Nuno, Duarte *Forensic medicine from old problems to new challenges*. Croatia:INTECH d.o.o., 2011.
52. Yardley, Elizabeth, Wilson, David, Reader in criminology, making sense of ‘Facebook murder’? Social networking sites and contemporary homicide, *The Howard Journal*, 54 No 2. May, (2015): 10-134.

Interneto šaltiniai:

53. Lietuvos banko teisės ir licencijavimo departamento direktoriaus 2022 m. gegužės 19 d. sprendimas Nr. 429-185. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.,
https://www.lb.lt/lt/frd/view_dispute?id=6093
54. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012-12-20 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-40-8-17. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/23663>
55. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2021-02-18 valstybinio audito ataskaita Nr. VAE-1. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/23982/policijos-vykdoma-nusikaltimu-prevencija-ir-tyrimas>
56. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2020-07-16 valstybinio audito ataskaita Nr. VAE-7. Žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/23926>
57. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2016-11-17 valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-40-3-23. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/23663>
58. 2021 m. policijos veiklos apžvalga. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d.,
[https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/2021%20policijos%20veikla%20pa%C5%BEyma\(1\).pdf](https://policija.lrv.lt/uploads/policija/documents/files/2021%20policijos%20veikla%20pa%C5%BEyma(1).pdf)

59. Nuclear forensics. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.iaea.org/topics/nuclear-forensics>
60. Developing Regulations and Associated Administrative Measures for Nuclear Security. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/P1762_web.pdf
61. Painting a mug shot with genetics: a spotlight on dna phenotyping. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.forensicscolleges.com/blog/resources/dna-phenotyping>
62. “Tyrimas šokiruoja: sukčių žinučių neatpažįsta kas antras lietuvis”. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/tyrimas-sokiruoja-sukciu-zinuciu-neatpazista-kas-antras-lietuvis>
63. Unmanned aircraft systems (UAS)/drones registered in the United States as of April 2022, by category. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.statista.com/statistics/1221517/uas-drone-registrations-united-states/>
64. “Modernios ir atviros prokuratūros kūrimas Lietuvos Respublikoje”. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://modernprosecution.lt/apie-projekta/>
65. 3D printing and forensic reconstruction put to work in Ohio cold case. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://3dprint.com/158185/3d-printing-facial-reconstruction/>
66. Politika. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/politika/>
67. The concept of of strategy. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.bcg.com/publications/1981/concept-of-strategy>
68. High-level expert group on artificial intelligence. Žiūrėta 2023 m. sausio 4 d., <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/expert-group-ai>
69. Laura Rodrigues, „South Florida Police Bring New Life to Cold Cases With DNA Phenotypin. Žiūrėta 2023 m. vasario 07 d., <https://www.nbcmiami.com/news/local/south-florida-police-bring-new-life-to-cold-cases-with-dna-analysis/47947/>
70. Drug overdose death rates. Žiūrėta 2023 m. vasario 10 d., <https://nida.nih.gov/research-topics/trends-statistics/overdose-death-rates>
71. What is forensic toxicology?. Žiūrėta 2023 m. vasario 10 d. <https://www.azolifesciences.com/article/What-is-Forensic-Toxicology.aspx>
72. Portable Fingerprint Scanners for Law Enforcement: Identity Verification on the Street. Žiūrėta 2023 m. vasario 12 d., <https://www.bayometric.com/portable-fingerprint-scanners-law-enforcement/>
73. Foster Freeman, DCS 5: Fingerprint Imaging Workstation, from Advancing the Science of Fingerprint Detection (UK, 2018), 3. Žiūrėta 2023 m. vasario 14 d., <http://ffsupport.co.uk/Brochures/DCS5.pdf>.
74. (AFIS), Automated Fingerprint Identification System. Žiūrėta 2023 m. vasario 14 d., <https://www.innovatrics.com/glossary/afis-automated-fingerprint-identification-system/>
75. About ENFSI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://enfsi.eu/about-enfsi/>

76. Omics. Žiūrėta 2023 m. vasario 15 d., <https://en.wikipedia.org/wiki/Omics>
77. Lietuvos kriminalinės policijos biuro 2021-ųjų metų veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://lkpb.policija.lrv.lt/uploads/lkpb.policija/documents/files/LKPB%202021%20met%C5%B3%20veiklos%20ataskaita.pdf>
78. Kriminalistiniai tyrimai. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://www.laborama.lt/lt/kriminalistiniai-tyrimai/>
79. ROXANNE. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://www.roxanne-euproject.org/>
80. Naujos technologijos padeda tyrėjams rasti paslėptus Holokausto aukų kapus: viena atskleista ir Lietuvoje. Žiūrėta 2023 m. vasario 23 d., <https://www.alfa.lt/verslas/technologijos/naujos-technologijos-padedta-tyrejams-rasti-pasleptus-holokausto-auku-kapus-viena-atskleista-ir-lietuvoje/250439/>
81. COST. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://www.lmt.lt/lt/mokslo-finansavimas/tarptautinio-bendradarbiavimo-programos/cost/397>
82. Evidence Analysis via Intelligent Systems and Practices. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://digforasp.uca.es/>
83. Sukurtas habitoskopinių duomenų registras efektyviam nusikalstamų veikų tyrimui ir prevencijai, žiūrėta. Žiūrėta 2023 m. vasario 22 d., <https://www.ird.lt/lt/naujienos/2013-05-23-sukurtas-habitoskopiniu-duomenu-registras-efektyviam-nusikalstamu-veiku-tyrimui-ir-prevencijai>
84. What is SIS and how does it work?. Žiūrėta 2023 m. vasario 23 d., https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-information-system/what-sis-and-how-does-it-work_en
85. What is drone forensics?. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.salvationdata.com/knowledge/what-is-drone-forensics/>
86. Kas yra STEAM?. Žiūrėta 2023 m. vasario 23 d., <https://licejus.lt/index.php?page=kas-yra-steam>
87. Europos Komisija „Europos Komisijos Aukšto lygio ekspertų grupės dirbtinio intelekto klausimais sukurtoje DI apibrėžtyje“. Žiūrėta 2023 sausio 4 d., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22ee84bb-fa04-11e8-a96d-01aa75ed71a1.0011.02/DOC_2&format=PDF
88. AI in Forensic Investigation and Crime Detection. Žiūrėta 2023 m. sausio 05 d., <https://www.analyticsinsight.net/ai-in-forensic-investigation-and-crime-detection/>
89. Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras aprūpintas šiuolaikine informacinių technologijų tyrimo įranga. Žiūrėta 2023 m. vasario 27 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvas-policijos-kriminalistiniu-tyrimu-centras-aprupintas-siuolaikine-informaciniu-technologiju-tyrimo-iranga>

90. Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/iicshr-ukraine/index>
91. Karo nusikaltimų Ukrainoje liudytojus raginame kreiptis į Lietuvos teisėsaugą. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/karo-nusikaltimu-ukrainoje-liudytojus-ragine-kreiptis-i-lietuvos-teisesauga>
92. 2014 m. JAD operacija „Archimedes“ (liet. Archimedas). Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://lkpb.policija.lrv.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas/tarptautines-operacijos/2014-m-jad-operacija-archimedes-liet-archimedas>
93. Vidaus reikalų ministerijos atliktas ministerijos statutinių tarnybų darbuotojų pasitenkinimo darbu tyrimas. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Tyrimai/VRM%20statutini%C5%B3%20tarnyb%C5%B3%20darbuotoj%C5%B3%20pasitenkinimo%20darbu%20tyrimas.pdf
94. Lietuvos Respublikos prokuratūros 2021 m. veiklos ataskaita. Žiūrėta 2023 m. vasario 28 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2022/03/2021-m.-ataskaita-2022-03-01-nr.-17.9.-222803.21.pdf>
95. VSC® 8000/HS. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://fosterfreeman.com/vsc8000-hs/>
96. Tarptautinis Europos Sąjungos dalinai finansuojamas projektas LAW-GAME. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/projektai/tarptautinis-europos-sajungos-dalinai-finansuojamas-projektas-law-game>
97. Tarptautinis Europos Sąjungos dalinai finansuojamas projektas ROXANNE. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/projektai/tarptautinis-europos-sajungos-dalinai-finansuojamas-projektas-roxanne>
98. Tarptautinis Europos Sąjungos finansuojamas projektas CERTAIN-FORS. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/projektai/tarptautinis-europos-sajungos-finansuojamas-projektas-certain-fors>
99. 2014–2020 metų Europos kaimynystės priemonės projektas ENI-LLB-2-265 „Naujosios kriminalinės technologijos įvykio vietos tyrimams ir viešajam saugumui užtikrinti“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ktc.policija.lrv.lt/lt/projektai/2014-2020-metu-europos-kaimynystes-priemones-projektas-eni-llb-2-265-naujosios-kriminalistines-technologijos-ivykio-vietos-tyrimams-ir-viesajam-saugumui-uztikrinti>
100. Lietuvos ir Latvijos policijos projektas Nr. LLI-288 „Policijos kinologų pajėgumų stiprinimas siekiant viešojo saugumo didinimo Latvijos ir Lietuvos pasienio teritorijose, Police K9“. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., <https://ktc.policija.lrv.lt/lt/projektai/lietuvos-ir-latvijos->

[policijos-projektas-nr-lli-288-policijos-kinologu-pajegumu-stiprinimas-siekiant-viesojo-saugumo-didinimo-latvijos-ir-lietuvos-pasienio-teritorijose-police-k9-1](#)

101. Finansavimo skyrimo, vertinimo ir įgyvendinimo schemos. Žiūrėta 2023 m. balandžio 11 d., https://2014.esinvesticijos.lt/lt//finansavimas/finansavimo-skyrimo-schema#1_schema
102. International Association for Identification. Žiūrėta 2023 m. balandžio 20 d., https://www.theiai.org/forensic_disciplines.php
103. About IAFS. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://iafs2023.com.au/aboutiafs-2/>

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Švelnys, E. Kriminalistikos technika ir technologijos: naujos tendencijos/ Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla, 2023. – 122.

Išanalizavus kriminalistikos technikos ir technologijų taikymą Lietuvoje pasitvirtino ginamasis teiginys, kad Lietuvoje nėra sukurta kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo politika. Šiuo metu trūksta mokymų policijos pareigūnams, tyrėjams, ekspertams, prokurorams. Ypač jaučiamas praktinių mokymų stygius.

Išanalizavus ES investicijų panaudojimą Lietuvoje, buvo nustatytos pagrindinės sritys, kuriose jaučiamas investicijų trūkumas, bei poreikis tobulinti ES finansuojamų projektų administravimo sistemą.

Išanalizavus nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimą Lietuvoje, buvo padaryta išvada, kad tokių nusikalstamų veikų tyrimas Lietuvoje nėra pakankamas. Neretai tokių nusikalstamų veikų tyrimas iš viso nėra pradedamas, neteisingai kvalifikuojamos nusikalstamos veikos, nesivadovaujama generalinio prokuroro rekomendacijomis, prokurorams ir tyrėjams trūksta mokymų nusikaltimams elektroninėje erdvėje tirti.

Magistro baigiamajame darbe yra nagrinėjamas kriminalistikos technikos ir technologijų teisinis reguliavimas, apžvelgiamos naujausios technologijos, jų vystymosi tendencijos. Analizuojama kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo problematika, teismo ekspertinių įstaigų reforma. Tiriamos ES investicijų panaudojimo galimybės ekspertinių įstaigų veiklos tobulinimui. Analizuojama nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimo problematika. Rašant darbą buvo atlikta anoniminė policijos tyrėjų apklausa, buvo imti interviu iš Mykolo Romerio universiteto dėstytojų doc. dr. Renatos Marcinauskaitės ir prof. dr. Andriaus Neveros, Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro metodininko Genriko Nedveckio, Valstybinės teismo medicinos tarnybos direktoriaus dr. Romo Raudžio, buvo lankytasi Lietuvos teismo ekspertizės centre.

Raktiniai žodžiai: kriminalistikos technika, kriminalistikos technologijos, Lietuvos ekspertinės įstaigos, nusikaltimai elektroninėje erdvėje, ES investicijos, teisėsaugos institucijos, kriminalistinė techninė politika.

ANNOTATION IN LITHUANIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Švelnys, E. Forensic techniques and technologies: new trends/ Master's thesis in criminal law and criminology. Head Prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. – Vilnius: Mykolas Romeris University, School of Law, 2023. – 122.

After analyzing the application of forensic techniques and technologies in Lithuania, the defense claim that there is no policy for the use of forensic techniques and technologies has been established in Lithuania. Currently, there is a lack of training for police officers, investigators, experts, and prosecutors. The lack of practical training is especially noticeable.

After analyzing the use of EU investments in Lithuania, the main areas where a lack of investment is felt and the need to improve the administration system of EU-financed projects were identified.

After analyzing the investigation of crimes in the electronic space in Lithuania, it was concluded that the investigation of such criminal acts in Lithuania is not sufficient. It is not rare that the investigation of such criminal acts is not started at all, criminal acts are wrongly classified, recommendations of the Prosecutor General are not followed, prosecutors and investigators lack training to investigate crimes in the electronic space.

The master's thesis examines forensic techniques and technologies legal regulation, the latest technologies and their development trends are reviewed. The problem of the use of forensic techniques and technologies, the reform of judicial expert institutions is analyzed. The possibilities of using EU investments to improve the activities of expert institutions are being investigated. The problem of investigating crimes in the electronic space is analyzed. While writing the work, an anonymous survey of police investigators was conducted, interviews were conducted with Mykolas Romeris University lecturers, Assoc. Dr. Renata Marcinauskaitė and prof. Dr. Dr. Andrius Nevera, methodologist of the Lithuanian police forensic science centre Genrikas Nedveckis, director of the State Forensic Medicine Service Romas Raudys, was visited at the Forensic Science Centre of Lithuania (FSCL).

Keywords: forensic techniques, forensic technologies, Lithuanian expert institutions, crimes in the electronic space, EU investments, law enforcement institutions, forensic technical policy.

Švelnys, E. Kriminalistikos technika ir technologijos: naujos tendencijos/ Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla, 2023. – 122.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Pagrindiniai kriminalistikos uždaviniai siejami su nusikaltimų tyrimo, aiškinimo ir užkardymo veikla. Nusikaltimams daryti naudojamos vis pažangesnės techninės priemonės (kompiuteriai, elektroninės kortelės, specifinės programos, ryšių sistemos, dronai ir pan.). Todėl kriminalistikos mokslas turi nuolat kisti, kaip ir praktiniai kriminalistiniai tyrimai, reikalaujantys naujausių žinių ir technologijų panaudojimo.

Baigiamajame magistro darbe apžvelgiama kriminalistikos technikos ir technologijų vystymosi raida, naujos kriminalistikos technologijų tendencijos. Taip pat įvertinamos ES investicijų galimybės siekiant tobulinti ekspertinių įstaigų veiklą Lietuvoje. Aiškinamasi su kokiomis kriminalistikos technologijų taikymo problemomis susiduria Lietuvos ekspertinės įstaigos, kokios galėtų būtų kriminalistikos technikos ir technologijų tobulinimo kryptys.

Tyrimo tikslas: įvertinti naujų kriminalistikos technologijų lygį Lietuvoje ir pateikti išvadas dėl jų vystymosi kriminalistinės techninės politikos aspektu.

Tyrimo uždaviniai: išanalizuoti kriminalistikos technikos ir technologijų teisinį reglamentavimą, išanalizuoti naujausias kriminalistikos technologijas pasaulyje, jų problematiką, vystymosi tendencijas ir perspektyvas, įvertinti ES investicijų panaudojimo galimybes, kaip priemonę Lietuvos ekspertinių įstaigų tobulinimui, įvertinti kriminalistikos technikos ir technologijų taikymo lygį, problemas bei panaudojimo perspektyvas Lietuvoje.

Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje nagrinėjama kriminalistikos technikos ir technologijų samprata, raidos periodizacija, kriminalistikos technologijų panaudojimo teisinio reglamentavimo problematika. Antroje dalyje pateikiama naujausių kriminalistikos technologijų apžvalga ir jų vystymosi tendencijos. Tiriama tarptautinio bendradarbiavimo kriminalistikos srityje svarba. Apžvelgiamos pagrindinės tarptautinės kriminalistinės organizacijos, jų veikla, svarba tiriant nusikalstamas veikas ir ateities perspektyvos, analizuojama mokslinė literatūra, straipsniai, mokslo darbai ir kt. Trečioje dalyje analizuojamos naujausios kriminalistikos technikos ir technologijos Lietuvoje, jų panaudojimo perspektyvos, Lietuvos ekspertinių įstaigų problemos, analizuojami nusikalstamų veikų elektroninėje erdvėje tyrimo probleminiai aspektai, apžvelgiamos ES investicijų galimybės, inovacijos ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir koordinavimo tendencijos. Analizuojami ES lėšomis vykstantys projektai Lietuvoje, kurie susiję su naujų kriminalistinių technologijų panaudojimu, bei modernizavimu, pateikiamos išvalgos ir galimi keliai, siekiant modernizuoti Lietuvos ekspertinių įstaigų veiklą.

Analizuojant ES investicijas ir finansavimą, darytina išvada, kad šiuo metu Lietuva turi visas galimybes pasinaudoti ES parama kriminalistikos srityje. Nors šiuo metu tiek ekspertinės įstaigos tiek teisėsaugos institucijos intensyviai dalyvauja įvairiuose ES projektuose, vis tik kai kurios sritys negauna pakankamai investicijų. Pagrindines sritys, kurios reikalauja ES investicijų yra infrastruktūros modernizavimas, praktinių mokymų organizavimas bei naujos įrangos įsigijimas.

Lietuvoje nėra sukurta kriminalistikos technikos ir technologijų panaudojimo politika. Nors ir Lietuvoje skiriamas pakankamas dėmesys policijos pareigūnų kvalifikacijos kėlimui, tačiau trūksta praktinių mokymų. Tą akcentuoja tiek patys pareigūnai, tiek Valstybės kontrolė. Darbo krūvis ne visada yra paskirstomas tolygiai. Darbo krūvis pareigūnams skirstomas netolygiai, šiuo atveju atsižvelgiama į kiekį, o ne į bylos esmę, nes galima situacija kai vienoje byloje gali būti tiriama 50 ar daugiau nusikalstamų veikų. Veiklos skyriui tenka didelis darbo krūvis, kadangi atliekami tiek ikiteisminiai tyrimai, tiek administraciniai tyrimai, taip pat patikrinimai, reagavimas į įvykius. Didelis darbo krūvis atlikti pavestas užduotis, sunku suderinti laiką su asmenimis dėl apklausų ir pan.

Analizuojant Lietuvos ekspertines įstaigas pastebimas nepakankamas kvalifikuotų teismo ekspertų skaičius jis neproporcingas ekspertinių tyrimų poreikiui, taip pat nepakankamas teismo ekspertizės įstaigų techninis aprūpinimas. Remiantis 2021 – 2030 m. Teisingumo sistemos plėtros programa darytina išvada, kad Teismo ekspertizės įstaigų techninė įranga neatitinka modernėjančių nusikalstamų veikų technologijų. Tik dalis ekspertinių tyrimų atliekami naudojant akredituotus metodus, taip pat nepakankamas tarplaboratorinių testų skaičius. Ekspertiniam darbui naudojama infrastruktūra neatitinka higienos normų ir kitų ekspertiniam darbui keliamų reikalavimų. Praktiniams mokymams vykdyti LTEC neturi reikiamos infrastruktūros, tam tikslui įrengtų mokymo klasių, bei mokamųjų priemonių eksperimentams bei vizualioms demonstracijoms atlikti. Tokios priemonės yra daugumoje ES šalių teismo ekspertinėse laboratorijose. Kaip viena iš kitose ES šalyse naudojamų teisėsaugos pareigūnų mokymų priemonių, kurios trūksta Lietuvoje yra mokomieji filmai. Šiai dienai ekspertinių tyrimų užsakymo procesai nėra skaitmenizuoti.

Nagrinėjant nusikaltimus elektroninėje erdvėje darytina išvada, kad tokių nusikaltimų tyrimai nėra pakankami, siekiant užtikrinti nukentėjusiųjų interesus. Tą patvirtina ir darbe nagrinėta situacija, bei daugelis panašių atvejų, apie kurios nuolat pranešama žiniasklaidoje. Kad situacija tiriant nusikaltimus elektroninėje erdvėje nėra gera patvirtina ir Valstybės kontrolė. Viena iš problemų tiriant tokius nusikaltimus yra netinkamas procesinių sprendimų priėmimas, kuriais atsisakomi pradėti, pradėjus nutraukiami ar stabdomi ikiteisminiai tyrimai. Taip pat ne visais atvejais yra kreipiamasi į užsienio valstybių atitinkamas institucijas ir įstaigas, siekiant gauti

tyrimui svarbios informacijos. Viena iš problemų yra netinkamas veikų kvalifikavimas, dėl kurių nepradedami ikiteisminiai tyrimai. Taip pat ne laiku neatliekami ikiteisminio tyrimo veiksmai, dėl ko nėra apklausiamas įtariamasis, neatliekamos kratos, neištiriama kompiuterinė įranga, neatliekamos apžiūros ir kiti proceso veiksmai. Tokiu atveju nukentėjęs asmuo nesulaukia reikiamos pagalbos ir nėra įgyvendinama BPK paskirtis.

Švelnys, E. Forensic techniques and technologies: new trends/ Master's thesis in criminal law and criminology. Head Prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. – Vilnius: Mykolas Romeris University, School of Law, 2023. – 122.

SUMMARY

The main tasks of criminology are associated with the activities of investigating, explaining and preventing crimes. More and more advanced technical means are used to commit crimes (computers, electronic cards, specific programs, communication systems, drones, etc.). Therefore, the science of forensics must be constantly changing, as well as practical forensic investigations, which require the use of the latest knowledge and technology.

The final master's thesis reviews the development of forensic techniques and technologies, new trends in forensic technologies. EU investment opportunities are also evaluated in order to improve the activities of expert institutions in Lithuania. It is explained what problems Lithuanian expert institutions face in the application of forensics technologies, what could be the directions for improving forensics techniques and technologies.

The purpose of the study: to assess the level of new forensic technologies in Lithuania and to present conclusions regarding their development in terms of forensic technical policy.

Research objectives: to analyze the legal regulation of forensic techniques and technologies, to analyze the latest forensic technologies in the world, their problems, development trends and perspectives, to assess the possibilities of using EU investments as a means of improving Lithuanian expert institutions, to assess the level of application of forensic techniques and technologies, problems and perspectives of use In Lithuania.

The work consists of three parts. The first part examines the concept of forensic techniques and technologies, the periodization of development, the issue of legal regulation of the use of forensic technologies. The second part provides an overview of the latest forensic technologies and their development trends. The importance of international cooperation in the field of forensics is investigated. The main international forensic organizations, their activities, importance in investigating criminal acts and future perspectives are reviewed, scientific literature, articles, research papers, etc. are analyzed. The third part analyzes the latest forensic techniques and technologies in Lithuania, the prospects of their use, the problems of Lithuanian expert institutions, the problematic aspects of the investigation of criminal acts in the electronic space are analyzed, the EU investment opportunities, innovation and inter-institutional cooperation and coordination trends are reviewed. EU-funded projects in Lithuania related to the use and modernization of new forensic technologies are analyzed, insights and possible ways to modernize the activities of Lithuanian expert institutions are provided.

Analyzing EU investments and funding, it can be concluded that Lithuania currently has all the opportunities to use EU support in the field of forensics. Although both expert institutions and law enforcement institutions are currently intensively participating in various EU projects, some areas still do not receive enough investment. The main areas that require EU investments are the modernization of infrastructure, the organization of practical training and the purchase of new equipment.

There is no policy for the use of forensic techniques and technologies in Lithuania. Although sufficient attention is paid to raising the qualifications of police officers in Lithuania, there is a lack of practical training. This is emphasized both by the officials themselves and by the State Audit Office. The workload is not always evenly distributed. The workload of the officers is distributed unevenly, in this case the quantity is taken into account, not the essence of the case, because a situation where 50 or more criminal acts may be investigated in one case is possible. The operational department has a heavy workload, as both pre-trial investigations and administrative investigations are carried out, as well as inspections and response to incidents. Heavy workload to complete assigned tasks, difficult to coordinate time with individuals for surveys, etc.

Analyzing the expert institutions of Lithuania, the insufficient number of qualified forensic experts is observed, it is disproportionate to the need for expert investigations, as well as the insufficient technical equipment of the forensic institutions. Based on 2021-2030 The justice system development program leads to the conclusion that the technical equipment of Forensic examination institutions does not correspond to the modernizing technologies of criminal acts. Only part of the expert tests is carried out using accredited methods, as well as an insufficient number of interlaboratory tests. The infrastructure used for expert work does not meet hygiene standards and other requirements for expert work. LTEC does not have the necessary infrastructure, training classes equipped for that purpose, and educational tools for conducting experiments and visual demonstrations to conduct practical training. Such tools are available in forensic laboratories in most EU countries. As one of the training tools for law enforcement officers used in other EU countries, which is lacking in Lithuania, are educational films. To date, expert research ordering processes are not digitized.

When investigating crimes in the electronic space, it can be concluded that the investigations of such crimes are not sufficient in order to ensure the interests of the victims. This is confirmed by the situation examined in the work, as well as many similar cases that are constantly reported in the media. The State Audit Office also confirms that the situation in investigating crimes in the electronic space is not good. One of the problems in the investigation of such crimes is the inappropriate adoption of procedural decisions, which refuse to start,

terminate or stop pre-trial investigations. Also, in not all cases, relevant institutions and bodies of foreign countries are approached in order to obtain information relevant to the investigation. One of the problems is the inappropriate classification of acts that prevent pre-trial investigations. Also, pre-trial investigation actions are not carried out in a timely manner, as a result of which the suspect is not interrogated, searches are not carried out, computer equipment is not examined, inspections are not carried out and other procedural steps are not carried out. In this case, the victim does not receive the necessary help and the purpose of the Criminal Procedure Code is not implemented.

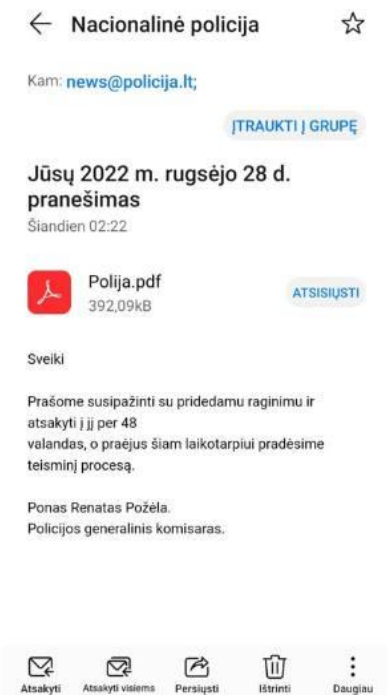
PRIEDAI

1 priedas

Ekspertinių tyrimų trukmė Lietuvos teismo ekspertizės centre

Ekspertinių tyrimų rūšis	Eilė	Vidutinė tyrimo atlikimo trukmė, kalendorinėmis dienomis
Alkoholinių skysčių ir aparatų naminei degtinei gaminti	iki 2 sav.	15
Augalinės ir gyvulinės kilmės objektų	iki 2 sav.	15
Daktiloskopiniai	iki 2 sav.	15
Darbų saugos	iki 2 sav.	20
Dažų	iki 2 mėn.	40
Dirvožemio	iki 2 sav.	20
Dokumentų rekvizitų	iki 1 mėn.	25
Dokumentų medžiagų	iki 1 mėn.	25
Eismo įvykių	iki 2 mėn.	40
Ekonominiai	iki 12 mėn.	85
Fonoskopiniai	iki 3 mėn.	60
Informacinių technologijų	iki 6 mėn.(mobiliųjų įrenginių iki 1 mėn.)	75 (mobiliųjų įrenginių - 12)
Lingvistiniai	iki 1 mėn.	20
Metalografijos	iki 2 sav.	20
Metalų	iki 2 sav.	12
Narkotinių ir psichotropinių medžiagų	iki 1 mėn.	20
Nešaunamųjų ginklų	iki 2 sav.	15
Naftos produktų	iki 1 mėn.	20
Plastikų	iki 1 mėn.	20
Pluoštinių medžiagų	iki 3 mėn.	40
Portretų	iki 2 mėn.	25
Rašysenos	iki 2,5 mėn.	20
Spausdintų tekstų ir spausdinimo priemonių	iki 1 mėn.	20
Statybos	iki 2 sav.	14
Stiklo	iki 1 mėn.	20
Šūvio pėdsakų	iki 2 sav.	15
Transporto trasologiniai	iki 2 mėn.	25
Vaizdų	iki 2 mėn.	20

 <p>LIETUVOS POLICIJA</p>	 <p>VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA</p>	 <p>INTERPOL</p>
<p><u>ŠAUKIMAS TEISINGUMUI</u> Teismo tyrimo reikmėms</p>		
<p>Esu Algirdas MATONIS, Lietuvos kriminalinės policijos biuro vadovas ir Tarptautinio policijos bendradarbiavimo (INTERPOL) vadovas.</p>		
<p>Po kibernetinių infiltracijų konfiskavimo, bendradarbiaudamas su Nacionaliniu pornografijos, vaikų pornografijos ir "Cybercast" svetainių vaizdų analizės centru (CNAIP) ir Tarptautinės kriminalinės policijos organizacijos (INTERPOL) analizės tarnyba, susisiečiau su jumis, kad praneščiau, jog jums taikomas tam tikras teisinis procesas, įskaitant:</p>		
<ul style="list-style-type: none"> * PEDOPORNOGRAFIJA * PORNOGRAFINĖS SVETAINĖS * KIBERPORNOGRAFIJA * PEDOFILIJA * EKSIBIONIZMAS 		
<p>Kviečiame būti išklaustam el. paštu šiuo adresu, užsirašykite savo pagrindimus, kad juos būtų galima ištirti ir audituoti, kad būtų galima įvertinti nuobaudas; tai per griežtą 72 valandų laikotarpį.</p>		
<p>pasibaigus nustatytam terminui, mes persiūsime jūsų bylą prokurorui, atsakingam už jūsų bylą, kad išduotume jūsų arešto orderį.</p>		
<p>Todėl būsite užregistruotas kaip seksualinis nusikaltėlis, o jūsų byla taip pat bus nusiųsta žiniasklaidai, kad jūsų veiksmai būtų išplatinti plačiajai visuomenei, kad būtų išvengta pakartotinio nusižengimo ir taip atgrasyti kitus kandidatus nuo šios praktikos.</p>		
<p>Dabar jūs esate įspėtas.</p>		
<p>DG. Algirdas MATONIS Lietuvos Kriminalinės Policijos Biuro Vadovas Tarptautinio Policijos Bendradarbiavimo</p> 		

JŪSŲ DĖMESIUI

Policijos poskyrio skaitmeninių technologijų tyrėjai, vadinami NTECH tyrėjais, nori jus informuoti, kad po kompiuterinės operacijos Kibernetinė infiltracija vaikų pornografijos, pedofilijos, kibernetinės pornografijos, ekshibicionizmo srityje, prekyba žmonėmis nuo 2009 m.). Atrodo, kad šiuo metu atliekamas teisminis tyrimas dėl jūsų už pirmiau minėtus veiksmus Atsižvelgiant į 2007 m. kovo 5 d. įstatymą Nr. 2007-293, kuriuo reformuojama vaikų apsauga, įstatymą Nr. 2016 m. kovo 14 d. Nr. 2016297 dėl vaikų apsaugos.

Esate kaltas dėl pornografinio pobūdžio medžiagos siūlymo, dalijimosi ja, platinimo ir keitimosi ja, seksualinės prievartos ir pornografinę medžiagą, seksualinius nusikaltimus be smurto prieš nepilnamečius, naudojimąsi internetu (pažinčių svetainė, keitimasis el. paštu, socialiniai tinklai) su nepilnamečiais. Nuogos nuotraukos, kurias siunčiami nepilnamečiams ir atvirksčiai, buvo perimti mūsų kibernetinės policijos ir sudaro jūsų nusikaltimų įrodymai. Kai tik gausite šį el. laišką, susisiekite su šiais adresatais

Ponas POLICIJOS GENERALINIS KOMISARAS
Renatas Požėla
 El. paštas: info.policija.lrv.lt@gmail.com

Praėjus 48 valandoms, pradėsime oficialią procedūrą, t. y. išduosime arešto orderį.

Jūsų Jūsų duomenys ir nuotrauka bus perduoti visoms vaikų apsaugos agentūroms ir

Jūsų duomenys ir nuotrauka bus perduoti visoms vaikų apsaugos agentūroms ir žiniasklaidai, kad ši plačiai išplatintą informaciją apie jūsų veiksmus.

Nuoširdžiai

Subject **Sveikinu**
 From Facebook <hadizasalehharuna@gmail.com>
 Bcc <eimantas@vpva.lt>
 Reply-To <facebook.claimunit@outlook.com>
 Date 2022-10-31 14:33

--

PASTABA: Jei gavote šį pranešimą savo šlamšto / masinio aplanko aplanke, tai yra dėl apribojimų, kuriuos įgyvendino jūsų interneto paslaugų teikėjas, mes ("Facebook" loterijos komanda) raginame jus elgtis su juo nuoširdžiai.

Sveikinu:

Jūsų EL. PAŠTO PASKYRA laimėjo vieno milijono svarų sterlingų (1 000 000,00 GBP) sumą vykstančioje "Facebook" internetinių apdovanojimų akcijoje ir koronaviruso (COVID-19) pagalbos lėšos iš "Facebook Inc." generalinio direktoriaus p. Marko Zuckerbergo. Jūsų bilieto numeris yra 00545 188 564756. Visi dalyviai buvo atrinkti naudojant kompiuterinę atsitiktinių imčių sistemą, surinktą 27 milijonais el pašto adresų internetu ir Laimingi nugalėtojai

Persiųskite visą informaciją, pvz.:

1. Vardas, pavardė.....
2. Šalis.....
3. Kontaktinis adresas.....
4. Telefono numeris.....
5. Šeiminė padėtis.....
6. Okupacija.....
7. Įmonė.....
8. Amžius.....

Maloniai persiųskite informaciją:

Kontaktinis asmuo: Davidas M. Wehneris, JK Europos regiono vyriausiasis finansininkas

*El. Paštu: facebook.claimunit@outlook.com

Jūsų el. Paštas laimėjo mūsų „Jackpot“, dar kartą sveikinu.

Jūsų tarnyboje,
 Marcas Andreessenas
 „Facebook“ loterijos vedėjas.

Neabejokite šiuo laišku ar nepaisykite, nes esame pasirengę įteikti jums neįtikėtiną "Facebook" prizą apdovanojimą

Apklausa "Anoniminė anketa"

Respondentų statistika:

Viso respondentų 52

Rezultatų santrauka

1. Ar savo darbe turite galimybę kelti kvalifikaciją ?

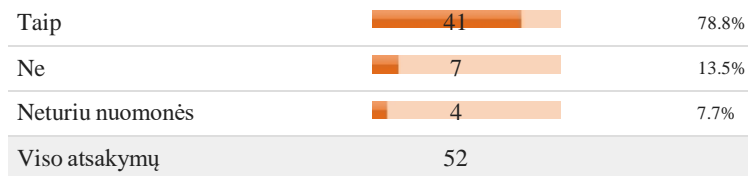
Taip	24	46.2%
Iš dalies	24	46.2%
Ne	4	7.7%
Viso atsakymų	52	

2. Kokių mokymų jums labiausiai trūksta darbe?

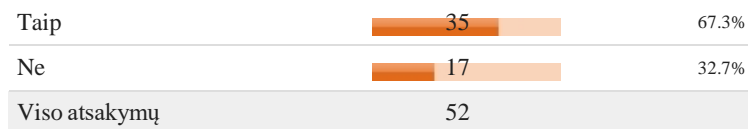
- 1) Netrūksta
- 2) Užsienio kalbų lygio kėlimo mokymų
- 3) Apie galimus analizės įrankius, apie technines inovacijas
- 4) Praktinių
- 5) IT specializuotų, skirtų pažengusiems vartotojams.
- 6) Aukštesnio nei pagrindinio lygio, techninių/praktinių mokymų
- 7) Praktinių mokymų, IT mokymų, užsienio kalbų mokymų
- 8) Praktinių mokymų
- 9) Praktinių apmokymų, mokymų dirbti su naujomis technologijomis
- 10) Praktinių mokymų tiriant nusikalstamas veikas
- 11) Praktinių mokymų ir teorinių mokymų, informacijos apie naujas technologijas
- 12) Teorinių ir praktinių
- 13) Mokymų kaip naudotis naujomis technologijomis
- 14) Praktinių mokymų apie tam tikrų nusikalstamų veikų tyrimą
- 15) Teisinių žinių taikymo praktinėse situacijose
- 16) Kvalifikacijos kėlimo mokymų
- 17) Praktinių mokymų
- 18) Praktinių, teorinių mokymų
- 19) Praktinių
- 20) Teorinių ir praktinių
- 21) Praktinių
- 22) Praktinių, teorinių
- 23) Praktinių
- 24) Praktinių mokymų
- 25) Praktinių ir teorinių
- 26) Kalbų mokymų, praktinių mokymų
- 27) Praktinių, taktinių mokymų
- 28) Praktinių mokymų, mokymų su duomenų bazėmis
- 29) Praktinių mokymų
- 30) Netrūksta
- 31) Teorinių ir praktinių
- 32) Praktinių
- 33) Praktinių, kalbų mokymų, kompiuterinio raštingumo
- 34) Taktinių mokymų
- 35) Netrūksta
- 36) Praktinių mokymų
- 37) Kompiuterių, duomenų bazių
- 38) Kalbų mokymų, praktinių mokymų
- 39) Praktinių, taktinių, kovinės savignyos
- 40) Praktinių
- 41) Netrūksta
- 42) Praktinių

- 43) Praktinių mokymų
- 44) Komunikacinių gebėjimų stiprinimo
- 45) Praktinių, teorinių
- 46) Netrūksta
- 47) Netrūksta
- 48) Kvalifikacijos kėlimo
- 49) Kvalifikacijos kėlimo, praktinių
- 50) Netrūksta
- 51) Kvalifikacijos kėlimo, taktinių, komandos stiprinimo
- 52) Teorinių žinių panaudojimo praktikoje

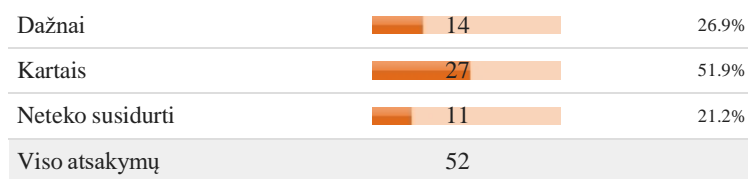
3. Kaip manote, ar šiuo metu Lietuvoje naudojamos naujausios kriminalistikos technologijos?

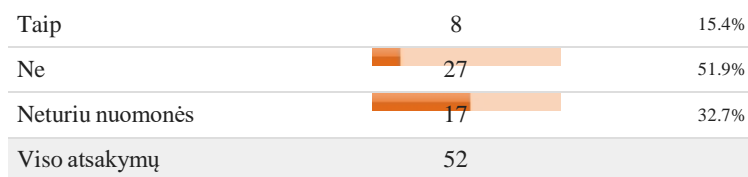
4. Ar esate girdėję/susidūrę su EPI-2 – elektrostatiniu pėdsakų ieškikliu, užfiksuojančiu nematomus avalynės pėdsakus?

5. Ar savo darbe dažnai susiduriate su sukčiavimo elektroninėje erdvėje atvejais?

6. Ar manote, kad šiuo metu Lietuvoje pilnai išnaudojama ES parama naujų kriminalistikos technologijų įsigijimui?

7. Kokią įtaką, jūsų nuomone, pažangių technologijų panaudojimas daro nusikalstamų veikų tyrimo efektyvumui skalėje nuo 1 iki 10?

8. Kaip vertintumėte savo darbo krūvį skalėje nuo 1 iki 10?

9. Kaip vertintumėte skiriamą finansavimą Lietuvoje teisėsaugos institucijoms skalėje nuo 1 iki 10?

Kurias iš šių kriminalistikos technologijų naudojate savo darbe?

(daug galimų variantų)

Technologija	Skaičius	Procentas
3D technologija	1	0.8%
Dirbtinis intelektas	1	0.8%
Dronai	3	2.4%
Daktiloskopinių duomenų registras	21	16.9%
Vaizdo fiksavimo priemonės	48	38.7%
Įvykio vietos apžiūros rinkiniai	43	34.7%
Kita	7	5.6%
Viso atsakymų	124	

Kiti atsakymai:

- Garso įrašymo priemonės
- Šunys
- garso įrašymo priemonės garso fiksavimo priemonės
- Garso įrašymo priemonės
- Duomenų bazės
- Šunys

10. Kokių kriminalistikos technologijų Jums trūksta darbe?

- 1) Netrūksta
- 2) netrūksta mano atliekamam darbui
- 3) Duombazių susietumo viena su kita
- 4) Nežinau
- 5) IT ir ryšio priemonių apžiūra.
- 6) Techninės/ programinės informacinių technologijų įrangos
- 7) Dronų
- 8) IT
- 9) Netrūksta
- 10) IT
- 11) Dronų, nešiojamų pirštų atspaudų skaitytuvų
- 12) Šiuo metu netrūksta
- 13) Planšetinių kompiuterių
- 14) Šiuo metu netrūksta
- 15) Netrūksta
- 16) Šiuo metu netrūksta
- 17) Šiuo metu netrūksta
- 18) Netrūksta
- 19) Netrūksta
- 20) Netrūksta
- 21) Netrūksta
- 22) Netrūksta
- 23) Netrūksta
- 24) Netrūksta
- 25) Naujesnio įvykio vietos apžiūros rinkinio
- 26) Netrūksta
- 27) Netrūksta
- 28) Netrūksta
- 29) Netrūksta
- 30) Netrūksta
- 31) Dronų
- 32) Netrūksta
- 33) Netrūksta
- 34) Dronų

- 35) Neatrūksta
- 36) Neatrūksta
- 37) Neatrūksta
- 38) Neatrūksta
- 39) Neatrūksta
- 40) Naujesnių įvykio vietos apžiūros rinkinių
- 41) Dronų, 3D
- 42) Dronų
- 43) 3D
- 44) Neatrūksta
- 45) Duomenų bazių
- 46) Neatrūksta
- 47) Neatrūksta
- 48) Neatrūksta
- 49) Neatrūksta
- 50) Neatrūksta
- 51) Neatrūksta
- 52) Dronų

11. Kokias nusikalstamas veikas tenka tirti dažniausiai?

Vagystės	21	40.4%
Plėšimai	3	5.8%
Sukčiavimai	0	0%
Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimai	8	15.4%
Viešosios tvarkos pažeidimai	5	9.6%
Kita	15	28.8%
Viso atsakymų	52	

Kiti atsakymai:

- prekyba žmonėmis, narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimas
- Neteisėtas disponavimas nark. Medžiagomis
- Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis
- Narkotikai, ONG
- 260 str.
- Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis
- 201 str.
- 260 str.
- sveikatos
- sutrikdymas
- Sveikatos
- sutrikdymas,
- 260 str.
- BK 260 str.
- BK 260

Paaiškinimas: Viso atsakymų yra visų atsakymų, pasirinktų pagal tam tikro klausimo dalyvius, suma. Kiekvieno atsakymo varianto procentinė išraiška yra apskaičiuojama padalinus šio atsakymo reikšmę iš visų atsakymų sumos.

**KAUNO APSKRITIES VYRIAUSIOJO POLICIJOS KOMISARIATO
KAUNO MIESTO ŽALIAKALNIO POLICIJOS KOMISARIATO VEIKLOS SKYRIUS**

SUTINKU

(pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

**NUTARIMAS
ATSISAKYTI PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ**

Data	2022-11-23
Surašymo vieta	Kaunas
Tyrimo medžiagos Nr.	[redacted]

Nutarimą priėmė	[redacted]
n u s t a t ė:	
Skundą, pareiškimą, pranešimą pateikęs asmuo	[redacted]
<p>Nustatytos aplinkybės ir pagrindas, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas</p> <p>Per el. paslaugų portalą www.epolicija.lt gautas [redacted] pareiškimas, kuriame jis rašo, kad 2022 m. 11 mėn. 14 d. 21.11 val. į draugės telefoną per WhatsApp programėlę atėjo pranešimas, kad Bronius Kazlauskas tel. nr. +37067428578 nori pirkti puslapyje skelbiu.lt įdėtą fotelį. Atsiskaitymui atsiuntė Omniva programėlės nuorodą, kurioje reikėjo nurodyti banko kortelės duomenis, kad būtų atsiskaityta už prekę ir kurjeris ją pristatytų minėtam asmeniui. Kadangi pirkėjas prašė Luminor kortelės, o draugė tokios neturėjo, todėl jis suvedė savo Luminor kortelės duomenis (kortelės numerį, galiojimo datą ir CVC). Programėlė pasirodė įtartina, nes nevyko jokie veiksmai. Pirkėjas į žinutes daugiau neatsakinėjo. Iš karto nusprendė pasitikrinti kortelės sąskaitą, buvo nurašyta suma 258,65 Eur. Mokėjimo paskirtis: destream Limassol CY 70002408.</p> <p>Prie pareiškimo pridėta: telefono ekrano nuotrauka su gavėjo nurodytais gavėjo duomenimis; susirašinėjimo išrašai; kompiuterio ekrano nuotrauka su informacija iš internetinės bankininkystės dėl rezervuotų pinigų.</p> <p>2022-11-22 liudytojo apklausoje [redacted] paaiškino, kad gyvena asmens duomenų pažymoje nurodytu adresu. 2022 spalio mėnesį, tikslios dienos neprisimena, jo draugė [redacted] gim. 1989 [redacted] patalpino skelbimą internetinėje svetainėje "www.skelbiu.lt" apie parduodamą fotelį. Skelbime įkėlė parduodamo fotelio fotonuotraukas bei nurodė savo kontaktinį telefono numerį, taip pat nurodė, kad fotelį parduos už 120 eurų. 2022-11-14 21:11 val. jo draugei [redacted] per programėlę "Whatsapp" parašė asmens pavadinimu "Bronius Kazlauskas" iš tel. Nr. +37067428578, kuris nurodė, kad jį domina draugės parduodamas fotelis, asmuo taip pat paklausė, ar fotelis turi defektų, taip pat nurodė, kad gyvena Utenoje ir gali užsakyti kurjerį per "Omniva", kad pastarasis asmeniui atvežtų fotelį. Jo draugė [redacted] žinute nurodė, kad kurjeris tinka ir paklausė asmens, pasivadinusio "Bronius Kazlauskas", kaip vyktų atsiskaitymas. Asmuo iš tel. Nr. +37067428578 [redacted] atrasė, kad atsiskaitymas bus saugus</p>	

banko pervedimas per "Omniva", nurodė, kad jo draugei [redacted] bus sumokėta prieš atvykstant kurjeriui. Tą pačią dieną asmuo iš tel. Nr. +37067428578 [redacted] per programėlę "Whatsapp" parašė, kad sumokėjo už pristatymą 15 eurų, prašė susisiekti su juo po sandorio patvirtinimo ir bendravimo su kurjeriu, taip pat parašė, kad jo draugei [redacted] reikia sekti internetinę nuorodą, atsidarius nuorodą suvesti savo vardą, pavardę, telefono numerį ir tada pinigai už fotelį bus pervesti jo draugei [redacted] į sąskaitą, taip pat parašė, kad kai pinigai [redacted] bus pervesti, kurjeris su ja susisieks ir susitars dėl siuntinio atsiėmimo datos ir laiko. Asmuo iš tel. Nr. +37067428578 prie minėtos žinutės programėlėje "Whatsapp" prisegė internetinę nuorodą pavadinimu "Privatiems Omniva - paštomatai (<https://omniva.lt-info.pristatymo.com/cash50718255>)", taip pat paklausė jo draugės [redacted] ar pastaroji turi "Luminor" banko sąskaitą, nes įprastai visi naudoja "Luminor", kadangi taip greičiau ir patogiau. Mano draugė [redacted] asmeniui atrašė, kad naudoja "SEB" banką, asmuo atrašė, kad tokiu atveju viskas užtruks ilgiau nei 24 valandas, o su Luminor 5 minutes. Jo draugė [redacted] minėtam asmeniui atrašė, kad gali nurodyti savo sužadėtinio (tai yra jo) kortelę, kadangi jis turi "Luminor". Minėtasis asmuo sutiko. Po šio susirašinėjimo jo draugė [redacted] paprašė pareiškėjo "Luminor" banko kortelės, per savo telefoną [redacted] atsidarė asmens, rašiusio per programėlę "Whatsapp", iš tel. Nr. +37067428578, atsiųstą interneto nuorodą, atsidarius nuorodą buvo rašoma "Gavėjas jau sumokėjo už jūsų siuntą LT-452383950" ir buvo prašoma suvesti siuntėjo duomenis. Jo draugė [redacted] suvedė savo vardą, pavardę, telefono numerį, namų adresą, mano "Luminor" banko kortelės duomenis - pareiškėjo banko kortelės numerį, kortelės galiojimo datą ir kortelės CVC kodą, taip pat šioje nuoroje buvo automatiškai suvesti siuntos gavėjo duomenys: Bronius Kazlauskas Utena, Turgaus gatvė 3. Suvedusi visus duomenis jo draugė [redacted] paspaudė nuorodos apačioje esantį mygtuką "Gaukite pinigų". Po šių veiksmų jam į telefone esančią programėlę "Smart ID" atėjo pranešimas, kuriame buvo prašoma suvesti savo "Smart ID" PIN kodą. Jis atsidaręs programėlę suvedė savo PIN kodą. Jam suvedus savo PIN kodą programėlėje "Smart ID" programėlė rodė būseną "kraunama", asmuo (fotelio pirkėjas), rašęs iš tel. Nr. +37067428578 per programėlę "Whatsapp" buvo atsijungęs (tokia informacija matėsi jo draugei [redacted] per programėlę "Whatsapp"). Po šių veiksmų, tą pačią dieną, iškart jis įėjo į savo "Luminor" banko paskyrą ir pamatė, kad banko sąskaitoje buvo rezervuota 258,65 eurų suma ir įrašyta mokėjimo paskirtis "destream Limassol CY|70002408. Jis suprato, kad jo draugei [redacted] suvedus jo banko kortelės duomenis minėto asmens atsiųstoje internetinėje nuoroje ir jam patvirtinus bankinį pavedimą savo "Smart ID" kodu nepažįstamas asmuo, rašęs iš tel. Nr. +37067428578, apgaulės būdu įgijo jo turtą – 258,65 eurus ir padarė man tokio paties dydžio turtinę žalą, kuri jam nebuvo atlyginta. 2022-11-14 23:49 val. jis, parašęs pareiškimą policijai, kreipėsi į "Luminor" banką prašydamas užblokuoti jo banko kortelę, taip pat savo "Luminor" internetinėje bankininkystėje užpildė paraišką dėl neteisėtai atliktos operacijos, norėdamas, kad bankas atšauktų rezervuotus 258,65 eurus ir grąžintų jo prarastus pinigus. 2022-11-17 11:08 val. jis iš savo "Luminor" banko gavo atsakymą, kad mokėjimo kortelių užklauskos vykdomos pagal "Visa" nustatytas taisykles, taip pat nurodė, kad jis bankinę operaciją patvirtino tik jam žinoma bankininkystės autentifikavimo priemone, todėl nėra galimybės užginčyti ir inicijuoti lėšų grąžinimą, bankas jam patarė kreiptis į teisėsaugos institucijas. Šiuo metu minėti 258,65 eurų yra galutinai nuskaityti iš jo "Luminor" banke esančios banko sąskaitos, Nr. [redacted] tai yra banke nebėra informacijos, kad pinigai yra tik rezervuoti. Dėl šio įvykio patyrė 258,65 eurų turtinę žalą, todėl prašo pradėti tyrimą ir taikyti poveikio priemones kaltiems asmenims.

2022-11-22 [redacted] savanoriško daiktų ir dokumentų pateikimo protokolu pateikė: „Luminor banko pranešimo ekrano nuotrauką; "Luminor" banko pavedimo ekrano fotonuotrauką; svetainėje "www.skelbiu.lt" patalpinto skelbimo ekrano fotonuotrauką, paraiškos

<p>"Luminor" bankui ekrano fotonuotrauką, internete rastos informacijos ekrano fotonuotrauką.</p> <p>Patikrinimo metu nustatyta, kad telefono Nr. 867428578 priklauso UAB „Tele2“ išankstinio apmokėjimo paslaugų sistemai.</p> <p>2022-11-23 elektroniniu paštu pareiškėjas atsiuntė „Luminor banko išrašą kuriame parašyta Mokėjimo paskirtis: Pirkiniai ir paslaugos; *****3573EUR1 2022-11-14destreamLimassolCYPLTUZACH223200UIK; Operacijos suma: 258.65; Operacijos valiuta: EUR; Operacijos įvykdymo data: 2022.11.14. Iš turimų duomenų matome matoma, kad pinigai buvo pervesti į „Destream“ platformą, kuri registruota ne Lietuvoje, o Kipro Respublikoje, Limassol 3037.</p> <p>Iš medžiagoje esančių duomenų matyti, jog [redacted] pats pateikė savo banko kortelės numerį, galiojimo datą ir kortelės CVC kodą, o vėliau savo telefone, „Smart ID“ programėlėje suvedė pin kodą. Pareiškėjas nesiėmė jokių apsaugos priemonių apsaugoti savo banko sąskaitoje turimas lėšas, nors ir pastoviai žiniasklaidoje, socialiniuose puslapiuose, bankų puslapiuose rašoma, kad asmenys žinutėmis gaunamas nuorodas neatidarinėtų, nes bankai tokių nuorodų nesiuočia.</p> <p>Iš turimos medžiagos matyti, kad nors pinigai buvo pervesti iš Lietuvos, tačiau veika užbaigta galimai Kipro Respublikoje. Lietuvos Respublikoje taikoma atsakomybė tik už Lietuvos Respublikos teritorijoje padarytas nusikalstamas veikas ir tyrimas atliekamas tos vietovės, kurioje padaryta nusikalstama veika, prokuratūroje ar ikiteisminio tyrimo įstaigoje. Negauta jokių objektyvių duomenų, kad neteisėtus veiksmus būtų padarę Lietuvos Respublikos piliečiai. Nagrinėjamu atveju nebūtų LR BK 6 straipsnyje nustatytų sąlygų, kurioms esant atsiranda užsieniečių, neturinčių nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje, baudžiamoji atsakomybė bei LR BK 7 straipsnyje nustatytų universalios jurisdikcijos principo sąlygų, kurioms esant baudžiamoji atsakomybė atsiranda nepaisant asmens pilietybės ir gyvenamosios vietos bei nusikaltimo padarymo vietos, šiuo atveju taip pat nėra. Esant išvardintoms aplinkybėms nesant nusikalstamos veikos sudėties, ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 182 str. 1 d. nepradedamas.</p>	
<p>Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 3 str. 1 d. 1 p., 168 str., nutaria atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.</p>	
Veika, dėl kurios atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą	Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 182 str. 1 d. Sukčiavimas
Nustatytas administracinis teisės pažeidimas ar kituose teisės aktuose numatytas nusižengimas	
Nustatyto administracinio ar kito teisės pažeidimo medžiagą nutarta perduoti	
Kiti sprendimai, susiję su atsisakymu pradėti ikiteisminį tyrimą	
Nutarimo nuorašą nutarta išsiųsti	Kauno apygardos prokuratūros Kauno apylinkės prokuratūros 3-ajam skyriui [redacted]

Nutarimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 168 straipsnio 5 dalyje nustatyta tvarka Kauno apygardos prokuratūros Kauno apylinkės prokuratūros 3-ojo skyriaus prokurorui per 7 dienas nuo nutarimo gavimo dienos.	
Nutarimą priėmė	Vyriausiasis tyrėjas

TIRIAMOJO INVIDUALAUS INTERVIU KLAUSIMAI

Gerbiamas, Respondente

Esu Eimantas Švelnys, Mykolo Romerio universiteto, Teisės mokyklos, išžestinių baudžiamosios teisės ir kriminologijos krypties magistro studijų paskutiniojo kurso studentas. Šiuo metu baudžiamosios teisės ir proceso institute rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Kriminalistikos technika ir technologijos: naujos tendencijos“.

Tyrimo tikslas: įvertinti naujų kriminalistikos technologijų lygį Lietuvoje ir pateikti išvadas dėl jų vystymosi kriminalistinės techninės politikos aspektu.

Kruopščiam tyrimo atlikimui užtikrinti, noriu paprašyti leidimo atlikti trumpą interviu dėl atisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą. Visi duomenys, gauti atliekant apklausą, bus naudojami tik tyrimo tikslais, rašant magistro baigiamąjį darbą minėta tema.

Klausimai:

- 1. Ar sutinkate, kad šiuo atveju nusikalstama veika padaryta ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, net jeigu pinigai apgaulės būdu buvo pervesti iš Lietuvos Respublikos ir nusikalstamos veikos padarymo metu nukentėjęs asmuo buvo Lietuvos Respublikoje?**
- 2. Kaip manote ar šiuo atveju policija neturėjo kreiptis į platformą „Destream“ ir išsiaiškinti į kieno sąskaitą buvo gauti pinigai? Asmeniškai susisiekus su DESTREAM SERVICES LTD buvo gautas jų oficialus elektroninis paštas ir patvirtinimas, kad visą reikiamą informaciją jie suteiks teisėsaugos institucijoms.**
- 3. Ar sutiktumėte su šiuo teiginiu „pareiškėjas nesiėmė jokių apsaugos priemonių apsaugoti savo banko sąskaitoje turimas lėšas, nors ir pastoviai žiniasklaidoje, socialiniuose puslapiuose, bankų puslapiuose rašoma, kad asmenys žinutėmis gaunamas nuorodas neatidarinėtų, nes bankai tokių nuorodų nesiunčia“? Juk nedelsiant buvo kreiptasi į policiją ir banką, nurodyta visa įvykio situacija, pateikti visi nusikalstamos veikos įrodymai. Tai pat nukentėję asmenys per visuomenės informavimo priemones yra skatinami kreiptis į Lietuvos policiją dėl panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų.**
- 4. Ar sutinkate su teiginiu "nesant nusikalstamos veikos sudėties ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 182 str. 1 d. nepradedamas“? Ar šiuo atveju tikrai nėra nusikaltimo?**
- 5. Kaip manote, ar teiginys „Negauta jokių objektyvių duomenų, kad neteisėtus veiksmus būtų padarę Lietuvos Respublikos piliečiai“ yra tinkamas pagrindas nepradėti ikiteisminio tyrimo? Juk šiuo atveju nebuvo gauta ir jokių objektyvių duomenų, kad veiksmus padarė ne Lietuvos Respublikos piliečiai?**

**INTERVIU SU MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR BAUDŽIAMOJO PROCESO INSTITUTO
DOCENTE RENATA MARCINAUSKAITE**

- 1. Ar sutinkate, kad šiuo atveju nusikalstama veika padaryta ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, net jeigu pinigai apgaulės būdu buvo pervesti iš Lietuvos Respublikos ir nusikalstamos veikos padarymo metu nukentėjęs asmuo buvo Lietuvos Respublikoje?**

Atsakymas: Vystantis technologijoms pakito nusikalstamų veikų padarymo galimybės. Technologijų panaudojimas leidžia nusikalstamos veikos sudėties požymius realizuoti per nuotolį (neturint tiesioginio fizinio kontakto su nukentėjusiu asmeniu). Tokios tendencijos rodo poreikį keisti esamų teisės normų aiškinimą jį pritaikant naujoms realijoms. Šiuo aspektu aktualu, kad nusikalstamos veikos padarymo vieta yra vieta, kurioje asmuo veikė arba turėjo ir galėjo veikti, arba vieta, kurioje atsirado BK numatyti padariniai (BK 4 straipsnio 2 dalis). Atitinkamai laikoma, kad nusikalstama veika yra padaryta Lietuvos teritorijoje, jei ji šioje teritorijoje buvo pradėta, baigta arba nutrūko (BK 4 straipsnio 3 dalis).

Siekiant taikyti Lietuvos jurisdikciją dėl padaryto sukčiavimo (BK 182 straipsnis) turi būti nustatoma, kad Lietuvoje arba realizuota apgaulė (veikos pradžia), arba nutrauktas sukčiavimas, arba kilo padariniai (veikos pabaiga). Manytina, kad analizuojamu atveju apgaulė buvo realizuota Lietuvoje, nes apgaulinga informacija nukentėjusį asmenį pasiekė ir jis buvo suklaidintas šioje teritorijoje. Šiuo atveju nustatant veikos padarymo vietą kaltininko būvimo vieta nėra esminis kriterijus, nes, kaip minėta, technologijos sudaro galimybes nusikalstamos veikos sudėties požymius realizuoti kitos valstybės teritorijoje per nuotolį. Svarstyтина ir tai, ar šiuo atveju Lietuvoje nekilo ir sukčiavimo padariniai. Aktualu, kad BK apibrėžti sukčiavimo padariniai – įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę – reiškia ne tik tai, kad kaltininkas gavo turtą, bet ir tai, kad nukentėjęs asmuo patyrė turtinę žalą. Kaip matyti, turtinė žala atsirado Lietuvos teritorijoje.

Atsižvelgiant į tai, kad BK nėra įtvirtintas individualių interesų apsaugos principas, vien tik tai, kad nukentėjęs asmuo yra Lietuvos teritorijoje, nelemia Lietuvos baudžiamosios jurisdikcijos taikymo. Tokiais atvejais nukentėjusiojo būvimo vieta turėtų būti susiejama su sudėties požymių realizavimu (pavyzdžiui, nukentėjusiojo būvimo vieta sutampa su apgaulės realizavimo vieta).

2. **Kaip manote ar šiuo atveju policija neturėjo kreiptis į platformą „Destream“ ir išsiaiškinti į kieno sąskaitą buvo gauti pinigai? Asmeniškai susisiekus su DESTREAM SERVICES LTD buvo gautas jų oficialus elektroninis paštas ir patvirtinimas, kad visą reikiamą informaciją jie suteiks teisėsaugos institucijoms.**

Atsakymas: Tokie veiksmai, jei jie atitinka BPK 168 straipsnio 1 dalyje nustatytus tokiems veiksams keliamus reikalavimus, turėjo būti atlikti.

3. **Ar sutiktumėte su šiuo teiginiu „pareiškėjas nesiėmė jokių apsaugos priemonių apsaugoti savo banko sąskaitoje turimas lėšas, nors ir pastoviai žiniasklaidoje, socialiniuose puslapiuose, bankų puslapiuose rašoma, kad asmenys žinutėmis gaunamas nuorodas neatidarinėtų, nes bankai tokių nuorodų nesiunčia“? Juk nedelsiant buvo kreiptasi į policiją ir banką, nurodyta visa įvykio situacija, pateikti visi nusikalstamos veikos įrodymai. Tai pat nukentėję asmenys per visuomenės informavimo priemones yra skatinami kreiptis į Lietuvos policiją dėl panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų.**

Atsakymas: Šie teiginiai tikėtina turėjo pagrįsti paties nukentėjusiojo asmens didelį neatidumą, neapdairumą, kas, jei toks elgesys iš tiesų nustatytas, gali paneigti sukčiavimą, kaip nusikalstamą veiką. Kita vertus, tai dažniausiai būna iš tiesų itin nerūpestingi atvejai. Iš pateiktų duomenų matyti, kad apgaulė buvo panaudota pasitelkiant technologijas ir sąsajas, kurių veikimo variantas nukentėjusio asmens iki galo nebuvo suprastas (tuo ir pasireiškia apgaulė sukčiavime). Taip pat vien tik informacijos apie apgavikiškas nuorodas skleidimas visuomenės informavimo priemonėmis savaime paties apgaulės fakto nepanaikina.

4. **Ar sutinkate su teiginiu "nesant nusikalstamos veikos sudėties ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 182 str. 1 d. nepradedamas“? Ar šiuo atveju tikrai nėra nusikaltimo?**

Atsakymas: BPK 3 straipsnis, nustatantis aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas yra negalimas, tiesiogiai neįvardija atvejo, kai Lietuva neturi baudžiamosios jurisdikcijos. Atsižvelgiant į tai, kad atsisakyme pradėti ikiteisminį tyrimą, be jurisdikcijos problemų, minimas ir tarsi didelis nukentėjusio asmens neapdairumas, tikėtina, kad atsisakymui pradėti ikiteisminį tyrimą buvo parinktas būtent BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktas. Atsižvelgiant į 3 klausimo atsakymą, abejotina, ar vien tik tokiais argumentais gali būti pagrindžiama, kad nėra sukčiavimo nusikalstamos veikos sudėties.

5. **Kaip manote, ar teiginys „Negauta jokių objektyvių duomenų, kad neteisėtus veiksmus būtų padarę Lietuvos Respublikos piliečiai“ yra tinkamas pagrindas**

nepradėti ikiteisminio tyrimo? Juk šiuo atveju nebuvo gauta ir jokių objektyvių duomenų, kad veiksmus padarė ne Lietuvos Respublikos piliečiai?

Atsakymas: Pagal BPK 168 straipsnio 1 dalį atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, be kita ko, galimas, jei yra aiškios BPK 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės. Esant duomenų trūkumui ar spėlionėms (tiek apie kaltininkus, tiek apie kitas aplinkybes), šios aplinkybės nėra aiškios, todėl neatitinka BPK 168 straipsnyje joms keliamų reikalavimų.

**INTERVIU SU MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR BAUDŽIAMOJO PROCESO INSTITUTO
PROF. DR. ANDRIUMI NEVERA**

- 1. Ar sutinkate, kad šiuo atveju nusikalstama veika padaryta ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, net jeigu pinigai apgaulės būdu buvo pervesti iš Lietuvos Respublikos ir nusikalstamos veikos padarymo metu nukentėjęs asmuo buvo Lietuvos Respublikoje?**

Atsakymas: Taip, konkrečiu atveju nusikaltimas buvo padarytas ne Lietuvos Respublikos teritorijoje. Šiuo atveju pinigų pervedimo ar jų nurašymo vieta yra ne pinigų užvaldymo vieta, kuri ir finalizuoja konkretų nusikaltimą. Sukčiavimas (koks jis bebūtų) yra baigtas nusikaltimas tuomet, kai užvaldomas svetimas turtas. Konkrečiu atveju pinigai užvaldyti Kipre, tad ten ir yra nusikaltimo padarymo vieta. Esant dabartiniam reglamentavimui, Lietuvoje tokio nusikaltimo padarymo vieta galėtų būti tuomet, jei Lietuvoje būtų jai užkirstas kelias ar čia ji būtų pradėta arba baigta. Nei vieno varianto nutarime nurodyta situacija neatitinka.

- 2. Kaip manote ar šiuo atveju policija neturėjo kreiptis į platformą „Destream“ ir išsiaiškinti į kieno sąskaitą buvo gauti pinigai? Asmeniškai susisiekus su DESTREAM SERVICES LTD buvo gautas jų oficialus elektroninis paštas ir patvirtinimas, kad visą reikiamą informaciją jie suteiks teisėsaugos institucijoms.**

Atsakymas: Manytina, kad turint omenyje esamą teisinį reglamentavimą dėl nusikalstamos veikos padarymo vietos, ir nusprendus, kad Lietuvoj nusikaltimas nėra padarytas, kreipimasis į nurodytą bendrovę nebūtų tikslingas, nes konkretus atvejis nepatenka į Lietuvos baudžiamąją jurisdikciją. Na, nebent toks kreipimasis keistų konstatavimą faktą, kur buvo padaryta nusikalstama veika arba dėl to, kas ją padarė. Manytina, kad turėjo būti išsiaiškinama, ar konkreti sąskaita, į kurią buvo užskaityti pinigai, nepriklauso LT piliečiui ar LT nuolat gyvenančiam asmeniui.

- 3. Ar sutiktumėte su šiuo teiginiu „pareiškėjas nesiėmė jokių apsaugos priemonių apsaugoti savo banko sąskaitoje turimas lėšas, nors ir pastoviai žiniasklaidoje, socialiniuose puslapiuose, bankų puslapiuose rašoma, kad asmenys žinutėmis gaunamas nuorodas neatidarinėtų, nes bankai tokių nuorodų nesiunčia“? Juk nedelsiant buvo kreiptasi į policiją ir banką, nurodyta visa įvykio situacija, pateikti visi nusikalstamos veikos įrodymai. Tai pat nukentėję asmenys per visuomenės**

informavimo priemonės yra skatinami kreiptis į Lietuvos policiją dėl panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų.

Atsakymas: Manau, kad konkrečiu atveju toks pastebėjimas yra nekorektiškas. Atitinkamo pobūdžio socialinė reklama yra būtina ir ji turi būti pastovi. Tačiau tai nereiškia, kad esant tokiai reklamai galima būtų priekaištauti nukentėjusiam asmeniui, kad jis nebuvo pakankamai atidus ar panašiai. Tai jau kriminogeniniai faktoriai ir jie tikrai neturi būti vertinami nei ikiteisminio tyrimo pradžios stadijoje, nei kitose bylos tyrimo ar nagrinėjimo stadijose, juolab, kad tokios aplinkybės neturi nieko bendro su žala ir jos atlyginimu.

4. Ar sutinkate su teiginiu "nesant nusikalstamos veikos sudėties ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 182 str. 1 d. nepradedamas"? Ar šiuo atveju tikrai nėra nusikaltimo?

Atsakymas: Konkrečiu atveju yra nusikaltimo, kuris padarytas už Lietuvos teritorijos ribų požymiai. Tačiau nėra Lietuvos jurisdikcijos tirti tokį nusikaltimą. Būtent tokiu pagrindu (motyvų prasme) ir turi būti atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą. Na, nebent būtų nustatyta, kad tokį nusikaltimą padarė Lietuvos piliečiai ar nuolat Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai.

5. Kaip manote, ar teiginys „Negauta jokių objektyvių duomenų, kad neteisėtus veiksmus būtų padarę Lietuvos Respublikos piliečiai“ yra tinkamas pagrindas nepradėti ikiteisminio tyrimo? Juk šiuo atveju nebuvo gauta ir jokių objektyvių duomenų, kad veiksmus padarė ne Lietuvos Respublikos piliečiai?

Atsakymas: Manau, kad šiuo klausimu neatlikti bent jau minimalūs ir aukščiau minėti veiksmai.

INTERVIU SU LTEC DIREKTORIUMI DR. GIEDRIUMI MOZŪRAIČIU

2023 m. kovo 7 d.

Klausimai:**1. Ar Lietuvos teismo ekspertizės centre atliekami ekspertiniai tyrimai atitinka šiuolaikinį Europos lygį?**

Be abejonės atitinka, nes LTEC yra akredituotas pagal ISO17025 kokybės vadybos standartą, tai reiškia, kad tiek europiniu lygiu tiek pasauliniu lygiu pripažįstama, kad LTEC visi procesai yra sureglamentuoti pagal kokybės vadybos taisykles, metodai yra akredituoti, patikimi, ir garantuojantys, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai. Tam naudojami pakankami instrumentai ir naujos technologijos ir tais rezultatais gali pasitikėti ne tik Lietuvos teisėsaugos institucijos bet ir užsienio šalių partneriai.

2. Kaip manote, ar Lietuvoje yra pilnai išnaudojamos ES investicijos naujų technologijų teismo ekspertiniams tyrimams atlikti įsigijimui?

Taip, Lietuvoje yra pakankamai plačiai sudarytos sąlygos pasinaudoti ES investicine aplinka. Yra įvairių programų į kurias gali aplikuoti teismo ekspertizės įstaigos taip pat ir kartu su užsienio šalių partneriais. Taip pat yra galimybės dalyvauti programose dėl kvalifikacijos kėlimo, dėl naujausios įrangos įsigijimo ar naujų ekspertinių instrumentų sukūrimo.

3. Ar manote, jog esate pakankamai aprūpinti moderniomis medžiagomis bei technika, siekiant geriausių rezultatų?

Taip, manyčiau kad esame pakankamai aprūpinti moderniomis medžiagomis bei technika kalbant apie LTEC. Tačiau labiau išskirčiau pačio pastato įsigijimo būtinybę, nes šiai dienai nebetelpame su naujausiais įrenginiais dabartiniame pastate.

4. Kokias naujausias technologijas naudojate ekspertiniams tyrimams atlikti? Kaip vertinate jų panaudojimo galimybes? Ar susiduriate su kokias nors jų panaudojimo sunkumais?

Skirtingose teismo ekspertizės rūšyse taikome nemažą kiekį naujų technologinių sprendimų pradėdant nuo tokių techninių sprendimų kaip elektroninių mikroskopų, įvairių chromatografų (tiek dujinių tiek skystinių), kurie geba atlikti tikslesnius matavimus nustatant bet kurio cheminio elemento grynąją medžiagą arba jų kiekį, taip pat naudojame ir naujausią programinę įrangą, kuri be galo pasitarnauja mūsų informacinių technologijų

ir mobiliųjų įrenginių tyrimuose, kuri geba atrakinti tiek ir nuskaityti informaciją iš mūsų pateiktų objektų.

5. Kokias naujausias technologijas planuojate įsigyti ateityje?

Šiuo metu turime sukūrę pažangos priemonę, kuri yra jau patvirtinta teisės aktų nustatyta tvarka. Pagal ją planuojame stiprinti mūsų informacinių technologijų teismo ekspertizės atlikimą pasitelkiant naujausius programinius sprendinius, kurie leis plačiau taikyti slaptažodžių parinkimo ir nuskaitymo technologijas įrenginiuose.

6. Ar Lietuvos teismo ekspertizės centras bendradarbiauja su kitais, užsienio ekspertais (specialistais)?

Taip, bendradarbiaujame su ENFSI nariais, teismo ekspertais ir įstaigomis iš 60 pasaulio šalių. Bendraujame bendruose susitikimuose teismo ekspertų lygmenyje, kur yra pasikeičiama naujausia informacija apie atliekamas teismo ekspertizes. Kuriamos unifikuotos, vienodos teismo ekspertizės atlikimo metodikos, kurios leidžia taikyti tuos pačius principus ir būdus teismo ekspertizei atlikti visose šalyse. Tokiu būdu mums atlikus teismo ekspertizę ja pasitikima ir kitose ES šalyse.

7. Kokios Jūsų nuomone yra pagrindinės probleminės sritys Lietuvos teismo ekspertizės centre?

Kaip pagrindinę išskirčiau žmogiškąjį faktorių, teismo ekspertus reikia įdarbinti ir išmokyti, kad jie taptų kvalifikuotais, pilnateisiais teismo ekspertais. Pagrindinis iššūkis yra žmonių paieška, būsimų teismo ekspertų paieška. Konkurencinė aplinka su privačiu sektoriumi yra turbūt viena iš aktualiausių problemų. LTEC specifika nulemia, tam tikrus papildomus sunkumus surasti tinkamus žmones, kurie galėtų greitai tapti ekspertais ir prisidėti prie teisingumo įgyvendinimo.

8. Ar šiuo metu dalyvaujate ar planuojate dalyvauti ES projektuose?

Šiuo metu dalyvaujame ES projektuose pagal kuriuos tiek kuriame naujus instrumentus, kurie bus panaudoti teismo ekspertizės atlikimui, tiek ir mokinant mūsų užsakovus ir teismo ekspertus virtualioje aplinkoje tiek atlikti procesinius veiksmus tiek ir pasinaudojant virtualios realybės galimybėmis atlikti arba pasiruošti atlikti teismo ekspertizes t.y. formuluoti klausimus paruošti medžiagą ir t.t.

9. Kokius mokslinius tyrimus atliekate ar planuojate atlikti artimiausiu metu?

Šiuo metu LTEC moksliniai tyrimai atliekami informacinių technologijų, fonoskopijos ir dokumentų tyrimų srityse. Tyrimai šiose srityse atliekami, tam kad būtų išsiaiškintos ir apibrėžtos galimybės dėl dirbtinio intelekto panaudojimo šiose srityse, tiek ir parenkant slaptažodžius, tiek automatiniu būdu segmentuojant garso įrašus, tiek ir nustatant dokumento amžių, tikrąjį dokumentą.

10. Kaip galėtų būti tobulinama Lietuvos teismo ekspertizės centro veikla?

Pirmiausiai veikla turėtų būti tobulinama nuo naujų teismo ekspertizės rūšių diegimo. LTEC centre galėtų būti diegiamos naujos teismo ekspertizės rūšys susijusios su turto vertinimu, aplinkosauginiais tyrimais, taip pat reikėtų ieškoti naujų metodų ir būdų, kurie išplėstų galimybes atsakyti į informacinių technologijų srityje išskylančius klausimus.

INTERVIU SU LPKTC METODININKU GENRIKU NEDVECKIU

2023 m. kovo 7 d.

Klausimai:**1. Kaip manote Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre atliekami ekspertiniai tyrimai atitinka šiuolaikinį Europos lygį?**

Taip, Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre (toliau – LP KTC) atliekami ekspertiniai tyrimai atitinka šiuolaikinį Europos lygį, nes LPKTC nuolat yra atnaujinama įrangą bei nuolat investuojama į specialistų žinias, dalyvaujant įvairiuose mokymuose. Nuo 2007 m. LPKTC yra akredituotas pagal tarptautinį standartą ISO/IEC 17025 „Tyrimų, bandymų ir kalibravimo laboratorijų kompetencijai keliami reikalavimai“ ir tai rodo nešališką trečiųjų šalių patvirtinimą, kad LPKTC laboratorijose atliekami tyrimai atitinka tarptautinę praktiką (ne tik Europos, bet ir pasaulio) ir standartą. LPKTC yra ENFSI narys ir laikosi ENFSI rekomendacijų, dalyvauja ekspertų darbo grupėse, kompetencijos tikrinimo testuose. Lietuvos Respublikos nacionalinis akreditacijos biuras pratęsė akreditaciją pagal standartą LST EN ISO/IEC 17025:2018 iki 2026 metų. Šiuo metu LPKTC yra 43 akredituoti metodai ir atliekamos 29 kriminalistinių tyrimų rūšys.

2. Kaip manote, ar Lietuvoje yra pilnai išnaudojamos ES investicijos naujų technologijų ekspertiniams tyrimams atlikti įsigijimui?

Pasakytina, kad Lietuvos policija maksimaliai išnaudoja ES investicijas naujų technologijų ekspertiniams tyrimams atlikti įsigijimui. LPKTC yra atsakinga už policijos kriminalistinius tyrimų srities vystymą ir atnaujinimą. Pastaraisiais metais buvo gerokai išplėstos laboratorinio tyrimo galimybės (ypač informacinių technologijų, cheminių, biologinių, balistinių, trasologinių ir kt.) bei diegiamos naujos technologijos įvykio vietų tyrimuose (bepiločiai orlaiviai, 3D skenavimo įranga, įvairių rūšių pėdsakų paieškos įranga).

3. Ar manote, jog Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras pakankamai aprūpintas moderniomis medžiagomis bei technika, siekiant geriausių rezultatų?

Taip, LPKTC yra aprūpintas šiuolaikine tiriamąją įrangą visose pagal kompetenciją atliekamų tyrimų srityse. LPKTC dalyvavimas ES finansuojamuose projektuose leidžia vykdyti sistemingą įrangos atnaujinimą.

4. Kokios naujausios technologijos naudojamos ekspertiniams tyrimams atlikti? Kaip vertinate jų panaudojimo galimybes? Ar kyla kokių nors jų panaudojimo sunkumų?

Ekspertiniams tyrimams atlikti LPKTC naudoja šiuolaikinę laboratorinę įrangą, kuri užtikrina efektyvias ir greičiausias įkalčių tyrimo galimybes. Tai leido gerokai sutrumpinti objektų tyrimo terminus, kas ypač svarbu nusikaltimų atskleidime.

5. Kokias naujausias technologijas Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras planuoja įsigyti ateityje?

Naujausios technologijos, kurių diegimą policijos veikloje vykdo ir koordinuoja LPKTC yra 3D skeneriai ir dronai (bepiločiai orlaviai). Šios technologijos yra naudojamos įvykių vietų fiksavimui. Išskirtinių sunkumų nėra. Taip pat yra planuojama pakeisti veikiančią nuo 2009 metų Automatizuotą daktiloskopinės identifikacijos sistemą: lėšos tam yra numatytos viename iš ES projektų.

6. Ar Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras bendradarbiauja su kitais, užsienio ekspertais (specialistais)?

LPKTC yra ENFSI (Europos šalių kriminalistinių laboratorijų tinklas) narys ir nuolat palaiko ryšį su užsienio šalių specialistais, dalyvaudami ir rengdami įvairiausio lygio vietinius, tarptautinius mokymus, konferencijas ir susitikimus siekiant įgyti žinias, ar pasidalinti gerąją praktika, profesionalumo testus kompetencijai patikrinti, šiuose testuose dalyvauja. LPKTC turi atstovus keliose prioritetinėse ENFSI ekspertų darbo grupėse.

7. Kokios Jūsų nuomone yra pagrindinės probleminės sritys Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre?

Kvalifikuoto personalo atranka ir išlaikymas, didelė personalo kaita kai kuriose ekspertinėse srityse.

8. Ar šiuo metu Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras dalyvauja ar planuoja dalyvauti ES projektuose?

LPKTC pagal savo kompetenciją nuolat dalyvauja įvairiuose ES projektuose, kaip vykdytojai arba, kaip partneriai (Vidaus saugumo projektai, Norvegijos finansinio mechanizmo lėšomis finansuojamo projektai, Europos kaimynystės priemonių projektai ir kt.). Tokio dalyvavimo nauda yra ir naujos įrangos įsigijimas, ir specialistų mokymai.

9. Kokie moksliniai tyrimai atliekami ar planuojami atlikti artimiausiu metu Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre?

LPKTC pagal savo funkcijas nevykdo mokslinių tyrimų, bet kaip partneris yra dalyvavęs keliuose ES projektuose, kurių tikslas buvo atitinkami moksliniai tyrimai (pavyzdžiui, prietaiso, galinčio pagal oro mėginius diagnozuoti narkotinių medžiagų buvimą patalpoje,

kūrimė). Ateityje, jei būtų kvietimai prisijungti prie panašių projektinių mokslinių tyrimų LPKTC yra pajėgus pagal savo techninį ir personalo lygį dalyvauti.

10. Kaip galėtų būti tobulinama Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro veikla?

Pagrindinis daugiavfunkcinis uždavinys, yra išlaikyti pasiektą aukštą LPKTC lygį (techninį ir personalo). Tam tikslui padeda aktyvus dalyvavimas ES finansuojamuose projektuose, kurių dėka atnaujinama techninė bazė bei palaikoma (keliama) personalo kvalifikacija. 2024 m. planuojama policijos organizacinė reforma, kurios pasekoje LPKTC būtų vienvaldžiai atsakingas už kriminalistinius tyrimus šalies mastu, tam tikslui Klaipėdos ir Kauno apskrityse įsteigiant nutolusias darbo vietas kai kurioms kriminalistinių tyrimų rūšims atlikti, likusias perkeliant į LPKTC. Įvykio vietų tyrimas – taip pat liktų LPKTC metodinio vadovavimo akiratyje.

INTERVIU SU VTMT DIREKTORIUMI ROMU RAUDŽIU

2023 m. kovo 7 d.

Klausimai:**1. Kaip manote, ar teismo medicinos lygis Lietuvoje atitinka šiuolaikinį Europos lygį?**

Jeigu mes lygintume Lietuvos teismo mediciną su Pabaltijo šalimis, tai pagal aprūpinimą technologijomis, gal šiek tiek nusileidžiame estams, tačiau esame stipresni už Latvijos teismo mediciną, kuri pastaraisiais metais susiduria su tam tikrais finansiniais iššūkiais. Tačiau jeigu lygintume Lietuvą su Vokietijos, Danijos teismo medicinos institutais, tai ko gero tas lygmuo ne tiek ypatingai žemesnis kiek ten žymiai dažniau ir greičiau atnaujinamos technologijos laboratorinei įrangai, įvairios technologijos. Tai tokie būtų pagrindiniai skirtumai, kurie susiję su finansiniais aspektais. Pati sistema yra šiek tiek skirtinga šitose šalyse. Daugelyje taip vadinamų senosios Europos valstybių, kurias paminėjau, Vokietijoje, Olandijoje, Danijoje, klasikinis teismo medicinos struktūros variantas yra teismo medicinos institutai prie universitetų. Lietuvoje taip pat egzistavo toks modelis nuo 2001 m. iki berods 2007 ar 2008 m. Mes buvome tuometiniame Teismo universitete, po to MRU teismo medicinos institutas, tačiau turbūt teisėsaugos tradicijos ir poreikiai Lietuvoje yra tokie, kad toks modelis nepasiteisino ir kad Lietuvai reikia ne tiek teismo medicinos mokslo vystymo, kiek reikia praktinės veiklos. Ir jeigu lyginsime save su Vakarų Europos valstybėmis, mes atliekame gerokai daugiau mirusiųjų tyrimų ir atliekame didžiulius tyrimų kiekius tirdami gyvus nukentėjusius, sužalotus asmenis. Vakarų Europoje šių tyrimų skaičiai yra gerokai mažesni. Kadangi darome daugiau tyrimų nei vakariečiai, ekspertų šiuo metu nėra pakankamai. Visos teismo medicinos tarnybos pastangos yra nukreiptos į tai, kad tiktai patenkinti ikiteisminio tyrimo teisėsaugos institucijų poreikius ir kaip įmanoma greičiau susitvarkyti su deleguojamu darbu.

2. Kaip manote, ar Lietuvoje yra pilnai išnaudojamos ES investicijos kaip priemonė naujų teismo medicinos technologijų įsigijimui?

Sunku vienareikšmiškai atsakyti. Galiu tik tiek pasakyti, kad per pastaruosius 20 metų esame dalyvavę ne viename projekte. Berods 2005 m. metais startavo DRUID projektas „Driving under the influence of alcohol and drugs“. To projekto metu mes įdiegėme naujų technologijų, nes buvome gavę ES finansavimą, įsigijome įrangos. Mūsų toksikologiniai tyrimai padarė didelį žingsnį į priekį. Tuo metu mes dar buvome Teismo Medicinos

Institutas. Po to kai įstaigos pavaldumas pasikeitė ir mūsų steigėju nuo 2015 m. tapo SAM (prieš tai buvo Teisingumo Ministerija) dalyvavimas pačiuose ES projektuose kaip savarankiškam žaidėjui tapo apsunkintas, nes dažniausiai galėjome būti kaip subkontraktoriai ar partneriai, todėl mums savarankiškai tų projektų surasti yra gerokai sunkiau. Bet pavyzdžiui VRM (Vidaus Reikalų Ministerija) vykdė ES projektą apie asmens identifikavimą ir šio projekto kontekste mes buvome kaip tie vadinami subkontraktoriai. Įsigijome naujos kartos genetinį analizatorių DNR laboratorijai, o mūsų medicinos kriminalistikai įsigijome 3D skanerį, kuris daugiausiai naudojamas identifikuoti žmogaus palaikus, kai išlikusi tik kaukolė arba kaulai. Negalime sakyti, kad mes nesinaudojame ES investicijomis, bet šiandieninis įstaigos statusas šiek tiek sukelia tam tikrų kliuvinių. Tikrai gal būtų galima daugiau naudotis, tiesiog jeigu koks nors universitetas dalyvauja ES projekte, kur teismo medicina yra nuošalyje, ne tos tematikos, tuomet mums sunku prie kažko prisilieti.

3. Ar manote, jog esate pakankamai aprūpinti moderniomis medžiagomis bei technika, siekiant geriausių rezultatų?

Vėlgi galiu pasikartoti, kad tas lygmuo iš vienos pusės tikrai atitinka kažkokį Europos vidurkį, tačiau iš kitos pusės būtų nesąžininga girtis, kad viskas pas mus yra aukštumoje. Grįžkime prie tų pačių toksikologinių tyrimų. Į Lietuvą patenka vis naujos psichoaktyvios medžiagos ir apie tai mes realiai sužinome iš savo kolegų - Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centro arba Lietuvos teismo ekspertizės centro. Kai iš nusikaltėlių paimamos ar surandamos kažkokios neaiškios medžiagos: milteliai, tabletės, lašai, skysčiai, jie ištiria tas medžiagas ir realiai pirmieji pamato kas jau atkeliavo į Lietuvos rinką. Tuo tarpu teismo medicinoje yra toks niuansas, kad didelė dalis tų psichoaktyvių medžiagų organizme metabolizuojasi, skyla. Čia atsiranda tokia problema, kad mes net negalime su tomis mano paminėtomis įstaigomis daryti jungtinių pirkimų kažkokiems standartams įsigyti, kad būtų galima patvirtinti tą psichoaktyvią medžiagą. Nes vienas dalykas - tos medžiagos žmogaus organizme suskyla, atsiranda nauji junginiai, jų dariniai, o antras dalykas - tai yra labai maži jų kiekiai. Viena yra turėti puse kilogramo miltelių, kuriuos tu gali gana nesudėtingai ištirti ir visai kas kita kai žmogaus kraujyje ar šlapime cirkuliuoja labai maži šitų medžiagų kiekiai. Šioje vietoje tenka pripažinti, kad mes nespėjame su naujų medžiagų nustatymu biologinėse terpėse. Mes tiriamo tiek mirusių asmenų biologines terpes, tiek gyvų asmenų (vairuotojų, ar darbdaviai kreipiasi). Visi šie tyrimai atliekami Vilniuje esančioje toksikologijos laboratorijoje. Šioje vietoje darome pirkimą tik 4-ioms naujausioms medžiagoms, kurios pateko į Lietuvą. Policija mėgsta minėti, kad nusikalstamas pasaulis visada eina šiek tiek priekyje ir tik po to kai mes kažką

identifikuojame, mes juos vejamės. Ateina laikas, kai tos medžiagos, kurios kažkada buvo labai populiarios, pavyzdžiui morfijus ar morfino dariniai, kuriuos vartodavo narkomanai, šiai dienai jau redukuojasi ir tampa savotiška atgyvena. Bendrai kalbant apie aprūpinimą moderniomis medžiagomis ir techniką tai būklė nėra visiškai bloga, bet kaip ir minėjau, jeigu orientuotumės į turtingesnes valstybes ir jeigu būtų galimybė, tai dažniau atnaujintume savo įrangą, naudojamas medžiagas ir panašius dalykus.

4. Kokias naujausias technologijas naudojate teismo medicinoje? Kaip vertinate jų panaudojimo galimybes? Ar susiduriate su kokias nors jų panaudojimo sunkumais?

Kas Lietuvoje yra šiai dienai nauja, daugelyje pasaulio valstybių tai jau yra įprasta technologija. Pavyzdžiui kompiuterinis tomografas, kurį įsigijome 2011 m. sugedo ir negavome lėšų jo remontui, todėl jis paseno technologiškai ir tik praeitais metais įsigijome naują tomografą. Tomografą naudojame tirdami kaulų lūžius, šautinius sužalojimus, svetimkūnius kūne, t.y. labai išsamus tyrimo metodas. Tokį metodą pavyzdžiui Japonija naudoja jau 20 metų, o mes pradėdame tai daryti tik dabar. Mūsų DNR ir toksikologiniai tyrimai yra akredituoti pagal tarptautinį standartą. Kas metus arba pusantrų esame tikrinami Nacionalinio akreditacijos biuro ekspertų. Šiai dienai turime 26 akredituotus tyrimų metodus. DNR tyrimuose niekuo neatsiliegame nuo kitų šalių tyrimų. Toksikologijos laboratorijoje iš naujų technologijų naudojame skystinės chromatografijos metodą, nustatant alkoholio kiekį biologinėse terpėse naudojame dujinės chromatografijos metodą. Didžiausia problema yra į Lietuvą atvykstančių naujų psichotropinių medžiagų tyrimas, čia jaučiamas šio toks mūsų atsilikimas.

5. Kokias naujausias technologijas planuojate įsigyti ateityje?

Šiais metais medicinos kriminalistikos laboratorijoje planuojame įsigyti įrangą, kuri leis nustatyti metalus biologiniuose objektuose. Tokia įranga bus panaudota šautinių, durtinių įvykių atvejais, mirusio žmogaus odos pažeidimo zonoje bus galima nustatyti metalų pėdsakus ir tai padėtų 100 % identifikuoti nusikaltimo įrankį, pavyzdžiui peilį. Taip pat planuojame įsigyti technologiją, kuri leistų iš žmogaus akies stiklakūnio skysčio nustatyti natrio ir kalio jonų koncentraciją, jų santykį kas padėtų nustatyti tikslų mirties laiką.

6. Ar Valstybinė teismo medicinos tarnyba bendradarbiauja su kitais, užsienio ekspertais (specialistais)?

Pastaraisiais metais dėl nepakankamo biudžetinio finansavimo, bendradarbiavimas yra silpnesnis, daugiausiai bendradarbiaujame su kolegomis iš Baltijos valstybių su estais ir latviais. Dėl finansavimo yra sumažėjusios ir stažuotės, bei dalyvavimas užsienio šalių mokslo renginiuose. Kadangi mūsų sritis yra labai specifinė, todėl nelabai galime gauti informacijos iš Lietuvos universitetų. Dėl tokios situacijos vyksta pokalbiai su Sveikatos

apsaugos ministerija, tačiau šiai dienai bendradarbiavimas su užsienio ekspertais yra nepakankamas.

7. Kokios Jūsų nuomone yra pagrindinės probleminės sritys Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje ?

Pagrindinė probleminė sritis yra nepakankamas biudžetinis finansavimas. Dar viena problema yra ta, kad didžioji mūsų tyrimų dalis yra atliekama baudžiamajame procese, todėl užsakovai už tyrimus mums nemoka. Ekspertizių civilinėse bylose yra nedaug. Teisės aktai nėra su mumis derinami, todėl būna atimamos galimybės užsidirbti. Įtvirtinus smurto artimoje aplinkoje įstatymą visais atvejais įvykus smurtui artimoje aplinkoje pradedamas ikiteisminis tyrimas. Šiuo atveju tyrimai tampa nemokami, nes į mus kreipiasi ne nukentėjusieji o teisėsaugos institucijos. Taigi prarandame nišą kur dar galėtume užsidirbti. Taip pat problema ekspertų skaičiaus mažėjimas, taip pat nemažai ekspertų jau yra sulaukę pensijos amžiaus. Taip pat ši profesija nėra populiari, dėl darbo specifikos ir dėl atlyginimo. Šiuo metu atlyginimu atsiliegame apie 60 % nuo Lietuvos gydytojų algų vidurkio. Vyriausybės posėdyje teismo medicinos eksperto profesija buvo įtraukta į trūkstamų profesijų sąrašą.

8. Ar šiuo metu dalyvaujate ar planuojate dalyvauti ES projektuose?

Dabartinis įstaigos statusas mums sudaro kliūtis savarankiškai dalyvauti ES projektuose, mes galime būti tik partneriai, subkontraktoriai, kol mūsų niekas nepakviečia ir neįtraukia į projektą mūsų pačių galimybės dalyvauti ES projektuose yra pakankamai ribotos.

9. Kokius mokslinius tyrimus atliekate ar planuojate atlikti artimiausiu metu?

Šiai dienai mokslinė veikla apsiriboja tuo, kad dalis ekspertų kartu dirba ir Vilniaus universitete, jie moko medicinos studentus teismo medicinos, taip pat moko gydytojus rezidentus, rašo mokslinius straipsnius, publikacijas taip pat yra darbuotojų, kurie dar neįgiję daktaro laipsnio rašo daktaro disertacijas, tokiu būdu šiek tiek yra atliekama šokia tokia mokslinė veikla.

10. Kaip galėtų būti tobulinama Valstybinės teismo medicinos tarnybos veikla?

Kalbant apie VTMT tobulinimą būtų galima brėžti kelias kryptis. Visų pirma siekti laikas nuo laiko atnaujinti savo technologinę įrangą, diegti naujus tyrimo metodus, ypač susijusius su naujų nelegalių narkotinių medžiagų tyrimu. Kita kryptis būtų darbas su teisėsaugos institucijomis, kur būtų galima ieškoti abipusių kompromisų. Mūsų pagrindinis užsakovas yra policija. Prokuratūra ir teismai sudaro žymiai mažesnę užsakymų dalį. Kadangi policijoje yra didelė darbuotojų kaita, mes nuolat dirbame su policija, kad pageidavimai ikiteisminiam tyrimui būtų racionalūs. Kaip pavyzdį būtų galim paminėti praėjusių metų lapkritį mūsų padarytą aktyvų žingsnį, kad skirdami mirusiųjų tyrimus

policijos pareigūnai lengva ranka nerašytų tokio klausimo ar mirusiojo biologinėse terpėse yra narkotinių, psichotropinių ar kitų psichoaktyvių medžiagų. Tik tada kai nenustatoma mirties priežastis arba tik tada kai ikiteisminiame tyrime tikrai išryškėja aplinkybės, kad psichoaktyvių medžiagų buvimo organizme įvertinimas yra labai svarbus tik tokiu atveju atskiru policijos prašymu atlikinėjame tokius tyrimus. Policijos pareigūnui atvykus į įvykio vietą dažnai nebūdavo aišku ar toks klausimas bus svarbus, todėl dažnai automatiškai tokį klausimą pateikdavo. Tačiau mums vienos biologinės terpės kaip šlapimo ar kraujo ištyrimas dėl visos eilės naudojamų psichotropinių medžiagų vieno atvejo kaina yra apie 400 Eur. Turint omenyje, kad Lietuvoje per metus mes ištiriame apie 5000 mirusiųjų, susidaro gana solidžios sumos. Teisėsaugos institucijos dažniausiai priima mūsų pasiūlymus, įtikiname ir įrodome. Kalbant apie kompiuterinės tomografijos tyrimą, estai jau 10-15 metų dirba su šiais tyrimais. Keli radiologai atlieka ta patį tyrimą ir sulygina su autopsijos metu gautais rezultatais. Jau buvo įsitikinta, kad rezultatai sutampa. Šiai dienai estai bando įstatymiškai įteisinti, kad ne visais atvejais privalomai būtų atliekamas skrodimas, kai kuriais atvejais užtektų atlikti radiologinį tyrimą, o esant reikalui įvertinti sužalojimą paimti kraują iš venos ar atlikti šlapimo tyrimą ir taip būtų pasiekiami tokie patys rezultatai mažesnėmis sąnaudomis